

**De Philippi Melanchthonis ortv, totivs vitae cvrricvlo et morte,
: implicata rervm memorabilivm temporis illivs hominumque
mentione atque indicio, cum expositionis serie cohærentium**

<https://hdl.handle.net/1874/425489>

DE
PHILIPPI
MELANCHTHONIS

ORT. V, TOTIVS VI-

TAE CVRRICVLO ET

MORTE,

IMPLICATA RERV M MEMO-

RABILIVM TEMPORIS ILLIVS HO-

minumque mentione atque indicio, cum

expositionis serie cohæ-
rentium :

NARRATIO DILIGENS

ET ACCVRATA

Ioachimi Camerarii

PABERG. 1566

Ἐποθετο αὐτὸν ἐς τὸς θλάσθγιον

Ἡ τὴν αἰστῶσαν ἐν τῷ αὐτῷ ἀναττι.

L I P S I A E

C V M P R I V I L E G I O .

DE

OFFICE OF THE

SECRETARY OF THE

NAVY

WASHINGTON

NOV 10 1880

TO THE SECRETARY OF THE

NAVY

WASHINGTON

NOV 10 1880

TO THE SECRETARY OF THE

NAVY

WASHINGTON

NOV 10 1880

TO THE SECRETARY OF THE

NAVY

WASHINGTON

NOV 10 1880

TO THE SECRETARY OF THE

NAVY

WASHINGTON

NOV 10 1880

TO THE SECRETARY OF THE

NAVY

WASHINGTON

NOV 10 1880

TO THE SECRETARY OF THE

NAVY

WASHINGTON

NOV 10 1880

P R O O E M I V M
ad Illustriss. Principem ac Dom.
D. Philippum Landgrafium
Hassiae, Principem
Cattorum &c.

SÆPE ET MVLTVM EGERVNT
Sme cum amici viuente adhuc &
bene valente Philippo Melanch-
thone, vt, qua de illius genere, vita,
studijs, actionibus comperta haberem,
literis mandare inciperem. Mul-
ta autem mihi nota esse arbitran-
tur, quem & celeriter in eius fami-
liaritatem peruenisse, cum ille pri-
mum sese in has regiones contulisset,
& coniunctissime cum ipso vixisse
scirent. Disputabant pertinere, me
narrante potissimum cognosci illa, ad
celebritatem necessitudinis nostrae, &
hunc fructum capere utrunq; constan-
tissimi in vera amicitia vsus, hone-
stissi-

stissimum simul atque iucundissimum
 videri. Sape literas mihi ab eo non
 aliter quam fratris nomine inscriptas
 legerant. Sape viderant quam aman-
 ter ipse me coram complecteretur, &
 de me absente sermones honorifica in-
 primis mentionis audiuerant. Qui-
 bus omnibus moti, & me nostra ami-
 citiæ hanc operam dare, & aliorum
 cupiditati conciliare istam noticiam
 æquum esse existimabant. Ego vero,
 qui & gauderem opinione de nostra
 coniunctione aliorum singulari, &
 mihi huius copiam gratularer, non
 nolui quidem hanc descriptionem ag-
 gredi & istud opusculum absoluerè,
 Sed nescio quo pacto semper interue-
 nit aliquid quo hic conatus impedire-
 tur, donec æterni Dei voluntate è me
 dio sublatus est, & migravit ex hac
 vita Philippus Melanchthon cum
 ingen-

ingente luctu & maximo dolore bonorum omnium, & occasionem mihi eripuit non modo gratificandi amicis, sed eiusmodi etiam expositionis edenda, qua ab ipso lecta & plenior & emendatior de eius admonitionibus divulgari posset. Cum vero post casum mortis illius vehementer urgeremur, ut tandem huius scriptiois laborem susciperemus, iniecit moram partim animi in recente mœrore perturbatio, partim, ut verum fatear, alia complures opt. & doctiss. virorum hoc argumento prolata lucubrationes, inter quas, cum neq; opus esse iam putarem studio in hac parte nostro, & illis legendis saepe acquiescerem, hebetiores reddita fuerunt cogitationes animi mei, incitatioq; pristina resedit. Itaque annototo vertente res ea fuit dilata. Sed cum & amici

A 3 ci subij-

PRO O E M I V M.

ci subijcerent officij considerationem, et me recordatio cōsuetudinis suauissimi nostræ indies quasi interpellaret, sensi rursus paulatim instigari me & impelli ad hanc operam, si possem, nauandam, & tempore neglecto, quo ad fruendum nobis communiter ista elaborarentur, nunc quasi exequiarum hæc & funeris iusta non persolvere amico, ne impietatis crimen subiret, veritus sum. Itaque & officio meo & amicorum voluntati studui tandem satisfieri, ut expungatur nomen, ne quid debeam, secundum Plautum. Neque aliorum iam edita præclara scripta me à proposito deterrere par esse duxi, ac potius veluti calcar hoc adhibitum mihi fuit. Quod enim illi fecissent ut testarentur affectionem erga mortuum suam, id me non facere indignum iudicabam.

Quam-

Quamuis autem eadem à me refer-
 rentur quæ illi commemorauissent,
 non tamen metui ne quis hoc repre-
 henderet, ac potius cum aliud quasi
 filum animaduerneretur, diuersa
 orationis varietatem delectatione
 non carituram esse speravi. Deniqz
 quæ alij tradidissent, ea meo quasi te-
 stimonio confirmari, & quæ reticuis-
 sent, diligentia nostra explicari neu-
 tiquam alienum visum est. Venit
 autem mihi in mentem, hoc proœ-
 mio tuam, illustrissime Princeps
 Philippe, clementiam compellare, &
 tuæ pietati, virtutiqz, & in rerum
 grauissimarum atque difficillima-
 rum tractatione, forti, excelso, ma-
 gno animo veluti dedicare hæc com-
 posita à me de Philippo Melanch-
 thone: Qui & nomen haberes cum
 illo commune, & viuum clamētissimo
 A 4 fauore

fauore esses complexus, & multorum,
 qua in isto scripto vel enarrantur vel
 indicantur testis & explicator esse
 posses. Scio etiam illustrissima clemen-
 tia tua iudicio atque sententia saepe
 commendatum celebratumq; singula-
 rem in modum Philippi studium in
 cognoscenda, & asserenda fortitudi-
 nem, & labores propaganda caelestis
 veritatis & opt. disciplinarum do-
 ctina, & tuenda utraq; sollicita pro-
 bitatis integritatem, diligentiam, as-
 siduitatem, fidem, & mortuo fami-
 liaris desiderij dolorisq; acerbi tribu-
 tum esse honorem. Statuente illustris-
 sima consideratione tua, non ad sua
 tantum patriae utilitatem & decus
 fuisse natum Philippum Melanch-
 thonem, sed ad Germaniae eximium
 ornamentum productum uniuersae.
 Memoratur aliorum alijs locis glori-
 osa

osa procreatio, Germania autem no-
stra, inq; ea illustrissima domus Pala-
tina vicina terris tuis & coniuncta
etiam affinitatis vinculo, Bretta vrbs
alumno Philippo Melanchthone ad
omnium hominum memoriam com-
mendata celebrabitur, & quasi in ni-
tidissimo auro maximarum laudum
aliarum, huius veluti gemma pul-
cerrima species enitebit: fama ortus
& incunabulorum ipsius. Sane in
hoc etiam genere & isto loco, quo Phi-
lippus Melanchthon fuit, illa, quem-
admodum Poëta fecit de Empedocle
& Sicilia:

Etsi magna modis multis miranda videtur
Gentibus humanis regio, visendaq; fertur
Rebus opima bonis multa munita virum vi:
Nil tamen hoc habuisse viro preclarius in se
Nec sanctam magis & mirum carumq; videtur.

Atq; mihi est persuasum illustrissi-
mam clementiam tuam iudicij since-

ri & sententia incorrupta gravitate,
 conseruare benignitatis constantiss. fa-
 uorem erga communem ciuem, neque
 pati ut bona de eo existimatio labefa-
 ctetur, & tueri famam absentis huius,
 quem presentem abs tua illustrissima
 mansuetudine & maximi fieri, & cle-
 mentiss. affectione diligi, est multis
 atque clariss. signis declaratum. Ac-
 cidit autem huic id quod per paucis, ut
 non quiesceret inuidia, & odium post
 mortem ipsius, ac potius ut magis
 tum quam prius illo uiuente pascere-
 tur, carpens atq; arrodens optimi &
 innocentiss. deq; omnibus publice pri-
 uatimq; bene meriti sanctissimum no-
 men, & in hoc lacerando auram popu-
 larem colligens & applausum vulgi
 quærens, nimirum qui tantum & ta-
 lem virum insectari non dubitassent,
 ut ipsi aliquid fuisse perhibeantur. In
 medio

PROOEMIUM.

medio autem est huius sæculi mirifica
 vanitas in affectando scientiæ pro-
 priam quandam & peculiarem fa-
 mam, quam ita demum quidam con-
 secuturos se sperant, si aliorum sim-
 plicem & planam doctrinam de-
 torquendo & inuoluendo peruerte-
 rint. Deprehenditur hoc fieri in
 omnibus ijs, quæ ingenij facultate &
 studij industria exponi solent, usque
 adeo ut nihil iam fere sine contentio-
 ne & iurgijs atque certaminibus di-
 spūtetur aut enarretur. Accedit
 summa inhumanitas, vel ut verius
 dicam immanitas, conuiciorum &
 maledictorum, & pertinacium in al-
 tercãdo rixarũ, quæ nisi usurpentur,
 neq; autoritatem habere quicquã, neq;
 conseruari libertatẽ pleriq; existimant.
 Quid dicã de impudentia ac seuitia
 insolentiæ? Quæ leuiss. sepe de rebus
 capi-

PROOEMIUM.

capitales inimicitias excercet & praeliaciet cruenta, cum pietatis & humanitatis lenitas atque verecundia de veritate quoque & in causis gravissimis severitatem illa quidem, ut decet, adhibeat, sed remoueat iracundia atque odij importunitatem. Qua intuens non possum non admodum timere, ne magna calamitas honestis & liberalibus studijs impendeat, euasura ad religiose etiam pietatis detrimenta. Nisi fortasse, id quod multo tristius est, ista quasi murmura antecedunt tempestatem extrema barbaria, qua inter verborum sententiarumq; dissidia, excitatis etiam bellorum praelijs, unacum rebus spes quoque bona penitus extinguatur atque intereat. Sed de hoc fiat, quod aeterno Deo visum fuerit, cuius misericordiam imploremus, ut propitius nobis
 repri-

reprimat ira iustissima impetum, & clementer parcat veniamque det tam stulticia peccatis quam improbitatis delictis. Ad Philippum autem Melanchthonem quod attinet, haud scio an vel imprimis gloriosa sit huic maleolorum contumeliosa obtrectatio, quæ hoc profecto efficit, ut & persona Phil. Melan. reprehendentium, & res quæ notantur, & tractationis futilitas atque peruersitas scurrilisq; audacia atq; impudentia, eum, quem oppressum cupiunt, altius extollant, & cuius nomen infamare conantur, illius hoc reddant admirabilius atque illustrius. Non aliter quam de noctis tenebris & caligine, diei lucem atque splendorem eminere & magis conspici cernimus. Potuerunt Socratem calumnia accusationis ledere & popularis leuitatis iudicio condemnare,

Any-

PROOEMIUM.

Anytus, Melitus & Lycon, sed sapientia virtutisque existimationem tantum abest ut diminuerint, ut aucta hæc ad accusatorum dedecus & ignominiam redundarit sempiternam. Nihil tale aggressum est ignauum odium & cum formidine coniuncta inuidia, neque omnino struere machinarique valuit in Philippum Melanchthonem uiuentem. Nunc exultat importuna temeritas & excurret vanissima iactatio huius & illius, qui, ut Græcorum vulgus Hætoris interfecti corpus fortiter confixerunt, quemadmodum cecinit Homerus, telis suis: Sic mortui Philippi Melanchthonis nomen ignominie & probris appetunt. E quibus unus ceteris ferocior glorioso voto optat adhuc superstitem esse Phil. Melan. ut in eo scilicet vim ingenij & doctrina

PROOEMIUM.

Et rina copiam experiri liceat. At hic
 si vultum isti nugatori suum ostendat
 reuersus, profecto ipsi & gregalibus
 atque socijs ad pedes statim animus
 delabatur, et in fuga per aperta citatis

Atria, quamuis lata domus arcta ostia fiant,
 quemadmodum ait apud eundem
 Poëtam adhuc ignotus procis Ulysses.

Alter turbulenta istius & seditiosa
 caterua & ipse signifer delicatus scur-
 ra, tanquam Thersites studio sibi ha-
 bet laceßere maledictis summos &
 maximos viros, Qui nescio quos fu-
 nestos capiti quidem ille suo cantus
 effutire fertur, sic effundens furiosas
 verborum spurcorum nugas, ut ali-
 quos dicatur reperire qui ipsum au-
 diant, & voce eius etiam permulce-
 antur, quamuis hoc deterius non
 ille sonet, quo mordetur gallina marito,

Tum quidem cum immaturi et absoni
 modi

modi ab intorto gutture eliduntur.
 Adiunxit se his pietatis & humani-
 tatis omnis manifestus hostis transfu-
 ga quidam, qui talia iam scripta edi-
 dit, qualia si non dico probare sed om-
 nino ferre possunt promulgari, illi ip-
 si, quibus impudens os istud turpissi-
 me assentatur, sane miror. Hi in-
 ter se discordantes, in oppugnando ta-
 men nomine & conuellenda opinione
 doctrina Philip. Melan. iam con-
 spirant, & hanc quasi in medio posi-
 tam palmam habent, ut confidentissi-
 me & insolentissime inuehantur in
 viri, pietate, virtute, sapientia, hu-
 manitate, integritate, fide prestan-
 tissimi famam, & eius, qui de ipsis
 non modo optime est meritus, sed sine
 cuius benignitate atque beneficentia
 ipsis obscuris & ignotis delitescen-
 dum, & famelicis atque nudis esuri-
 endum

endum & arguendum fuisset. Verum
 etsi indignitas facinorum istorum
 tanta est, ut à potentia quoque pia at-
 que religiosa & de salute patriæ soli-
 cita, animaduertenda sit, futilitas
 tamen ineptiarum tam friuola est,
 ut, quod quidem ad Philippum Me-
 lanchthonem attinet, istiusmodi Baupo-
 loxia contemnenda simpliciter neque
 omnino curanda esse videantur. Nisi
 putamus eruditissimi viri Theophra-
 sti causa moueri aliquem debuisse,
 quod contra illum meretricula qua-
 dam Leontium, ut accepimus, nescio
 quid libri scripsisset & emisisset.
 Nam virus istud maledicentiæ ne-
 fariæ non nocet profecto Philippo Me-
 lanchthoni, cum sibi autores huius
 ipsis, non illi, fœdissimas notas inu-
 rant ignominie & infamie, quas nul-
 la unquam dies eluere poterit, quæq;
 B here-

PROOEMIUM.

hærebunt in ipsorum memoria, si qua forte ad posteritatem propagabitur, perpetuo. Quos vel debita & salutari in pœnitendo perturbationis, vel ultricibus scelerum pœnis relinquentes, ita pergamus & id agamus quod instituimus, Et tua quidem Illustrissime Princeps Clementissime pietati & sapientia, ut spero inprimis, sed & alijs compluribus gratam acceptamque futuram narrationem & quasi historiam exponamus, commemorantes ea, quæ de Philippi Melanchthonis, patria, parentibus, genere, educatione, vita, moribus, morte, partim ipsi nos præsentem cognouimus, partim explorauimus, & certo veroque iudicio comperimus. Quibus si quedam aspergerentur cum negotiorum tum personarum mentiones

huc

PROE M I V M.

huc pertinentes, vel non abhorren-
tes certe ab instituto opusculo, neque
hoc reprehensum, ac potius senten-
tia bonorum & non inhumano-
rum omnium probatum
iri, sumus ar-
bitrati.

B 2 Philip-

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

PHILIPPVS MELANCHTHON NA-
tus est in oppido nomine Bretta, qua par-
te territorium Palatinatus Rheni attingit fi-
nes agri Vuirtembergensis, solem Orientem
versus, sitq; illac iter à proficiscentibus ex Ita-
lia Galliaq; in loca Germaniæ, quæ quoniam
ad oceanum sita sunt quasi decliuia, appella-
ri solent Inferiora. Non est oppidum illud
vel ambitu amplum vel extructionibus ma-
gnificum, vel exquisitis operibus munitum,
sed situ peramœnum, & pro captu Germa-
norum satis bene atq; splendide ædificatum,
& tam firmum vt bello Baurico grauem
Ducis Vuirtembergensis oppugnationem su-
stinuerit, & virtute præsidij defensum sit, ne-
que in potestatem hostium venerit. Quinet-
iam eo tumultu quo plebs rustica atq; urba-
na aduersus dominos suos arma cœpit, cum
seditiosi scirent, vndiq; multa in oppidum il-
lud deportata conuectaq; esse, potiendi ipso
cupiditate nihil non conati aggressiq; sunt.
Sed etiam tunc, tametsi ingens multitudo
oppugnantium neque propinqua auxiliij spes
vlla esset, cum summa incolarum laude &
oppidum Principi & bona dominis fuere
conseruata. Ciuium opes sunt mediocres,
& quæ parantur cum agricultura tum rebus
negocijsq; inter se aut cum vicinis contra-
hendis, non commercijs externis & ingen-
tibus

tibus lucris quæstibusq; singularibus facien-
 dis. Incolæ incredibili humanitate præditi,
 & moribus ingenijq; sunt politis ac bonis.
 Migrauerat eo pater Philippi Georgius du-
 cta vxore, laudati & honorati illic viri Io-
 hannis Reuteri, qui & præfecturæ oppidi
 munere aliquot annis functus est, filia Bar-
 bara. Fuit autem Georgij pater Nicolaus,
 qui Eytelbergæ sub arce domicilium habuit,
 & cuius ad vicinum sacellum ibidem monu-
 mentum sepulcri nunc etiam visitur. Ipse
 Georgius & probitate, integritate, tacitur-
 nitateq; & fide, etiam prudentia atque soler-
 tia, & quod admirabili artificio opera armo-
 rum elaborare sciret, quibus & defenderen-
 tur contra vim aduersariorum in conflictu,
 & instruerentur ad hos percellendum ster-
 nendumq; qui manum siue in acie cum ho-
 stibus, seu in ludis equestribus, cum suis
 (quæ exercitationes tum in aulis Principum
 studiosissime frequentabantur) conferere
 vellent: Harum igitur artium ille peritus,
 & ijs virtutibus quas commemorauimus ora-
 natus, in noticiam peruenit maximorum &
 potentissimorum Principum, ijsq; carus fuit,
 in quibus nominasse satis sit & Regem opti-
 mum & bellatorem Inuictissimum Diuum
 Maximilianum Imperatoris Friderichi filii-
 um. Quem Georgius aliquando cum glori-
 oso

oso prouocatore Italo cui nomen Claudio Bataro, certamine singulari congressurum ita instruxit, & sic arma ipsius machinando parauit, vt fortissimo Viro Maximiliano victoria certa facile etiam & celeriter contineret. Claudius enim non diu repugnans, cum, quanto omnibus rebus esset inferior, sentiens ad pedes Maximiliani se abiicisset, ita in potestatem eius se tradidit. Sed paulo post orto pernicioso bello inter Palatinos & Bauaros cognatos Principes, cum Georgius patriæ suæ Principi Philippo operam officiumque quod debebat, fideliter præstaret, in primis machinarum tormentorumque ratione administranda, missus cum quibusdam Monhemium, in morbum incidit insanabilem, Et si Princeps in curando eo summum studium diligentiamque adhibuit, credebaturque puteo, vnde aqua ad cotidianos vsus haurienda fuerat, veneno infecto, malum hoc illis accidisse. Sane qui cum eo aduenerant, intra vertentem annum omnes mortui fuere, Georgij vita remedijs & exquisita curatione ad annum quartum producta. Decessitque tandem & ille cum ante dies XI. socerum amisisset, & ipse totum quadriennium vixisset perimbecillis. Cæteram autem vitam sine querela omnium, & cum laude plurimorum, in primis religionis amans, & profana omnia

dicta ac facta fugiens, & neque serio neque ioco verbis rebusq; designans quicquam, quod vel minimam impietatis speciem haberet, aut propter leuitatem esset vituperandum, vel etiam à gravitate veritateq; recederet. Ante omnia falsitatem mendaciæq; & fraudes auersatus fuit, multa etiam pietatis studio & amore obseruans, quæ indicanda non putauimus, quod aliquorum opinione superstitiosa videri possent. Tunc Philippus habuit annos XI. quem susceptum ex filia cum fratre vno Georgio minore annis non prorsus quatuor, & sororibus tribus, auus uoluerat tam ipsum quam fratrem apud se educari. Mater vidua mansit annis totis XII. postea cum Philippum duxisse vxorem audisset, non sine quadam offensiuncula nupsit iterum, viro honestissimo ciui Britanno. Fœmina fuit illa valde prudens atque pia, quam & nos vidimus in patriam proficiscentis Philippi comites anno Christi, M. D. XXIIII. & eam, quam diximus, esse perspeximus. Cum in ludum publicum mitterentur pueri illi fratres vna cum auunculo & ipso puero, cepit tum lues fœda passim homines in Germania primum inuadere, & miserum in modum non solum excruciendo sed mutilando & membra depascendo affligere, quam Hispanicam nonnulli, plerique

que Gallicam nominabant. Quo malo cum Magistrum Iudæi auus puerorum laborare rescuisset, contagionem metuens, nepotes cum filio domi apud se retinendos duxit, ubi matura ætate iuuenis opera primis literarum elementis curauit erudiendos. Nomen illius fuit Iohannes Hungarus quem grauem annis vidimus Phorcæ, & audiuimus præclare concionantem de filio Dei Domino nostro Iesu Christo, & puram Euangelij doctrinam explicantem Principibus & populo frequenti, virum optimum atque integerrimum. Eminuit autem statim in Philippo præstantia ingenij, quod & celeriter perciperet atque comprehenderet quæ tradebantur, & fideliter meminisset, & liquido exponere illa sciret. Vtq; fit in generosis animis, in puerilitate etiam ætate admodum quiescere non poterat, sed quærebat ubiq; aliquem cum quo de auditis disputaret. Ea erant nimirum præcepta artis Grammaticæ & initia sermonis latini. Itaque & circuire & vestigare aduenas scholasticos qui tum peregrinari consueuerant, & maxime gaudere si qui adultiores offerrentur, quos sæpe animaduersum fuit cum multorum admiratione & pudore eorum à puero Philippo mirifice exagitari. Itaque omnes de indole tali bonam spem conceperunt, & paulo post mortuo tam auo

quam patre, paucorum vt diximus dierum interuallo, matris propinquorumq; consilium ac voluntas in studijs pijs & honestis educandi filium institutum aui persecuta est. Quanquam autem docilitas in Philippo tanta, quanta in nullo altero ostenderetur, & simul acris animi & mentis sagacis præclarissima signa perspicue cernerentur, & vis ingenij ingens tunc adeo appareret, nihilo tamen minus summa elucebat suauitas, qua omnium facile fauorem sibi ille conciliabat, & declarabatur futurum, vt vehementior natura ipsius non ad austeram neque tristem seueritatem deferretur, sed ad grauitatem lenitate comitateq; cõditam euaderet: id quod euentus comprobauit. Nam feruentior incitatioq; in eo animus immitis aut sæuus nõ fuit, cumq; esset ad iracundiam pronior, nihil tamen fecit vnquam commotus quod insignem haberet deformitatem, aut omnino magnopere culpandum esset. Pronunciatio nonnihil balbutiens non modo tanquam praua colloquentibus molesta & iniucunda non fuit, sed puerilem loquacitatem visa etiam est decere. Quod vitium tamen procedente ætate attentione & cura sic emendauit, vt vix tenuissima illius vestigia, verba præsertim eo accurate faciente, apparerent atq; prehenderentur. Illis temporibus literarum

rum ludus Phorcensis celebrari præ cæteris, cuius Magister esset Georgius Similerus patria Bimpinensis, qui habebatur & erat, pro illius ætatis captu, doctus & eruditus imprimis. Iam enim plurimis in locis melius quam dudum pueritia institui, & doctrina in scholis vsurpari politior, quod & bonorum autorum scripta in manus sumerentur, & elementa quoque linguæ Græcæ alicubi proponerentur ad discendum, cum seniorum admiratione maxima & ardentissima cupiditate iuniorum, cuius vtriusque tum non tam iudicium quam nouitas causa fuit. Similerus, qui postea ex primario Grammatico eximius Iurisconsultus factus est, initio hanc doctrinam non vulgandam aliquantisper arbitrabatur. Itaque Græcarum literarum scholam explicabat aliquot discipulis suis priuatim, quibus dabat hanc operam peculiarem, vt quos summopere diligeret. In omnibus autem Philippus Melanchthon ita proficere & eas facere progressiones, & ita se erga omnes communicatione eorum, quæ ipse percepisset & teneret, gerere, vt nemo non eum & laudaret & amaret. Habebat socios studij fratrem Georgium & Iohannem auunculum, quorum Georgius in hoc cursu non permansit, & in patria præcipuos honores ciuitatis suæ consecutus est & gessit. Quæ,

Quæ, cum hæc scribere instituissemus, ipsius
 maxime consilio opeq; nitebatur, fungentis
 annis multis præfecturæ munere: Iohannes
 Spirensi collegio ad S. Crucem præfuit, quem
 ibi & nos aliquando vidimus, virum digni-
 tate & humanitate excellentem. Viuebant
 hi apud sororem Iohannis Reuchlini, quod
 quadam cognationis necessitudine familiæ
 illæ coniungerentur. Eueniebatq; sæpe vt
 Reuchlinus patriam & suos viferet, qui in
 gubernatione terræ Vuirtembergensis tum
 vna cum alijs paucis auctoritatem summam
 atque grauissimam obtinebat. Solebat igitur
 in puerorum studia ille inquirere, & de
 ijs, quæ sciret tradi eis in ludo, percontari.
 Longe autem Philippo omnibus responsio-
 nibus præcellente, Reuchlinus indolem pue-
 ri exosculatus, & spe singulari de illo conce-
 pta, libellos quosdam ei donauit, inter quos
 plenior præceptorum Grammaticæ Græcæ
 tractatus & liber fuit, comprehendens inter-
 pretationem Latinam præcipuorum Græco-
 rum vocabulorum, quæ opera Lexica vo-
 cantur. Hac copia instrumenti auctus Phi-
 lippus, ipse sese indies magis magisque incita-
 re, & vtriusque sermonis Græci latinique vber-
 riorem comparare facultatem. neque scribe-
 re tantum aliquid soluta oratione, sed tenta-
 re etiam versuum compositionem. Et obla-
 tis

tis aliquando factis à se quibusdam Reuch-
 lino, per iocum donatus ab hoc fuit pileolo
 puniceo, quo insigni, vt fert consuetudo,
 Reuchlinus fuerat decoratus, cum titulus ei
 Doctoris decerneretur. Philippus vero le-
 tus dono, & veluti generosus equus ornatu
 gaudens, prioribus semper aliquid adijcere,
 & cognitionem partam cumulare. Tunc &
 æqualibus suis scriptum quoddam ludicrum
 Reuchlini instar Comœdiæ illis diebus edi-
 tum, ediscendum distribuit, & suas cuique
 partes assignauit, vt coram Reuchlino ad se
 reuerso fabula ea ageretur. Quod etiam fa-
 ctum est cum summa ipsius voluptate atque
 læticia. Quando & Philippi nomen, quod
 haberet ille familiæ significans solum nigrum
 germanico sono, in græcum Melanchthonis
 mutauit, sicut ipse à fumo deminutum suum,
 ita ab Hermolao Barbaro aliquando in Ita-
 lia conuersum, Capnionis esse voluerat.
 Hunc conatum mutandi nomina familia-
 rum, memini audire doctos & præstantes di-
 gnitate viros, qui reprehenderent, quod isto
 pacto familiarum noticia quasi obteri vide-
 retur. Sed sunt omnino quædam ita aspera
 & veluti horrida, vt lingua Græca latinaue
 exprimi neque possint neque debeant, Quæ
 si literis quibusdam vel adiectis vel detractis
 quasi dolare, vt leuiora fiant, aliquis velit,
 quæ

quemadmodum de barbaris omnibus fere fecerunt veteres, nihilo ille minus appellati^o nem obscuram & suis ignotam hoc modo redditurus sit, quod à mutatione illa interpretationis nihil iam differet. Sed de his nunc disputare alienum fuerit. Phorcæ (quam latinis verbis contractis Portam Herciniæ esse eruditi volunt) Philippus pene annis duobus mansit. Et inde ad plenior^em ingenij cultum & quasi mercatum doctrinæ vberior^e rem cura matris ac propinquorum missus est Eytelbergam in patriam auitam, vbi & sedes Principum & celebris Academia esset. In qua doctissimorum virorum in omni genere disciplinarum copia florente, Philippus iam ætate eph^eb^us statim eam de se opinionem commouit, vt alijs quoque docendis idoneus haberetur. Ibiq; tum ille & exercendi stylum scribendiq; rationem suo exemplo suscitare, & studio industriaq; admirabili cum sibi fauorem caritatemq; omnium ordinum atque hominum conciliare, tum animos æqualium ad bonas literas artesq; maiore assiduitate & diligentia colendas impellere. Vixit Philippus Eytelbergæ apud clarissimum illo loco & tempore virum D. Pallantem, cuius sapientiam virtutemq; & excellentem humanitatem atque beneficentiam, cum perquam honorifica mentione eius, quotiescunq; hæc inci^o

incidisset, verbose solebat prædicare, & ita
 vt facile appareret, memoria ipsum consue-
 tudinis istius admodum delectari. Huius
 viri prudentissimi consilijs aula multis annis
 feliciter vsa, & ope Academiæ sustentata, or-
 nata, aucta est. Qui obiit mortem Anno
 Christi M. D. XII. XVI. Calend. Sextil. se-
 pultus Eytelbergæ in vrbis primario templo
 cum elogijs epitaphiorum vtriusque linguæ
 versibus perscriptorum, ex quibus latinum
 distichum hoc inferendum putauimus:

*Consilio pollens, largus verum, ore diserto
 Doctor erat Pallas, hac tumulatus humo.*

Dedit Philippus Melanchthon ibidem illis
 temporibus operam instituendis duobus fi-
 lijs Comitis Ludouici Leonistenij generosæ
 profapiæ & indolis pueris, & familiariter vs-
 sus est Petro Sturmio Argentoratensi Iacobi
 fratre nobilitate generis, virtute & sapientiâ
 clari religiosæq; pietatis amantissimi, Bim-
 phelingi, quemadmodum accepimus disci-
 pulo. Eytelbergæ etiam Philippus quasi ti-
 rocinium quoddam deposuit scholasticum
 & Bacularius est factus. Quo nomine hono-
 rum in Academijs initia appellantur, natus
 annos ferme XIII. Cum autem animi in-
 discendo impetus & honesta ambitio insti-
 garet eum, qui modo excessisset ex Ephebis,
 vt altius honoribus scholasticis ascenden-
 dum

dum putaret, & ad maiorem dignitatis gradum contendendum, petendumque Magistri titulum, aduersata tum voluntati ipsius sententia fuit præcipuorum quorundam, quod ætati isti tribuendum tantum esse negarent. Quo impedimento cursui cogitato moraque illata offensus, & quod tentationes febriles crebro sentiret, locum & proposito suo & valetudini aduersum relinquere statuit. Ea tempestate Tubingensis Academiæ in Vuir-
 vetergenſi regione (quam Charitinarum
 vetere nomine fuisse coniectura est) fama fieri indies maior atque melior. Quæ optimi & illustrissimi Principis Eberhardi cognomen-
 to probi & Barbatî, paterna cura præclarissime fundata & collectis viris doctrina variâ præstantissimis, condita fuerat ante annos triginta sex. De hoc Principe, cum eam rem ageret & Academiam Tubingæ collocare vellet, accepimus id quod & memorabile & non abhorrens ab hac narratione, duximus referendum. Est sane Academiæ institutio res magna & magnificienda, sed superiorum tamen temporum de his existimatio multo optima & præclarissima fuit. Interrogatus igitur tum à quodam externo Princeps Eberhardus, cuius opera in eo quod perfici volebat vti cogeretur: Quidnam regionis & terræ haberet? quod tanto ornam-
 mento

mento dignum esse iudicaret : respondisse
 fertur : Cætera omnia esse mediocria, vel et-
 iam infra mediocritatem, vno autem com-
 modo atq; fructu suæ regionis se merito glo-
 riarî, Quod, in quamcunq; partem illius so-
 lus forte ipse delatus, si acquiescere liberet,
 tuto & cum omni securitate in cuiusvis ex-
 suis, qui obuiam factus esset, sinum depone-
 re caput & somnum capere posset. Idem au-
 diui aliquando eundem dixisse in Principum
 quodam confessu, cum aliis alia suæ terræ
 bona extolleret narrando. Erant Tubingæ
 tunc & Theologi, vt illis temporibus, exi-
 mij. Erant Iurisperiti quorum nunc et-
 iam nomina illustria & opera laudabilia in
 ore & manibus sunt eorum, qui hæc studia
 tractant. Humaniorum autem studiorum
 & Philosophiæ professores eos semper ha-
 buisse Tubingam constat, quorum eruditio-
 nem & scientiam totam Germaniam exco-
 luisse scimus. Ex quibus tunc, cum eo Phi-
 lippus venit, viuentes & operam nauantes
 docendo, Iohannem Stofelerum & Francis-
 cum Stadianum, quem & coluit & dilexit
 Philippus inprimis, & Henricum Bebelium,
 quem mortuum versibus Epitaphijs Græcis
 Philippus ornauit, Et Iohannem Brassica-
 num nominasse in præsentia satis habuimus.
 Cum autem natura atq; voluntas Philippum
 C ad com-

ad commercium cum multis, id est bonis literis & erudita doctrina, incitaret, tanta tamen fuit in eo vis ingenii & ardor discendi, ut nullarum rerum cognitionem non attingendam atque comprehendendam putaret. Itaque & Theologos & Iurisperitos & Medicos audire, & libros omnium professionum illarum inspicere, & vndique quandam scientiae quasi possessionem occupare, & non tam laudem venari, quam usum sibi fructumque cognitionis acquirere. Ad Theologiae tamen studium maxime propensa esse cupiditas illius, quod religiosae pietatis amore flagraret, sententia hac confirmata in puero paterna maternaque educatione atque disciplina. Theologiae tum materia non sacrae literae & scripturae divinae erant, sed quaedam obscurae & spinosae intricataeque quaestiones. Quarum nugatoria subtilitate exercebantur & defatigabantur ingenia. Philippus autem Melanchthon factus bonarum artium Magister & primus, declaratis tum simul XL. renunciatus, cum illo etiam in genere tenui & aspero nulli non modo qui pari aetate esset, sed ex prouectioribus quoque atque adeo senescentibus, cederet, veritatem tamen quaerere & amplecti inprimis, & politiori doctrinae operam dare. Animaduvertebatur librum habere in manibus in templo & inter opera

operationem sacrorum. Cum grandior quibusdam ille videretur ijs, quibus preces descriptæ continentur, quicquid more in templis vsurpantur, maleuoli quidam rumusculos sparserunt, legere Philippum nescio quæ scripta tempori & loco illi non conuenientia. At ipse nactus fuerat sacrorum librorum codicem, tractabili forma chartis minoribus paulo ante primum à Iohanne Frobenio Basileæ impressum, quibus legendis quam tunc adeo cœpit, eam constantissime dare operam in tota sua vita perseueravit, & talem librum ad omnes conuentus publicos postea detulit, secumque semper habuit. Cumque ascriberentur ab eo in chartis passim vtilis & præclaræ sententiæ veterum, quæ ei illorum scripta legenti potissimum arrisissent & nonnullis in locis explicationes quædam, quibus contigerat libros istos videre, ab his copia ipsorum maxima cupiditate expetebatur. Itaque cum esset Philippus natura liberalissimus & ad gratificandum cunctis quibus posset rebus procliuus, sæpe ablatos istos suos & donatos aliquibus libros comparatis alijs mutauit. Sed hæc postea acciderunt. Illis temporibus vir prudentia & iuris publici scientia celebris colligere ceperat historias & exponere tempora rerum memorabilium gestarum ab origine prima mundi, ei

di, ei nomen fecerant Naucleri, quod in familia nomine Germanici nautæ significatio esset, qui sunt vergæ. Librum autem hunc exprimendum susceperat Thomas Anshelmus, qui Typographicam officinam habebat Tubingæ. A quo perfectum fuit, ut & illius scripti & aliorum, quæ à se ederentur, curam respectumque Philippus susciperet, quo prodirent correctiora. Is tunc & in hoc opere Naucleri partim disponendo, partim augendo, partim etiam retexendo id præstitit, ut lectio libri istius à plurimis expeteretur & fructu voluptateque non careret. Iisdem ferme annis, quibus Philip. Melanch. Tubingæ mansit, numero vi. luctatus est Iohannes Capnion cum monachis, à quibus propter sententiam dictam de libris Hebraicis gravissime vexabatur. Ea erat familia Dominici, & Colonienses quidam Theologorum titulo superbientes, qui in Capnionem se plane hostiliter inferebant. Iudicium fiebat Romæ, & Capnio cum causam facile defenderet, aduersariorum tamen opibus & potentia admodum premebatur: tametsi illi neque patroni viri summi deessent, & studia omnium, qui amabant aut saltem videri volebant tam prolixè vel effuse etiam, ut alacritate eum ista offensum fuisse constet. Qui ipse
vir

vir optimus, quamuis cuperet innocentiam suam tutam esse, & intelligi quam atrox sibi fieret iniuria, sic tamen optabat vim à se depelli ne læderentur vlli, vtque inimici non vel maxime meritis conuicijs sed veritatis simplice oratione refutarentur. Ingrata etiam erat prudentiæ & grauitati illius senescentis, iuuenilis leuitatis exultatio, & hanc non tam factò quam exemplo nocere posse perspiciebat. Sed nihilominus, qui, cum maxime fauerent & quam optime cuperent Capnioni, multo peius oderant importunitatem eorum, quos Capnionis euerfionem prætere animaduertetur, oppressioni nascentis doctrinæ eruditæ vniuersæ (hanc enim quod ipsi penitus ignorarent metuentes existimationi suæ, exoriri & conualescere iniquissimis animis patiebantur & ægerrime ferebant) His igitur infesti illi studiosi polioris doctrinæ, causam Capnionis suam ducere, & illius aduersarios omni genere scriptorum infamare, tam deridentes & eludentes futilitatem quam insectantes & increpantes improbitatem. Inter quos princeps, Ulrichus gente Huttenus, patria Francus, ordine eques, ingenio acerrimo & animo confidentissimo, literis perquam eruditus, & litigantes monachos cum Capnione varie excitauit, & illam factionem tum quidem ve-

hementissimis scriptis, sed aliquanto post armis quoque expeditis, adortus est. Huius est carmen triumphale victoriae Reuchlini cum pictura etiam in illius conspirationis gregem contumeliosa, ubi vnco trahitur quidam, qui cum Iudæus aliquando fuisset, suam operam in Capnione lædendo atque euertendo, conductam illam quidem magna, ut credebatur, pecunia, dedisset. Sed de Capnione extat narratio Philippi Melanchthonis, quam curauit quodam in conuentu scholastico Vuittebergæ, ut solebat, recitandam. Vnde si quis de Capnione plura cognoscere cupit, petere ea poterit. Nam mihi hoc scriptum etsi non alienis, verbosis tamen & longis huiusmodi expositionibus complere non libuit. Capnioni igitur tum rebus & dubijs & valde difficilibus ac molestis, assidue & fideliter præsto fuit Philippus Melanchthon describendo potissimum ea quibus defensio causæ continebatur, & quæ ad iudicium mittenda erant, & quicquid omnino ad Capnionis innocentiam declarandam & conseruandam salutem dignitatemque (quæ petebatur vtraque) pertineret, omnibus modis adiurando. Neque Philippus ad Capnionem modo Stuggardiam, ubi hic habitabat, crebro accedere, sed Capnio quoque ipse sæpe venire Tubingam ad Philippum, & cum eo in scholastico contu-

contubernio versari atq; pasci, & iucundissime post alios necessarios & ad se pertinentes sermones, de communibus studijs & liberali institutione confabulari. Et si enim Capnio non fuit literis elegantioribus penitus excultus, & doctissimum tamen virum & liberalissimum disciplinarum cupidissimum fuisse eum constat. Hebraicæ autem linguæ peritissimum. Cuius prorsus senem doctrinam ipsum profiteri neq; puduit neq; piguit. Hæc tempora intuenti & negocia consideranti vis mihi quædam inuicta fatorum ob oculos versata est, id est, Quid eueniat diuini iudicij sententia iam lata, de rebus hominibusq; in hæc vita. Tunc enim & illas præcipites ferri, & horum omnes rationes cunctaq; consilia conturbari, & conuertere in contrarium, licet videre. Quo autem progressa fuerit quorundam insolentia atq; importunitas prætendentium sanctitatem atque obseruationem religionis, neminem fugit, cum tamen re iam pridem penitus amissa, species quoque euanesceret, veletiam mutata ab illa grauitate & seueritate cum maiore indies deformitate & contaminatio appareret. Cum autem deberent ñ, quorum tunc res agebatur maxime, & pericula impendentia prouidendo cauere, & causas illorum attendendo auertere, Tanta fuit cæcitas, vt & has

ruendo impellerent, & illa vltro commouerent atque accerferent. Non enim ipsi vitia sua, quæ neq; occulta amplius essent neq; omnino tegi possent, corrigere conati, sed de his dimicare etiam, & prauitatem turpitudi-
 ne cumulare non sunt veriti. Habebant autem persuasum tantas esse vires eamq; potentiam suam, vt euerti aut percelli labefactariq; nulla impressione nulloq; impetu possent. In quo opinio eos sua adeo est frustrata, vt leuissima aggressione illa tanta moles statim sic concussa sit, vt postea non magno pere alijs machinis ad conuellendum opus esset, sed ipsa, cum semel ruere cepisset, per se prolaberetur atque concideret. Quid enim magis contemptum & nihili haberi, ex oriente bonarum literarum & artium studio, & liberalium ingeniorum facultate? Quam parum in istis momenti & ponderis plerisque visum? Nedum metuerent aliqui ab his detrimentum aut damnum confirmatae barbariae. Neglecta igitur vel potius despecta paruæ & puerilia hæc, in elatione animorum & superbia immensa, ruinis, quæ & facta sunt & nunc etiam impendent occasionem dederunt. Quæ illi, cum & cupide admittere & libenter excipere, & studiose amplecti oportuisset, repudiarunt insolenter, & abiecerunt fastidiosè, & contumelijs omnibus infectati
 fue

fuerunt. Nunc igitur meritas pœnas dant
 non stulticiæ sed vesaniæ suæ, & si perrexe-
 rint vrgerè propositum, exitio suo pernici-
 em Reipub. videntur esse implicaturi. De
 quibus quem non docent ea, quæ accidisse
 constat, is non moueretur mea certe dispu-
 tatione. His igitur omiſſis institutam ex-
 positionem proſequemur. Erant tum ſtudia
 Philoſophiæ, qua Theologia inuoluebatur,
 ſciſſa in duas præcipue partes. Quarum vna
 veluti Platoniam de Idæis ſeu formis ab-
 ſtractis ſeparatiſq; ab ijs, quorum moles cor-
 porum ſenſibus ſubiiceretur, ſententiam tue-
 batur. Hæc de eo quod generalis cogitatio
 comprehendit, vt Hominem, Animantem,
 pulcritudinem, etiam ſpondam atq; menſu-
 lam, quia natura & res ſingularis conſtitui-
 tur, Reales iſti ſunt nominati. Altera pars
 Ariſtotelem magis ſequens, ſpeciem iſtam
 de ijs, quæ ſuam naturam ipſa haberent, vni-
 uerſis colligi docens, & concipi intelligen-
 do notionem hanc ex ſingulis quibuſdam
 exiſtenteſ atq; contractam, neque naturas
 eſſe has per ſe ipſas priores ſingulis, neque
 re ſed nomine tantum conſiſtere: Nomina
 les appellati fuere & moderni. Habuitq;
 vtrumq; quaſi agmen ſuos ductores & au-
 tores quorum ſectam ſequi placuerat. Atq;
 non ſolum contentiones & iurgia inter diſ-
 ſenti-

sentientes, sed dimicationes etiam ac pugnae commissae fuerunt, interdum concertationibus non tantum pertinacibus verborum, sed manuum quoque violentis. Haec dissidia & Tubingensem Academiam inuaserant, conuertubernio bonarum artium & Philosophiae studijs destinato, in duo quasi castella diuiso, ex quibus de opinione sua factiones illae acerrime praeliantes, inimicitias graues exercebant. Philippus qui certam docendi disserendi que rationem probaret, & Aristotelica in hoc genere primas tenere intelligeret, magnificas & splendidas & amplas alteras disputationes non amabat. Quamuis autem in verborum contentione sua sententiam ita assereret, ut aduersantes facile refelleret, Id tamen eximia humanitate & parata omnibus, qui uti vellent, opera perfecit, ut sua auctoritate inter sectas illas odia restingerentur, & quamuis studia discrepant, voluntatum tamen maneret coniunctio. Alijs etiam officijs plurimis conuertubernium interdum rebus difficilibus fulciuit, & sustentauit consilio opeque sua. Nam curatio in eo, consuetudine Academiae eius quoque fuit, qui & optimarum artium disciplinarumque esset Magister, & publicae doctrinae munus gereret. Postquam annos sex confecit Tubingae discendo & docendo cum magna laude omni-

um, conuentus fuit ordinum Imperij Romani Augustæ Vindelicorum, quem egit Maximilianus Imperator postremum, Anno Christi M. D. XVIII. Nam proxime secuti anni initio ex hac ille vita migravit. Ad hunc conuentum venit & Dux Saxonum Friderichus vnus ex Septemuiris, penes quos est deligendi Imperatorem Rom. potestas. Accessit & Martinus Lutherus, qui ineptias & ludibria in doctrina Ecclesiastica cum exitiosa impietate coniuncta notasset & reprehendisset, de quaestu quodam redimendi veniam factorum faciendorumq;, & hanc mortuis quoque conciliandi, quas vocarunt indulgentias. Non enim tolerabile quibusdam videbatur, ausum esse liberam aliquem vocem emittere, & quæ egissent ij, in quorum manu arbitrium esse statuebatur rerum diuinarum & humanarum omnium, improbare. Voluerat autem Dux Friderichus sedem esse Academicæ (sic enim vsitatum est nominari congregationes profitentium doctrinam & studium optimarum disciplinarum atque artium) in oppido ad fluuium Albim sito, cui nomen à colore albo Vuiteberga, etsi non ignoro à Vuittechindo quosdam nomen illud deducere, quod fuit fortissimi & potentissimi Principis in ea gente, & qui diutissime vitæ & arma Francorum oppugnante Saxonia

Carolo

Carolo Magno, sustinuit. Oppidum hoc caput est regionis eius, quam propriam & peculiarem possidet gerens personam Septemviri in Saxoniam creandis Imperatoribus Romanis. Atque fundata Academia confirmataque autoritate ante annos circiter XVI. Princeps Friderichus nullam curam tunc non suscepit, qua auctior ornatiorque illa fieret. Itaque fama Philippi Melanchthonis nomine celebrante ad ipsum quoque delata, agi iussit cum Capnione de conducenda opera doctrinae Philippi & suae Academiae recenti adiungenda. Et de eadem re literas ad Capnionem diligenter scriptas misit, in quibus inter alia honorificam mentionem fecit de patre Melanchthonis tanquam familiariter notato. Fuit igitur Capnio autor Philippo, ut conditione, quae offerebatur, vteretur: Animadvertens hanc prioris loci mutationem, existimationem ipsius meliorem esse reddituram. Extat inter alia, Capnionis epistola de hac ipsa migratione & itinere isto ad Philippum nuper à me edita. Ita igitur ille Tubinga discedens in Saxoniam, multis ibi cum desiderio tum memoriam praecelaram sui reliquit, ex quorum numero Similerus testimonio splendido ornasse eum perhibetur, in quo & hoc esset: Non intelligi neque aestimari ac perpendi quantum Academiae decus

decus & commodum decederet. Transijt
eques eo itinere Norinbergam, vbi cum præ-
stantissimo dignitate & sapientia viro atque
etiam doctrina perculso inprimis Vuilibal-
do Pircamero noticiam amicitiamq; iunxit.
Transijt & Lipsiam ibiq; vidit primum Pe-
trum Mosellanum Richardi Croci docendis
literis Græcis successorem, quorum vterq;
deinde alterum mirifice dilexit & coluit.
Peruenit tum in amicitiam ipsius & Andre-
as Francus Camicianus iuuenis illis tempo-
ribus doctrinæ eruditione celebris, qui di-
gnitatem postea & honores præcipuos est
consecutus. Solebat narrare Philippus quid
accidisset Lipsiæ in conuiuio, quo hospitem
cum Collegium primarium Academiæ illius
honoris causa acceperat. Cum enim cibi
crebro inferrentur, & quoties hi apponeren-
tur, vnus quispiam meditata oratione ad ip-
sum verborum aliquid faceret, animadu-
ersa re Philippus, postquam semel atq; iterum
respondisset, tandem, obsecro vos, inquit,
viri Clarissimi patiamini me auditis orati-
onibus cunctis ita deniq; semel respondere.
Nam re improuisa non accessi ad toties di-
cendum necessaria varietate instructus. Atq;
ita aiebat tum pompam eam superuacaneæ
compellationis deinde adhiberi desisse. Cum
Vuitebergam venisset, celeriter consecutus
est

est fauorem & admirationem omnium, & Academia illa mirabiliter capit tunc celebrari & frequentari. Vera autem ratione & tractatione illustri doctrinae omnibus muneribusungebatur: Et Graecas literas quarum cognitionem paulo ante Ricardus Crocus Lipsiae profitendo plurimorum studia concitauerat, qui iam reuersus in patriam, hoc opus doctrinae reliquerat inchoatum: Has igitur Philippus Melanch. cum exquisitius docendo tum certius tradendo, tum etiam scripta veterum autorum huius linguae vberius enarrando, & singularem expectationem de se concitauit, & vndique allexit auditores atque discipulos, cum haberet annos integros XXI. & ageret XXII. Vfus ego sum Croco praefectore Lipsiae puer, pene triennio, eique me, si qua facultas mihi harum literarum contigit, tam initium quam progressum referre acceptum debere confiteor. In Grammatica sane doctrina, quod est eruditionis omnis in quocunque sermone fundamentum, Crocus excellebat. Ad quod autem vitae genus & quae studia postea se contulerit non est mihi compertum. Quamuis autem Petrus Mosellanus Lipsiae & ipse excitaret plurimorum studia & eruditae doctrinae famam suum nomen & Lipsicam Academiam illustraret: Fuit tamen Philippi opera multo in docens

docendo speciosior, qui à prima pueritia naturæ & voluntatis instinctu bonarum literarum & artium studia secutus, nihil tum etiam aliud curaret aut spectaret, quam istius curriculum laudem, in instituti atq; propositi incredibili constantia. Vnde eum non spes maioris dignitatis, non opulentiae cupiditas, non deniq; cuiusdam mediocris saltem, quod plurimis est molestum, existimationis desiderium dimouit, sed in eo spacio quod semel ingressus fuerat, perpetuo sine vlla declinatione perseverauit. Et si autem Illustrissimi & vere optimi Principis Friderichi voluntate & iussu, accersiti erant & venerant Vuittembergam in omni genere doctrinae excellentes viri, nondum tamen neq; ordine neq; elegantia optimarum literarum & artium pulcritudine conspiciebatur, & cogitationum solertiae explicationis officiebat obscuritas, cui quasi caligini ibi lumen à Philippo primum est illatum, & sapientiae quidam horror eruditae doctrinae veluti serenitate depulsus. Hoc omnibus accidit volentibus & lætis. Neque quisquam metuit, vt talibus temporibus plerumq; fit, ne quid de suis vel laudibus vel utilitatibus decederet alterius gloria atque commotis. Philippus autem cum ætate & dignitate superiores studiose obseruaret & cole-ret, æqualibus omnia officia in familiaritatis
suauis

suauissimo vsu præstaret, cæteros varijs be-
 neficijs, docendoq; & multiplice alia opera,
 subleuandoq; quibus rebus posset, sibi ad-
 iungeret, non modo neminem maleuolum
 aut inuidum, sed amantes & cupidos con-
 suetudinis suæ & admirantes se atque vene-
 rantes pro cuiusq; conditione, habuit, exper-
 tusq; est vniuersos. Mirabili tum incre-
 mento augescebat fama Martini Lutheri, &
 fatali conuersione, id est, decreta iustissimo
 iudicio diuino, mutari incipiebat admini-
 stratio rei Ecclesiasticæ, quæ vndique iam
 labasceret & tanquam vetus ruinosumq;
 ædificium demolitione saltem partium ali-
 quarum instauranda esset. Hoc cum fieri
 istamq; curam suscipi ab eis quorum propria
 esset, boni & pij ardentissimis votis optarent,
 & prudentes, nisi fieret, quid timendum es-
 set prædicerent & monerent: Tantum ab-
 fuit vt respectus ad tam necessariam rem ex-
 citaretur, & incuria illius excuteretur, vt
 contra, quasi metueretur ne casus non accele-
 raret, temeritas arrogantia & audaciæ furor,
 & despiciens omnes alios superbia quorun-
 dam, cæco quodam impetu vtcunq; adhuc
 stantia, dum vitiosa sarcire & tegere conan-
 tur, partim conuellisse, partim labefactasse
 & corrupisse videatur, ita vt quid nunc refi-
 ci emendariq; recte possit non appareat, &
 quem-

quemadmodum fabula de cribro narrat factum dixisse, constitui nequeat, qua parte res illę obstruantur quę relinquuntur patentes. Cumulatis enim & exaggeratis doctrinę erroribus & actionum facinoribus indignis professione salutis & vitę æternę & cęlestium rerum studio, & religione sincera confusione superstitionis contaminata, denique & enarratione doctrinę, & vita atque moribus, omnium pene sententia atq; confessione correctionem postulantibus, non modo neglecta ab ijs, quorum maxime intererat conseruari, illa omnia fuerunt, sed demonstrantes etiam laborantium quasi membrorum medicinam, inhumanissime reiecti, & adiumenta omnia remediorum pertinacissime repudiata. Cum interea plurimi non in ædificando sed destruendo perquam strenue occuparentur. Intueatur enim nunc aliquis res & negotia ista, & æquo animo perspiciat, non propendente iudicio in hanc aut illam partem: Inueniet profecto miserię & calamitatis pręsentis simul & impendentis, non esse autores eos, qui inclamantur contumeliose à quibusdam, sed illos ipsos, qui istos accusant, eosque se statumq; suum euersum velle, insimulant. Quid enim non modo quasi delitescentem in otio & quiete, religiois etiam pietatis sensu timidum Marti-

num Luterum excitavit, sed postea quoque stimulando instigavit, & irritando provocaverit, non est profecto ignotum neque dubium. Circumferebat & proponebat quidam audacia ingente & facundia populari præditus, eas merces, quarum mentionis nunc istud venaliorum genus pudet. Indulgentias appellatas esse supra ostendimus. Pertinebat negotium primum ad maiestatem æterni Dei, & attingebatur impie veritas cœlestis, deinde Reipublicæ detrimenta erant manifesta. Neque apparebat, qui, non tam malitiæ & fraudum, quam rapinarum & prædæ & atrocissimarum iniuriarum finis sperandus esset. Ibi tum Martinus Luterus, qui Theologiam publice doceret Vuittenbergæ, de ijs rebus quarere & quædam ad disputandum proponere. Id studium eaq; consideratio omnium approbatione digna, cum maiorem attentionem & tam ardui negotij animadversionem commovere deberet, hoc modo effecit, vt adversario prorsus contempto, non modo absurda & falsa non emendarentur, sed addita nova vanitate & commentis alijs inanioribus redderentur magis euidentiâ. Philippus autem Melanchthon qui cerneret esse in Martino Lutero naturæ bonitatem, & ingenij excellentem

cellentem vim, & virtutem atque sapien-
 tiam maiorem quam in vlllo cognouerat,
 venerari ipsum atque diligere præ omni-
 nibus. Luterus Philippi vicissim pro-
 bitatem, doctrinam, eruditionem, fidem,
 candorem, animum paratum ad suscipien-
 dos ferendosque labores, studium diligen-
 tiamque maximam quærendi cognoscendique
 veritatem, & industriam explicandi singu-
 larem, eam denique facultatem scientiæ
 & eloquentiæ, quæ ætatis illius & no-
 stræ gentis rationem & modum longe su-
 peraret: Hæc igitur omnia animaduer-
 sa in Philippo intuens Martinus Lute-
 rus non modo eum vicissim diligebat, sed
 dignitate & annis superior non dubita-
 bat neque verebatur colere, habere in
 numero amicorum, atque etiam ex om-
 nibus amicis præcipuum atque inti-
 mum, cum eo communicare suas, co-
 gnoscere studiose ipsius rationes atque
 sententias, perconctari libenter, & in-
 terrogationibus elicere quo ipse fieret do-
 ctior. Itaque inter hos talis necessitu-
 do & tantus familiaritatis vsus contra-
 ctus confirmatusque fuit, quo verio-
 rem arctioremque vix reperias. Admodum
 autem & scelerate errant, qui in huius
 sæculi deformitatem atque peruersitatem

& præsentibus ærumnas defigentes oculos, de
 illorum hominum consilijs & actionibus ma-
 le sentiunt, & eas iudicant vitia & prauita-
 tem consecutasq; calamitates contemplan-
 do. Nihil in mente tum vlli erat neque vo-
 luntatis alia incitatio, nisi religionis pietas &
 pura doctrina in omni genere disciplinarum
 vt restitueretur, vnicusque hic studiij ardor,
 vt certa & vera & recta comprehendere tradi-
 que possent. A qua cura operaq; refutari &
 reprehendi necesse scilicet erat, dubia, falsa,
 praua, quæ plurima vndique occurrebant in
 tractatione doctrinæ vniuersæ. Fieri au-
 tem omnino nequit, quin monendo & do-
 cendo, dum errores notantur, minus etiam
 clementer dicatur interdum aliquid, vt qui
 sordida loca expurgant solum inquinatum
 nō possunt non attingere & scalpere verren-
 do. Accidit autem tum id, quod in fabula,
 qua narratur, quendam ne in facinore de-
 prehensus manifesto opprimeretur, iussum
 fuisse sibi prospicere & fuga consulere, de-
 monstratumq; locum, qua euadere conce-
 deretur, vbi nimirum in area puteum vidis-
 set, nam ibi maceriam concidisse vt fugæ ex-
 itus pateret. At iste cum ad locum venisset
 & non reperisset puteum, sed ruinas quas-
 dam veteris putei, recurrit & exoptulat
 cum monitoribus, ac negat puteum esse eo
 loco,

loco, sed ruinas putei. Quid tua? inquit illi, non enim vt biberes sed vt fugeres fuimus. Reperisti ne autem demonstratam maceriam? Reperi inquit ille, At vos non debuistis putei sed ruinarum veteris putei facere mentionem, Non enim iste iam puteus est, sed aliquando fuit. Tu vero, inquit illi, tibi prospice & maceriae ruinas quaerito, non disputato de putei ruinis, si tibi tua salus curae est. At vos, inquit ille, tamen male monstrastis. Non nos quidem, inquit hi, male monstrauius, sed tu male tibi consulis rixando alieno tempore. Dumque non desinit iste nugator altercari, adueniunt qui comprehendere eum volebant, & correptum inter litigandum ad supplicium trahunt. Quid mollius dici potuisset, quam contra impudentissimas conciones de Indulgentiis dicebatur? Haec admonitio non modo nihil profuit, sed nouae tum absurditates prolatae fuerunt. Dumque vna audacia trudit alteram, eo tandem res euasit vt gloriosus Eccius in arenam istam descenderet, qui primo aduentu, vt de milite Plautino parasitus praedicat, diffaret vno spiritu aduersantes disputationes. Congressui isti atque certamini destinatus fuit locus Lipsia, vbi quasi committerentur duo athletae Carostadius & Eccius, eodemque placuit venire

Martinum quoque Luterum, quem est secutus Philippus Melanchthon, & operam subsidiariam in eo praelio nauauit, admirabilem omnibus, Eccio ingratham & nocentem. Sed de his negotijs nunc non est texenda narratio, & sentio me fuisse in hac mentione verbosiorum quam esse debuerim, cum huc modo contenderit expositio, vt comitatus ille commemoraretur societatis fidelissimæ, non deserente eo tempore Mart. Luterum Philippo Melanchthone, cum cupiditate ipsius, tum vero imprimis studio veritatis. Hoc tempus occasionem dedit noticiæ nostræ, quæ coniunctione necessitudinis deinde eximiæ aucta amicitia peperit memorabilis vsum, quem, vt spero, posteritas non ignoratura est. Nam cum fama promulgatæ disputationis Lipsicæ multi excitati eo proficiscerentur, contulit se eodem ex Academia Erphordiana, vbi tunc ego degebam, Adamus Craphthus, quem Cratonem nominabamus. Hic quod inter nos totius vitæ & studiorum omnium esset dulcissima communitas, alijs sermonibus, quos haberet saepe cum Phil. Mel. in cuius quandam pene familiaritatem iuuenis ille optimarum artium studiosissimus se insinuasset, vltro mei nominis & studij fecerat mentionem, & hortando effecerat, vt aliquid ille ad me scriberet. Attu
litq̃

litq; Adamus mihi compositos exaratosq; à
Phil. Melan. in charta parua versus græcos
quatuor, quorum vltimo hoc compellabar :

ὦ μέγα γερμανῶν θάσμα παλαιγενέων.

Reliquorum non memini. Et dum testi-
monio eius, qui in tam præclara esset existi-
matione, mihi placens, ostento chartam istam
omnibus, ita nescio quomodo ibi illa mihi
euolauit, secundum Plautum, vt fuerit amissa.
Siue autem commode vel etiam prolixè
loquendo de me Adamus beneuolentiam
mihi tum Philippi Melanchthonis concilia-
uit, seu opinione & spe bona de me, & vt
redderet alacriorem in studiorum liberalium
cursu, seu etiam naturæ quadam inclinatio-
ne ille complexus me talia scripsit: Hoc certe
est effectum, vt Philippus currentem me,
quemadmodum dicitur, incitarit, stimulosq;
admouerit pungentes diu noctuq; animum,
neque sinentes cupiditatem præclarissimi,
quemadmodum arbitrabar, studij optima-
rum disciplinarum & artium languescere. Ex
eo tempore videndi ipsum opportunitatem
semper quæsiui. Quam tandem nactus fui
post triennium metu pestilentia & motibus
quibusdam temerarijs schola Erphordiana
dissipata, cum venisset ad me Pabepergam
in patriam Georgius Pætus Vorchemius
optimus & doctissimus & grauissimus vir

(quem Magistrum & hospitem mihi delegeram Erphordiae) & inde me secum, probata re meis parentibus, ad visendam Vuitenbergensem Academiam, quae tanta omnium commendatione celebraretur, abduxisset. Sed de me & coniunctione cum Philippo Melanchthone mea satis, vel etiam, ut aliquis forte dicat, nimium. Reuersus Lipsia non depugnato sed incepto praelio (fuit enim ista disputatio veluti classicum eius belli quod dudum commotum fieri tunc magis acerbum atque pestiferum coepit, cuius qui finis tandem futurus sit, nondum liquet) Philippus Melanchthon Vuitenbergam maiore contentione animi in Theologicam disciplinam incubuit, cum tamen nihilominus coleret liberales & ingenuas artes & has omnibus modis auget & ornaret. Neque diu post desponsa ei virgo fuit honestissima veteris & praecipuae familiae in ea vrbe, quam duxit uxorem agens annum XXIIII. cumque ea vixit in matrimonio castissimo annos XXXVII. & vtriusque sexus liberos suscepit quaternos, filios duos & totidem filias. Desunt autem parere illa anno coniugij duodecimo. Fuit foemina haec religiosissima & veri amantissima, mater familias assidua atque diligens imprimis, liberalis & benefica in omnes, pauperum ita studiosa, ut & dando
sine

sine discrimine, & deprecando pro illis, & conciliando quibus aliquid posset commo-
di, non modo suarum rerum facultatumque
minus rationem habere, sed interpellatione
& compellatione pro his ad alios uti soletet
nonnunquam intempestiva. Summa vitae
morumque integritate, inque perpetua cura re-
ligiosae pietatis honestatisque, & victus & cul-
tus negligens, neque hoc Philippus Melan-
chthon offendebatur, qui nullis deliciarum
blanditijs caperetur, & voluptatum omnes
illecebras fugeret. Non durus ille quidem
neque asper aut inhumanus, sed nimis etiam
interdum facilis atque indulgens, qui ne so-
dalitia quidem hilariora vitaret, atque etiam
congressuum talium esset autor, quique conui-
ueret ad suorum familiarium nimiam ali-
quando laeticiam. Cum quidem ab ipso ni-
hil fieret aut diceretur perperam & praeue, sed
praesentia & saepe instituto eius caueretur, ne
leuitas iuuenilium cupiditatum in turpitudi-
nem aliquam erumperet, cum ludis etiam se-
ria miscerentur. Quod fiebat in conuiuijs
potissimum, quae more Germanico Rege
sodalitij creato, apparari solent. Tum enim
hoc seruabatur ut nunquam considerent ad
epulas nisi prius scriptis prolatis & recitatis,
quae componi oportebat ab illis sodalibus
oratione soluta & versibus. Itaque ut vide-
D 5 ripos

ri possit non nihil seuerioris disciplinae desideratum esse, id tamen praestabatur, vt verecundiae pudorisque nulli congressus eorum, qui bonos, vel non saltem nihili prorsus & futiles perhiberi se vellent, essent expertes. Sed redeat oratio ad domesticam Philippi Melanchthonis vitam. Cum & ipse nullis cogitationibus & curis vacaret, nisi salutari-
 bus Reipub. & priuatim tam laudem quam utilitatem afferentibus, magis quidem alijs quam sibi, & talem haberet huius vitae sociam, factum est non modo vt augendae rei familiaris nulla opera ab ipsis daretur, sed vt etiam ea copia, quae satis abundans non tam quaerebatur quam affluebat, effunderetur promiscua benignitate, neque parceretur vel pecuniae vel penuriae, quin petentibus quicquid in manu esset sine recusatione tribueretur. Videres igitur in aedibus illis, perpetuo accedentes & introeuntes & discedentes atque exeuntes aliquos, In quibus turba versaretur omnis aetatis, sexus, conditionis atque adeo gentis. Exportabaturque & auferebatur non indies sed horis singulis & pene momentis aliquid. Nam ea domus disciplina erat, vt nihil cuiquam negaretur. Veniebant autem ad Philippum Melanchthonem plurimi, qui literas ad aliquos peterent, qui scriptum suum quodpiam vt emendare

daretur orarent, qui testimonij publici diploma confici vellent. Alij qui aliqua de re sua & oblato negotio consilium, vt sibi daretur rogarent. Alij quod accidisset publice priuatimue respectum ipsius & considerationem & opem requirens narrantes. Alij querelas varias deferentes. Multi etiam stipem plane exigentes, quam veluti deberi sibi ab illius immensa benignitate statuerent. Qua in parte nonnullorum augeri confirmariq; impudentiam, & erant qui tunc ægre ferrent, & Philippi Melanch. facilitatem improbarent. Interea alij ad coniugem, aut liberos deuenire, & sibi suisque quo adiuantur & subleuantur querere. Quorum nemo non alio quo munere affectus aut tristis abire visus. Ipse Philippus accessions ad fortunas qua fieret ditior consilium cœpit nunquam, quin etiam oblata emolumenta aliquoties respuit, & quæ plurimi expetere atque arripere deque quibus digladiari non desinerent, ea cum essent in potestate ipsius plane abiicit. Quæ cum ita quemadmodum exposui, administrarentur, non potuisset se & suos ille alere atque sustentare, nisi diuina quasi Virgula necessaria & plura etiam quam absumerentur, ei vndique affatim suppetuissent. In quibus modice retinendis si paululum attentionis voluisset adhibere, potu-

potuisset locupletioſiorem hæreditatem ſuis re-
 linquere. Erat autem in familia ipſius vnus,
 qui ad eum initio ſtatim venerat Iohannes
 Sueuicæ gentis, commendatus à Hieronymo
 Pamgertnero, qui illo famulo vſus fuiſſet,
 quem, expertus fidem & probitatem eius &
 amorem erga dominum mirabilem, Philip-
 pus valde carum habuit. Hic curabat domi
 ipſius omnia, emendo, condendo, cuſtodi-
 endo, promendo, denique res rationeſque
 domeſticas tractando vniuerſas: Cuius vi-
 gilantia, aſſiduitate, circumſpectione, dili-
 gentia non etiam nulla prudentia, & multa
 incommoda auertebantur in illa familia, &
 quantum poterat, tantum adiumenti affere-
 batur, non modo ad ſuſtentandam eam, vt
 quotidianis ſumtibus impendia ſufficerent,
 ſed ad copiola aliqua in poſterum munien-
 dam. Hic conſenuit apud Philippum mor-
 tuus in ædibus ipſius, Anno CHRISTI
 M. D. LIII. relicto exemplo famuli & mini-
 ſtri eiufmodi, vt nomen eius maiore cum lau-
 de memoretur, qui ſeruili conditione fuiſſet,
 quam multorum potentia & diuitijs & ho-
 noribus excellentum. Quia autem mentio
 eſt facta Philippi Melanchthonis, cuiuſdam,
 dicendum enim verum eſt, negligentia in
 ſuis retinendis & ſeruandis, non putari re-
 ticendum, quod aliquando factum eſt, de
 quo

quo & ipsius procliuitas in largiendo, & quorundam in auferendo proteruitas poterit certius cognosci. Donabantur ei multa aurea & argentea nomismata antiqua. Hæc fere aufererat qui primus, vbi ille accepisset, aduenerat, & nobis nonnulla cum daret, solebat dicere, nisi ego sumerem, reliquorum me esse alijs. Quodam tamen tempore denarios cōplusculos congesserat, qui maxime signis & scriptura & imaginibus placuissent, eos externo cuidam, quem nominare nunc esset inhumanum, cum ostendisset, animaduertit contemplatione eorum ipsum valde delectari. Iubet igitur sumat vnum aut alterum, quos præ cæteris cupiat. At ille, ego vero vniuersos inquit cupio. Non negabat Philippus se impudente postulatione fuisse offensum, sed dedisse nihilominus illos, & fatiasse se dicebat cupiditatem inuerecundi spectatoris, eorum, quibus alterum etiam gaudere & capi, par fuisset eum cogitare. Hæc igitur non aliquot annorum sed omnium quibus & celebs & coniunx & viduus vixit, vita hac in parte illius fuit. Mirifica autem erat taciturnitas & dissimulatio beneficiorum in largiendo. Sæpeq; numero pecunia exhausta, pocula sua ipse solus clanculum detulit ad aliquem mercatorem, nihil curans iustumne præcium an minus eo persolue-

solueretur. Qua domesticæ vitæ ratione
 exposita, quia huic loco conuenire hæc pu-
 tauimus, pergamus ordine enarrare reliqua.
 Disputatione illa Lipsica finita, coepit non
 ita diu post pestilentiaë malum oppido esse
 infestum. Itaq; tum dilapsus cœtus schola-
 sticorum fuit, cum Mart. Luteri Philippicę
 Melanchthonis nomine plurimi inuitati vt
 Vuittenbergam peterent, fecissent, vt ad-
 modum frequens Academia illa esset. Inter
 quos adolescentes duo fuerunt mei Lipsiaë
 condiscipuli ambo, alter etiam contuberna-
 lis Sebaldu Munstererus & Caspar Cruci-
 ger, quorum vterq; virtute sua & diligentia
 studij præcipuos honores in illa Academia
 gessit, & interuallo sane multorum annorum
 mortuus dolorem amicis & desiderium sui
 omnibus maximum reliquit. Secutum est
 tempus quo conuentu indicto Berbetomagi
 in Vangionibus Carolus Quint. Cæsar fide
 publica accersitum causam dicere iussit Mar-
 Luterum, qui tanquam impiaë defectionis à
 religionis sanctitate & seditiosus à Pontifice
 Romano vel illius potius assentatoribus &
 asseclis, accusabatur. Is cum iter illud in-
 gressus esset, Philippus Melanch. ita Vuitten-
 bergæ remansit, vt omnem curam laboremq;
 rei scholasticæ sustineret. Accidebat au-
 tem tum quod similibus temporibus semper
 solet,

solet, vt vitijs detectis & apparentibus, cum, qui maxime deberent medicinam facere, negligenter atque etiam plurimi iritarent mala, & quemadmodum dicitur, essent vngues in vlceribus, multa susciperentur & fierent cum audacter tum inordinate, nonnulla etiam turbulente. Et Vuittenbergæ variorum generum diuersarumque nationum iam magna copia confluxerat. Et illa omnino ætate fatalis rerum conuersionis, prouenerant homines qui mouerent & concitarent & nouarent aliquid indies. Quorum procliuitate credibile est, permittente Deo, abusum esse eum spiritum, qui Diabolus appellatur, quia diuinis operibus obtrectare & dissipare atque euertere quæ possit, perpetuo conatur, tam vi manifesta quam occultis machinationibus. Non enim audacia & facinora illa quorundam (de quibus dici aliquid neque alienum ab instituto, & cogitari nunc quoque vtile esse existimo) humanæ malitiæ videntur fuisse. Neque res tamen noua neque inaudita prius ista tunc oblata est. Nam historiæ similia atque eadem plane narrant, quibus alijs temporibus animis hominum in errorem & fraudem inductis, vitæ perturbata fuerit. Non habeo autem pro certo dicere, vbi locorum & quibus maxime autoribus secta ista furiosa, de qua deinceps dictu-

dicturus sum, exorta sit. Sed vnus vagabatur passim, cuius nomen Germanicum habet Ciconiæ significationem. Is ex plebe improbita & simplice plurimos deceptos falsitate opinionis perniciosæ complebat. Erat autem facile & in promptu infectari eos, qui in Ecclesiastica re præsidebant, aut munere quopiam fungebantur, in quos nihil tam contumeliose dici posset, quod non factorum illius generis improbitate confirmaretur. Primum igitur eam congregationem, quæ à talibus gubernaretur & administraretur, Ecclesiam esse Christi negare, & dicere ex illa discedendo hanc institui oportere. Et quibus hoc persuaderetur & placeret, eos denuo baptismo initiandos esse. Vnde Anabaptistarum secta illa nomen inuenit. Sed non insistebatur hoc loco, progrediebaturque vanitas doctrinæ ad statum Reipub. vniuersæ mutandum. Nihil enim recte & debito modo fieri gerique vspiam perhibebant, quod summa rerum esset penes malos, & à religiosa pietate studioque honestatis & virtutis alienos, qui suis cupiditatibus priuatim seruarent non commodis publicis, & omnia ad voluptatem referrent, in dominatione superba ac insolente. Atque decreuisse Deum extinguere istud genus & sufficere alterum innocentia iusticiæque & sanctitate præditum. Ad cuius

cuius exordium atq; incrementa, docebant necessariam esse curam & diligentiam in procreanda sobole. Et ideo neminem ducere uxorem debere, ex qua non sciret se liberos pios & gratos æterno Deo & ad communionem regni cœlestis electos, suscepturum esse. Id autem non aliter quam ipso Deo patefaciente sciri posse. Et iactabatur præcipuum donum Dei in illis cœtibus, prædictionis euentuum futurorum, & arcanorum indicij, cuius eximix & salutaris rei in veritate nomen est græcum Prophetia. Compertum autem est multis horum per quietem somni mirabilia visa, & species quasdam vigilantiis etiam aliquibus, sed paucis, oblatas esse. Cognitum etiam est fuisse in cœtu isto fœminas vaticinantes. Ciconia iste se imperitum literarum esse penitus simulabat, vel erat etiam fortasse, prædicans sibi diuinitus scientiam salutarem contingere. Esse tamen studebant hi in numero suo literatos aliquos. Sed & isti ipsi se magistros doctorumque homines habuisse habereue affirmabant nullos, & copiam scientiæ sibi diuinitus conferri vniuersæ. In quibus vnus erat Marcus nomine præcipuus, qui sibi à Deo hoc esse datum tributumq; eximium gloriabatur, vt ipse interpretando & explicando scripta sacrarum literarum excelleret: Hic

E

gentis

gentis quæ putatur incolere eam regionem quam veteres Nariscorum appellarint, cuius, aliquando fuerat discipulus scholæ Vuittembergensis. Sed studia deseruerat, siue antea, seu posteaquam in illam societatem peruenisset. Nam & hoc erat in legibus istorum: Ne quis in ocio liberali bonis artibus & literis operam daret: Neu aliunde scientiæ cognitionisq; facultatem quæreret, quam ab æterni Dei benignitate, cui adiumentis humanis nihil esset opus. Nam cur colere aut venerari aliquis vellet Deum? Si non dignaretur eo beneficio quod datum esset patribus & sanctis viris prisco sæculo. Quin etiam par commercium colloquiumq; esse à Deo flagitandum, & vrgentibus tribui. Hæc secta absente in Vangionibus, & postea nescio vbi, Martino Lutero penè anno toto longe lateq; est peruagata. Ciconia interdum venire Vuittembergam, sed ibi minus libere & aperte versari. Cæteri alijs in locis serere fallaces sermones quibus animi imperitiæ multitudinis peruertebantur. Sed grati hi erant plurimis spem licentiæ rerum omnium & simul cuiusdam regni ostendentes. Quod sibi Ciconiam policeri credebatur, à quo auditum esset, visum se videre aliquando dormientem aduolasse Gabrielem angelum, & postquam astitisset propter

pter se cum alia commemorasse, quæ profere-
 renda nondum putaret, tum hoc dixisse:
 Tu collocabere in solio meo. Idq; inter-
 pretatum Ciconiam, promissum sibi princi-
 patum esse regni noui & paulo post exoritur.
 Hæc initia sunt cladis & calamitatis
 quæ peruasit Germaniam, serpente malo
 paulatim & procedendo acquirente vires,
 nemine ad cohibendum auertendumue ve-
 ras rationes ineunte, aut capiente salubria
 consilia, donec tanquam amnes eo pleniores,
 quo longius à fontibus feruntur, illi con-
 natus & talia incepta in manifestos seditio-
 num tumultus & perfidam vim confluxerunt,
 motuum popularium, & ad extremum
 in occupationem vrbs Monasteriensis, &
 regni nefarij detestandum nomen. Quæ cau-
 sæ fuerunt, vt Germania scelere & immanitate
 rapinarum & cedium foedissime lacera-
 retur, & passim vastaretur ferro & igni, de
 quibus & aliorum narrationes extant & hoc
 loco plura commemoranda non sunt. Ci-
 conia, qui vt dictum est vagaretur, neque
 vsquam fere diu consisteret, quæ conceperat
 animo ea strenue exequabatur. Siue hu-
 ius autem mandato seu sponte sua Marcus,
 cuius supra mentio est facta, Vuittembergæ
 aliquantisper mansit, quem & nos ibi vidimus
 & cum eo sumus sæpe collocti. Res-
 cepe-

ceperat autem eum ad se Philippus Melanchthon, vel innata sibi bonitate, cum hominis eum misertum esset, vel ut certius cognosceret quid istud genus doceret. Censebat enim neque admittendum neque reiiciendum quicquam temere, & quod parum aliis cui exploratum esset. Itaque hic hospitem quidem habebat Philippum, sed nihilominus ad alios ventitabat, & non paucos in suam sententiam perducebat. Quorum caput fuit Martinus Cellarius, qui istis pertinacissime diu sane adhæsit & causam hanc agit atque defendit. Cumq; anno ^{xxv.} in Prussiam venisset, in liberam custodiam Principis iussu datus, multa scripsit de doctrina illa. Postea animaduertens labascere partes & spem se frustrari, Basileam se contulit, ubi ducta vxore quietè deinceps vixit. Hic Suevicæ gentis cum Philippo Melanchthone Tubingæ usum quendam habuerat, cumq; & ipse post discessionem illius Vuittembergam tandem venisset, à Philippo Melanchthone humanissime acceptus & tractatus amantissime est. Nondum probabat ille scholasticæ prioris doctrinæ mutatam rationem, deq; ea cum Philippo sæpe disputando pugnabat. Cum autem & ingenio esset minime hebetè, & studij diligentia percultus, tradidit ei Philippus Melanchthon

discipulus

discipulos instituendos, habuitq; ille scho-
lam priuatam, frequentem & fructuosam.
Hunc igitur Marcus amicum & socium &
adiutorem & comitem atque etiam ducem
nactus, ita tum propemodum semestre sub-
stitit Vuittembergæ. Vbi fiebant omnia in-
dies difficiliora, leuitate & petulantia cupi-
ditatis rerum nouarum. Tamq; non mussi-
tabatur sed fremendo ferebatur palam, non
quasi pedetentim ad tollenda vitia quæ in
operationes sacrorum irrepissent, progre-
diendum, sed irruendum & demolendum
statim quicquid perperam introductum ve-
surpatumq; esset. Ac duorum potissimum
deligebatur repentina mutatio: Ritus acti-
onis in peragenda Eucharistia, & colloca-
tarum in templis imaginum simulacrorumq;
amotio. Quæ non modo conuelli exter-
minariq; sed publice per contumeliam, pro-
pter venerationis impietatem, exportari &
concidi aut comburi volebant. Neq; care-
bat factio ista patrocinio quorundam auto-
ritate præditorum, in quibus & Andreas Ca-
rolostadius nominabatur. Philippus Me-
lanchthon tunc quoq; fouebat apud se Mar-
cum, quamuis perspicue cognouisset, inania
esse omnia quæ afferret, & dissentanea inter
se, & pleraq; nugatoria, nonnulla etiam eius-
modi, vt non esse sana neq; integra eum men-

te deprehenderetur. Ex quibus vnum hoc duxi exponendum. Quodam tempore scribente nescio quid Philippo, Marcus, qui forte aduersus illum assedisset, in silentio & cogitationibus sensim ibi consopiri, & demittere caput in mensulam, ad quam sedebant, & obdormiscere. Post non multum temporis experrectus erigere se & intueri Philippum & interrogare subito: quamnam esset existimatio eius de Iohanne Chryostomo, cumq; Philippus commode respondisset, se sentire de illo præclare, quamuis verbositate ipsius interdum non probaret: Tum Marcus, modo, inquit, vidi illum specie tristi in purgatorio. Ad hæc Philippus primum ridere, mox discedere deplorans perturbationem tantam in illo, qui purgatorij faceret mentionem eam, quam ipsorum aliarum disputationes mirifice refellerent. Sed cum Philippus pondere rerum & negotiorum difficultate superaretur, neque ijs quæ sibi imponi indies grauiora sentiebat par esset, & impendentium periculorum magnitudinem perspiceret: crebris suis aliorumq; literis permouit Luterum, vt Vuittembergam rediret. Et ille (qui paulo ante clam paucis diebus ibi fuisset) tunc palam est reuersus, neq; indicata re Principi, neq; quoquam permittente, animo excelso & confidente. Et nisi

nisi hoc facere maturasset, res Vuittembergensis non modo grauius afflicta atq; vexata, sed perdita & funditus diruta fuisset. Reuersio eius incidit in Nonarum Martij dies, Anni Christi M. D. XXII. quibus diebus conuersiones eo habente omnia conuiescebant, & audientes, cum singularem facultatem explicandi susceptas res, tum dicendi vim, tum etiam virtutem atque fortitudinem admirabantur & reuerentur autoritatem. Interrogatus tunc vnus ex Marci familiaribus, equid Doctorem esse Luterum egregium iudicaret? Imo inquit angeli non hominis vocem mihi audisse videor. Sed Marcus istis diebus aberat, cum nescio quo quarumuerum causa discessisset. Mox tamen hic se Vuittembergam ad suum, quem ibi habebat, gregem recepit. Qui rursus ad ipsum confluere & opiniones haustas inter se confirmare, & Marco ad retinendas & defendendas eas animos hortando addere. Inq; omnibus maxime & ardentissime M. Cellarius cuius paulo ante meminimus. Placuit igitur Martinum Luterum accedi & ei summam doctrinae exponi. Aegre Luterum hoc concessisse rescui. Sed tandem certo die & hora fecit potestatem Marco ad se veniendi, solo Philippo Melanchthone sibi adhibito, cum Marcus Cellarium & alterum quendam

dam ex suis adduxisset. Audiuit Luterus placide narrantem Marcum sua. Cum dicendi finem fecisset, nihil contra illa adeo absurda & futilia differendum ratus Luterus hoc modo monuit: viderent quid agerent. Nihil eorum quæ commemorassent sacris literis niti, commentaque esse cogitationum curiosarum, aut etiam fallacis & fraudulentis spiritus deliras & perniciosas subiectiones. Ibi Cellarius & voce & gestibus vesanis, cum & solum pedibus & propositam mensulam manibus feriret, exclamare & indignari, ausum esse Luterum suspicari tale aliquid de diuino homine. At Marcus paulo sedatior, vt scias inquit, Lutere, me spiritu Dei præditum esse, ego, quid in animo tuo conceperis, sum indicaturus, idque est: Te incipere inclinari ad hæc vt meam doctrinam veram esse credas. Cum Luterus, vt ipse postea dixit, istam dedita opera sententiam cogitando esset complexus: Increpet te Deus Satana. Post hæc plus verborum facientes dum Luterus non putauit, & minantes gloriantesque eos dimisit, Ac nescio quid pollicentibus de mirabilibus effectibus, quibus probaturi sua essent, cum hoc modo dixisset: Is Deus quem ego veneror & colo facile vestra numina, ne quid tale efficiatur, cohercebit. Eo die oppido illi excesserunt, & Chembergo

bergo distante pass. amplius milib. quinq;
 literas plenas maledictis & execrationibus
 ad Luterum miserunt, de quibus longiorem
 esse narrationem hanc meam non decet. De
 Ciconia autem & Marco ipso quid factum
 sit, & quid ipsi amplius conati, quicq; exitus
 vitæ eorum fuerint, non habeo compertum,
 deq; eis narrata atque prodita scio neque
 temporibus neque personis consentanea. Et
 in exponendis his fui prolixior, quod istis
 rebus & negotijs omnibus Philippi Melan.
 labores, curæ, opera, consilium, fides, im-
 plicarentur. Post hæc res satis tranquillæ
 toto biennio fuerunt. Martino Lutero, quem
 non desinerent aduersarij cum manifesto de-
 decore suo & causæ quam agebant detrimen-
 to, laceßere scriptis leuissimis atque etiam
 ineptissimis, magno animo & summa con-
 tentione asserente sua & aduersariorum scri-
 pta confutante. Scholasticam autem doctri-
 nam publicæ priuatimq; assiduo exercebat
 Philippus Melanchthon, optimarum artium
 studia conformando & expoliendo, ordiens
 ab horum quasi pueritiâ & progrediens ad vl-
 timam veluti ætatem (id quod annis aliquot
 perfecit) vt initium cum fine deniq; coniun-
 geretur & coiret, & omnis ista tractatio orbe
 vno comprehensa absolueretur, cuius græ-
 cum nomen esse placuit *ἐγκυκλοπαιδείαν*. At-
 que

que idem sacrarum etiam literarum diuersas
 interpretationes explicationesque conficiebat
 & elaborabat. Cum interea ab occupationi-
 bus aliorum negotiorum & opera, quae da-
 batur omnibus vti volentibus, nihil ei quie-
 tis aut ocij vel ad corporis valetudinisque cu-
 ram, vel aliam vitae suauitatem & recrean-
 dum animum relinqueretur, neque ab ipso
 vsurparetur, praeter vnam voluptatem, quam
 ex consuetudine & familiaribus colloquijs
 amicorum percipiebat, qua quoties licebat
 libenter fruebatur. Quod autem tum facere
 cepit, vt seruiret voluntati atque etiam cupidi-
 tati quorumuis & obsequium suum in prom-
 tu cunctis esse vellet, ab eo omni postea tem-
 pore non voluit recedere. De quo quidem
 & memini diuersa iudicia diuersorum audire
 re, & intelligo in vtramque partem disputari
 posse. Idque indicabo vbi prius de habitu cor-
 poris ipsius & valetudine & natura atque in-
 genio ac moribus, quam hoc loco apte inseri
 posse existimaui, narrationem absoluero.
 Fuit statura Philippus breuiore, non tamen
 breuitate notabili, cum a communi virilium
 corporum modo illa non procul abesset.
 Membrorum compositio plane elegans,
 frons explicata & ardua, insignis vena qua-
 dam ampliore in illa eminente, capillus raris-
 or, collum procerum, iugula insigniter con-
 cara,

caua, oculi pulcri & acies horum mirabiliter clara, pectus satis amplum, venter & ilia astrictiora. Omnium autem partium corporis & integra atque vera sua figura & congruens erat soliditas. Sensus omnes acres, in corpore nulla mole carniū grauato, & eiusmodi vt facile illud quidem propter subtilitatem afficeretur, sed laboris tamen esset patientissimum, neque facile defatigaretur. Atque narrabat ipse quoties adolescens Tubinga Stuggardiam ad Capnionem venisset, id quod sæpe facere consueuisset, & illa vina bibisset pleniora, artuum dolores se statim cœpisse inuadere, & ideo studuisse citius reuertī Tubingam. Vna fuit ei molesta insomnia. Nam accidebat nonnunquam vt totam noctem vigilaret, quo incommodo cum propter debilitatem quæ consequebatur, tum obstrepentes, vt fit, cogitationes inuicundas grauissimè affligebatur. Sed hoc malum depulit diligentia in victu, præsertim cum ætate procedente vinis vteretur plenioribus & alijs generibus potus, quib. somnus conciliari solet. Ad quem se dabat statim post cœnam, & surgebat mox aut non longo interuallo post mediam noctem. Omnesq; scriptiones & commentationes cæteræq; res vel saltem præcipuæ matutina opera ab eo perficiebantur. Requirebatur autem
ab eo

ab eo quies somni nocturna placida. Quantum igitur poterat, cauere, ne qua re perturbaretur animo iturus cubitum; & eam ob causam literarum vespere allatarum lectionem in posterum diem plerumque differre, earum præsertim quas principes aut ciuitates misissent, quibus rem seriam atque magnam agi suspicaretur. Atque senescens post meridiem interdum, non ille quidem in lecto, sed supra scamnum alicubi recumbens & somnum capiens conspectus est. Cum autem eiusmodi potum, quem diximus, prodesse ei increbuisse, vndique ad ipsum benignitate principum ciuitatumque & amicorum aliorum studio ille mittendus curabatur. Cõstat fuisse admonitum primis statim annis aduentus sui, Philippum ab Illustrissimo Principe Fridericho, subijciente, vt videtur, hoc optimo & doctissimo humanissimoque viro Georgio Spalatino, quo Princeps peculiari sacerdote utebatur, vt haberet rationem ipse sui in conseruanda valetudine, neu vini usum intermitteret. Valde autem delectabatur copiola quadam boni & egregij potus, non tam sua ille quidem, quam hospitibus, quos & inuitabat humanissime & libentissime accipiebat, & aliorum quoque quibus hunc impertiebat, gratia. Nemini autem omnium in toto oppido cella ipsius clausa

clausa erat, & quicquid ea condebatur id pe-
tenti promi in hac domo mos erat. Atten-
tione igitur ille & diligentia assequebatur, vt
talis corporis firmitas perpetuis laboribus
sufficeret & inter continuos illos duraret.
Cum & à medicinis magnopere abhorreret,
neque vllam exquisitam curam corporis ad-
hiberet, ac potius in hac re & parte esset ne-
gligentissimus, vel is etiam qui proposito
destinato omitteret atque adeo fugeret om-
nia, quæ corpori curando apta sunt: Vnde
factum est, vt tandem balnea etiam prorsus
vitauerit, quæ aliquando cum amicis ingre-
di consueuisset. Atque in tali corpore, quale
est designatione quadam à nobis effictum,
Animus erat, quem & illud caperet, & qui
idoneum istud quasi domicilium haberet.
Humor, quem flauæ bilis nomine appellant,
abundantior, materiam præbebat affectio-
nibus animi vehementioribus. Grauius
ergo commouebatur, eratq; in eo impetus
hic repentinus, qui tamen sedabatur celeri-
ter. Reipub. & amicorum negotijs ex ani-
mo afficiebatur, & hæ curæ interdum sic ex-
cruciabant animum ipsius, vt morbus con-
traheretur. Sed naturæ vi, bilis deijciendo
expellebatur, eoq; alleuari ille se sentiebat.
Ingenio fuit liberali, comi, admodum bene-
fico & humanissimo, ad gratificandum sem-
per

per paratus. Etiam minimis in rebus officijsque præstandis non modo satisfaciebat expectationi omnium, sed hanc superabat quoque. Quinetiam sua interdum merita alijs eum tribuisse & ascripsisse cognitum est. Non ille consulto alterum quemuis vel aperte maledictis lædere, vel oblique infamare, aut nigros sales, vt dicitur, aspergere, notamue & ignominiam vlli inurere. Nullum etiam fere dictum aut factum alicuius tam duriter vnquam accepit, vt ab illius beneuolentia familiaritateque & vsu refugeret. Nullæ in eo maleuolentiæ aut suspicionum latebræ. Nullæ æmulationis quasi insidiæ. Nihil subdolum, simulatum, tectum, fallax, contraque sincera, simplicia, aperta, vera omnia, oratio libera, sæpe etiam sine circumspeditione & consideratione coram quibus illa haberetur, Exceptaque esse quædam dicta ipsius & ad quosdam inuidiose delata notum est. Quod cum ipse sciret, nullam tamen cautionem huic parti adhibebat, ne ab amicis quidem & beneuolis admonitus. Eadem in scribendo libertas erat, Quinetiam libros scriptaque sua omnia, & literas quæ afferebantur cotidie plurimæ à diuersis & dissimilibus conditione, loco, fortuna, relinquere omnium oculis, & manibus expositas, ex quibus subtractum plurimum esse constat.

stat. Et ipse hoc animaduertens, hortantibus suis etiam, ut custodiret sua, praesertim cum alijs hoc ut facerent assidue praeciperet, neque pericula tantum sed malum praesens saepe demonstrantibus, adduci nunquam potuit ut esse aliter inciperet & sententiam consuetudinemque hac in parte suam mutaret. Voluntati aliorum promptissime inserviebat atque adeo cupiditatibus indulgebat, cum erga se esset durissimus & immitissimus. Quae non fiebant iudicio sed naturae mansuetudine & bonitate. Sequi intelligebat ipse hoc agendo peccare, cum sciret & testaretur quam perniciose res esset impunitas & licentia, neque eam coherceri amplius posse saepe deploraret. Pueros paruulos nimio pene amore complectebatur, & naturae affectio haec in ipso insignis & pene intemperata fuit, prudentia in alijs summa & consideratio quid deceret. Nihil rusticum aut agreste, festiua & venusta plurima. Locis delectabatur, vel tempestiuos potius, ut inter epulas & peregrinationes, minime tristis atque horridus natura, non vitabat. Utebatur autem ijs ridiculis, quae sine contumelia ac probro mordentia laederent neminem, & sales haberent non ineruditos. Ambiguus libenter & suauiter ludere cum pueris maxime & adolescentibus solebat, hoc ipso etiam exercens intel-

telligentiam illorum ad serias fallacias considerandas & explicandas, usque enarrandis ingenia eorum acuens, & alios consideratione horum fatigari cernens & explicando interdum falli, istam hilaritatis occasionem habebat. Historias quoque & narratiunculas utiles & memorabiles crebro exposuebat. Moribus omnino placidissimis & mansuetissimis fuit. Comitas in eo & affabilitas prorsus suavis. Si quando etiam vehementius perturbabatur, ut veluti de potestate videretur exire, sedabatur ea cito quasi tempestas, & redire statim ille ad ingenium, ferreque ut antea quaecumque ei imponebantur onera, & exequi quod mandabatur, & efficere quod petebatur. Idque in se vel vitium vel vitij quiddam simile ipse agnoscebat. Ac postquam deferbuerat ardor ille, iocans de se memorem referebat interdum narratiunculam & rythmos nostrates, quibus perhiberetur quidam percutere & confodere, & esse tamen vim illam saevitiae lentam atque mitem. Itaque ut iracundiae commotio in eo erat & subita & acris, sic nemo illo cognitus est placabilior, quique moderari sibi & temperare affectionibus sciret melius. Animus ipsius in nullos invidia, odio, malevolentia suffusus, ad omnes autem apertus atque simplex admirabilem in modum. Inter docendum inter-

interrogare aliquos fere solebat de ijs quæ tractabantur. Idq̄ faciebat admodum scite & apposite, quod præcepta artium liquido teneret, & meminisset exquisite. Fuitq̄ in eo valde bona memoria non rerum modo & sententiarum sed verborum quoq̄ & orationis. Quæ igitur legendo comprehenderat, ea hærebant in animo ipsius. Et, si quid forte commentatus perscripserat, paruo negotio idem verbis propemodum eisdem & eadem serie horum sine scripto postea pronuntiabat. Itaq̄ disputando in responsionibus ad obiecta aduersariorum plurimum valebat, & erat illis metuendus. Id quod non semel, institutis de religione doctorum virorum dissentientium partium colloquijs, cognitum est. Si res seria ageretur studio habebat hoc in primis ne esset dubia oratio & sententia incerta. Neque peius quicquam oderat quam in argumentando versutias & fallacias conclusionum, quæ σοφισματα, & quam totam non facultatem, secundum Aristotelem, sed voluntatis incitationem σοφιστικὸν appellarunt. Et sermo igitur planus atq̄ purus & id quod volebat intelligi (Intelligi autem volebat concepta animo vera & definita ac certa) significans in studio ipsi erat, & cogitationes contortas argutijs implicantijs irascebatur, ita sæpe grauitur, vt stomacho

macharetur, & obiurgando ipse peruersitatem callidorum, & veteratorum increparet acerbius. Ea autem erat acrimonia illius vt celeriter deprehenderet talia, neq; fere eum quisquam falleret in hoc genere. Vsq; adeo autem abhorrebat à dubijs & incertis sermonibus, vt ambiguas figuras orationis in rebus serijs quamuis vsitatas ferret iniquius. Ac memini aliquando inter epulas cum vinum appositum ipsi valde probaretur, iubere illud ex conuiujs vnum gustare & dicere quid videretur. Qui cum responsisset consueta *à vls. Phéasews* forma: Esse illud haud malum, pene cum indignatione Philip. Melanch. Bonum, inquit, vinum sic laudari non debet, quod simplicem & propriam commendationem vsurpandam censuisset. Hoc etsi vulgarijs atque leuijs, moris tamen in illo huius indicium illustre non potui prætermittendum. Vsq; adeo vero indiserta, confusa, vaga, indefinita, inexplicataq; auersabatur, vt quoties cum aliquibus de tempore esset constituendum, semper momentum horæ iuberet nominari. Et ijs succensebat qui intra aliquas horas duas aut circiter conueniendum agendumue quippiam esse dicerent. Similiter in mandatis dandis exponendisq; negotijs maximopere enitebatur, vt de quare ageretur, ea res plane &

expresse demonstraretur. Itaque non solebat
 curare iubendum significandumue aliquid,
 quod ipse coram narrare, indicare, mandare
 posset, sed hoc munus exequebatur ipse. Co-
 gitandi & omnia diligentissime expendendi
 in eo cura pene erat infinita. Itaque in sua
 inquirere ipse semper & retexendo studere
 fieri meliora. Quod si in vno studiorum ge-
 nere ei perseverare inque illo ociose versari
 concessum fuisset, haud scio an ea opera effi-
 cere & edere potuisset, quae omnium alio-
 rum elaborationes longe vincerent. Nunc
 hoc fiebat ut nihil vacui temporis ipsi relin-
 queretur prorsus, sed & his continuo occu-
 paretur quae supra indicavi, & nouo quo-
 dam mirifico labore insuper defatigaretur.
 Coeperant enim plerique ipsius & aliorum ce-
 lebritate moti expetere, ut manu eorum ali-
 quid in suis libellis perscriberetur, quod
 ostentare possent. Atque aliqui ad tales scri-
 pturas cartas conglutinatas & libellos pecu-
 liares circumferre, cui rei incredibile est,
 quantum temporis operaeque tribuerit, cum
 qualis res esset animaduerneret & negando
 tamen neminem vellet offendere. Iam quic-
 quid tunc ab alijs Vuitenbergae librorum
 conficiebatur in omni genere doctrinae, eo-
 rum nihil sine hoc quasi Theseo, ut dicitur,
 vel non ipso plane magistro & autore elabo-
 rabas

rabatur. Quæ vero in doctrina publica dicebantur, quæ recitanda forte erant sollemnibus in conuentibus, quæ proponendæ aliquarum rerum significationes, ab hoc vno scribebantur. Atq; visæ sunt chartæ cum humidis adhuc literis reliquæ afferrî ipsi, qui iam pronuciare composita ab eo priora cepissent. Quid dicam de proœmijs, quibus si ab hoc scriberentur, quod commendari omnes & vendibilia fieri opuscula sua scirent, expetebant hæc plurimi, cum interea & externis daretur opera aliqua ipsius, conscribendis ipsi, quibus illi docendo, concionando, disputando uterentur. Sed hos labores & istas occupationes tantas æquabat vel etiam superabat vnus: Literas quibus alii commendarentur & testimonia perscribendi, quæ non modo patiebatur facile abs sese impetrari, sed dabat etiam perquam liberaliter & prolixè. Nam & facultates ipsius & operæ quibuscunque dari illas possent in promptu cunctis, neque suum ei quicquam tam proprium erat, quam communia omnia omnibus. Atque est facilitas ista, & hæc ea res, quam supra notauimus & reprehendi posse sumus confessi. Cum quidem reprehendi interdum audierimus. Deq; ea quoriam dubium non est venire in mentem vni cuiq; quid culpantes dixisse & nunc dicere credis

credibile sit, mihi silendum esse duxi. Sed vituperatione tamen liberare eum, vt opinor, potest, immensa bonitas humanitasq; naturæ & nullum sibi suisq; prospiciendi & consulendi studium, & seruiendi aliorum commodis more etiam confirmatum propositum, & benefaciendi gestiens voluntas; Ac fortasse etiam flagitatores partim molesti improbitate, partim assiduitate acres, quos illum quoquo modo absoluere atque dimittere voluisse, mirandum non est: In quo animus scilicet illis explendus fuit. Itaq; pauci quod optauissent non fuere consecuti. De nullo autem scribebat quicquam non admodum honorifice & exquisitis verbis atq; sententijs. Ac si causa magna esset, cur hoc facere nollet, nihil scribebat potius, scimusq; pecunias sæpe eum aliquibus dedisse, vt illi discederent neque instarent literas petere, & ita quasi redemisse ab eis interpellationes. Quæ cuncta quamuis in vitio esse videantur: ita tamen & ipsa fuerunt indicanda. Vt enim in facie formosa næuum, referre expressa illius imago debet: Sic narratio de magnis & præstantibus sapientia atque virtute viris labeculam quoque aliquam, si forte assit, re præsentans non facere hoc perperam existimanda est. Philippum omnino Melancthonem mira afficiebat sollicitudo de euentu

rerum, negotiorumque quorum ille particeps
 esset factus, & tum maxime cum acciderat, ut
 aliquid ipse censeret aut suaderet, usque adeo
 cauendum esse bono viro statuebat, ne cul-
 pam admitteret, neue per errorem quoque aut
 imprudentiam causam mali daret. Inque his
 aliquando angoris perturbatio tanta fuit, ut
 illi pene succumberet. Cum ceteris rebus
 & maxime priuatis atque suis, animum satis
 bonum haberet, vel etiam magnum atque ex-
 celsum, qui & iniurias patienter ferret atque
 adeo contemneret, & in periculis adeundis
 minime esset timidus. Verecundia in eo tan-
 ta fuit ad vltimum vite diem, quantam haud
 scio, an qui in altero cognouerit, reperiatur
 nemo. Sed interea nihil omnino quod inho-
 nestum non esset neque turpe, quamuis par-
 uum atque humile, facere eum pudere aut
 pigere. Itaque ea ipsum tractare, agere, ex-
 qui multi viderunt, quae infimi etiam famuli
 inuiti & grauate administrare cernuntur.
 Valetudo cum initio esset minus bona viuen-
 tis sub alieno coelo & inusitata ratione cibi
 & potus vtentis, & corpus valde attenuare-
 tur, & peruigilationibus debilitaretur, quem
 admodum diximus, temperantia tamen mo-
 deratoque simul & accurato victu illam cor-
 roborauit, ut stabili & firma vteretur, neque
 morbos haberet vlllos infestos, praeterquam
 calcu-

calculorum à stillicidio vesicæ, quemadmo-
 dum Plinius locutus est (hæc græcis est λι-
 θασία & λιθιασίου νεφρολιθίον) quorum sæpe acer-
 rimos sensit cruciatus. Non multis annis
 ante mortem etiam oculorum epiphoris atq;
 lippitudine conflictatus est, & cum spirandi
 viæ semper patuissent, nescio qua de causa
 nares tandem obstructæ fuerunt. id quod
 grauissimè molestissimèq; tulit. Humor
 etiam ad lumbos vapores & flatus (qui gra-
 uis interdum ægritudinis causam dant tam
 corpori quam animo, (πάθη hæc ὑποχονδρια-
 κα vocarunt) tentabant eum nonnunquam,
 vnde doloris nonnihil capiebat. Potus ei
 necessarius erat, gratus & bonus. Esca qua-
 libet sine fastidio vescebatur. Sed cibos pre-
 ciosos & opipare conditos & delicias epu-
 larum prorsus oderat. Pisciculos minutos
 probabat in cibo maxime, & olera atque
 pulticulas omnis generis experebat, carnes
 non item. Et adolescens in contubernio
 Tubingæ (vbi perpetua consuetudine hor-
 dei iuscula cibum communiter capientibus
 apponuntur) sæpe cum iusculo alterius suas
 carnes commutauit, vt ipse iusculum du-
 plex alter carnes duplices haberet. A pisci-
 bus omnino non abhorrebat vescebaturq;
 libenter ouis. Sed hæc recentia illos feruen-
 tes afferri censebat oportere. Itaque in au-

lis vtrumq; esse cibum ingratum solebat dicere, quod neq; recentia oua, & pisces fere tepidi apponerentur, quos iocans neque frigidos neque calidos edi debere aiebat. Magnificos apparatus conuiuiorum detestabatur, neque dubitabat libere reprehendere & obiurgare eos qui instruxissent. Ac recordor eum me praesente aliquando quodam in conuiuio omnium rerum copia abundante, cum hospes, quemadmodum mos est nostrorum hominum, hortaretur eos qui aderant & Philippum inprimis, vt quae potuissent acquiri, ijs contenti esse & vesci hilari-ter vellent, se quidem pro suis facultatibus operam dedisse vt quam optime acciperentur, sed videre se & fateri parum effecisse, quia nihil quod magnopere bellum esset, apponeretur, & quae huiusmodi alia tunc commemorari solent vsitata dissimulatione: Ibi igitur recordor non sine indignatione eum sermonem Philippum interpellasse & graui-ter monuisse re manifesta tali oratione non esse vtendum, atque adeo metuendum ne ea ipsa ab aeterno Deo animaduerneretur, cui potius gratiae agendaessent, cum suppeditante largiter tam multa, tum benigne cedente non modo vsum verum etiam abusus illorum. Sed pergamus ad reliqua. Vetus- titus eum retinebat modum quo initio fuerat

rat vsus. Tunicam semper gestabat, tam dormi quam prodiens foras, vt tectum vndiq; corpus esset. Interior vestis consuetudine horum temporum linea duplex fere induebatur, & super eam lanæ altera. Quam vestem exeuntes in publicum nunc variam gestant, eius honestam speciem demissæ ad pedes cum manicis nunquam mutauit. Neq; passus est persuaderi sibi vt externis vllis sericis aut similibus vteretur. Pelles tamen non respuit aquilonares illas, quod essent ad calefaciendum corpus efficaciores. De balba voce Philippi dictum iam est aliquid, cuiusmodi & Aristotelis fuisse accepimus, quam tamen Philippi ingrauescens paululum ætas ita emendauerat, vt nihil audiretur quod offenderet quenquam. Sed & iuuenis incedens aliquando alterum humerum detorquere nonnihil solebat. Horum vtrumque qui imitari vellent reperiabantur, quemadmodum & alios gestus, vt manuum, quas inter loquendum mouebat, & superciliorum quæ sustollebat. Sed imitati tamen complures sunt meliora atque potiora. His expositis de studijs ipsius & quæ huc pertinent nunc etiam quædam addamus. Cum in omnium liberalium studiorum genere flagrantissima esset cupiditas Philippi Melanthonis: nihil tamen habuit prius aut anti-

quius pietate religiosa, quam sanctissime
 semper coluit, & cui omnes quasi nervos in-
 genij sui intentos esse voluit. Itaque in eis
 potissimum omnibus viribus elaboravit,
 quibus doctrina Ecclesiae Iesu Christi expli-
 cari, constitui, illustrari, amplificari posset.
 Inque eam partem quam operam dederit, &
 quid incumbendo effecerit, cum sit evidens
 neque quisquam fere nesciat, nostra expo-
 sitione non est opus, praesertim quam lon-
 gius excurrere necesse esset, quam instituti
 scripti ratio & modus pati ferreque videatur.
 Et procedens tamen narratio sua illam serie
 attinget & assumet. Cum autem requiri ad
 eam doctrinam Hebraicae imprimis linguae
 cognitionem constaret, quam adolescens
 discere non negligenter inceperat, hoc con-
 secutus est continuatione studij illius, ut sci-
 entiam huius adipisceretur haud vulgarem,
 ac potius nullorum facultate, qui hac ex-
 cellere putarentur, admodum inferiorem.
 multumque & saepe collocutus est de eius lin-
 guae difficili & obscura tractatione atque
 noticia, cum Bernhardo Ziglero, qui La-
 terensis à nobis nominabatur, & ad eam do-
 cendam Lipsiam tandem fuit accersitus, &
 apud se cum Crucigero, quos ambos de na-
 tura & veritate illius diligentissime cogitare
 & rectissime iudicare perspexerat.

Amabat

bat autem & magnificiebat Ziglerum non tantum propter istam cognitionem & doctrinam, sed quod de omnibus rebus consideratio illius esset accurata & sagax, Ingenium autem perquam liberale &, vt ita dicam, candidum, & constantia summa atq; fides certa. Cætera studia & constituebat atque ordinabat, & ipse sine intermissione exercebat. Cumq; Vvittenbergæ exercitationes scribendi dicendiq; diu sane iam essent pene nullæ, hoc autore ceptæ sunt materiæ rerum vtilium scribi & publice declamari. Cum ipse suo exemplo præiret cæteris. Nam tum pronunciauit orationem de legibus, quæ postea edita fuit. Non cessabat autem vrgere & sua & aliorum opera, assiduitatem doctrinæ publicæ, Et crebro veniebat ipse in ea loca & ad illas horas, quibus aliqui docebant, & apud discipulos assidens audiebat profitentes. Quo fiebat vt & hi magis attentis, & existimatio ipsorum melior esset & discipulorum retineretur frequentia. Quia vero sciebat omnem humanæ scientiæ veritatem mathematicis disciplinis contineri, neque sine his aut doctrinam certam, aut stabilem cognitionem esse vllam, quibuscunque modis poterat ad has colendas studia iuuentutis inuitabat & alliciebat. In quo non parum negotij ei exhibebat

bebatur, propter studiorum istius tractatus
 minus elegantes & quasi blandos: Cum ita
 adhuc traderentur omnia, ut qui non quasi
 aptus & natus ad hæc per se esset ipse, hor-
 rore illo explanationis deterreretur, nedum
 audiendo professores artium illarum, aut edi-
 ta scripta legendo magnopere proficeret. Ut
 igitur sidera spectantibus nota fierent, & to-
 ta ista doctrina clarior esset & quasi venu-
 stior, instituit ut Plinij liber secundus enar-
 raretur, & ad illud scriptum applicarentur
 ea, quæ astronomicam scientiam perficiunt.
 Quæ esse nemo fere nescit, primum cœli vel
 potius mundi quandam distinctam descri-
 ptionem, deinde omnium orbium & stella-
 rum conuersiones & motus demonstrantem
 rationem. Quo nomine, & quia integerri-
 mum & optimum hunc virum cognouerat,
 valde dilexit Casparem Bornerum, cumq;
 eo celeriter necessitudine, postquam in has
 regiones venerat, coniunctus fuit. Nemo
 autem Bornero ante illa tempora exquisitius
 aut industria maiore situs, loca, figuras, or-
 tus obitusq; siderum signorumq; cœlestium
 obseruauerat, neque huius contemplationis
 iter planius ostenderat. Fuit hic omnino
 vir egregius & multis magnis verisque vir-
 tutibus ornatus, qui pijs & ingenuis studijs
 fundandis tuendisq; fortunas vitamq; su-
 am

am impendit. De Philippo autem Melanchthone, quod hæc mentio requirat, fortasse reliquum sit vt indicetur facultas orationis & quò in genere eruditæ doctrinæ præstitisse cæteris ille videatur. Sed hoc cum manifestum perspicuumq; sit, quod eius scripta & extent & sint in manibus omnium, me disferere esset superuacaneum. Apparet de fuisse illi non quidem ingenium, non copiam & vim sapientiæ & doctrinæ, non literarum singularem eruditionem, sed inchoata perficiendi atq; eliminandi tempus atque oci-um. Etsi natura à quadam granditate abhorrens, iudicium voluntatemq; ipsius conuertit ad curam potius versandi in quodam castigato & puro atque sano genere orationis, quam in sublimi & vehemente & cuius compositio operosa esset, elaborandi. Omnino autem subtilis & arguta concinnitas & proprie diserteq; eloquendi omnia studium conueniebat disputationibus doctrinæ & scholasticæ veluti vmbra. Non ille inanibus verbis quasi perstreperere. Non à re proposita sermonem abducere, non aliena intexere. Sed veluti intra suas ripas flumen orationis cohercere. Hæc est in exponendo perspicua, in narrando & ornata satis & copiosa, in argumentando acuta, neque tam inen mollis aut eneruata; verumetiam noti
decla

declamatoria quidem illa abundantia, sed
 luculenta breuitate fortis & animosa, eosque
 aculeos defigens, qui penetrando vulnerent
 non pungant tantum perstringendo. Nihil
 autem est in hac fucatum, nihil inæquale, ni-
 hil ineptum; nullum aucupium varietatis
 quasi in pictura colorum, nullus tumor, de-
 niq̄ue simplicia sunt & recta omnia. Vt si
 de horum temporum & nostrorum homi-
 num puerili adhuc veteris præstantiæ imi-
 tatione tam gloriose loqui liceat, non dubi-
 tem, Atticum perhibere Philippum Me-
 lanchthonem. Id quod esset euidentius &
 clarius, si mediocre saltem ocium ad suorum
 illi limam & expolitionem concessum fuisset,
 quæ pleraq̄ omnia non edita sed effusa,
 non composita sed festinanter in cartas con-
 iecta, non emissa sed expulsa sunt, non pro-
 dierunt sed euolarunt, urgente scilicet ne-
 cessitate & re postulante. Verum ne sic
 quidem languent aut dissoluta, ieiuna, tri-
 ta, vulgaria sunt, sed cum astricta aptis con-
 uersionibus, tum membris integris conti-
 nuata. Vtque fortasse splendor tanquam
 solis aut auri in illis non eluceat, nitore
 aut gemmæ. Et vt non quasi aurea corona
 conspiciantur hæc redimita, pulcerrimos
 tamen in eis elegantia & munditia floscu-
 los

los licet cernere. Vnum est in scriptis Phi-
 lippī admirabile, quo haud scio an nostra
 etate alius illi iure conferri possit nemo :
 Sententiæ in oratione non modo crebræ &
 exquisitæ, sed adeo opportunæ, & apte suo
 quæq; loco collocatæ. In ijs autem quæ ex
 veteribus assumi & quibus expositio pleni-
 or & ornatior & illustrior reddi solet, quas
 Græci ἀπειθοχὰς vocant, vicit non modo
 Philippus studium & industriam aliorum,
 sed hac solertia cæteram facultatem suam
 ipse superavit. Quid dicam de exemplis
 commemoratis & enarratis, & adhæc ijs de
 quibus ageretur accommodatis? In quo ge-
 nere plurima sunt in medio opera atque mo-
 numenta studij & industriæ ipsius. Quid
 de exquisitis & subiectis rationibus atque
 causis? In quibus quod est considerationis
 & omnino felicitatis cuiusdam singularis,
 hoc præstabat, vt afferrentur & pertinentia
 ad propositum atque rem de qua agebatur,
 & illustrantia explicando doctrinam insti-
 tutam. Cum studium istud, dum colligit
 sæpe vndiq; omnia, non solum corripere su-
 peruacua, sed aliena quoque attexere sole-
 at, adeo vt aliquando plane ineptum depre-
 hendatur. Hoc autem prudentiæ erat, ne
 quid admisceret abhorrens aut etiam absur-
 dum aut certe superfluens, in quo aberraret
 & va

& vagaretur expositio, nedum contrarium
 aut dissentaneum aliquid irrepere pateretur.
 In quo vel indiligentia vel fiducia & erga se
 fauore, reperiuntur eruditorum quoque ali-
 quorum scripta iustæ reprehensionis crimen
 non effugere. In originibus nominum scrus-
 tandis, inque capiendis coniecturis obscuro-
 rum & incertorum, non modo mirifice so-
 lers & gnauus, sed etiam felix fortunatusque
 erat. Neque vetustis nominibus interpre-
 tandis & ad ea quæ his significarentur attri-
 buendis, cuiusquam opera nostro sæculo
 cognita est præclarior atque melior. Quo
 studio ad certam rerum & firmam cognitio-
 nem atque scientiam vix aliud esse possit effi-
 caciùs. Vel sine illo hæc potius fluctuat sem-
 per & labascit. In ijs de quibus consultare-
 tur, aut etiam deliberatis scribendo expli-
 candis & componendis, nemo attentam cau-
 tionem illius & dilucidam expositionem vin-
 cere immò assequi potuit. Quam autem res
 operaque ista difficilis & magni momenti sit,
 norunt illi qui in manibus eam habuerunt &
 sunt experti. Vidi cognouique ego cum in
 talibus operibus non modo sententiarum
 pondera examinantem, sed verba singula
 quasi aurificis statera perpèndentem. Cum
 vero natura esset Philippus Melancthon is,
 qui vestigando scrutandoque aliquid nõ facile
 falle =

falleretur, tum eius animum præfagiſſe multa & prædicta ab eo quæ euenerunt ſcimus, & viſa ſomniorum euidentia atque certa plerumque per quietem illi oblata (quod genus hominum Ariſtoteles *ἐνδουεῖρος* vocat) neque fere diuinando hac in parte eſſe deceptum. Tentabant idem imitando, ſicut cætera, alij quoque, & audires paſſim percontantes de ſomnijs & hæc recitantes atque conſcientes & ubique ſomniantes plurimos, neque perſonis neque rebus ſimilibus. Sed hæc apponi poterunt ad ſuperiorem mentionem imitationis præpoſteræ, cum certe exemplum illius multi cum laude & fructu ſint ſecuti. Quod autem hic vniuerſæ rerum naturæ conſideratione & inquisitione cauſarum, quibus illæ continentur, exerceri iuuentutis ſtudia ad religioſæ pietatis & cuiuſcunque muneris adminiſtrationem functionemque valde prodeſſe ſciret: primum tractando Phyſica erudite, voluntates commouit & animos excitauit diſcipulorum, & multis illa iucunda vt eſſent perfecit, deducendo cogitationes ad Medicinæ artis eam partem, quæ ſtirpes tractat, & cæteras res, quarum explorata noticia in faciendo artem, non modo voluptatem ſed vtilitatem affert præcipuam, vel etiam ad ſpem laudabilium operum in curando, neceſſitatem habet.

bet. Deinde ad eam quæ est Ptolemæo
 pars Astronomiæ seu Astrologiæ, præui-
 dens futura & occulta aperiens, de cœli qua-
 dam inspecta facie & animaduerso habitu
 (nunc Astrologiam proprie plerique vo-
 cant) Ad hanc igitur siue experientiæ seu
 artis rationem plurimos commendatione
 sua perduxit. Non enim ignorabat fore,
 vt liberali quadam curiositate animi adole-
 scentum facile caperentur, & ita ab alijs oc-
 cupationibus abstracti in spacio studiorum
 vtîlium & bonorum retinerentur. Quin-
 etiam per iocum solebat manus aduersas ali-
 quorum intueri, & de lineis ibi apparentibus
 indicare id, quod à quibusque expeti, aut
 quo delectari illos sciret. Neque ideo ta-
 men Chiromantices superstitionem diuina-
 tionem confirmabat, aut leuitati ineptiisque
 istis dabat operam, vel alijs eas commenda-
 bat, cum constet acerrimum fuisse eum ini-
 micum, omnium quibus falsitatis nugarum-
 ue aliquid implicaretur, vel quorum omni-
 no fundamenta non niterentur euidente ve-
 ritate & certis rationibus stabilirentur. Dis-
 ligenter autem & accurate rem distinguebat,
 neq; patiebatur hominum stulticiam & va-
 nitatem cum vera intelligentia & recto vsu
 confundi. Quamobrem cum naturæ cons-
 sideratione & peruestigatione coniuncta à
 præsti-

præstigijs & falsitate superstitiosa vaticinationum longissime separabat. Et quemadmodum illorum studium collaudabat, ita hanc impiam optimæ & præclarissimæ rei corruptelam vehementer detestabatur. Atque requirebat in veteribus quibusdam & prudentiam & moderationem, qui temere ac intemperanter cum Astrologiâ insectati essent, tum vniuersas mathematicas disciplinas reddidissent inuisas. De quo quamuis cum sæpe multumque verba grauiter faceret, tum scriberet luculente, & existebant tunc tamen aliqui, qui illi tanquam auctori approbatori que superstitiosi studij obtrecentarent, totamque occupationem huius disciplinæ malam ac perniciosam esse assererent: & nunc etiam liberius à quibusdam hoc nomine mortuo maledicuntur. Sed cum manifesta sit falsitas criminis istius, & maleuolorum euidentis improbitas, nostram defensionem attexi nihil attinet. Refellit enim hos non modo res ipsa, sed ipsorum etiam odij immanis scelerata acerbitas. Ipse sane Philippus, qui de his, quemadmodum paulo ante indicauimus, dixisset scripsissetque, quibus hoc studium & factum eius ad omnes bonos vel non saltem insignite malos, facile defenderetur, nunquam voluit cum vlllo contendere neque dimicare. Id quod etiam fecit in alijs omnibus.

Contentus veritate doctrinae suae, & non ignorans rixando & litigando non explicari quicquam, sed omnia magis dubia & incerta fieri. Itaque non ille reprehendentibus & interdum accusantibus saepe etiam insolenter calumniando insectantibus, respondere, non de suis, quae notarentur, apologias edere, non etiam pro sua fama propugnare, sed iniuria accepta tacere & patientia frangere vim aduersariorum. Interea tamen sua attentè considerare & inspicere & limando reddere meliora. Quae opera & utilior Reipub. & ipsi honestior fuit, quam si digladiando certamina auxisset, & quibusdam materiam hanc celebritatis expetentibus, in eam nanciscenda adiutor fuisset. Itaque & Philippi Melanchthonis scripta in quae plane hostiles impressiones aliqui fecerunt, & nunc in manibus & posthac futura sunt, cum plerumque haec oppugnantium iam euauerint, & si quid adhuc in huius saeculi leuitate quasi innatat, id breui interiturum sit vna cum auctorum nominibus, demersum in caliginem & tenebras sempiternas. Neque rerum isto statu, & conditione tali temporum, & ijs ingenijs studiisque hominum, & adeo confusis, perturbatis, difficilibus negotijs (quod haud fere cerneret quæri veritatem, sed dimicare de suis plerisque opinionibus tanta pertinacia,

cia, vt in aduersantes non aliter quam feræ
 bestię vesano impetu inueherentur) facien-
 dum sibi Philippus Melanchthon putauit, vt
 decertando & contendendo eas horas ab-
 sumeret, quæ forte salutarium actionum &
 præclaræ doctrinæ occupationibus, quibus
 nihil prius ei neque potius erat, superfuissent,
 cum præsertim nihil proficeretur hoc labore
 ad eos qui non disputare, argumentari, dis-
 serere nouissent, neque omnino vellent aut
 possent pati sese reprehendi aut admoneri,
 sed maledictis & contumelijs præliantes vte-
 rentur, & ita refutarent contra suas rationes
 adducta, quibus aduersari idem esset ac
 caluum nutando frontem, secundum pro-
 uerbum Græcorum, inferre arietem, & via-
 torem scrutari vesparum cauernas. Qua-
 propter sinebat vociferari impune quoslibet,
 & ipse quiescere & tacere, & dicere sibi quo-
 que in ea parte decretum esse facere, quod
 filiola aliquando sua se facturam esse dixis-
 set. Cum enim hæc abfuisset quondam do-
 mo diutius, & ipse eam interrogasset: quid
 matri respondere vellet, quæ esset gra-
 uiter increpatura moram illam: Tum me-
 morasse hanc simplice pueriliq; sententia aie-
 bat, velle se respondere Nihil. Atq; ipse
 insectantum se iniurias silentio perferre, sibi
 quoq; videri optimum censebat, siue de odio

maleuolentiæque eorum propria illæ existerent, seu aliorum arbitrio ac voluntati inferuissent. Quæ ipse quidem ad diiudicandum relinquens Deo æterno, cuius oculis paterent omnia, non desinebat & voce sua in schola præsentibus, & scriptis absentes docere & salutari cognitione instruere. Impendebatque his quasi sumtus laborum & defatigationum & infinitarum molestiarum, neque valetudinem adeo suam neque vitam ipsam maiori curæ habebat, quam publicam utilitatem & priuata plurimorum commoda. Quemadmodum enim quidam scripsit: Luscinia suauissimos cantus magna homines voluptate afficere, ipsi auiculæ nihil prodesse, ita labores, vigiliae, occupationes, opera huius viri, ad aliorum usum commoditatemque pertinebant, ipsi nihil afferere emolumentum, neque fructus quicquam ex his ille capiebat, præter studij industriæque honestissimam voluptatem. Cumque audiret interdum aliquos cupidos certaminum usurpare prætendendo voluntati incitatae ad risuconsultorum: Crudelem esse eum qui negligenter famam suam, ridens querere solebat: Quemnam conueniret existimari eum qui ipse læderet? Non enim certe isto pacto defendi illam, ad eos saltem qui veritatis amant

amantes essent, & sapientia virtuteq; præditi. Quia autem de Philippi Melanchthonis scriptis mentio facta est, non fuerit fortasse alienum monere, non nihil horum & vivente eo, cum magis non prohiberet, quam iuberet aut permitteret, cumq; etiam plerumq; ignoraret, & post mortem ipsius, quædam prodijisse neq; specie illustria neque re eximia, edita nimirum non tam ad nominis ipsius famam, quam puerilis institutionis usum, & fortasse alijs quoque de causis. In his sunt explicationes quædam & interpretationes scriptorum veterum, accommodatæ ad captum auditorum & ex tempore multæ non tam dictata quam effusa & quomodocunq; excepta, cum præsertim varijs & diuersorum negotiorum necessarijs tractationibus occupato ocij temporisq; tantum nunquam concederetur, quantum requiretur non ad elaborandum modo, sed cogitandum quoque, vt eiusmodi quippiam efficeretur, quod perfectionis insignem laudem haberet. Quapropter de talibus libellis non ab ipso, sed ab alijs diuulgatis, de ingenio, doctrina, eruditione, facultate Philippi Melanchthonis iudicium neutiquam fieri conuenit. Sed de ijs qui etiam dicta & sermones cotidianos atque familiares ipsius collegerunt, & ausi sunt cum suis commen-

tationibus diuulgare quid dicam? Iſti vero neque ſtudio neque iudicio neque omnino conſideratione aliqua congerentes, quæ ne audiſſent ipſi quidem, ſed ex alijs fortuito cognouiſſent, ſtolida ſua temeritate ſeſe quidem infamarunt inprimis, ſed & Philippi Melanchthonis nomini maculæ aliquid aſperferunt, & multorum bonorum viroꝝ rum futilem atque nugatoriam, vel indecoram quoque & indignam mentionem inculcantes, indignationem illa offenſione conciliantur. Verum in huius ſæculi impudente licentiã, hoc ſcilicet ad alia innumerabilia mala apponendum, & dandum eſt infulſæ hominum vanitati, & exiſtimationis ſeu luſcellique quoque aucupio, cum permittantur anteq̃ impune alia cum flagitioſiora tum ſceleratioꝝ ra. Sed diximus ſcilicet de his plura quam neceſſe fuiſſe videatur. Quod reſtat igitur ad id exequendum procedat narratio. Exponemus autem reliqua annorum ſerie quos viuendo confecit Philippus Melanchthon, & quid memorabile ei in ſingulis acciſderit, & quibus præcipuis magnarum rerum tractationibus adhibitus, denique quod curriculum vitæ ipſius fuerit vniuerſum. Quibus ſi quid forte admiscebitur quod exilius & leuius alicui videatur, venia dabitur mihi, qui fieri poteſt, vt propter mirificum ſummi
amoꝝ

amoris sensum erga Philippum Melanchthonem, quædam æstimem carius quam mereantur. Quod si inter aliquos nostris temporibus veræ amicitia constans atque firma fuit coniunctio, & inter nos eam fuisse spero plurimis esse notum vel certe persuasum. Diligere ille me cœpit antequam vidisset. Conspectum tanta amoris affectione est complexus, vt excitari benevolentia illa diuinitus videretur. Neque enim à me quicquam quod eius fauorem mereretur profectum, neque mei ille indigens, neque vtilitatis expectatio vlla fuit. Nisi fortasse ex similitudine studiorum voluntatumq; exardescere potuit amor iste, qui familiaritatis & cotidiana consuetudinis vsu crescens, ad perfectionem veræ amicitia progressus est, vel certe imaginem quandam atque simulacrum expressit. Accessit par propemodum ætas quod triennio tantum integro me esset ille maior. Vt caritas benevolentiaq; nostra spacium ferme æquale ad decurrendum ingredi videretur. Et Philippus Melanchthon, quam nuper & Reipub. & suis & mihi ereptus est, non tamen memoria sanctissimæ necessitudinis simul etiam sublata est, neq; hæc reliquo vitæ meæ tempore extinguetur, & viuet etiam in posteritate grata semper. Pietas enim illius & humanitas, virtus, sapientia,

tia, liberalitas, constantia, fides, doctrina, amoris causa fuit. Quæ tantæ laudes mortuæ profecto non sunt neque morientur unquam. Neque solum mihi in oculis sunt, qui & certius intuendo & fruendo vberius, penitus eas perspexi, sed ab alijs quoque compluribus & nunc cum admiratione perpiciuntur, & posteris notæ celebresque sunt futuræ. Ex quibus, qui recto consilio & spe honesta & laudabili voluntate suscipere aggredi que in studijs præsertim maiora voluerit, erit nemo, qui non ipsius cupide & adiuuentis operum uti, & exemplum ad sequendum proponere sibi velit. Mea quidem nulla dulcior est cogitatio, ea, qua familiaritatis consuetudo & necessitudinis nostræ usus reminiscendo quasi repræsentatur, cumque hoc bono non inuenio alterum quod debeam comparare, in quo mihi de maximis rebus consensus, inque eodem consilium auxiliumque difficili tempore rerum priuatarum, & consolatio sæpe doloris, gratissimamque interdum & plena oblectationis quies fuit. Nemo unquam sensit eum esse à me offensum, cum laboris & molestiæ causas ei aliquando me dedisse, ipse nunc quoque ægre feram. Ab eo nihil unquam contrarium mihi, aut quo vel minima tristitia afficerer, dictum factumue est. Neque est in hac fortuna conditioneque nostra

nostra alijs de rebus dicendum, sed domi-
tamen & foris sic vna fuimus, vt consilio-
rum rerumq; omnium inter nos esset socie-
tas. Studia certe eadem communiq; pror-
sus fuisse & lator, & gloriari non verear, &
in dolore non possum non iucundissime re-
cordari. Quæ cum omnia in animo mihi
sint & versentur ante oculos non nihil lenitur
desiderium amissi tanti amici, præsertim cum
ille suo omnino tempore decesserit. Cumq;
de eo narratio instituta sit, si nihil quod co-
gnitionem meam non effugisset, silentio præ-
tereundum arbitrer, vel ignosci studio meo
posse, vel diligentia etiam gratiam haberi
oportere existimo. Et vt aliquid mihi me-
morabile alteri paruum & contemnendum
esse videatur, excusare me, quemadmodum
opinor, poterit omnibus insitus error de ijs,
quæ singulari quadam & eximia cupiditate
adamauerunt. Etsi autem luctuosa & acer-
ba mors Philippi Melanchthonis omnibus
fuit non suis modo sed etiam extraneis, bo-
nis saltem aut non certe improbis, in ea ta-
men tempora easq; res hæc incidit, vt ei non
tam longiorem vitam ademisse æternus De-
us, quam maturum finem largitus esse videa-
tur. Superauit annum LXIII. quem modo
perpauci attingunt. Distracta omnis vita
illius fuit ingentibus laboribus & curis per-
petuis,

petuis, & grauissimis Reipub. priuatisq; negotijs & expertibus omnis remissionis solatijs. Obijt mortem placide & omnino feliciter, suauissime acquiescens obdormiscendo in eius veneratione, quem semper religiosissime coluerat, filij Dei Domini nostri Iesu Christi, & spe immortalitatis & vitæ æternæ: Et hoc ipso exitu è vita beatus, & quod declinans præsentem miseriam impendentia non modo pericula sed mala migrando hinc vitauit. Non cognoscit iam in terris indices orientes nouas perniciosarum rixarum turbas, & inexplicabilium quæstionum controuersias, & maiorum dissidiorum causas, non ambitione animos plurimorum & inuidiæ odijq; flammis incensos, non scelera audaciæ ruentis atque præcipitis ad interitum. Non videt præsens ea suscipi & geri, quorum exitus anxie sollicitum animum ipsius sapissime habuissent. Non audit aut legit indicia & significationes consiliorum actionumq; vel absurdarum atque peruersarum, vel etiam exitialium ac pestilentum. Non spectator est eius furoris, cuius impetum ipse semper valde metuit, vt animorum acerbitate palam erumpente, etiam coniuncti antea studijs atque doctrina dissilirent, & se mutuo gladijs suis pene in oculis aduersariorum conciderent. Atque abitu omnino suo

suo hoc consecutus est, vt non amplius, huius
ius aut illius nomen tanquam Pelopidarum,
neq; rumores nefariorum conatum & au-
daciæ infinitæ exaudiat. Non adhibitus
est ad illa, quæ cum non posset simplicis ve-
ritatis assertionem defendere, varias multipli-
cesq; aliorum excogitationes, quibus inter-
polarentur, & tortuosa quædam veluti em-
blemata ferre & admittere fuisset ei instar
mortis. Deniq; effugit alias aliorum cri-
minationes, vt ab his nimium facilis aut le-
nis aut timidus, ab illis plus æquo pertinax,
durus, confidens perhiberetur. Quin et-
iam aliqui, quod ille profecto inprimis do-
lenter tulisset, veteratorem eum & alijs hor-
ribilis ignominia nominibus impudentissi-
me mentientes, non dubitarunt appellare.
Nemo iam obstrepit auribus ipsius expro-
brando dicta scriptaue partim insidiosè ex-
cepta, partim deprauata atque palam cor-
rupta, neque suspicionum malicia præsen-
tem onerat. Atq; hæc omnia opportunitate
ipsi optatæ mortis ille effugit, vt statuen-
dum hoc sit, non aliter quam propitijs Dei
benignissimo consilio ortus fuerit & his tem-
poribus nobiscq; donatus Philippus Melanch-
thon, esse eundem bonitate & fauore erga
ipsum diuino sublatus, & ademptum ei vna
cum vita sensum metumq; calamitatum ea-
rum,

rum, quæ statim mortuo illo affligere religiosæ pietatis optimarumq; disciplinarum & artium studia atque doctrinam grauius atq; turbulentius ceperunt. De qua quid deinceps futurum sit vel ominis causa, vel ne seniles desperationes inculcasse & materiam cuiusdam quasi declamationis videar quæsiuisse, plura non dicam commendans nostræ ætatis salutem & prosperitatem custodi generis humani Filio Dei, Deo æterno & ei permittens cætera. Atq; ita vt me facturum iam dixi, vitæ cursum, quem in terris confecit Philippus Melanchthon serie annorum persequar enarrando. Anno Christi Iesu M. D. XXIII. proficisci illi in patriam placuit. In quo tamen ipso etiam non tam suæ cupiditati quam arbitrio amicorum morem gessit. Comitem habuit eo itinere Vilhelmum Nesenum, cuius familiaritate iucundissime utebatur, & quem propter ingenij bonitatem, prudentiam in iudicando, doctrinam, multarum rerum cognitionem atque experientiam & magni faciebat & valde diligebat. Sequebantur Philippum duo adulescentes Franciscus Burcardus Vinætomagensis, quorum vterque postea dignitate & honoribus longissime processit. Burcardus enim Illustrissimis Principibus patriæ suæ

suæ gratissimas & præclarissimas operas de-
 dit, & rebus difficilibus atque duris præsti-
 tit fidem & nauauit studium. Silberborne-
 rus cum Iurisconsulti personam egregie tue-
 retur, aduersa valetudine quasi apud se est
 detentus, qui si corpore valuisset, honorum
 laudisq; tantum assequi potuisset quantum
 collibuisset animo suo. Sed artuum crucia-
 tus, quibus crebro affligebatur, longius eum
 progredi passi non sunt. His & ipse me
 tunc adiunxi, sumusq; vecti equis omnes, eo
 quisq; quem potuit nancisci. Et venimus Lip-
 siam, Quo die obiit mortem Petrus Mosella-
 nus, qui corpore fuerat perimbecillo & par-
 uo, cum ingenio & eruditione doctrinæ ex-
 celleret. Ad eum morientem accessimus Phi-
 lippus & ego, & hoc luctu tristi acerboq; sur-
 mus affecti, ille amico eximio, ego carissi-
 mo præceptore deinceps cariturus. Erat
 Nesseno veniendum certis de causis Francofor-
 tum ad Menum. Illuc igitur primum sumus
 profecti, & accepti tractatiq; publice priua-
 timq; officiose & benigne. Cum autem
 hoc itinere placuisset transire regionem eam,
 cui nomen fagi Buchononiam fecerunt, man-
 simus vnam noctem Fuldæ, vbi tum Crotus
 Rubianus & Adamus Crato degebant. Qui
 aduentu nostro affecti magno gaudio omnia
 humanitatis & hospitalitatis officia prolixè
 nobis

nobis præstiterunt. Ibi etiam certi aliquid primum cognouimus de morte Vlrichi Hutteni, quem vt viuum magnificere & admirari propter doctrinæ eruditionem & præstantiam ingenij, sic ab illius natura vehemente & excelso animo & voluntate ad nouas res propensa, quam consuetudo etiam quorundam immoderatiorem incitabat, nonnihil timere Philippum Melanchthonem licuit animaduertere. Intercesserat Hutteno cum Croto Rubiano singularis vsus à prima adolescentia, quo autore vel certe adiutore reliquit ille contubernium Fuldanum, in quod pene puer magis disciplinæ quam religionis causa datus esset, & Coloniam Agrippinam ad optimarum artium & literarum studia percolenda profectus est. Postea venit in Italiam vnde eum reuertentem in patria mea primum vidi anno Christi, vt meminisse videor, M. D. XVII. Celebrabat autem famam non eruditionem modo illius, sed fortitudinem quoque, gloriosi facinoris prædicatione: Quod Gallicæ gentis quatuor Viterbij, quo forte tunc Roma ille excurrisset (cum eodem diuertisset à Rege Gallorum legatus quidam ad Pontificem Leonem contendens) orta rixa ac certamine, profligasset dimicando, vulneratus quidem & ipse desertus à socio itineris illius, quemadmodum eum autem diu

diui Fulde narrantem anno Christi M. D. XIX. secutus conferentem se Erphordia in patriam Adamum Cratonem summum nostrum. Vbi iterum tunc Huttenum vidi & cum eo aliquot dies familiariter sum versatus, decedente ex aula Moguntina in qua circiter biennium manserat. Adiunxit deinde se Francisco Siccingensi, cum quidem & antea implicatus fuisset motui bellico, quem fecerat in agro Vuirtenbergenli Huttenica gens interfecto populari ibi quodam suo, & rei militaris studium præ se ferret, & representante se imagine armata maxime delectaretur. Tandem hic postremo grauis querelæ scripto contra D. Erasmum Roterodamum edito, quod ille parum sane molli spongia abs tergere studuit, non procul ab vrbe Tigurina morbis confectus, quibus frequentibus & acerbis laborauerat, mortem obiit, annos natus xxxvi. Fuit nobilitate & laude generis antiqui in primis clarus, doctrinæ eruditæ princeps, impatientissimus iniuriarum, libertatis immodicæ cupidus, non prorsus alienus à sauitia, quæ etiam vultus acerbitate & minus clemente interdum oratione indicabatur. Sed neque opum abundantia neque corporis, in quo admodum pusillo atque debili inerat animus ingens ac ferox, viribus pollens: vt de eo mihi sæpe in mentem vene-

rit versuum quibus perhibetur : si respondisset vires atque potentia Demosthenis proposito & solertiae, nunquam fuisse futurum, ut in Graecia summa rerum potiretur Macedo. Nam si consilia & conatus Hutteni non defecissent quasi nerui copiarum atque potentiae, iam tum mutatio omnium rerum extitisset, & quasi orbis status publici fuisset conuersus. Et dolore autem tum Philippum Melanchthonis ac nostro & deploratione quoque Croti quasi iusta facta sunt Hutteno. De quo eo in itinere versus a nobis compositi, & refutati quidam mortuum lacerantes. In quibus cum Luscinus quispiam nominaretur, vulturem hunc potius esse Epigrammate quodam Melanchthonis dicebatur. Venimus autem Fulda die tertio Francofurtum, ubi reperimus Ludouicum Carinum, cuius tum suauitate Philippum Melanchthonem admodum delectari animaduerti potuit. Postquam in patriam venit unaque nos omnes, eas aedes petuimus, quas incolebat vindex ipsius. Ibi quoque diuertimus apud matrem Philippum. Sed ego comitibus adolescentibus duobus, quos supra nominaui, incensus cupiditate videndi Erasmum Roterodamum, perrexi Basileam. Et inde reuersus cum discedente Philippo Melanchthone (cuius aduentus quemadmodum suis fuerat latiss. & ita

& iucundissima consuetudo, ita abscessio
 triste desiderium reliquit, matri præsertim
 & fratri Georgio) eo itinere Eytelpergam
 veni. Vbi Hermannum Buschium vidi-
 mus, qui Philippum iuuenem senex aman-
 tissime cum quadam reuerentia complexus,
 nobis adolescentibus se ita quoque dedit, vt
 facile intelligi posset, affectionem beneuo-
 lentiae & amoris erga nos ipsius esse singula-
 rem. Academia etiam Eytelpergensis stu-
 dium erga Philippum Melanchthonem su-
 um officiosissime & benignissime declara-
 uit. Reuertentibus nobis non longe Fran-
 cofurto obuiam factus est Illustriss. Princeps
 Hessorum Philippus, admodum adhuc iuue-
 nis, proficiscens ad ludos indictos Eytelper-
 ge, vbi Principes Germaniae conuenturos esse
 aiebant XIII & affuturum quoque vel potius
 iam adesse Cardinalem Campegium. Is quen-
 dam ex suis, qui nomen sibi Nauseae impo-
 fuerat, Germanico significationis illius in la-
 tinum mutato (patriam enim habuit hic in
 montana regione Pabepergensi ad Menum)
 Eum igitur ille ad Philippum Melanchtho-
 nem miserat, vt cum ipso, quasi sua sponte
 accessisset, de controuersijs ortis colloquere-
 tur, & sententiam voluntatemque ipsius ex-
 ploraret. Vtque etiam policeretur prolixè: Si
 Philippus desertis partibus ad se transire vel-
 let.

let. Eum Philippus cum simplice & breui responso dimiserat: Ea quæ statueret & sciret esse vera, nullius mortalis respectu aut gratia neq; spe emolumentum aut ambitione amplecti se & defendere, neq; ab ijs qui illa docendo protulissent & nunc asserendo confirmarent, vnquam separaturum suas rationes. Quod autem adhuc fecisset, vt doctrinam puram & sinceram diligentia studij sui præstaret sine obtreccionibus & pugnis, in eo se esse perseueraturum. Hortari omnes qui in hoc genere communi tranquillitatis & salutis consultum vellent, vt ad sananda vulnera, quæ amplius regi non possent, consilia atq; operas conferrent, & quorundam furiosam audaciam coherceri studerent, qui exulcerata veluti infestis vnguibus lacerare non desisterent. Hoc nisi facerent, & ruere si mallent, videndum eis ne prolabendo ipsi primi præcipitarentur. Itaq; tum Nausea dissimulatis omnibus abierat. Sed Princeps Hessorum cum in Philippum Melanchthonem, vt dixi, incidisset, de aliquorum fortasse indicio, qui scirent eum in patria fuisse, suspicatus illac eum reuerti, & animaduertens equitatum nostrum esse minime equestrem, idq; quod res erat arbitratus, ad Philippum Melanchthonem aduehitur, & nunc quid ipse sit Melanchthon, interrogat: Ille se esse

se esse respondit, & honoris causa de equo descensurus iubetur à Principe in equo permanere, & conuerso itinere secum pernoctare, cupere enim se de quibusdam cum eo loqui, habere autem bonum animum neque quicquam metuere: Philippus & à Principe nihil sibi se timere, respondit, & eum esse, de quo quid fiat, non multum referre videatur. At enim, inquit, arridens, si tamen te adducam & tradam Campegio, haud illi ingratum me facturum crediderim. Ita Philippus tum propter Principem pergens ad quaedam fortuita interrogata, respondit & breuiter neque explicate. Non enim aliter tum poterat, Principis etiam animus nondum magnopere res illas curare, atq; esse alijs cogitationibus intentus videbatur. Sed cum Philippus enixe peteret, vt sibi suum iter exequi cum bona Principis gratia concederetur, impetrauit tandem ne abduceretur longius, eaq; conditione Princeps illum dimisit, vt de quaestionibus quas audisset moueri, reuersus domum aliquid diligenter conscriptum curaret quamprimum ad se perferendum. Perconctatus etiam est de comitatu, & iussit iter fieri per loca suae potestati subiecta, & mandata dedit de vsitata deductione in suo territorio. Ex quo postea per iocum nescio qua sententia Princeps ille dicitur

scipulus Philippi fuit à quibusdam appella-
 tus. Reuerso Vuittenbergam Philippo Me-
 lanchthone nobisq; cum ipso, inustus est
 acerbissimus dolor, ex tristissimo casu mor-
 tis Vilhelmi Nefeni, qui lintre piscatoria tra-
 iecturus Albim, id quod saepe ab eo recrean-
 di animum gratia factum fuerat, cum impe-
 gisset illam latentí sub aquis arboris trunco,
 de improviso vacillante inflexaq; in latus
 lintre, excidit & in amne est suffocatus, cum
 quidem eo die post prandium paululum con-
 sopitus, talem speciem per somnum oblatam
 vidisset, offendentis lintris & fluctuantis &
 prolabantis sui ipsius in fluuium. Id ipse,
 aduentanti tum Philippo, qui crebro acce-
 dere eum soleret, narrauit, deridens cum iocis
 somniorum vanitatem. Recordati &
 nos fuimus, quid in itinere accidisset. Est
 oppidum Hessorum Træsa, vbi cum perno-
 ctassemus, mane exeuntes petiuimus præter-
 fluentem amnem aquationis causa. Dumq;
 ibi Philippus Nefenusq; & ego, cæteris pro-
 uectis donec equi biberent moramur, con-
 spicit Nefenus tres coruos in proximo colle
 & ore & alis sonos gestusq; edentes singula-
 res, quasiq; tripudia facientes. Quærit igitur
 ex Philippo, Quid portendi augurio illo
 existimet? Quid enim, inquit Philippus, ali-
 ud, quam vni ex tribus nobis propinquam
 mortem.

mortem. Hoc dicto sensu grauius percuti
 animum meum & me vehementer perturba-
 ri, cum Nefenus iocose eludens illud, ita hi-
 laris pergeret. Atque tum quidem veritus fui
 interrogare Philippum, quid in mentem ve-
 nisset ei ut de oscinibus istud interpretare-
 tur. Sed postea narrauit se existimasse, qui
 tam imbecilli esset corpore & valetudine ma-
 la, non posse esse vitam suam diuturnam. Et
 eo sane itinere interdum non modo grauius
 sed periculose etiam insomnia & peruigila-
 tionibus fuerat conflictatus. Neque hæc eo
 commemorantur, quasi aut obseruationi sur-
 perstitiosæ volatus gestusque auium aliquid à
 me tribuatur, aut Philip. Melanchthon ta-
 les diuinationes vnquam curarit, sed ut in-
 telligatur mirabiliter interdum quædam ac-
 cidere, quæ neque deridenda sint, & post
 euentum varias cogitationes commouere so-
 leant. Scripsit de morte Nefeni Epicedium
 optimus & doctissimus vir Iacobus Micyl-
 lus, & extant cum nostra tum aliorum Epi-
 taphia. Auxit tristitiam hanc nuncius cru-
 delis. hoc anno interfecti viri grauis atque
 constantis, & doctrina egregie instructi, ma-
 gnanimi quoque, sed & sapientis & perquam
 modesti Henrici Supphanensis, qui in Diet-
 maria (quo accersitus venerat ad cœlestem
 veritatem demonstrandam populo illi & con-

cionandum de Euangelio Iesu Christi) inopinato compræhensus & excruciatuſ inmaniter horribili ſupplicio necatuſ eſſet. De cuiuſ mortis autoribuſ & architectiſ hoc reperiébatur, vt fraude & malitia vicini ſacerdotij eam oblatam eſſe optimo & ſanctiſſimo viro dubitaret nemo. Valde hunc Philippuſ Melanchthon dilexerat & fuerat aliquando Vuittenbergæ caruſ vniuerſiſ, & celebrauit eundem Philippuſ mentionibuſ honorificiſ, quas inſeruit ſcriptiſ ſuiſ. Poſt Neſeni hunc caſum placuit mihi pauliſper ſecedere, & tunc ad Clariſſimuſ viruſ Georgiuſ Sturciadem ſummuſ amicuſ me contuli, qui in patria forte erat Annæbergæ. Et Vuittenbergam reuerſuſ non diu illic manſi, reuocatuſ in meam patriam. Quo profectuſ ſum circiter iduſ Octobriſ. Interea Andreas Carolſtadiuſ nonnihil vel ipſe dedit turbaruſ, vel non cauuit certe neque prouidit ne quid daretur. Et tum quidem Vuittenbergam reliquit, ita vt ſimulatam cum Vuittenbergeniſ ſibi eſſe fateretur, & non dubitaret aliqua notare & repræhendere, quæ ibi docerentur. Deq; iſ eſt etiam edita ſcripta quædam fuere. Præ ſe ferebat tamen ſtuduſ de illiſ ipſiſ cum Lutero & aliſ diſſerendi, & ſuæ quædam rationeſ ſi explicarentur & adimerentur dubitationeſ, ſe libenter

ter in ipsorum sententiam concessurum, & denuo cum eis coniuncturum esse. Sed hæc dum mouentur, & incipiuntur actiones, & obtinetur vt tuto Caroloftadio quos velit conuenire liceat, interuenit calamitas seditio- nis plebeia. Post quam tamen & ipsam im- petratum fuit ab Illustrissimo Principe Io- hanne, qui fratri Fridericho successerat, vt in Saxonis regionibus domicilium habere Caroloftadio liceret. Qui aliquantisper an- tequam in Heluetiam abiret, priuatus vixit Chembergi. Ita iam progrediens expositio nostra ad annum Christi M. D. XXV. perue- nit, qui quasi inundatione quadam seditio- num fatalis fuit toti Germaniæ, cum quidem de siderum superioris anni congressu, astro- logi plerique eluies aquarum prædixissent. Sed hæc fuerunt sanguinis, & horribilium fa- cinorum, de quibus modo scribendum non est. Harum rerum scelerata consilia & acti- ones nefariæ quibus angoribus confecerint animum Philippi, qua affecerint sollicitudi- ne, quantopere excruciendo afflixerint, ver- bis exprimi nequit, & de literis ipsius ad amicos missis & alijs scriptis perspici potest. Euenit autem vix sedatis illis tam turbulen- tis & periculosis motibus, vt Martinus Lu- terus vxorem duceret, paulo etiam ante mortuo Fridericho Principe Septemuiro

creandis Imperatoribus Romanis. Ex quo facto maximum dolorem coepit Philippus, non quod illud damnaret, sed quod occasio- nem dari cerneret inimicis & maleuolis, quos habebat Luterus & numero complures, & opibus potentiaq; praestantes, acerbius infe- cundandi & liberius maledicendi ipsi, cum pra- fertim, quicumq; hoc facere voluissent, adiu- uari atq; instrui tempore animaduerneret, in quo plurimum ad omnium rerum momenta situm esse constat. Verum cum & Luterum ipsum iisdem cogitationibus nonnihil con- turbari intellexisset, non modo suum est do- lorem moderatus, sed illum quoq; consolan- do erexit, & tristitiam molestiasq; eius hila- ritate colloquiorum leuauit, & ad pristinam eum alacritatem reduxit. Eo anno profi- ciscens cum nobilitate generis, pietate, vir- tute, sapientia praestantis. viro Iacobo Fu- xio ordinis equestris in Franconia, cui Pruf- siam videre placuerat, quod post oppressos seditiosos magna esset vbiq; confusio rerum, & quorundam ferox insolentia, & nihil vspi- am amantem patriae & studiosum veritatis & alienum ab inhumanitate oblectare posset: Tunc igitur Vuitenbergam veni, & reuer- tentes cognouimus interea allatas literas fu- isse scriptas ad Philip. Melanchthonem a se- natu vrbs Noricae, quibus accersebatur ad delibes

deliberationem de ludo literarum apud se instituendo. Norimbergæ tum Principes senatorum erant Caspar Nucelius & Hieronymus Ebnerus, & Lassarus Spengelerus nomine quidem scriba senatorius, sed reuera consiliorum omnium fere autor ac gubernator. In Nucelio vigeat animus altus atq; magnus, & ita prudens, vt neminem audiuerim, cum sermonibus interfuerim de eo plurimorum, qui in isto genere ciuilibus rationis ac facultatis quenquam præstantiorem illo cognouisse diceret. Quæ secum ipse deliberando e Reipub. esse statuisset, ab ijs nullius odio aut amore abduci se patiebatur. Non obtineret aliquid & vinceretur aduersantum numero, at ipse dissimulare studium & propositum suum, & facere quod omnes cuiuscunque artis non vulgariter periti seruant, vt permanente eadem de sui operis absolute sententia, non facile mutant efficiendi illud institutum modum, neq; desistant ab experienti conatu. Itaq; cum iam Nucelius aliquid abiecisse aut reliquisse existimaretur, compertum alio tempore occasionem eum nactum ex improviso de eodem referendo perfecisse, vt approbaretur decernendo. In Ebnero ingenij maior erat mansuetudo & placidior quietiorq; mentis habitus. Innocentiæ cura summa & bonæ conscientie custodia. Vt
horum

horum duum quasi copulationem ciuitati illi ad felicem statum Deus largitus esse videri possit, temperamento quodam optimarum quidem naturarum, sed quarum tamen vtraque aliquid haberet alterius dissimile & suum, administrationem Reipub. fortunans. Spengelerus autem & vsu rerum, & quadam etiam inchoata doctrina excellebat, explorataque & perspecta multis difficilibus & arduis negotijs fide atque industria, cum inexincto ardore asserendi defendendique vera & recta tam ad Deum quam homines. Itaque nihil erat ei antiquius religionis sinceræ & puræ instauratione. Quod autem intelligeret & perpenderet animo suo, quantum esset situm ad spem omnis prosperitatis rerum diuinarum & humanarum & salutarium in hac vita actionum, in puerili institutione, hortator & instigator fuit senatui, ut peritos aliquos bonarum artium & literarum reperirent, qui operam darent suam ciuitati in pueritia erudienda, quibusque congregatis eximius quidam apud se ludus aperiretur. Cumque illi duo quorum virtutem & sapientiam veluti adumbrando paulo ante indicauimus, sentirent idem, non magno negotio effectum fuit, ut Philippo Melanchthoni publice scriberetur, & de eius sententia atque iudicio totam rem constituendi causa, ad

aduentus ipsius peteretur. Qui cum recu-
 sandum iter istud non putaret, & potesta-
 tem faciendi impetrasset à suo Principe, ita
 est illud huius anni autumno ingressus, &
 nos sumus vna profecti, eoq; itinere Pabe-
 pergæ apud meum patrem habui hospitem
 Philippum Melanchthonem cum in illo co-
 mitatu esset egregius generosæ stirpis & men-
 tis iuuenis Melchior Fronspergius. Norim-
 bergæ autem hoc actum est, vt proximo an-
 no rediret illuc Philippus Melanchthon &
 adduceret Eobanum Hessum, cum iam con-
 uenisset vt Micaelus Rotingus & ego ibi-
 dem illo tempore adessemus. Fuitq; anno
 Christi M. D. XXVI. nobis magistris inchoa-
 ta publica doctrina bonarum literarum atq;
 artium in ea vrbe, adiunctusq; mox nobis
 Iohannes Schonerus Mathematicus. Labo-
 rabat Philippus vt socium haberemus ope-
 rarum scholasticarum doctissimum virum,
 Sigemundum Gelenium gente Bohemum,
 Qui ante annos aliquot ex Italia, vbi patri-
 monij totius pecuniam in necessarios studio-
 rum sumtus impendisset, reuersus aliquan-
 tisper vixerat apud Philippum gratissimus
 huic hospes & nobis sodalis iucundissimus.
 Sed nescio quæ res illum Basileæ, quo tunc
 ad Frobenianos se contulerat, detinuerit,
 vbi & ad senectutem vxore ducta peruenit,
 & in

& in literis bonis operam nauauit, vir honesto loco natus, & vtriusque linguæ peritissimus, & valde ingeniosus & mirabiliter diligens. Hoc ipso anno & curarum nonnihil & molestiæ aliquid ex me percepit Philippus Melanchthon, cuius sollicitudines de amicis essent ingentes, præsertim ijs in rebus quarum vel minima ex parte autor ipse extitisset. Fuerat decreta legatio ad Carolum v. Imp. Rom. Qui in Hispania illo tempore coniugio operam dabat, cum duxisset Lusitanæ Regis Emanuelli filiam. Ad hanc legationem obeundam quatuor delegerant, inter quos præcipuus erat Generosus & Nobilis Comes Albertus Mansfeldensis, apud quem cum facta aliquando de me à Philippo mentio fuisset, & ille secum aliquem esse vellet, qui loquendi scribendiq; latine vsu quendam haberet, conditio mihi vna proficiscendi ita lata fuit. Quam cum iuuentute & animo mores externorum cognoscendi cupido minime repudiandam putanda, obstiteret mihi quædam ad quæ expedienda consilio opeque illius indigebam. Itaque nonnihil laboris mea causa tunc Philippus suscepit, & procedente, vt credebatur, itinere sollicitudine de me affectus fuit maxima. Sed cum ventum fuisset Eslingam, vbi proceres Imperij congregati dare mandata &

& absoluere legationem debebant, conuersa res fuit, & visum illo itinere ad id destinatis supersedendum, neq; Cæsarem tunc missis legatis interpellandum, & quæ significari placuisset, literis exponenda esse. Reuersi igitur Norimbergam sub huius anni exitum nonnihil, quemadmodum existimabatur, periculi vitauimus, & anxietate sua Philippus est liberatus. Sed sequens propter nostras ærumnas grauius illum afflixit, præsertim gaudentem iudicio literarum, quibus certiore eum feceram de consilijs actionibusq; coniugij mei. Hanc enim læticiam tristissimus casus calamitatis à fratre meo acceptæ contaminauit. De quo, rebus illis iam dudum compositis, & quia renouare ingentem dolorem & sæuissima vulnera quasi refricare non lubet, plura dicenda non sunt. De Philippo Melanchthone hoc prædicare debeo, neq; laboris vllius defatigatione retardatum, neq; formidine vllorum deterritum, neq; metuentem flagitationum offensiones, & hos illosq; appellando, & itineribus sese defatigando, & consulendo, & deprecando, facile declarasse quanti nos faceret, & quid in amicitia fieri oporteret suo exemplo demonstrasse. Sed & hæc omittantur, ne exequi & texere narrationes de me non de illo videar. Non diu ante finem huius anni patrem

trem ego amisi meum, Annos natum LXXXI. magis aduersorum mole quam morbo oppressum, qui luctus Philippo Melanchthoni mecum communis fuit. Estq; ille me tunc consolatus amantissime scripta epistola. Quæ, si videbitur, & res feret, vna cum alijs aliquando proferetur in lucem. Annus Christi M. D. XXVIII. pene obruit Philippum consultationibus & curis de maximis negotijs & rebus difficilimis atq; grauissimis & præsentente discrimine plenissimis. Quæ tempestas vt subito extiterat, sic statim abiit. Sparsa enim fama & delato indicio conspirationis cuiusdam ad eos vel coercendos, vel in ordinem redigendos, qui ausi fuissent ritus pristinos religionis nostræ immutando veluti secessionem quandam facere, Principum quorundam animi iracundiâ & dolore exarserunt. Sed Illustrissimus atq; Præstantissimus pietate, virtute, sapientia, & optimus Princeps Iohannes Ernesti Filius, Friderichi frater, Iohannis Friderichi Pater (quæ ex hac domo præclarissima nomina nostra ætate pulcerrimis laudibus & summo splendore effloruerunt) Dux Saxonum, vnus ex Septemuiris Imperij Romani, clementia atq; mansuetudine operaq; & studio suo iam exorientis belli exitiale incendium restinxit, & Germaniam periculo, omnes metu

metu liberavit, cum se eum præberet cuius virtutem & integritatem & abstinentiam inimici quoque admirarentur & laudarent. Sed ista à nobis enarranda hoc loco non sunt. Eodem anno & laboriosæ & inuidiosæ res occupatum tenuerunt Philippum Melancthonem. Quod enim multa inordinate & perperam in administratione rei Ecclesiasticæ fierent, inspici iussit Illustriss. Princeps Dux Saxoniae Iohannes statum Ecclesiarum conditionis suæ. Huic negotio & ex nobilitate quidam primarij, & cum alijs Philippus Melancthon præfectus fuit. Plurima ibi comperita sunt, ad quæ respectu maturo opus, multa depræhensa vitia, quorum emendatio necessaria esset. Neque breuiter dici potest, quantum boni illa inspectionis opera diligentiaque effectum fuerit, cum & peccata aliorum quot annorum corrigerentur & fulcirentur ruinæ multis in locis labefactatarum Ecclesiarum, & prospiceretur in posterum incolumitati illarum. Complexus tunc est Philippus doctrinæ summam perspicua breuitate, & compendio memorabili, ut certo scirent docentes in Ecclesijs regionum illarum, quid sequi deberent, Ne diuersa & dissidentia traderentur. Qui libellus maxime & utilis per se, & tempore necessarius, non caruit obtrektoribus varijs, quorum aliqui

requi-

requirerent nervos & vim contentionum,
 alij dicerent prodi causam, rursusq; liberta-
 tem eripi & adduci in seruitutem homines.
 Nam autore & monitore Philippo aliquid
 tunc de disciplina & vita nonnihil dissoluta
 constitutum, & eo libello cum fidelissimis
 præceptionibus & salutari doctrina perscri-
 ptum fuerat. In quo si aduersarij tan-
 tum errassent ferri poterat, sed coniunctos in
 causa, non tam iniquos certe iudices, neq;
 censores immites esse oportuit. Verum le-
 uitas plerorumq; talibus temporibus perspi-
 citur, cognosciturq; quam in paucis & stu-
 dium veritatis vigeat, & sententia certa sit
 atq; firma. Philippum quidem labascere,
 qui eadem placide exponeret, quæ ab alijs
 vehementius disputarentur, rati aduersarij
 ægerunt cum eo vt ad se transfiret, & condi-
 tiones tulerunt defectionis, vt putarunt, haud
 respuestas, cum interea apud quosdam suo-
 rum quoq; ipse oneraretur suspicionibus &
 inuidia odioq; premeretur, & hanc merce-
 dem acciperet studij, diligentia, laborum,
 fidei suæ. Annus proximus Christi,
 M. D. XXIX. quo matrem quoq; amisit mi-
 grantem ex hac vita, & ipse mirifice exercuit
 Philippum Melanchthonem propter actio-
 nes conuentus Spirensis, quo cum Illustriss.
 Principe Duce Saxonum Iohanne ille vene-
 rat.

rat. Erant res multiplicibus & varijs modis exulceratæ & vndiq; magis impendebant malorum incrementa, quam subleuationis aut prosperitatis spes ostendebatur. Et tantis in miserijs Reipub. controuersijsq; ortis ijs, quæ capitalia odia ordinum cum iam excitauissent tum adhuc alerent, non tam hoc alienatis inimicisq; animis dissidentes agere videbantur, vt explicatis dubijs & quasi decidendo occasione discordiarum remota, ita diuulsæ separatæq; partes benigna pacificaq; compositione rursus iungerentur, quam veluti dedita opera irritare sese mutuo, & odio quietis dissidia vetera confirmare, & his alia addere, suamq; vrgere perniciem, perinde ac si impendens exitium auerti nolent. Cum autem his similia alijs etiam fatalibus temporibus, orbisq; terrarum locis acciderint, fortasse liceat consolatione hac, quamuis infirma & misera vtî: Haud tibi soli, & ferenda sint illa patienter. Vtinam præteritis omisis, quamuis grauiâ & intolerabilia ea quibusdam esse videantur, non pudeat aduersis doceri, & libeat cauere prouidereq; ne priores difficultates, vt lenissime dicam, nouis alijs cumulentur. Quod adiuvante Filio Dei pacis sinceræ largitore, esset in proclui, si illius voluntati seruirent studia hominum, & non indulgeret quisq; animo suo.

mo suo. Neq̄ me fugit, à nonnullis Philippi Melanchthonis anxias sollicitæ mentis curas sæpe esse repræhensas & plane vituperatas, tanquam nimias & immodicas & timiditate quadam desperata neq̄ Deo æterno gratas & hominibus odiosas ac contrarias, quæq̄ susceptis interdum rebus vtilibus officerent. At ille neq̄ ignauo metu, neq̄ desperatione culpanda quorundam vehementiam non probabat, sed ipse erat attentior atq̄ circumspetior veramq̄ considerationem adhibebat, & ne temeritatis iustum crimen vlllo incepto subiretur, præstandum esse iudicabat. Neq̄ negabat se intuentem præterita & contemplantem præsentia, non parum interdum vereri quid deniq̄ futurum esset, & ea cura sollicitudineq̄ angî animum suum fatebatur. Quod quibus vsu non veniret, eos non tam fortes quam nimis audaces vel nullo sensu etiam humanitatis præditos videri posse arbitrabatur. Vt autem fabula narrat quendam qui cæcus esset per ponticulum angustum sine trepidatione transiisse, cum alij videre non possent, sic profecto prudentis animi cogitatio semper in cautione timida est, cum nimia fiducia alij quamplurimi admodum sæpe insolentes ferocesq̄ esse videantur. Ac memini me aliquando perturbatum Melanchthonis

lanchthonem hortari, vt illas curas depone-
ret, & reijceret, secundum præceptum Da-
uidicum, in Deum æternum. At ille si, in-
quit, nihil curarem, nunquam implorarem
Deum. Cum autem curas finiat religiosa
pietas precibus, nimirum expers esse earum
penitus illa nequit. Et curis igitur ad preces
impellor, & precibus curas depello. Dili-
gentia sane & circumscriptio, cura, attentio
Philippi Melanchthonis non probabatur æ-
que omnibus, cum reperirentur qui ad vo-
luntatem sensumq; aliorum iudicia sermo-
nesq; suos perfacile inclinarent, & ideo gra-
ti acceptiq; essent ijs, quibus assentiebantur
vel etiam assentabantur. Philippus vero
qui in cupiditate benefaciendi quamplurimis
& commodis aliorum seruiendi, ad res sus-
cipiendas promptus paratusq; esset, consulens
autem agendoq; cum perquam sollicitus
tum propter summam fidelitatem nimis et-
iam anxius de euentu, nonnunquam liber
quoq; tam monendo quam reprahendendo,
cauere non poterat quin aliquos offenderet,
non etiam nullos à se plane alienaret. Non
debuì hoc loco omittere, quod compertum
haberem, qui & ipse tum salutandi Philippum
Melanchthon. gratia Spiram venissem, ac-
cidisse optimo & elegantissimo atq; doctis-
simo viro Simoni Grynaeo. Tametsi me non
fugiat

fugiat & ab ipso Melanchthone esse eam narrationem insertam libro cuiusdam ipsius, & sciam de hac re quosdam ita locutos vt ficta, quosdam vt nugatoria. Mihi quidem minime superstitioso, & ei tamen, qui nunc etiam numinis diuini vim & efficacitatem in terris aliquando cerni non dubitem, haud videtur illa extenuanda nedum deridenda. Quæ sese ad hunc modum habet. Eytelpergæ Grynæus tunc, vbi ducta vxore conserat, opt. disciplinarum & artium doctrinam profitebatur, cum autem cæteris in partibus philosophiæ non facile ei parem reperires, tum mathematicarum scientiarum erat peritissimus. Visum fuerat huic quoque Spiram vicinam venire, vt cum Philippo Melanchthone paulisper versaretur. Ibidem aderat & Faber Constantiensis qui magna vehementia resistebat puriori Ecclesiasticæ doctrinæ & in hac vitiorum emendationi. Erat quædam Grynæo cum hoc necessitudo antiqua, qua fretus accedit hominem & cum eo primum alijs de rebus familiariter colloquitur, deinde & sermones infert de ijs quæ erant in manibus. Monet hortaturque ne veritatis hostis esse pergat, neu sese non modo cum eam oppugnantibus coniungat sed his etiam autorem ducemque præbeat. Disputat cum ipso libere, confidentius quoque aliquid dicit.

dicit. Faber qui valde offenderetur oratio-
 ne tali, dissimulare tamen omnia, & iubere
 reuerti ad se Grynæum, vt accuratius de
 tanto negotio disputarent. Narrat amicis
 hoc Grynæus, qui dissuadent reditum ad Fa-
 brum & rem periculo non carere ostendunt.
 Erat Philippus vna cum suo grege colloca-
 tus in hospitio domunculæ sacerdotis cuius-
 dam senis, nequaquam malî hominis. Ibi
 Grynæus & ipse fere semper esse consueue-
 rat. Venit eodem forte Gryneō absente
 quidam eo habitu specieq; eiusmodi, quæ
 dignitatem præ se ferret singularem, quæ-
 ritq; ex Philippo vbi Grynæus sit. Modo,
 inquit Philippus, ille abiit. Vellem adesset,
 inquit hic, & scire se indicat parari ipsi insi-
 dias, in quas incidere nollet virum bonum
 & doctum, sic enim prædicari. Ita ille, quis-
 quis fuit, nam cognosci id non potuit, dis-
 celsit. Reuertitur paulo post Grynæus,
 Quem Philippus iubet redire Eytelpergam
 statim neq; diutius Spiræ commorari, ac mi-
 ranti quæ esset festinationis tantæ causa, nar-
 rat omnia in via, cum deduceret ipse eum
 ad Rhenum, quo loco Illustriss. Princeps
 Elector Ludouicus Palatinus peculiarem
 traiectum instituerat. Et non diu post affuit
 armata quædam manus ad compræhenden-
 dum Grynæum missa. Neq; quisquam aliter
I 4
suspi

supicari potuit quam à Fabro ortum id &
 tantum periculum Grynæo creatum fuisse.
 Natus hic in iugis montium vicinis Vuitten-
 bergico agro, Viennæ ad Danubium bona-
 rum artium studijs operam dederat. Cumq;
 Eytelpergæ annis aliquot substitisset contu-
 lit se postea Basileam, ibiq; multis egregiæ
 doctrinæ operibus editis, mortuus est anno
 Iesu Christi M. D. XLI. Commigrationis au-
 tem illius non minima causa fuerat, cupidi-
 tas vtendi consuetudine Iohannis Oecolam-
 padij, Quem doctrina excellentem cœlestis
 & æternæ veritatis, id est, sacrarum litera-
 rum studiosissimum, simulq; integritate vitæ
 atq; morum honestate & suauitate ingenij
 venerandum ac amabilem cognouisset. Sed
 redeat ab hac digressiuncula ad institutum
 narratio nostra. Dum illi qui debuerant
 rebus laborantibus succurrere potissimum
 & remedia adhibere, vel omnino facere me-
 dicinam negligunt, vel ita facere aggrediun-
 tur, vt malum indies redderetur insanabilius
 & asperius, Non modo non sedata fuerunt
 iam commota, sed indies quasi tentationes
 nouorum morborum acceperunt. Et metu
 iniuriarum atque violentiæ inceperunt tunc
 sibi aliquanto diligentius prospicere illi, qui
 vt desertores veteris religionis accusabantur
 & damnabantur. Itaq; capita, vt aiunt, illi
 con-

conferre & de coniunctione ac fœderibus ad necessariam defensionem colloqui. Feruebant in Heluetia ea tempestate contentiones, & ciuitas Argentoratensis, ritus quosdam iudicio & persuasione sua impios, abrogauerat, frementibus ijs, quibus mutatio illa detrimento futura esset. Atque Spirensi conuentu cum vrgerentur decreta priora valde dura & leniora antiquarentur, coniuncti Principes quidam refragari manifesto non dubitarunt, testantes publice talibus decretis quæ fraudi esse possent progressionibus doctrinæ veritatis cœlestis, se non assentiri neq; ijs teneri velle. Horum primus fuit opt. & excellentiss. pietateq; Illustriss. Princeps Iohannes Dux Saxonum. Adhæseruntq; eis ciuitates potissimum duæ Norimberga atq; Reutlinga. Et fuit ista origo atq; causa nominis & cœtus eorum qui sunt appellati protestantes. Solenni autem Iuris publici obseruatione res illa acta & scripto exposita, & postea missis ad Imperatorem Rom. Carolum v. legatis, subiectissima significatione indicata est. Qui legati illum in Italia conuenerunt perægeruntq; apud ipsum mandata, aduentantem ad Imperatoris titulum coronationis augusto ritu adipiscendum & obtinendum à Pontifice Romano. Sane rediens mecum in memoriam earum re-

rum quæ illis temporibus gestæ fuerunt, non possum non vehementer succensere quibusdam, qui ignari omnium quædam tunc dicta atque etiam scripta Philippi Melanchthonis nunc contra ipsum colligunt atque profertur, quam ut inhumani vel potius impij odij sui nefariam acerbitatem patefaciant. Ut in mari procellis ventorum commoto fluctus multiplicantur, sic inceptions inusitatorum augescebant. Et de dogmatibus disputationes quorundam erant alicubi horridiores, & consilia animosa atq; festinata actionesq; præcipites. Neque quod Medici præcipiunt, cauebatur, ne indigesta adhuc atque cruda agitentur impellendo. Quæ animaduertens & perpendens Philippus Melanchthon non poterat non pietatis prudentis attentione metuere, quorsum illa euasura essent. Ita que si quid suscipi moueriq; cognouisset turbulente aut saltem audacter, valde perturbabatur, autoribusq; irasci & aduersari illis solebat. Non rem interdum improbans, sed intempestiuam aut præposteram rationem reprehendens, eorum præsertim qui alacritate quadam nimia delinquerent, & exultando laberentur, & viam nondum tritam ingrediendo non nusquam aberrarent. Cum ipse non modo veritatis sed simplicis huius & pu-

& puræ esset amator, & quicquid abhorreret à doctrinæ directâ & plana veluti viâ, recederetq; à proprietate disertæ & perspicuæ tam expositionis quàm explanationis, id magno opere fugeret. Fontem autem doctrinæ integræ & sinceræ in Ecclesiâ, vnde ea hauriretur vniuersa, præter sacras literas nullum aperendum admittendumq; cum & sciret & imprimis defenderet, Doctrinam nihilominus quasi deduci, vt liquido flumine & sine ambagibus manaret, per consentientem antiquitatis piæ atq; religiosæ explanationem tanquam alueum debere statuebat. Cum igitur intempestiuæ vel etiam importunæ nouitatis quasi eruptiones, quæ nouorum quoque certaminum & distractionum maiorum causæ essent, neutiquam illi placerent, tum fœderibus deuinctas coniunctiones & armorum communitatem implicari in negotium religionis & specie mirificum, & re ipsa periculosum esse intelligens, curis grauissimis & maxima solitudine afficiebatur de talium consiliorum atq; actionum euentu. Non autem temporibus, personis, occasionibus, ipsiq; adeo negotiis atque rebus perspectis, distinctis, exploratis, omnia quæ dicuntur confusa atque obscura esse necesse est. Qualia sunt partim obtrectantia bonis & maledica, partim scurrilia atq; nugatoria,
partim

partim etiam calumniosa & mendacijs referata scripta quorundam, quæ his temporibus euolant tanquam monedulæ aut sturni & magno numero & stridore ingrato, & si quid adhuc reliquum est boni, illud carpendo perimunt, & omnem spem fructuosorum tractatum præcidunt. Qui nisi reprimantur aut fugentur, quid futurum tandem esse existimandum sit, non libet dicere, itaq; hoc ipsum relinquo vnicuiq; cogitandum, & ad pertexendam narrationem redeo. Hoc etiam anno Illustris Princeps Philippus Landgrafius Hassiæ pio consilio & studio laudabili perfecit, vt Marpurgi conuenirent primarij doctores Ecclesiarum Saxonicarum & Helueticarum & suarum. In quorum numero Philippus quoq; Melanchthon fuit. Et est in illo congressu de capitibus præcipuis doctrinæ Ecclesiasticæ tractatum, ac de placitisq; quidem plane consensum, de nullo autem tunc sane iracunde litigatum, aut in controversia alienatis odio animis discessum. Celebrauit nominatim compellendo eos qui tunc conuenerunt elegante epigrammate Euricius Cordus postea inter alia edito. Erant autem omnino ante oculos & inter manus multæ & magnæ difficultates illo tempore, & ærumnosa Respub. & Ecclesia afflictæ. Nam & bellorum vndiq; furor in flamma

flammabatur, & de Religione crescebant discordiæ, & multa loca fame pestilentiaq; erant infesta. Quæ de aliorum narrationibus poterunt ab ijs, qui per ætatem non minerunt, cognosci. Cum autem Turcicus exercitus, qui ad oppugnationem vsq; vrbis Austriacæ Viennæ processerat, virtute prælidij, cui præfectus esset Illustrissimus & fortissimus Princeps Philippus Ruperti F. Philippi nepos, Palatinus, de conatu & spe potiendæ vrbis depulsus, in qua capiendâ omnes vires opesq; suas fuerat expertus: Hic igitur cum fœde vastata Pannonia discessisset, vt nihil amplius eo quidem tempore esset Germaniæ ab illo periculi: Et iam antea tentatis omnibus & fortuna vndiq; aduersante, Franciscus Rex Gallorum quamuis duris conditionibus pacem cum Imperatore Carolo fecisset & inter hos potentissimos Christiani nominis Principes reconciliata gratia videretur: Ita igitur tandem primum in Italiâ ad Pontificem Romanum veniendum & inde in Germaniam progrediendum Carolus statuit, si quo modo præsens quod operæ precium esset efficere, & laboranti Reipublicæ conturbatæq; Ecclesiæ opem ferre posset. In qua parte & consilia ipsius recta & veras rationes fuisse multa vel plurima potius sunt argumento.

Sed

Sed obstitit nimirum Caroli egregio proposito & eximiae voluntati, impediuitque progressionem ad salutem & dignitatem Reip. in fatalis mutationis articulo, cum hominum pertinacia & effrenata saeculi licentia, tum tantae iam pridem factae labes, & res vaeque adeo vel conuulsae vel certe inclinatae, vt tanquam ruinosum aedificium sarciendo tegendoque instaurari non possent, sed siue neglectas concidere illas, seu demoliendo & extruendo denuo restitui in pristinum locum oporteret. In quo quidem quanto morafit diuturnior, tanto vel grauior & horribilior ruina, vel demolitio & reaedificatio laboriosior atque molestior est futura. Verum illa tum spe eoque animo in Germaniam venire voluisse Carolum Imp. cur dubitare aliquis velit, causam non reperio. Verum factus igitur conuentus fuit qui ageretur Augustae Vindelicorum anno Christi M. D. XXX. Quo tandem Carolus accessit Idibus Iunij, cum illic ordines Imperij iamdudum praesto essent, inque ijs primus Illustriss. & opt. Princeps Iohannes Dux Saxonum & Septemuir, qui & ante & modo honoris causa nominatus, similiter vt deinceps nominetur, narrationis series & res feret. In huius comitatu inter Theologos fuit Philippus Melancthon. Acta res sic est, vt plerique suspicarentur,

rentur, promissa quædam Pontifici Romano vt fierent, operam dari. Itaq; vehementer obiurgatis illis, qui tanquam desertores veteris religionis pene seditiois insimulabantur, & varia aggressione eorum animis tentatis, Quod inter hos etiam ipsos quædam adhuc controuersa essent, iussi sunt omnes scriptis sententiam suam demonstrare. Tum informata quædam summa fuit doctrinæ vniuersæ quam profitebantur & sequebantur Ecclesiæ Saxonicæ & cum his concordantes. De qua post diligentissimam considerationem compositum est scriptum compræhendens capitibus aliquot expositam & explicatam doctrinam illam vniuersam, opera studioq; & cura atq; immenso labore Philippi Melanchthonis. Quo scripto contentionibus disputationum agitatæ quæstiones variæ, cum ordine dispositæ tum assertione simplice & aperta illustratæ definitæq; sunt. Vt ab hoc tempore certa & explicata ratio doctrinæ cœlestis veritatis vno scripto exposita cœperit extare. Quia autem de hac consentientibus Principibus & illorum consortibus suo nomine commemorari placuerat, quid & verum esse persuasum haberent, & in quibus tuendis defendendisq; perseverandum esse statuerent, Confessionis titulo scriptum illud Carolo Imperatori fuit obla-

oblatum. Maluerat hoc Philippus non Prin-
 cipum & eis adiunctorum nomine edi, sed
 docentium, qui Theologi vocantur. Nam
 & magis decere istos talia differere, & auto-
 ritatem illam potentiae quasi liberam reser-
 uari, vtilius esse iudicabat. Sed obtineri id
 non potuit, quod actionem illam splendidio-
 rem fore subscriptis istis nominibus existi-
 maretur, & alijs quoque de causis, vt hoc fie-
 ret, videretur melius. Propositae autem
 fuerant complures descriptiones, quaedam
 etiam admodum verbosae. Nam qui in causa
 hac coniungebantur, ij iusserant suos quique
 Theologos aliquid conscribere. Quae legen-
 da cognoscendaque erant Philippo. Qui non
 ille quidem de eorum, quae asseriebantur, ver-
 itate ambigebat, neque incerta multoque mi-
 nus falsa defendi putabat: Sed quanquam &
 sacrarum literarum autoritate & consensu
 religiosae pietatis ab initio ea niti sciret, ne
 agendo tamen optima causa in tanta rerum
 perturbatione & hominum tam insolentia
 quam ferocia atque etiam arrogantia, laedere-
 tur, neu qua in parte negligentia aut confu-
 dentia peccaretur, solícite & anxie metue-
 bat. Cumque onus totum ipsi impositum es-
 set & ab eo sustineretur, cura laudatissima as-
 ficiebatur, ne quid committeretur, quo &
 sua ad Deum conscientia vulnerari, & bona
 ad ho-

ad homines violari existimatio, & Reipublicæ perniciēs incitari videretur. Ipse ego inter tales cogitationes non modo suspirantem sed profundentem lacrimas conspexi, & pietatis atque prudentiæ cum iustissimas querelas, tum grauissimos sapientissimosque sermones illius audiui. Hæc quibusdam securioribus displicebant, & Martino Lutero indicata inflatius, quandam epistolam expresserunt, qua increpari timiditatem Philippī, ut iactabant, ille non dubitaret. Eamque ad inuidiam ipsius circumtulerunt, cum magis laudationem illa quam vituperationem Philippi contineat. Sed nescio quo pacto huius viri dicta & facta omnia perpetuo, quasi signum quoddam, proposita fuerunt, ad quod dirigeret veluti sagittas calumniarum & obrektionum leuitatis improbitas. In arduis autem & non carentibus præsentē discrimine negotiis circumspectionem atque etiam timorem, qui culpat, Ei nimirum improbatur præceptum veteris poetæ Græci censentis: deliberationes sæpe esse repetendas, Iubentisque consultare bis & ter perpendentes ea, quæ in mentem ipsis venerint, subiecta memorabilis sententiæ verissima ratione: Quod damnorum esse maximorum auctores soleant præcipites, & qui impetu quodam vehementiæ efferantur.

K

quidem

quidem quasi dimicare disputando non volumus. Atque utinam festinatione proteruitatis nostra quoque ætate non confirmata aliquoties esset præcepti illius contemti aut refutati admonitio, vel non saltem deinceps accepto detrimento, quam præclara hæc & salutaris sit, intelligatur. Non grauabatur Philippus quoscunque accedere & de rebus illis tantis quid sentirent cognoscere. Non etiam verebatur cum aduersarijs colloqui. Quæ, cum fierent ab eo optimo animo, neque nocerent causæ ac potius valde profectent, non tamen effugerunt criminationes etiam amicorum, parum recte de his existimantium, vel ardore quodam cupiditatum suarum, vel minus perspectæ rei indiligente consideratione. Quinetiam si qua ad aliquos Philippus Melanchthon scripsisset liberius minusque acerbe & accusatorie de ijs negotijs, quæ tum disceptabantur, ea conquiri atque proferri ad inuidiam illius. Ac fuere circumlatæ literæ ad Legatum Venetum scriptæ, quæ in Senatu Venetijs nec non Romæ recitatæ fuissent dicerentur. Sed omnia ista acquiescens in recta bonaque conscientia, & nequaquam inflectens consilia actionesque suas ad aliorum sententiam ac voluntatem, sed ad veritatem solam constantissime dirigens.

Vnum

Vnum erat quod pene omnibus reclamantibus ille non intermittebat suadere, non modo astipulatore sed etiam autore ipso Lutero. Nimirum Episcopi si concederent libertatem & vsum puræ doctrinæ cœlestis veritatis, secundum expositionem confessionis editæ, ne recusaretur atque denegaretur restitutio ordinariæ potestatis seu administrationis suæ quibusq; diœcesis. Quod quidem quale esset, cum cæco, vt dicitur, apparere deberet, tamen varie & mirabiliter excitatum fuit. Audiui ipse quosdam aliquando, quos & morte sublato, & tali in mentione non putauî nominandos, sed eos auidui cum me illi non prouidissent, de hoc ipso capite potissimum accusantes Philippum inhumanissime, cum vnus ex illis diceret: si esset ingente pecunia conductus à Romanensi factione, vt ipsorum statum tueretur, se non videre qua meliore alia ipsisq; utiliore ratione causam, quam ista, agere posset. Neque Philippum suæ partis sed aduersariorum patronum habendum esse, & quidem præcipuum atque singularem. His sine recundia proferebantur etiam & atrociora & magis contumeliosa quædam, quorum magnopere postea pœnituit & puduit plebrosque. Philippus autem Melanchthon & coram interdum hac de lenitate remissioneq;

appellari, & quid de eo homines loquerentur
 certior fieri literis. Verum nihilominus per-
 manere in sententia, & tenere cursum bene
 institutum, neque mutare curationis mo-
 dum, tanquam medicus peritus, dum con-
 staret ratio illius, quamuis non efficeretur
 statim quod aliqui optarent & cuperent.
 Neque ipse laborare de nugis quibusdam,
 neque seruire voluntati sibi aliquid quaren-
 -tium aut etiam assentari ad arbitriumque eor-
 -um sese & nutum accommodare. Sed vrge-
 re necessaria & ea, quibus æterni Dei vene-
 ratio instauraretur, ad salutem omnium mor-
 -taliū, & relinquere cuncta quibus turba-
 -rum aut belli causa dari videretur. Atque ipsis
 aduersariorum capitibus eum tunc confes-
 -sionem extorsisse constat: Veram esse sen-
 -tentiam, quod est fundamentum doctrinæ
 Christianorum vniuersæ: Quod nullo alio
 humano opere, nullo merito, nullo denique
 pacto acquiratur & contingat reconciliatio
 gratiæ cum Deo alienatis & spes certa salu-
 -tis ac vitæ æternæ, nisi fide tantum quæ ha-
 -bitur filio Dei patris æterni *λόγω σωτηρίας*,
 & qua credentes freti sint atque nitantur.
 Exortus est paulo post ex turba illa quæ vel
 per contumaciam nollet, vel propter obscu-
 -ritatem caliginis errorum non posset aspice-
 re lucem eminentem clarissimæ veritatis,
 qui

quidam qui se nominaret Cochlaeum, de patriæ appellatione, in qua est Cochleæ significatio quales graduum in ædificijs sunt. Vicus autem ille est in arenis Noricis. Qui quod cuperet videri eruditus, actiones, vt ipse scilicet existimauit, accusationis grauis & rei capitalis instituit atq; perscripsit ad Imperatorem Carolum, quibus ridicule Philippicarum titulum fecit. Eas & malitia improbitatis & ineptiarum leuitate refertas, non puto ab alijs negotijs tantum vacui temporis Imperatori, vel etiam in ocio quoque eam voluntatem fuisse, vt legeret & nugis istis operam daret, quæ sane iam inter tales delirationes plurimas prorsus euauerunt, neque vsquam fere comparent. Sed in his tantum cum alia atrociter obijciuntur Philippo tanquam auctori Confessionis, tum ad Pontificis Romani Legatum accessio & sermones cum eo habiti humiles & abiecti. Atq; nuper adeo alter quidam, qui nescio cuius linguae formæq; nomine Staphylum se vocat, Græcum enim illud esse non vult, Et à Philippo Melanchthone imprimis adiutus, ad honoresq; & commoda productus, vt alij complures, qui parem gratiam meritis ipsius retulerunt, cum in Prussia quo à Philippo Melanchthone commendatus Illustris Principi Alberto venerat, tantam dignitatem

tantasque opes non adipisceretur, quantas ille
 luc contendens spe sibi desponderat, Prin-
 cipem simul eum reliquit, simul à causa de-
 sciuit, cum Philippo Melan. quoque simul-
 tatem quandam exercens offensionis priuatę,
 quam nunc indicare non est visum. Hic
 igitur, vt ab autore confessionis illius Phi-
 lippo Melanch. tanquam fonte, multos &
 varios riuos manasse sectarum perniciosarum
 in Ecclesia perhibet mirifico quodam
 & ioculatorio illo quidem scripto, sed ita
 impuro ac potius spurco, itaque calumnijs
 & mendacijs conflato, vt quamuis neque do-
 lere contra se istiusmodi, neque pro se edi
 gaudere quisquam debeat aut possit, rabies
 tamen ista animaduersione seuera digna esse
 videatur. Quod quidem totum tale est, vt
 non pertineat prorsus ad Philippum Melan.
 Nam subscriptio confessionis huius nunc
 etiam in medio est eorum, qui autores ipsius
 dici haberique voluerunt. Eorumque aliqui
 ipsi adhuc superstites, & cæterorum succes-
 sores atque posteritas, illius autoritatis per-
 scriptionem agnoscunt & tuentur. Itaque ipsi
 tantum in componendo studium industria-
 amque, & exarando operam ac manum Phi-
 lippi Melanchthonis adhibuerunt & usur-
 parunt, Rem ipsam & negotium proprium
 esse & suo ipsorum periculo suscipi gerique
 voluerunt.

voluerunt. Qui profecto accusantur, non Philippus Melanchthon, repræhensione & insectatione scriptum istud culpantium. Et hi fortasse aliquando temeritatem petulantiae istius refutari cohercerique studebunt. De ijs vero quæ vel minus caute vel parum fortiter ægisse Philippus Melanchthon à suis & aduersarijs dictus est, concedatur sane errasse eum. Fuit enim certe homo. Hominem autem natum labi atque peccare, naturæ ipsius necessitate contineri demonstratur. Neque mihi propositum est laudationem hoc libello Philippi Melanchthonis & tanquam Encomium pertexere, neque ego illum cuius pietatem, virtutem, doctrinam eruditionem suspicio, facio tamen, vt de adolescente Comicus seruulus ait, Deum. Sint sane & hoc in genere quædam peccata ipsius: Et vt promiscua gratificatione & meritis erga dignos atque indignos & facilitate, lenitate, mansuetudine, humanitate sua deliquerit, sic nimia quoque fuerit & infinita consideratio, sollicitudo, circumspectio, metus illius: Minus tamen hæc omnia Reipublicæ damni dedisse, immo plus utilitatis attulisse depræhendetur, quam aliorum audacem confidentiam & animi vehementis subitos impetus & orationis libertatem. Vt taceam copiam effusam atque profluentem

tam temere cogitatorum, quam male & indecore cum plurimorum exitiosa offensione pronunciatorum, vel etiam effutiendo prolatorum. De his igitur satis. Philippi Melanchthonis illo tempore studium diligentiaq; & fides, seruijt & tributa est explicatiōni disertæ & simplici ac planæ æternæ celestisq; veritatis. Et quoniam non sunt illa commenta noua turbulentæ vanitatis, sed relata in expositionem ordinatam atque distinctam & præsentibus temporibus ac rebus accommodatam, prophetarum apostolorumq;, & qui illorum vestigia secuti sunt docendo in Ecclesia Christi, oracula atque consentientis perpetuo sanæ & integræ doctrinæ testimonia: Manebit profecto huius scripti diuinum opus, donec in terris colligetur cœtus Christianus, quod vsq; ad extremum diem mundi futurum esse religiosa pietas nouit. Prolatum fuit & recitatum coram Imp. Carolo responsum quoddam, quo refelleretur assertio confessionis illius. Cuius exemplum vt communicaretur ijs, quorum sententiam confutare conaretur, quantumuis supplice Ducis ipsius Saxonum Iohannis Princ. Elect. & consentientum petitione, impetrari non potuit. Attentione tamen quorundam diligentum, præcipuis tam capitibus quam argumentis exceptis ac notatis,

notatis, confessionis postea Apologiam Philippus ipse scripsit, cum explicans quaedam copiosius, tum aduersarios pertinaciter insolentes vehementius vrgens. Quæ cum deinde ederentur frequentius, operam dedit Philippus vt alicubi expositio esset dilucidior & plenior. Nam præclare dicitur: Multa diem monere, & posterioribus cogitationibus priores fieri meliores. Nihil tamen aliter factum, neque vllum mutatum dogma, neque momenta rerum conuersa sunt. De quo ne deesset materia scilicet ferendi rixas, quidam quæ ipsis non tam in mentem, qua deficerentur, quam animum, qui quiescere non posset, & buccam, vt dicitur, venerunt, ausi fuerunt efferre atq; euomere. Quorum futilitas & quasi sordes, tantæ sunt, vt præterire eas auersando & vitare declinando omnes puræ doctrinæ amantes debeant. Sed reducatur narratio paululum ad superiora, quo certius cognoscatur quid illo tempore actum sit, cuius nunc quoq; temporis mentio sæpe fieri solet, & quo negotium religionis crebro tractatum nititur fere vniuersum, & quia Philippi Melanchthonis diligentia, studio, operæ, quam tunc rebus communibus nauauit, à nonnullis per calumnias malitiose est obtrectatum. Placuerat quemadmodum ostensum est, cognosci præsentem Carolo Impera-

perat. controuersiam de Religione. Librum igitur obtulerunt, qui protestantes nominabantur, comprahendentem summam doctrinæ Ecclesiasticæ apud sese, de quo supra diximus. Huic aduersarij responderunt uerbo scripto. Eius cum frustra peteretur editio, & nullo modo obtineri posset exemplum, res eo uergere uidebatur, ut infectis omnibus discederetur utrinq;. Quod quia & turpe & non expers periculi creditum, consilium captum est deliberationis de toto negotio per paucos. Tunc igitur ex utraque parte lecti fuere septem uiri, eisq; illa est consultatio commissa. Postquam inchoata consideratio fuit eorum, quæ protestantes afferent, satis bene res initio procedere. Nihil aduersarij quoque tanquam à capitibus Christianæ fidei abhorrens notare. Fidei efficacitatem Iusticiæ tribui: Remissionis peccatorum & uitæ æternæ nullum esse meritum humanorum operum: Implorationem sanctorum hominum, qui mortem in terris obissent, seu Inuocationem, scripturæ sacræ neq; præceptum habere neque testimonium: Quæ Missa uocatur eam non perhibendam esse sacrificium pro uiuis & mortuis: Itemq; alia quædam his similia nequaquam damnare. Progrediente autem consideratione, septem capita potissimum descripta propositaq; sunt,

sunt, de quibus si fieri posset, partes concordarent. Hæc fuere ea quæ ijs verbis, quibus proposita esse cognouimus putauit recensenda. 1. De vtraque specie. 2. De Missa. 3. De coniugio sacerdotum. 4. De votis Monachorum. 5. De potestate & Iurisdictione Ecclesiastica siue Episcoporum. 6. De bonis Monasteriorum. 7. De Confessione. In his aqua, vt dicitur, hæsit. Cumque nulla spes consensionis ostenderetur, quamuis conditiones ferret, vt sua opinio erat, commodas, pars vtraque, Tentatis omnibus, tandem, quod inter paucos citius rectiusque conueniri posse crederetur, numerum deliberantium placuit minui, Et pro septem tres in consilium illud adhiberi. In quo cæteris suorum remotis Philippus Melanchthon remansit. Insidiosè hoc institutum ab aduersarijs suspicabantur multi, Quibus cupiditas pacis in Philippo, & animus placidus à contentionibusque alienus non esset ignotus. Itaque callide ij solum Philippum retineri studuisse existimabantur, quo facilius retinerentur ea, quæ nolebant amittere. Sane tum Philippus Melanchthon in tam magno periculosoque negotio solus relictus, de omnibus non modo cogitare accuratius, sed quærere etiam disputareque liberius, nec non argumenta afferre, cur hoc aut illud aduersarijs flagi-

flagitantibus concedi deberet, quo magis differendo veritas & eluceret & confirmaretur. Hoc est interpretatione maleuolorum in eam partem detortum, vt de Philippo Melanchthone cum opinio conciperetur, tum spargeretur fama ea, quam paulo ante indicauimus, innocentissimo illo prorsus, id quod exitus declarauit. Sed cum nullis machinis effici posset vt res componeretur, ita tandem fuit discessum vt potuit, non vt fuit expetitum. Atq; hæc fuerunt istius fere anni negotia & res quibus interfuit & præfuit Philippus Melanchthon. Annus autem Christi M. D. XXXI. cuidam de Rege Ferdinando, quem designari Cæsarem Imperator Carolus voluerat, controuersia, consilia actionesq; adiunxit federum, inter eos, qui propter dissidium in doctrina Ecclesiastica aduersarios multos se habere cernerent, & tam ab insidijs quam violentia oppressionem formidare cogentur. De quibus relatum quidem fuit ad Theologos quoq; Sed præcipua occupatio in his Philippi Melanchthonis nulla, Cuius omne studium omnisq; cura tribueretur doctrinae laboribus. Quod tamen & ipse de istis rebus vel cognosceret vel etiam interrogaretur ab aliquibus, fiebat vt magnis & grauibus interdum curis perturbaretur, præsertim cum edito decreto

Augustus

Augustano & verbis asperiore & sententijs pene minace, suspensi multorum animi essent, & expectatio, spes, cupiditas, metus miscerentur. Accidit autem vt quasi pacificatoriam quandam personam quidam suam interponerent, & in hoc solícite incumbere, vt reperiretur via vel ad certam pacem vel saltem ad firmas aliquas inducias, vt in Germania quantulocumq; sane tempore esset tranquillitas. Ad quas actiones animus voluntasq; Imperatoris Caroli ideo erat propensior, Quod compertum ille habebat expedita esse arma Turcica & magnos exercitus contractos, qui pergentes iam Pannoniæ appropinquarent, ipso gentis illius Imperatore, quem Magnum Turcam vocant, copias adducente. Accedebant motus in Heluetia qui & ipsi quorsum euasuri essent omnes de Repub. solícitos magnopere vereri cogeant. In quibus Philippi Melanchthonis anxietas, dicendum enim verum est, maxima erat & cognoscebatur. Sed & turbæ in Heluetia celeriter post vnum aut alterum conflictum, sedatæ fuerunt. Et in duciæ anno Christi M. D. XXXII. præclaræ factæ in vrbe Norimberga, & auxilijs com munibus Imperator Carolus adiutus, apparatus magnitudine & fama nominis sui potentissimum hostem auertit. Quem recipi-
entem

entem se Imperator non modo fortis & qui nullo terrore commoueretur, sed prouidus etiam atq; sapiens persequendum, eo præsertim anni tempore non putauit. Magnam etiam tristitiam attulit Philippo & animum ipsius vehementer afflixit Illustrissimi atque Optimi & Præstantissimi Principis Iohannis Ducis Saxoniae mors, quam ille anno hoc obiit senex, placide & omnino feliciter, mirans ex hac calamitosa atque caduca vita in æternam ac beatam, Idibus Augusti. Sed hunc luctum nouæ etiam curæ auxerunt. Cum enim Imperator Carolus, inducias de quibus diximus, fieri passus esset, ad id usque tempus quo Oecumenica Synodus congregaretur, quod Semestre fore ostenderant, profectus in Italiam ea de re cum Clemente Pontifice Romano ita studiose & seuerè quoque egerat, ut Pontifex quamuis putaretur nullo modo rem procedere velle, mitteret tamen legatos declarantes suam de synodo sententiam & promptam voluntatem. Quorum vnus ad Illustrissimum Principem Iohannem Friderichum qui patri Iohanni Duriſſiam, venit. Susceptæ deinde fuerunt deliberationes & Theologorum quoque exquisita sententia. Philippus sane Melancthon simulari à Pontificijs omnia, & hoc agi,

vt conditionibus intolerabilibus ferendis deterrere à voluntate veniendi ad Synodum ordines illos autores scripti Augustani, non habebat exploratum neque persuasum. Itaque simplice animo & vera consideratione id censuit, quo illis plus pene concedebatur quam peterent. Nam neque iudici à Pontifice Romano Synodi conuentum improbabat, neque cum in illa praesidem recusabat. Quod vero postulabatur: Vt iam tum se stare decretis Synodi velle promitterent vniuersi, id nullo modo admittebat. Quod & accusatioes & defensiones & sententias liberas oportere esse diceret. De euentu autem antequam disceptatio & cognitio inciperetur, pacisci, praeposterum esse, neque fieri hoc oportere. Neque omnino formam eam iudicij esse, obligatis iam partibus ad probandum id, quod quale futurum esset ignoraretur. Neque à sponsonibus forensibus & ciuilibus compromissis exemplum sine euidente & pernicioso errore transferri ad has dijudicationes. In qua sententia semper permansit. Cum essent qui neque vt indiceret Pontifex Synodum, neque vt in ea praesideret concedendum esse arbitrarentur. Nam & iudicandi iure concessio, potentiam principatus illius, quae tantopere oppugnaretur stabiliri, & praesidendi dignitate praerogari a-

torita-

toritati illius. Sed neq; hæc Philippum Melanchthonem fugiebant, & res si ad legitimam cognitionem & incorruptum iudicium, vel qualemcunq; etiam non simulatam atq; fictam disceptationem deduceretur, prospiciebat, necesse esse, vt antequam vllæ actiones inciperentur, nedum sententia lis dirimeretur, talia explicarentur atq; definitentur. Sed res de Synodo tum facilis fuit, Quam cogi Pontifex nollet, Imperator Carolus non posset cogere. Itaq; iste quoque annus inter consultationes non nimis contentiosas abijt. His etiam tribus annis continuus conspecti Cometæ fuerunt. De quibus multa ad amicos Philippus scripsit, suas cum eis rationes communicans & explorans sententias ipsorum. Cum autem anno Christi M. D. XXXI. Cometes ex eorum genere, qui Pogoniæ vocantur, apparuisset in plaga solis occidentis, conspectus est vel idem vel alter similis ei proximo anno mane in orientis solis parte, Et anno XXXIII. tota nocte vnus fulsit ad stellas propinquas Septentrionibus. Quo loco cerni desijt. Hic annus pestilens fuit vrbi Norimbergæ, et eodem quod Eobanus Hessus Erphordiam se receperisset, schola Norica, quam vt suum opus laudibefactari nollet, nonnihil exercuit animum Philippi Melanchthonis. Etsi magis nos sollicitum

citum eum habebamus, quibus illuc se conferendi ipse autor & suator fuisset. Excercuerunt & aliæ quædam curæ mistæ iustis indignatione: Quod literæ nescio quæ prolatae sparsæq; dicerentur, quibus turbas excitatum iri ingentes & perniciosas intelligebat. Neque ille tam autoribus earum irascebatur, quam diuulgantibus talia temere & incaute. Negotia etiam Britanica considerationes ipsius tunc cœperunt commouere. Rex enim Insulæ illius, cum quo nupta esset Caroli Imperatoris matertera, de altero coniugio consilia inibat, siue tunc consuetudinis istius satietas fieri cœpit, seu aliæ eum causæ ad diuortium hoc impulerunt. Quod inuito & refragante Pontifice Romano factum cum damnaretur, vsque adeo iritauit animum Regis, vt statim Romani Pontificis quasi iugum, sub quo ad id vsque tempus fuerat Britania singularem in modum pressa, repelleret & penitus excuteret. Hocq; ipso ad coniunctionem vel respectum saltem adigebatur eorum, qui Pontificis Romani potentiam dominationemq; oppugnabant, quamuis aliquando se illis opposuisset, edito libro præferente nomen suum. Quod factum adeo gratum acceptumq; Pontifici fuerat, vt Regi titulus nouus decerneretur, Defensoris fidei. Mittebantur igitur & legati & literæ,

& Philippo negotia illa significabatur, quem
 minime fugiebat fore ut ipse in primis con-
 suleretur, & magnitudinem rei periculaque
 contemplanis animo, magnopere tum adeo
 sollicitabatur. Accedebant rumores, qui
 spargebantur de conatibus Landgrafij Phi-
 lippi restituendi in ditionem terrae suae Vi-
 richum Ducem Vuirtepergensis ereptam
 ei ante annos xv. Sed hanc proxime sequens
 annus tunc inchoatam molitionem absoluit,
 Reductusque Dux Vuirtepergensis & postea
 de recuperatione illa belloque toto transactum
 fuit, & ipse Philippus benigne inuitatus ut
 Tubingam veniret. Sed negotia eiusmodi in
 manibus habebantur illo tempore impende-
 reque videbantur, ut Illustriss. Princeps, cui
 opera fidesque Philippi addicta erat, eum di-
 mittendum nullo modo putaret. Accessit
 tamen illuc deinde cum ego iam ibi studia
 bonarum artium docendo excolerem, & in
 Academia ordinanda, quae sic satis pertur-
 bata erat, adiumento nobis fuit, hospes no-
 ster vno pene mense. Hoc etiam tempore
 Landgrafius qui animaduerneret atque perpen-
 deret quantum mali detrimentique daretur do-
 ctrinae veritatis dissidio Helueticarum &
 Saxoniarum Ecclesiarum, & litem illam
 cernens fieri indies maiorem, multaque a quibus-
 dam admodum horride & insolenter, a
 quibus

quibusdam vehementer & immoderata quadam libertate cum dici tum scribi, operam studij pietate & fide pleni dedit, ut apud se conuenirent vtrinque vnus, & breuiter atque diserte compræhensam suæ partis sententiam exponerent. Idque negotium Philippo à suis datum fuit, qui ipsorum sententiæ ad Landgrafum esset nuncius. Neque quicquam tunc præterea actum est. Interea de coniugio ducta iam altera vxore & priore repudiata, sollicitus Rex Britanniae vndique colligebat suffragia, quibus illud contra sententiam damnantium, inprimis Romani Pontificis, approbaretur. Et quia sperabatur hoc facturos facile & libenter Saxonicos dominationis pontificiæ inimicos, remittebatur indies aliquid de seuitia, quam ad illud usque tempus pariter cum Gallia, crudeliter excercuerant in eos, qui Saxoniarum Ecclesiarum exemplo, non assentirentur Pontificiæ doctrinæ. Et Philippus Melanchthon litteris nuntiisque fiebat certior, aduentum suum in Britanniam magnopere expeti, & futurum ut ab ipso Rege accerferetur. Orabantque amici, ne recusaret, neue grauaretur illud iter suscipere. A quo sane animus ipsius neuiquam abhorrebat. Rex autem Britanniae, ut matrimonium nouum legitimo modo & iure bono videretur contractum, nihil non experiri, &

refragantes omnes odisse, & hanc maxime ob causam ad eos, quos ante fuerat infectatus, inclinare credebatur. Cuius voluntati repugnans inter alios Thomas Morus vir doctrina atq; dignitate præstans, & qui præsentis status mutationem fieri nollet, & cui nouitas coniugij displiceret, supplicio ultimo affectus est. Rex autem Galliarum, qui in Italia bellum gerere & occupare Mediolanum cuperet, societatem Principum Germanorum expetebat. Cumq; conuenissent fœderis faciendi iterum gratia aliquot, eodem Legatus Gallicus accessit. Non autem positum verecunde peti coniunctio sine excusatione crudelitatis suppliciorum, quibus plurimi in Gallia per summos cruciatus fuerant necati: Itaque tunc & in seditiosos quosdam suæ gentis animaduertisse Regem dictum est, & petitum vt de Religione diligenter re deliberata sic consentiretur, ne afferendis defendendisq; non necessarijs aut etiam superuacaneis dubijsue, Respub. & Ecclesia amplius turbaretur. Petitum etiam fuit vt mitterentur ex Germania aliqui viri docti & boni, qui de dogmatibus sententiam suæ partis exponerent. Fuerat autem quorundam studio effectum, vt Rex non alienus à Philippo Melanchthone videretur, cui & accurata explicatio rerum, quas tractandas ille suscepisset,

set, & ab aduersarijs sine acerbitate dissensio,
valde placeret. Itaq; non modo amici insti-
tere literis suis, vt in Galliam ad Regem pro-
ficisceretur, sed hoc etiam obtinuerunt vt
ipse Rex missis literis ad Philippum clemen-
tissime eum inuitaret ad congressum suum.
Eo anno pestilentiaē metu Vuittenbergensis
schola dissipata fuerat, & Philippus Me-
lanchthon cum plerisque Magistris doctri-
nae concesserat in oppidum Duringiaē Ihe-
nā. In Gallia autem Regis animus per-
turbatus ira indignationeq; nullum modum
seruare neque facere finem suppliciorum. Et
seruare neque facere finem suppliciorum. Et
arrepti primum indicati conuictiq; tanquam
conatum seditiosorum, quod vno tempore
passim libelli quidam Parisijs clanculum
propositi & ad Regij quoque conclauis ia-
nuam affixi fuissent: Huius igitur facinoris
conscij statim complures comprahensi &
subiectis ignibus torrendo excruciatī ita de-
mum viui combusti sunt. Sed indicibus praes-
mio proposito & concessa deferendi accu-
sandiq; licentia quibuslibet, plurimi etiam il-
lius audaciae nequaquam participes, rei facti
& crimine defectionis ab Ecclesia, quod Lu-
teranismi nomine inferebatur, damnati &
cremati fuerunt. Erant & pietate & do-
ctrinae literarumq; eruditione in illo Regno,
dignitate etiam & honoribus praestantes qui
dam

dam viri; quibus crudelitas ista immanis admodum displicebat & ingentem afferebat dolorem. Ethī Germanos celebres eruditionis nomine in Gallia, benevolentia fauoreque complectentes tuebantur atque protegebant, neque patiebantur eos ab ista violentie feritate attingi. Inter quos excellebat benignitatis & omnino virtutis sapientiaque fama domus Langæa & in hac Princeps Vilhelmus Belaius, qui Galliam suæ sapientia, fortitudinis, integritatis, fidei ope moriens destituit grauisissime laborantem & in saeuissimo bello & asperrima fortuna illius, Anno Christi M. D. XLIII. Germanorum autem, de quibus egregia ingenij, doctrinae, virtutis, sapientia, pietatis esset existimatio, princeps habebatur Iohannes Sturmus. Per occasionem igitur illis de negotijs inter ipsos verba fieri, & consilia rationesque iniri ac quareri, quibus tam grauius laborantibus rebus subueniri posset. Perfectumque est diligentia & studio horum, ut apud ipsum Regem mentio fieret doctrinae Saxonicae, & Philippi quaedam scripta coram eo legerentur, quorum dilucida expositione & disputationibus placida ferebatur, considerantis, & quousque esset superstitio progressa & quibus in tenebris iacuisset obscurata veritas coelestis, & quam

tetri errores doctrinam disciplinamq; Ecclesie occupassent. Verentis etiam fortasse, ne animaduersionis iracundia infontes cum fontibus corripere. Hoc cum Philippo Melancthonio esset significatum, amicis suadentibus atque hortantibus literas scriptas mittit ad Episcopum Parisiensem Iohannem Bellaium. Quibus monet & orat: Animos Principum in Gallia regno mitigari studeat, auctorq; sit, ut ratio ineatur, qua sanari Ecclesia possit, quam indies magis magisque laecerari appareat. Abusus quosdam esse reprehensos, & nunc multos pios atque doctos veritatem quaerere & doctrinae genus purum, non prava cupiditate aliqua sed studio religionis. Atque esse ortas controuersias de maximis rebus quae nulla armorum vi aut suppliciorum metu opprimi posse videantur. Non patrocinari se turbulentis & seditiosis, neque ijs qui improbitate & malitia veritatem simplicis doctrinae corrumpant, quos fanaticos solebat vocare. Verum horum etiam furori sic maxime resisti posse, si extet certum doctrinae genus, quo ambigentum animi confirmati nitantur. Ostendit quantum momenti sit in Galliae florentissimo regno, ad omnium bonorum animos tam erigendos quam deiciendos. In eo si exemplum istud statuatur, ut non modo fanatici

& seditiosi coherceantur, sed nulla prorsus
 admittatur emendatio Ecclesiasticæ doctrinæ
 & errorum correctio, siq; præsentia Eccle-
 siæ vitia summa vi defendantur, futurum es-
 se vt vbiq; gentium magna de spe boni p̄cip̄
 decidant. Addit: Esse eas preces & vota
 ista, vt in periculo communi succurratur
 Ecclesiæ simul atque Reipublicæ non vnus
 nationis ac gentis, sed omnium in toto orbe
 terrarum religiosæ pietatis & tranquillitatis
 publicæ cupidorum. Multum profuisse con-
 stat has literas, & lenitam esse Regis iram,
 & de suppliciorum seuitia nonnihil remis-
 sum. Inculcatum autem fuerat Regi in
 Germania turbarum, motuum, seditionum
 cædium, vastitatis, denique malorum omni-
 um causam fuisse mutationem doctrinæ Ec-
 clesiasticæ, & falso pleraque coram eo nar-
 rata. Quamuis igitur minime ignoraret ac
 potius perspicue videret, quid in doctrina &
 ritibus vsitatis non modo vitiorum sed om-
 nino scelerum hæret, Tamen à nouitate
 similia incommoda vel p̄rem potius infeli-
 citatem metuere existimabatur, & eosdem
 euentus, quos persuasum hætenus habuis-
 set de innouata doctrina Ecclesiastica extis-
 tisse. Sed siue hoc seu aliud fuit, quo Rex
 Galliæ tunc ad clementiam se inclinauit, &
 eo adduci passus est, vt de rebus tantis cogi-
 tandum

tandum diligentius certiusque cognoscendum
 arbitraretur, Primum in Germaniam mis-
 sus alijs etiam de causis Barnabas quidam
 Voræus, amicorum literas scriptas Philippo
 attulit, & cum eo locutus est de profectio-
 ne ad Regem, pollicitusque non modo literas re-
 gias quibus accerseretur, sed cum obsides
 etiam, qui darentur, dum abesset, tum præ-
 sidia quibus deduceretur & reduceretur, vt
 vndique periculi metus esset amotus. Urge-
 bant rem amici, qui persuadere conarentur,
 in congressu colloquioque cum Rege Me-
 lanchthonis, non Gallia solum sed pene or-
 bis terrarum fortunam esse positam. Si il-
 lum præsentem vidissent, simul salutem su-
 am cum aliorum omnium coniunctam affir-
 mare se conspecturos. Si in illis fluctibus &
 feruissimis tempestatibus audissent aduen-
 tantem, iam portum & tutissimam statio-
 nem sibi ostensum iri. Quod si negligeret
 aut etiam contemneret postulata Regis, fore
 vt omnis spes, qua sustentati in maximis pe-
 riculis & præsentis discrimine fuissent, debi-
 litata infringeretur, & simul ægre aliquan-
 tulum sopiti ignes rursus suscitarentur, &
 suppliciorum immanitas recrudesceret. At-
 que eum cogitare, æquum esse censebant,
 non iam à se tantum rogari, sed ab omnibus
 hominibus, Non ab ijs, qui grauissima sup-
 plicia

plicia perpessi sint, neque qui eadem periti-
 mescant præsentiam eius exoptari, sed ad-
 uocari ipsum Dei Christiq; Iesu voce. Re-
 moueret igitur ex oculis Cæsarea & regia no-
 mina. Non respiceret populorum coniuncti-
 onem aut alienationem, funestas flammās in-
 tueretur & fumantes rogos, in quibus inno-
 centissimorum hominum corpora conflag-
 rassent, & se plurimorum periculis quibus
 immineret idem exitus, moueri sineret. Hæc
 & his similia cum Philippo & scriberentur
 & nunciarentur, & multiplice ille cura &
 varia consideratione afficiebatur atque per-
 turbabatur. Difficile enim erat constitue-
 re, quid in tanta ac tali re fieri oporteret. Vel
 ea potius quæ offerebantur inexplicabiles
 habebant quæstiones & disputationes infi-
 nitas. Non eum respectus ad se aut suos, non
 longinquitas loci, non periculorum metus
 morabatur, quamuis hæc ab ipsius amantis-
 simis præsentia demonstrarentur, ex quibus
 quidam insidias vitæ eius strui suspicaban-
 tur, & eum literis grauissimè scriptis, vt ca-
 ueret admonebant. Verum cum nihil esset
 prius illi neque antiquius gloria Filij Dei
 Domini nostri Iesu Christi, tot piorum bo-
 norumq; salute & incolumitate, tranquilli-
 tate Ecclesiæ tantis procellis infestæ, hac vna
 cura excruciabatur & in eo adhærebant cogi-
 tationes

gitationes vniuersæ, Quod dubitaret de con-
silio suscepti negotij, & quæ actiones futuræ
huius essent, non posset decernere, & de exitu
felice plane desperaret. Neq; ille quid sibi
conduceret omnino laborabat, sed ne quid
in tanta re imprudenter factum, turbarum
mala asperiora redderet prouidens, mirifice
solicitabatur animo suo. Veniebat ei in
mentem varias esse opiniones diuersorum in
Gallia, & ea erat expertus, quæ causam da-
rent circumspeditionis atque formidinis. Au-
diebat tanquam seditiosos esse eos damnatos
de quibus tam crudeliter supplicia sumsis-
sent, Præterea cum intellexisset Gallos hoc
agere vt quædam discrepantium capitum in
Ecclesiastica doctrina controuersia tolle-
rentur, hoc maxime timebat, ne minuta ali-
qua & quæ sua sponte iam e manibus elabe-
rentur, concedentes, retinere vellent ea, in
quibus potissimum falsitas impietatis reside-
ret. Quod videbat neque fieri debere, & si
tentaretur, plus secuturum mali quam boni.
Cumq; esset de Regis voluntate existimatio
ipsius præclara, tam multis tantopere illam
prædicantibus, Quid ipse tamen Rex, vt
maxime vellet atque cuperet, posset efficere
non sine causa dubitabat. Itaque rescribens
amicis hortabatur eos, darent operam vt
Rex curaret maturandam Synodum & per
quos-

quoscunque liceret ad hoc impelli studerent
 animum ipsius. Tum enim communiter in
 eundæ rationis occasionem omnes habitur
 ros, qua Ecclesiæ afflictæ ferretur auxilium.
 Cætera consilia sibi significabat videri inuti
 lia, quæ periculosa essent omnia. Hæc ad
 amicos perscribens ipsis vt in re præsentè
 deliberationem totam permittebat. Quod
 non tergiversandi ista causa commemora
 rentur, sed vt ipsi statuerent quibus nota
 Gallia esset, quid expediret. Cum in om
 nem euentum fauorem atque gratiam Poten
 tissimi Regis, causæ conciliari posse opta
 ret. Quod sperabat fore, veris & commodis
 sermonibus. Non enim ignorabat quanto
 odio vbiq; hæc laboraret, excitato aduersa
 riorum fictis criminibus, Itaque si ipsi in co
 perseuerarent, vt existimarent suum aduen
 tum profuturum & Galliæ & Ecclesiæ vni
 uersæ, policebatur se paratum promptumq;
 fore ad suscipiendum iter istud, relatis qui
 dem prius omnibus ad Illustrissimum Prin
 cipem, qui haberet conductam operam su
 am. Itaq; omnia fidei prudentiæq; ipsorum
 committere. Cum autem Voræus & stu
 diosius de Philippo ad Regem reuersus lo
 qui, Et prolixius promittere, & si accersere
 tur policeri aduentum ipsius non dubitasset,
 ita à Rege literæ sunt missæ, Quibus collatu
 dato

dato studio ipsius, quod Rex ab eo adhiberi
 intellexisset in sedandis altercationibus in-
 uectis in Ecclesiasticam doctrinam, quoniam
 ipse se laborem itineris non grauatim susce-
 pturum esse ostendisset, quo ad Regem se
 conferret, coramq; illo de concordia doctri-
 narum cum selectis aliquot Gallicæ nationis
 viris doctis differeret: ita petebatur vt lite-
 ris regijs tanquam fidei publicæ obsidibus
 fretus, quamprimum adueniret, neque se ab-
 duci vllius persuasione sineret, à tam pio san-
 ctoq; instituto. Nullam enim rem vnquam
 maiore Regem cura, studio, sollicitudine
 animi complectendam duxisse, quam vt la-
 ceratæ dissensionibus Ecclesiæ detrimenta
 sarcirentur, & pulcherrima politia illius in-
 stauraretur. Deniq; affirmabatur modis
 omnibus aduentum Philippi futurum esse
 Regi gratissimum. His literis acceptis om-
 nino erat animus Philippo in Galliam profi-
 cisci, neque expectationem & spem de se
 conceptam amicorum frustrari. Neque ope-
 ram suam quæ nauari posse crederetur, sub-
 trahere afflictæ Ecclesiæ. Sed vt veniam
 hanc ei Ill. Princeps ipsius daret, & potesta-
 tem cum bona gratia in Galliam se, illo tem-
 pore, conferendi faceret, impetrari non po-
 tuit. Cum alia autem obstare visa sunt tum
 non minimo impedimento fuit, bellum quod
 Rex

Rex Galliaē aduersus Imperatorem Carolum non meditari aut moliri, sed iam mouere & gerere ferebatur. Cognitum quoque est maleuolorum quorundam obtreſtatione Opt. & Præſtantis. Principis animum ad quandam hæſitationem fuiſſe perductum, vt nonnihil Philippo diffideret. Itaq; denegans & plane præcidens petenti Philippo copiam ſibi clementis. fieri in Galliam veniendi, literas miſit ad eum verbose & ſeuere ſcriptas. In quibus hoc potiſſimum mouit Philippum & à conſilio itineris Gallici deterruit, quod ostendebatur verendum eſſe, ne iſta profectio non modo nihil fructuoſe perficeretur, ſed ne detrimenta maiora acciperentur, & cauſæ darentur, quibus de cauſis publica Germania quies turbaretur, Neue adeo ipſius Principis quædam negotia redderentur difficiliora. Hoc omnino periculum in ſe recipere ille noluit. Itaq; cum magno dolore multorum non etiam nullorum reprehentione cum Voræo, quemadmodum Rex uoluerat, non eſt profectus. Et ei literas dedit abeunti, Quibus inprimis Regi gratulabatur cupiditatem ſanandæ Eccleſiæ, non uolentis remedijs ſed uera ratione & Rege Chriſtianiſſimo, quo ipſe titulo ornaretur, digna. Qui in diſſenſionibus illis ita ſtuderet utriuſque partis impetus moderari ut explicata

cata doctrina Christiana atq; perpurgata, simul gloriæ Christi, & dignitati Ecclesiastici ordinis & tranquillitati publicæ consulere-
tur. Orabatq; vt non desisteret Rex in hanc
curam cogitationemq; incumbere, neq; aspe-
rioribus scriptis aut iudicijs quorundam si-
neret se adduci, vt etiam res bonas & Eccle-
siæ vtilis deleri pateretur. Se quidem literis
Regijs acceptis quantum potuisset conatum
esse atq; contendisse, vt statim ad Regem ac-
curreret. Quod sibi nihil esset optatius, quam
vt pro sua tenuitate aliquid opis afferre pos-
set Ecclesiæ, quodq; in optimam spem venis-
set, Postquam cognouisset eam esse pietatem
ac moderationem Regis vt in commune glo-
riæ Christi consultum cuperet. Nullo vero
se modo potuisse tunc iter ingredi, propter
maximas difficultates, quibus adhuc esset
implicatus. Quas posset Rex cognoscere
ex Voræo cui essent notæ. Quamuis autem
moram quandam illæ afferrent, tamen non
esse animum suum ab illa profectioe auer-
sum. Quod & ipsum planius & copiosius
expositurum Voræum esse consideret. Atque
ita Voræus dimissus Regem inuenit in belli
Italici apparatu, cui postea ista res curæ non
fuit. Estq; deinde etiam atrocius supplicio-
rum sæuitia vexatum regnum Galliæ. Itaq;
vt sit, alij de tota re aliter sentire & loqui.
Qui

Quidam credere si Philippus aduenisset,
 Multa Regi indicari demonstrariq; potuisse,
 quorum ignorantia causam daret, vt & ipse
 iuberet iratus abhorrentia ab ingenij ipsius
 naturæq; bonitate, & ad ea quæ gererentur
 inhumanius, conuieret: Plurimum habitu-
 ram momenti existimationem de Philippo
 singularem, futuram liberam de magnis &
 paruis disputationem: Neque offensuram
 Regem in asserenda veritate libertatem ora-
 tionis, ac constantiam potius eum magnope-
 re delectaturam fuisse: Qui iam inciperet in-
 telligere aliquid. Nisi enim ita eiset, negle-
 cturum fuisse, vt antea rem totam, & iracun-
 dia suæ indulgentem vindicatorum offensi-
 ones. Plurimum situm in eo vt audiatur in-
 terrogatio, & responsio statim subijciatur.
 Valde autem cauendum fuisse, ne Rex cui
 propemodum certo promissus esset aduentus
 Philippi ex illa frustratione, vel opinionem
 conciperet leuitatis, vel suspicionem hauri-
 ret diffidentia, atque ita de integro & à
 causa alienior, & in aduersantes sententia
 suæ asperior immitiorq; redderetur. Alij in-
 certo dubioq; euentu in tam magna grauiq;
 repericulum faciendum fuisse in Rege illo
 causæ conciliando, & secretum à cæteris
 cum ipso colloquium instituendum nullo
 modo censebant. Erant etiam qui Philippo
 soli,

soli, committendam talem actionem potuisse
 se tuto negarent. Experiebaturque iniquitatem
 ille fortunæ fatalem, ut minus recte iudicaretur
 à nonnullis de consilio hoc ipsius. Neque deerant
 qui omnia in partem deteriorum interpretarentur.
 In qua veluti palæstra miseræ totam vitam illius luctatam esse
 scimus. Sed prudentes & callidi aliud actum
 quæsitumque existimabant, cum in ipso belli
 quod aduersum Cæsarem Carolum gereretur
 apparatu maximo, susceptas institutasque
 tales tractationes cernerent, & plerique inuidiam
 in Principem cui seruiret Philippi operari,
 deriuare vel minima ex parte oportere non
 putabant. Sic igitur illa profectio tunc re-
 pressa postea euanuit, & sunt in Republica
 & Ecclesia ea secuta, quæ, nisi quatenus ad
 Phil. Melanch. aut temporum negotiorumque
 quæ hac narratione continuanda putauimus,
 seriem proprie pertinent, à me iam non exponuntur.
 Sane Philippus Melanch. inuidius retentus est.
 Et aliquantisper remanendi in Saxonia animum
 habuit hæsitantem. Amicis eius non sine cura
 fuere, ne quid ei tristicis accideret.
 Verum ista quasi vulnera clementissima
 humanitate Illustriss. & Opt. Principis ipsius
 & celeriter & facile fuerunt sanata. Non duxi
 silentio prætereundum, quo horum negotiorum
 & difficultatem &

M

fortasse

fortasse pericula significata esse credi posse videatur. Nam quo tempore propter pestilentiae contagionem Vuittenberga plerique scholastici tam Magistri quam discipuli urbem relinquere decreuerant, paucis ante horum discessum diebus flamma de caelo decidit ante aedes Philippi Melanchthonis & templi tectum visa est lambere. Cum quidem alias etiam significationes notasse eum constet, quibus ab earum rerum quae secutae fuerunt, molestia curisque & periculis quoque praemonitum se fuisse intellexerit & recordando saepe commemorarit. Atque istae fere de Gallico itinere curae molestiaeque tunc exhibitae Philippo fuere. Nihilo autem minus ambire visus est deinde Rex Galliae societatem Saxonorum, & cum ipsius quoque legatis de capitibus controuersis Ecclesiasticae doctrinae est disputatum. Sed Britanici magis assidue fuerunt in hac parte & cum Philippo imprimis libere collocti. Inter quos Nicolai Heti & eruditio & humanitas ab ipso laudabatur. Ab his etiam est vel commoditate verborum persuasum Philippo, vel precando expressum, ut Regi Britanniae quasi diuicatum epistola praeposita librum ex suis viderentur peculiariter compellatione mitteret. Residerunt mox anno Christi M. D. XXXVI. Vuittenbergam Magistri doctrinae publicae & dia-

& discipuli, quos discessisse metu pestilentiae diximus. Et Philippus hypochondriacis doloribus est conflictatus, quos usu herbae chamaeleontis mitigavit, & scimus efficacitatem illius remedij eum praedicasse. Dum autem cum Britannicis legatis acriter de capitibus doctrinae Ecclesiasticae disputatur, & eo res deducitur ut de plarisque conveniat, de quo divortio tantum dissensio reliqua est, id accidit de coniuge altera a Rege ducta, quod omnium animos valde perturbavit, & legati circiter mensem Iunium Vuittenberga discesserunt, & solitudine Britanici itineris Philippum liberarunt. Nam haec illis flagitantibus vna cum alijs fuerat ei destinata. Sunt tamen aliae tunc deliberationes actionesque institutae atque susceptae Theologicorum colloquiorum, quorum euentus cum sollicitum habuisset inprimis Philippum, ipsius moderatione & diligentia effectum est, ut ille satis esset felix. Atque ita quod diu conceptum animo iter habuerat tandem est ingressus, ut & in patriam & Tubingam ad nos veniret. Vbi, quemadmodum dictum est, habuimus eum aliquantisper gratissimum & iucundissimum hospitem, & auctoritatem consiliorum ordinandi res scholasticas & doctrinam publicam constituendi in illa Academia. Estque eum Illustriss. Princeps

Ulrichus clementissime complexus. Deq̄
 eius sententia accersendum curauit Iohan-
 nem Brentium è salinis Sueuicis, cuius an-
 nua opera Ecclesia & schola salutari & bona
 vsa est. Habuit comitem eo itinere Clarissi-
 mum virum Philosophiæ & inprimis Medi-
 cinae artis professione Iacobum Milichium,
 cuius ingenium rectum, sincerum iudicium,
 in consilijs prudentiam ac fidem, animum
 firmum, voluntatem perpetuam atq̄ constan-
 tem in optimarum artium disciplinarumq̄
 studijs colendis, & tuendis amicitijs, perspe-
 ctam maximi faciebat, vt par erat, Philippus
 Melanchthon, & Milichium diligebat inprimis.
 Hic Friburgum Brisgoicum patriam
 habuit, natus loco perquam honesto. Cumq̄
 confedisset Vuittenbergæ, quemadmodum
 & alij externi complures, post multorum an-
 norum actam ibi vitam summa cum laude &
 præcipua plurimorum vtilitate, anno Chris-
 sti M. D. LIX. maximo omnium luctu mortu-
 us est, agens annum ætatis LIX. Hæc excur-
 sio, cuius & valetudo & cupiditas videndi
 amicos caussa fuisset, varios rumusculos
 commouit, vel à maleuolentia inuidiæ &
 odiij, vel temeraria leuitate vanitatis ortos.
 Aliqui literis dissipauerant, ita discessisse
 Philippum Vuittenbergæ, vt dissidentem à
 Lutero & reliquis, neque reuersurum illuc.
 Alij

Alij quamuis rediret, coniunctionem firmam non fore augurabantur, quod nimis philosophica esset doctrina Philippi de actionibus virtutis & officijs. Hæc ventilabantur ab imperitis bonarum artium, & quibusdam qui in sola vehementia & abhorrente ab humanitate ac moderatione genere tam docendi quam viuendi spem existimationis alius collocabant. Sed Philippus Melancthon cursum tanquam nauigij directum tenuit, vt studia optimarum disciplinarum & artium excoleret quibuscunque modis & rationibus posset, vtq; veritatis cœlestis doctrinam simplicem docendo traderet, & eam spinosis superiorum temporum disputationibus expurgatam, propria & pura oratione explicaret. Quod agentem & huius generis pulcerrima & præclarissima opera elaborantem, cum religiosæ pietatis & honestatis amantes omnes, tum Luterus ipse, non modo diligere sed suspicere etiam ac colere. Neque sine eius consilio quicquam instituire quod momenti aliquid haberet & ad cuncta informanda, componenda, explicanda opera ipsius vti. Qua se non posse carere ingenue fatebantur, & gratis animis agnoscebant maxima merita ipsius, neque inhumanissimo & pernicioso isto, qui paulo post frequentari cœpit, more, in quo viribus ipsi

deficerentur, eo excellere alios ægre ferebant, neque metuebant ne alterius splendor existimationem eorum deminueret. Quorum iudicio & sua ante omnia conscientia contentus Philippus, usque adeo nihil curabat cæterorum maledicos sermones, ut penitus contemneret, in quo & constantissime perseverauit. Eo anno orbis solis & lunæ obscuratus fuit, & de scalis lapsus Philippus eam partem dorsi, quæ nominatur os sacrum, grauiter afflixit, & aliquot diebus pertulit magnos cruciatus. Sed nihil postea sensit ex eo casu incommodi aut mali. Hoc eodem Christi anno obiit mortem D. Erasmus Rotterodamus ætatis suæ LXX. Basileæ, quo se Friburgo receperat. Hunc toto vitæ suæ tempore coluit atque veneratus est Philippus Melancthon, neque de eo prædicari à me quicquam vel necesse est vel etiam decet, omnibus ubique locorum atque gentium nota ac celebri, & cuius scriptorum monumenta passim extant habenturque in manibus, cuiusque totum curriculum in spacio doctrinæ liberalis & piorum studiorum desudauit & elaborauit ad utilitatem publicam omnium, quibus doctrinæ & veritas & eruditio cordi est. His temporibus Academiae Tubingensi nonnihil difficultatis allatum est cuiusdam offensione, cuius esset munus, Romani Pontificis

Pontificis autoritate faciendi collegijs profi-
tentium facultatem optimarum artium &
disciplinarum, potestatem, vt meritis con-
ferrent honores & decernerent titulos digni-
tatum scholasticarum. Hoc enim facere ille
pertinaciter recusabat, & oppido excesserat,
neque patiebatur se mitigari, quamuis ad
eum præcipui ex Academia missi & egissent
negotium cum reuerentia personæ ipsius de-
bita humanissime, & nihil proficientes testa-
ti de Iure Academiæ ita discessissent. Præ-
tendebatur autem in negando mutatio sta-
tus Ecclesiastici & scholastici, quem, nisi
Romani Pontificis permissioe & venia,
approbare adiuuareq; sibi nequaquam lice-
ret. Habet nomen munus istud cancellarij,
& est Tubingæ mandatum præposito admi-
nistrationi illo in oppido Ecclesiæ, benigni-
tate Pontificis Romani singulari. In consul-
tationem igitur res venire & non responde-
re idem cuncti, placuitq; tunc sententiam ac-
consilium Philippi Melanchthonis exquire-
re, Ad quem literæ publicæ datæ fuerunt.
Is cum aliorum quoque iudicia explorasset,
suum plane & perspicue explicuit scripto ad
Academiã, cum aliorum etiam literis mis-
so. Cuius scripti summam si demonstra-
sem, neque ab instituta hoc narratione ab-
horrens visum iri, neque cognitionem infru-

ctuosam habiturum esse duxi. Affirmatur
 autem illo tanquam minime dubium: Eccle-
 siam Dei habentem scholas & conuentus seu
 collegia docentium & discantium, posse &
 debere testimonia dare auditoribus. Testa-
 ri id consuetudinem litterarum publicarum,
 quas Formatas vocarent, & aliquas Syno-
 dos decreuisse, ne sine his reciperentur vlli
 sacerdotes. Deum autem ipsum velle fre-
 quentioribus Ecclesijs adiunctas esse scholas
 literarum & doctrinae, quae Ecclesiae necessa-
 ria est, sicut fuerint olim scholae Alexandriae,
 Antiochiae, Caesareae, vnde mitterentur huc
 & illuc doctores cum testimonijs. Quapro-
 pter posse nunc quoque Ecclesiam habentem
 adiunctam piam scholam dare testimonia,
 hoc est renunciare Doctores Theologiae.
 Haec, inquit, sententia de Theologis non
 dubia, Neque hic disputandum est, de priuile-
 gijs aut iure annulorum aureorum. Nam hi
 cum mittantur ad Euangelij praedicationem, sci-
 re debent sibi crucem & arumnas perpetuen-
 das, non opes & voluptates quaerendas esse.
 Et promotiones tales Theologicae fuerunt
 Patrum, Prophetarum & Apostolorum tem-
 poribus, & postea florentibus Ecclesijs Ale-
 xandriae, Antiochiae, Caesareae, longe ante
 quam Romani Imperatores aut Pontifices
 aliquid sanxerunt de Academijs. De reliquis
 tribus

tribus ordinibus profitentium aliarum artium facultatem, responsio ipsius hæc fere complectebatur: scire se quæ essent nunc opiniones vlitatæ, nec esse eum qui cuperet mutari præsentis politias, nec cum ijs, qui istam politiæ formam defenderent, rixari velle. Consuetudinem esse annorum fortasse trecentorum, confirmari statum scholarum publicarum autoritate pontificia & imperatoria, & ferri priuilegia. Fauere se moribus præsentibus honestis, sed arbitrari ne Parisiensem quidem Academiam initio Pontificum Imperatorumq; Rom. decretis fundatam esse, & quæri posse hac in parte & de Bononiensi & de Pisana. Atque se esse ea in sententia & ita statuere: Vnamquamq; Rempub. & eum penes quem summa rerum est, posse constituere collegium docentium & discientium vtilia ac bona. Immo hoc facere eos debere, quorum fortunæ & opes magnæ sunt. Et hoc, inquit, collegium optimo iure potest dare testimonium auditoribus. Neque sunt gradus dignitatis scholasticæ aliud, nisi ista testimonia: Quod si forte disputetur de lege generali, eam iam ait latam esse: Vt approbati à suis collegijs excerceant artes. Quemadmodum Imperatoris Valentiniani pulcherrima lex testetur, codice de Professoribus. Sed ex Iuricons. & Me-

dicis fortasse hac communi collegij autoritate contenti esse aliqui non volent. Neque ego cum his rixari, inquit, velim: in Philosophicis tamen cæteris studijs conseruari possent gradus decernendis titulis, si tamen adessent omnium artium professores & Magistri. Rîdiculum enim fortasse sit, ibi creare Magistros artium liberalium, vbi ne tradantur quidem præcipuæ artes. Certe scholam Atticam constat dedisse testimonia diu quoque ante quam ab Imperatoribus sanciendo hoc confirmaretur. His ingente & libere, more suo, addidit. Causam quoque considerari oportere, qua de causa iam tales confirmationes denegentur. Non velle enim aliquos propagari veram atque puram Evangelij Christi Iesu doctrinam, quæ necessaria sit Ecclesiæ, & ideo certis personis & congregationibus illos esse inimicos. Qui istam tamen doctrinam amplexi sunt, Principes viri & ciuitates, facere debent officium suum & constituere collegia honesta docentium discipulorumque bonas literas & artes. Posse autem collegia testimonia dare, iam ostensum est, & dari ipsa par est, vel vt eruditi & docti emineant, vel ne imperiti per audaciam alijs imponant, & ita cum adolescentia perperam instituendo corrumpatur, tum dogmata falsa serantur, & tam Ecclesiæ quam

Recip.

Reip. quies & tranquillitas turbetur. Cum Iulianus, inquit, edicto prohiberet admitti Christianorum liberos in scholas publicas, Christiani proprias scholas & peculiare discipulorum cœtus habere instituerant. Nec est dicendum, non licuisse tunc Christianis dare testimonia auditoribus suis. Immo crescentibus tunc scholis & studijs Christianorum plures homines doctrinam Evangelij admiserunt inuitati honestis studijs & disciplina Christianorum. Estq; credibile libentius misisse multos in scholas Christianorum liberos suos, vbi esse mores honestiores & integriorem vitam cernerent. Hæc fere sunt, quæ Philippus Melanchthon à Tubingensibus consultus tunc respondit. Sed res ista, quædam veluti Iuris via expedita fuit, vt Cancellario, qui ad præstandum officium & fungendum munere suo legitime requisitus, in defugiendo & recusando perseueraret, alius autoritate ordinaria sufficeretur, ne diutius huius quasi principatus curatione Academia destitueretur. Annus Christi M. D. XXXVII. deliberationes de Synodo renouauit & attulit curas maximas Philippo. Placuerat enim Principibus conuenire ad audiendum Legatum Imperatoris Caroli, qui dicebatur habere mandata de Synodo potissimum, in oppido sito in finibus Duringiæ & Hassiæ, quam

quam Chalcidem & Vulcaniam Philippus
 solebat appellare, propter crebras officinas
 æris & ferri. Euocati sunt aliunde quoque
 Theologi & adducti Vuittenberga Marti-
 nus Luterus & Philippus Melanchthon.
 Graues causæ perhibebantur fuisse, vt The-
 ologi conuocarentur. Nam & de doctrinæ
 capitibus accuratius sententias conferri, &
 manifestius consentiri tandem oportere exi-
 stimabatur. Decerni etiam & statui debe-
 re, si res ad Synodi cognitionem deducere-
 tur, Quæ capita doctrinæ Ecclesiasticæ ita
 retinenda defendendaq; essent, vt assertio il-
 lorum omnibus rebus humanis, tranquilli-
 tatiq; Reipub. & fortunis ac vitæ in terris
 præponeretur. Itemq; si vera ratione & via
 in Synodo procederetur, Quid ad instaur-
 randam in Ecclesia concordiam, & pacis
 communis causa, Pontifici Romano & Ec-
 clesiasticæ potentia videretur esse conceden-
 dum. Sæpe autem boni & quibus cordi erat
 religio, & amantes patriæ, questi haud ob-
 scure fuerant: tantas illas res, non tam solli-
 cite & diligenter agi quam magnitudo ea-
 rum postularet. Sed ista tunc consilio optimo
 & maxime laudabili suscepta, partim inter-
 agendum adhæserunt, partim admodum
 lentas habuerunt progressiones. Neque enim
 Pontifici de Synodo quicquam concedere,
 neq;

neque de doctrina, exquisitè differere consultum plurimè visum. Et non parum impeditæ tractationes illæ fuerunt, graui periculosoq; morbo Luteri, de cuius vita cum pene desperaretur, improbantibus & aduersantibus plerisque omnibus, iussit se illinc auehi Luterus. Quod Clarissimus vir Georgius Sturciades Erphordia accersitus, vt ipse mihi postea narrauit, cum non omnino improbare, se illi itineris comitem adiunxit. Et nocte quæ discessus diem est secuta, melius habere Luterus cœpit. Itaq; illo conuentu neque accurate de doctrina disputatum est, Et Legato Imperatoris responsum datum, quo talis Synodus, tali ratione indicta recusabatur. Iussi autem Theologi sunt aliquid componere de Pontificis Romanæ potestate. Quod à Philippo perscriptum fuit. Simul etiam recognosci placuit capita Augustanæ Confessionis, & explorari de illis sententias omnium & audiri: Num quis quid requireret, aut aliquid improbandis dissentiret. Cum præclara esset consensio de vniuersis, ita ille est conuentus solutus. Petitum tunc fuit à senatu vrbis Augustæ vt Philippus ad se accederet, sed hoc multis grauibuscq; de causis est denegatum. Dum autem bellis occupantur Reges, interea à consultationibus Synodicis nihil ocij

hil ocij fuit, Philippum vero calumniarum
 & obtreccionum improbitas non desine-
 bat exagitare. Qua etiam Principis contra
 eum indignationem pene commotam fuisse
 accepimus, instigantibus eum quibusdam &
 indoctis & leuibus hominibus, quibus sem-
 per patuerunt magis fores & aures potent-
 tum quam grauibus & bene institutis. Quod
 & antiquitas animaduertit ita se habere,
 Quæ veteribus heroibus Ioue genitis libero
 & Herculi, in numerum etiam superstitione
 sua relatis Deorum, adiunxit comitatum
 ridiculum, Silenorum & Satyrorum Dio-
 nyssiacam turbam, & Cercopum sodalitatem
 Herculanam. Neque quicquam reprehens-
 sioni in Philippo aut culpæ expositum erat,
 quam fuga altercationum & rixarum, stus-
 diumq; & cura tranquillitatis & quietis. Qui
 nisi de necessarijs non putaret contendens-
 dum, Possè autem arbitraretur conuiuari ad
 nonnulla, multa ferri debere. Cum interea
 non cessaret operam dare & anniti, vt do-
 ctrina esset perspicua, & ambigua explica-
 rentur, & confusa disponerentur, & mira-
 bilia quædam ad communem intelligentiam
 reuocarentur. Id quibus displicebat, ij mo-
 do hoc modo illud, quod notarent arripere,
 & inuidiose deferre ad alios, vt sæpe Philip-
 pus,

pus, priusquam animaduertisset, odio oneraretur, & interdum vocaretur in periculum quoq;. Inter alia & hoc crimen sustinendum ei fuit, Quod literæ ad ipsum ex Italia mitterentur ab ijs quos causæ esse inimicos confiteret. Quod suspiciosum esse isti volebant & causam afferre dubitandi de voluntate & fide Philippi. Miserat autem paulo ante literas ei Iacobus Sadoletus, cui post Petrum Bembum tribuebatur sapientiæ & eruditio- nis laus præcipua. Hæc epistola scripta eleganter & forma sermonis latini exquisita, à Philippo ostendebatur omnibus, tantum aberat, vt occulte aliquid & astute ab ipso fieret. Atque cogitabat respondere diligenter & accurate, & eadem, vt dicitur, mensura aliquid illi vicissim emetiri. Sed occupatus negotijs & curis oppressus infinitis facere hoc intermisit. Atque haud scio an etiam penitus omiserit. Verum criminationes illæ accusatorum & futilitate & manifesta pravitate, facile evanuerunt, adeo vt qui illas admiserant, eos mox puderet procliuuitatis istius. Epistolæ Iacobi Sadoleti, cuius mentio facta est, putavi hoc loco exemplum inserendum. Quod & verbis eleganter & sententijs præclare esse illa scripta mihi videtur. Atque isto studui quasi emblemate nostram narrationem reddi spectatiorem, cum alijs

alijs aliorum scriptis, quibus plenior & ornatior fieri hæc potuisset, certo consilio uariandam eam esse non duxerim. Epistolæ autem isti inscriptæ nominatim Philippo Melanch. ascripta erant hæc: Amantissimus tui Iacobus Sadoletus Cardinalis Carpentoractensis. CARpentoracti cum essem, quo in loco statutum habere me credens, domiciliū perpetuum vitæ fortunarumq; mearum omnium, repente tamen inde decedere, & Romam redire iussu Pontificis Maximi sum coactus: Sed cum ibi essem, accidebat mihi ferme quotidie, vt aliquid nanciscerer de scriptis tuis, quæ ego & propter excellentiam ingenium tuum, & propter elegantiam stili atq; orationis libentissime legere solebam. Id cum sæpius facerem magnaq; in legendo delectatione afficerer, sensi paulatim mihi incendi animum ad quandam beneuolentiam nominis tui, vsque eo quidem, vt miro quodam studio tecum ineundæ amicitia tenerer. Etsi enim nonnulla erat inter nos opinionum dissensio, ea tamen animorum dissidium apud ingenue eruditos minime faciebat. Iamq; erat mihi deliberatum scribere ad te, primasq; aperire amicitia fore res, cum subito vt dicere ceperam, ad urbem accersitus, & per causam appropinquantis concilij, earumq; rerum tractandarum & consul-

consultandarum, quas mox in consilio agi
 oporteret, è mea Ecclesia, vbi decennio man-
 seram, euocatus, Pontificis huius optimi &
 prudentissimi iudicio tacito, inscius atq; im-
 prudens in amplissimum ordinem S. R. E.
 Cardinalium cooptatus sum. Hæc res effe-
 cit, vt meæ voluntati in dandis ad te literis
 obsequeretur tardius. Non enim dici potest,
 vt ex illa pristina, pacata atque felice vita, in
 hanc tumultuosam & plenam strepitus tra-
 ductus sum, quæ sollicitudines, quam multæ
 & graues curæ, eademq; permolestæ me ex-
 ceperint. Quod quidem mihi necesse fuit
 accidere. Hanc enim ego vitam & prius
 iudicio fugeram & alteram illam item iudi-
 cio fueram persecutus. Quarum nunc vtraq;
 cum mihi contra animi sententiam ceciderit,
 nec lætari possum habere me quod noluis-
 sem, & necessario doleo amisisse quod dili-
 gebam. Sed quoniam Deo parendum est de
 nobis sic statuenti, dabimus nos operam,
 quantum per eius auxilium opemq; licebit,
 vt honorem hunc recte integreq; administre-
 mus. Quod autem nostræ institutæ est scri-
 ptionis, non est passus meus, mi Philippe,
 in te animus diutius hoc à me officium dis-
 ferri, quin vt primum è turba & molestijs
 animus emergere cœperat, literas ad te da-
 rem, & pignus meæ propensæ in te volunta-
 tis &

tis & inuitamentum in me tuæ. Si id quod
 ego in te amando meæ existimationi de tuis
 eximijs virtutibus tribuo, tu humanitati tuæ,
 vt me pari beneuolentia complectaris, esse
 dandum duxeris. Quod quidem te rogo vt
 facias, neque me sitientem familiaritatis tuæ
 deferas. Non enim ego is sum, qui vt quisq;
 à nobis opinione dissentit, statim eum odio
 habeam. Arrogantis est hoc & elati animi,
 non mansueti & comis, quas me potius ad
 partes natura mea vocat. Sed faueo inge-
 nijs, virtutes hominum colo, studia literarum
 diligo. In quibus tu vt doctrinæ & in-
 possides, Nec dubito quin tu eadem mente
 & voluntate sis præditus. Isto enim animo,
 qui tam liberaliter artibus ingenuis expoli-
 tus sit, nihil agreste neque asperum inesse po-
 test. Quo etiam maiorem mihi spem virtus
 tua facit, meas hoc apud te ponderis literas
 habituras, vt qui locorum spatijs disiuncti
 sumus, animis tamen & beneuolentia con-
 iungamur. Quod ego maxime aueo expe-
 toq; tibiq; prorsus persuasum cupio, in nu-
 mero eorum, qui te diligunt & florentem
 cupiunt, quorum magna est profectio, pro
 tui nominis celebritate, multitudo, me prin-
 cipem locum appetere, nihilq; vehementius
 cupere, quam dari mihi locum probandi ti-
 bi reip^a

bi re ipsa & declarandi amoris erga te mei.
 In quo tu si ansam mihi aliquam occasio-
 nemue meae explendae huiusce cupiditatis
 praebueris, magno me abs te beneficio affe-
 ctum arbitrabor. Omnia quidem quae tibi
 grata esse sensero, tanto studio ac diligentia
 exequar, ut nec fide quisquam exequi ma-
 iore nec benevolentia possit. Sicut & mea
 natura officij imprimis colens, & susceptus
 iam erga te amor, & perpetuum meum erga
 doctos viros studium postulat. Vale mi
 Doctissime Melanchthon, & nos tui aman-
 tissimos dilige. Romae xv. Calend. Iulij,
 M. D. xxxvii. Vixit Sadoletus annis totis
 Lxx. Post hanc missam epistolam x. Fuerat
 autem is, qui vna cum Petro Bembo primus
 considerauerat attentius & accuratius vsur-
 parat non modo elegantis & speciosae, sed
 disertae atque dilucidae & illustris orationis
 rationem & compositionem. Quae non so-
 lum cuiusque linguae proprijs & significanti-
 bus verbis apta, sed sententijs quoque non
 vulgaribus neque leuibus concinna esse de-
 bet, simul ut prudenter cogitata, quae expo-
 nuntur, simul ut eorum qui audiunt aut le-
 gunt, intelligentiae, & ad penetrandum in-
 animos ipsorum operam datam, esse appare-
 at. Ad quae cum singulorum verborum ele-
 ctio, tum iunctorum comprehensio requiri-
 tur ta-

tur talis, vt & conceptorum animo quasi membra eloquendo distinguantur, & totum veluti corpus illorum conuenientē ambitu exprīmatur. Atque hoc studio multorum passim animi ad imitationem & similes conatus excitati inuitatiq; & bonarum literarum atq; artium exercitationes frequentari magna assiduitate ceptæ sunt. Cumq; & Philippo Melanchthone idem probaretur, & esse præclara res ista percolendaq; modis omnibus videretur, essetq; ipse minime duro aut rustico agrestiq; ingenio, ab eruditis & doctis & humanitate præditis beneuolentiâ & favore eum esse compræhensum, non est mirandum, cum momenti plurimum ad amicitias coniugandas afferre nemo fere ignoret voluntatum studiorumq; similitudinem. Sed à suspicionum prauitate tuta esse, calumniarumq; morsus vitare integritas atq; innocentia nunquam potuit. Vt tunc acciderit Philippo Melanchthoni quod antea alijs, quos arrodere non dubitauit odiij inuidiæq; maleuolentiâ atq; improbitas, & posthac quoque bonis & quietis placidisq; hominibus idem periculum eademq; est fortuna subeunda. De quo satis vel nimio etiã plus, quam argumentum postularet, non alieno tamen, vt opinor, loco neque intempestiue cum disputatum sit, redeamus ad rem. Inter illa igitur quæ

quæ commemorauimus & de istis literis, cum alij rumores dissipati fuerunt, tum fama sparsa non bene cum suis Philippo conuenire, Principesq; quidam pertrahere eum in suas Academias studiose conati sunt. Sed ipse à proposito publicæ vtilitatis consulendi & seruiendi aliorum non suis commodis sese nihil omnium deducere passus est. Conspectus est & hoc anno comeres in plaga aquilonari, de quo eruditas epistolas Philippus ad amicos, quos sciebat studio philosophico delectari, misit. Eodem anno in Britanniam quidam Saxonici profecti fuerunt, qui de capitibus doctrinæ Ecclesiasticæ exponerent doctis Britannia sententiam suam & alias etiam fortasse res agerent. Cumq; disputationes essent initio commodæ, postea digressiones Saxonicas, contraria decreta proposita sunt, cum tamen duceret Rex desponsam sibi sororem Ducis Cluensis, quam paulo post repudiavit. Ferebatur autem rursus expectari aduentus Philippi à Britanis, & significabant quidam, nulla alia re ad moderationem & æquitatem flecti posse animum Regis, nisi si legatio mitteretur, quæ non mediocrem haberet splendorem, & Philippus vna adueniret. Sed ista in vnum aut alterum annum excurrerunt, quibus commota negotia diuersa tam sacra quam prophana exagitarunt

vehementer Philippum Melanchthonem. Romanenses nescio quid, quasi emendationis & correctionis vitiorum in statu suo meditantur, conscribere. Quod etsi nequaquam diuulgari placuerat, & in manus tamen multorum peruenit, & sermonibus scriptisque atque adeo picturarum contumelijs est vexatum: Cum & notarentur in illo scripto ea, quæ manifestam haberent turpitudinem (vt non tam, si remouerentur, laus speranda, quam, esse tam longo tempore lata impune atque licenter vsurpata, nefarij sceleris crimen sustinendum videretur) & nugatoria quædam inculcarentur, quale erat de quodam scholastico libello Erasmi Roterodami excutiendo de puerorum manibus. Principium autem quorundam conuentus de Republica agebatur in vrbe Saxonica Brunoſuiga, in quo non temere à nonnullis metuebatur, ne quorundam priuatis cupiditatibus & emolumentis prætenderetur publicarum commoditatum & utilitatum respectus. In Gallia autem animaduersionum sæuitia non desinebat corripere eos, qui vel transuerſum, vt dicitur, vnguem à pristinis qualibuscunque obseruationibus discedere, & in doctrinam Ecclesiæ quamuis optimo & pietatis religiosæ cupidiss. animo inquirere audebant. Carolus etiam Imperator & Gallorum

rum Rex Franciscus pacificatoriam personam agente Papa Paulo, plane in gratiam secum rediisse credebantur. Neque cessabat Pontifex Romanus Synodicum congressum indicendo urgere. Iam & belli Turcici sparsa fama, plurimorum animis timorem iniecerat. In Saxonia autem & causae dabantur indices nouae perniciosarum turbarum, Et odia vetera aliqui non patiebantur sedari, qui iidem quietis & oculi inimici haud scio quo consilio quae sententia atque spe, armis decertando quam disceptando verbis dirimi controuersias malebant. Inter quae doctrinae Ecclesiasticae labes quoque inferri coepit, quorundam vel curiosis vel ambitiosis disputationibus, qui in illa praecipitationes & iussa legum proponi atque explicari, non solum non necessarium, sed plane superuacaneum atque alienum esse contenderent. Suspiciabantur nonnulli, in Philippum Melancthonem ista potissimum strui & intorqueri. Sed eadem ut veritatem caelestis doctrinae conuellentia, Martinus Lutherus & oratione & scriptis reprehendendo vehementissime oppugnauit, & grauissime confutauit, & autores eo adagit, ut incepti ualde eos poeniteret, utque errorem confitendo, ipsi priorem sententiam suam sine dissimulatione improbarent. Quo tempore, ut alijs

omnibus, non tam priuatim aduersando re-
 fragandoue vlli, quam publice vera ac recta
 atq; certa asserendo, Et facere officium su-
 um Philippus Melanchthon, neque de curri-
 culo suo vsquam deflectere. Anno autem
 Iesu Christi M. D. XXXVIII. Quo governa-
 tio Academiae, semestri aestiuo, vt mos con-
 suetudoq; fert, commissa fuit Philippo, qui-
 dam libellum edidit Vuittenbergae epigram-
 matum. In quibus quod putarentur esse qui-
 bus fama aliquorum laederetur, iritati pra-
 cipui quidam censuerunt autorem comprae-
 hendendum. Sed is fuga salutem quaesivit.
 Tunc igitur rursus facti inuidia in Philip-
 pum detorqueri. Aliqui ab ipso admonitum,
 Aliqui ope necessariorum Philippi adiutum
 euasisse aiebant. Haec omnia alijs quibus-
 dam criminibus cumulabantur, quorum erat
 caput, quod non arbitrio alieno certos quos-
 dam homines odisset, & aspergeret conui-
 ctijs, vel etiam a suis ornari pateretur. Sane
 illa, de quibus tumultuatum adeo fuit, epi-
 grammata ad nullius manifestam contume-
 liam, vel certe atrocem iniuriam incorrupte
 & simpliciter iudicantibus visa sunt pertine-
 re. Et quae notabantur ea carebant tam sce-
 lerum quam flagitiorum turpitudine. Autor
 tamen elapsus impudentissime mentiendo
 tam foeda atque impura postea scripta emi-
 sit,

fit, vt neque priorum veniam dandam ei, & quicquid accidisset, id lenius, quam nefaria ipsius vesania mereretur, omnes boni statuerent. Eodem hoc anno & mea cupiditate impulsus & alijs quoque de causis, quæ indicandæ modo non sunt, profectus ego fui Vuittembergam, vt Philippum Melanchthonem potissimum conuenirem. Quo itinere accidit, vt pedis malum, quod mihi iamdiu non solum molestum sed infestum quoque fuisset, & tunc videretur satis bene esse situm, cum vectione iritatum, tum errore quodam curæ recrudesceret, vt metu maiorum cruciatuum, festinantius Vuittembergam discedere cogerer, quam statueram volebam. Sum tamen paucis illis diebus, quibus ibi mansi, Philippi Melanchthonis & suauissima consuetudine vsus, & ipsius varijs de rebus accurata oratione cum delectatus tum instructus. Reuertens ad meos habitum comitem Philippo Melanchthoni carissimum Iuuenem Mattheum Friderichum, gente Francum patria Wurceburgensem, quem Irenæum nos appellabamus. Atque paulo post Tubingam ad nos venit, & Lipsiæ deinde nobiscum familiariter est versatus, cum Iuris publici & Legum cognitioni operam dandam & ciuilem prudentiam persequendam statuisset. Non video vidisse

quenquam parī ætate vel ingenio acriore
 illustrioreq; præditum, vel studio flagrantia-
 ori deditum, vel in quo maior esset industria
 cogitandis, elaborandis, agendis ijs rebus,
 quibus animum intendisset. Memoria au-
 tem ea erat, quæ admirabili facilitate com-
 præhenderet & summa fide retineret quid-
 uis. Cum mentis autem tanta vi coniunge-
 batur voluntas recta, & animus auersans
 falsa fucataq; omnia & vera atq; simplicia
 adamans. Ut hoc crepto, non patria mo-
 do terra, sed exteræ quoque nationes non
 leue damnum fecisse videantur. Mortem
 autem obiit Anno Christi Iesu M. D. L. im-
 prouisa atq; subita ruina Spiræ (quo excer-
 cendi artificij sui gratia se contulerat, quod
 ibi tum solennis confessus esset Imperatorij
 iudicij) cum clamoribus quibusdam exci-
 tatus trepide ad fenestram proiectam, quæ
 les sunt veteres in illius vrbis ædificijs, ac-
 currisset, & prospiciendo cupidius & incon-
 sideratius, pondere suo antiqua tabulara
 quædam depressisset. Cum his enim illo
 præcipitato, ita grauiter afflictum caput fuit,
 vt sine facultate loquendi post paucos dies
 vitam amitteret, omnium, quibus notus fue-
 rat, incredibili dolore, deplorantium & eius
 vicem, & factam talis amici, necessarij, sodas-
 lis iacturam. Atq; ita fere decurrit iste annus.

Sequens vero M. D. XXXI V. rursus deliberationes perquam sollicitas, & valde arduas attulit de Repub. Cumque placuisset, ut ordines coniuncti in confessione ea, quae supra qualis esset ostendimus, religionis conuenientem Francofurti ad Menum, eodem proficiscentem Principem suum iussus est sequi & Philippus Melanchthon, idque iter ingressus est pridie Calend. Februarij. Quod autem incertum omnino esset, quid de pace impetrari obtinerique posset, & multi timerent conatus violentiae & iniustae oppressionis, iussus tum fuit Philippus, de legitima & concessa neque contraria voluntati diuinae defensione, scriptum componere. Cuius ille in tres partes diuisi, siluulam, ut ipse appellabat, tunc instituit. De compositione sollicitum fuit studium Philippi. Animaduertens tamen quorundam non solum callida sed fraudulenta esse consilia, cum illis certare verbis destitit. Atque fuit tum quidem res in summo discrimine. Quo tempore in morbum inopinatum Princeps Holsiae incidit. Sed post longas difficileque & odiosas contentiones, inducias & pacem fecerunt. Reuersum dum Philippum curae laboreque alia exceperunt, Quod Illustrissimo Principe Georgio Saxoniae Duce mortuo, & totius regionis gubernatione ad fratrem ipsius Henrichum deuo-

deuoluto, De constituendis Ecclesijs & Academia ad Martinum Luterum & Philippum referretur, & priorem statum Dux Henrichus mutari quamprimum cuperet. Successio ista inexpectata aliquando & profus insperata, à quodam tamen vaticinante ante multos annos prædicta fuit. Qui in Phrysa bellum gerentibus fratribus Georgio & Henricho, Henrichum vniuersæ regionum Misnicarum ditionis futurum Dominum esse affirmarat, non sine indignatione Henrichi, quem iniquo animo illam prædictionem tulisse constat. Grauisimum etiam vulnus inflictum est eo tempore Philippo, cum se absente & in vicinam Marchiam profecto, mortuus esset vna cum coniuge vxoris Philippi sorore, Optimus & Clarissimus vir Sebaldus Munstererus Iuriscons. malo à pueris Noricis præcipuæ familiæ ipsi commendatis, illato in ædes eius, cum incautius foris illi versantes contagione pestilentiæ infecti domum rediissent. Hunc Sebaldum, cuius antea quoque mentio facta est, habui in pueritia condiscipulum ego Lipsiæ, & postea constantis, & fidelis, amicum. In quo præter doctrinam probitas & religiosa pietas fuit admirabilis. Et ipsa mors quæ eripuit affines, orbosque liberos horum illi curandos reliquit, & genus mortis miserabile, ingentem dolo

dolorem attulit Philippo Melanch. Inq̄ hoc veterum etiam ærumnarum suscitata memoria nouorum cruciatuum quibus laceraretur animus eius, causa fuit. Itaq̄ tum & tristitia & sollicitudine & varijs magnisq̄ laboribus sic afflictus est, vt de vita quoq̄ non nihil esset periculi. Consilia de Academia Lipsica occasione obtulerunt Philippo, vt cogitationem susciperet, me illuc, vbi puer discipulus fuisset opt. literarum atq̄ artium, ad docendum eas reducendi, cum ex eo tempore quo alter alteri notus esse cœpit, expetere consuetudinis nostræ vsum nunquam destitisset. Sed pestilentia quæ hoc anno Lipsiæ fuit, rem distulit. Itaq̄ anno demum XLII denuo accersitus ab Illustrissimo Principe Mauricio, qui patri Henricho successerat, Lipsiam me contuli, & ita deinde propter vicinitatem iucundior velutiq̄ vberior fructus à nobis percipi mutuae necessitudinis. Decretum fuerat vt Hagenoæ ad Rheanum conuenirent Theologi, deq̄ controuersis capitibus Ecclesiasticæ doctrinæ placide & amanter colloquerentur. Eo profisciscens Philippus quoq̄ Melanchthon in grauisimum morbum incidit, remansitq̄ Vinarie, vbi clementissimâ Principis benignitate & diligentia amicorum, euocato etiam Erphordia Georgio Stureiade medico, quem

ille diligebat & magnificiebat, id in curatio-
 do studium & ea industria adhibita est, ut
 vita illius Dei æterni propitio favore con-
 seruaretur. Accurrit tunc ad illum Marti-
 nus Luterus, & decumbenti omne officium
 præstitit, eumque iacentem in grauissimis per-
 turbationibus erexit cum consolando tum
 admonendo, tum etiam interdum leniter ob-
 iurgando. Morsus autem erat ille doloris,
 cuius cruciatus ita eum prostrauerat. Qui in
 ijs solis, quibus culpam aliquam suam inesse
 credebat, sustinere tenerrimæ conscientia-
 quamuis paruas labeculas non posset, cum
 esset cæteris casibus animo patientissimo at-
 que fortissimo. De quibus negotijs & rebus
 narratio copiosa alienior videri posset. In
 quibus tamen si quod peccatum fuit, pecca-
 tum illud vel ignorantis uel melius sperantis
 Philippi fuisse certum est. Recuperata vale-
 tudine in Vangionas ad aliquoties iam dila-
 tum colloquium venit. Hoc anno post na-
 tum Christum M. D. XL. incendium ortum
 Tubingæ scædam stragem dedit. Ea enim
 subita vi flammaram inter procellas vento-
 rum plures quam LXXII. domus celeriter
 conflagrarunt. Ac quamuis vndique accurre-
 retur ad opem ferendam, & in restringendo
 opera strenua daretur, vix tamen ignis saui-
 tia potuit opprimi. Neque potuisset omnino,
 nisi

nisi ventus ex improviso sese in contrariam partem ad ea quæ iam deflagrauerant, conuertisset. Suspiciones erant, non fortuita negligentia illud excitatum fuisse, quod alijs compluribus in locis damna tunc similia data à conductis pecunia, nunciarentur. Sed certo depræhensum est, in quodam stabulo lumine relicto stramenta ignem concepisse, & inde nocte profunda in vicinas hunc ædes satis lente quasi procedentem ita creuisse, vt ferum esset auxilium. Hic casus animum Philippi in recordatione vitæ iuuenilis Turingæ in studijs actæ cum omnium beneuolentia atq; amore, & ipse maximo dolore affecit. Colloquium autem illud tergiuersantibus aduersarijs in annum XLI. est extractum. Affuit ibidem Legatus Romani Pontificis. Hic cum oratione habita ad tempus & rem præsentem accommodata, actiones illas esset exorsus, Philippus respondere ei cupiens, à Granuelano, qui Imperatoris Caroli loco præsidebat, prohibitus fuit hoc facere, metuente ne vehementius aliquid initionibus, de quibus bona spes adhuc erat. Cumq; Philippus hoc animaduerso, se moderate responsurum esse dixisset, postulauit Granuelanus ab eo perquam benigne, vt eotum labore supersederet. Et scio, inquit, te posse

posse tibi moderari, quando vis. Ita breue & minus elaboratum ab altero quodam responsorio datum, in eruditorum quorundam dicta incurrit. Etsi autem aderat Eccius, qui fulcire quasi sedem Pontificiam putabatur, & causæ tamen bonitas, & rerum de quibus agebatur veritas, & Philippi etiam Melanchthonis doctrina, facile tutata est partem illam, & aduersarij tum non parum percussi, colloquium institutum non illi quidem recusare, id quod honeste facere non poterant, sed clanculum impedire, & disputationes defugere. Et modo moram quarere congressibus, modo nouas condiciones ferre: Tandemque eo deuenire, vt conscripta a se capita postularent publice recitari, & omnes vt ea approbarent illisque subscriberent autoritate præsidis adduci. Non poterant his assentiri Saxonici. Atque ab alijs quoque comparum controuersiarum explicatio, præferebatur tortuosis & obscura varietate implicatis istorum formulis. Quo offensis nonnullis nouæ artes tentatæ fuerunt, & institutum vt singuli accerferentur & audirentur coram ijs, quibus gubernatio colloquij illius commissa fuerat. Estque actum primum cum Henrico Theologo Illustris. Princip. Friderichi Palatini, sene illo quidem neque eximie doctri-
 trinae

ctrinæ laude celebri, sed viro opt. & in veritate exploratæ atq; certæ professione defensioneq; acerrimo & constantissimo. Post hunc existimabantur audituri Alexandrum Alesium Theologum Illustris. Principis Iosachimi Marchionis. Qui quidem & paratus erat & cupidus conflictus. Sed huic obstitit iussum præsidis, qui & Alesium ad pugnam instructum sciret, & talem administrationem rei viciosam esse animaduerneret. Nam Saxonicis cumq; his coniuncti, cernentes quæri suorum distractionem, & concipi ab adversarijs spem fore eos separatos timidiore, epistolam à Philippo compositam illis & in consilium aduocatis miserant. Ea testati se ex animo piam concordiam expetere, & bono studio profiteri id doctrinæ genus in quo versarentur, (quem iudicarent esse consensum catholicæ Ecclesiæ Christi, eumq; illustrari & patefieri oportere) significarunt non aliqua se cupiditate, non petulantia, non morositate, dissidia alere, qui tanta pericula tot ærumnas, tam dira odia sustinerent: Et orare se cum reuerentia, scripsere, vt se illi interpellari boni consulerent, ab ijs qui propter communem Ecclesiæ Christi necessitatem aduenissent. Post hæc ostenderunt, auidere ideo differri colloquium, vt noua capita excudantur ipsis deinde proponenda, quibus

bus cogantur assentiri. Et hac ratione ad concordiam rem adduci posse, fortasse alios quos arbitrari. Quos & falli certum sit, & discrepare hæc à Decreto Haganoensi. Se aduenisse vt doctrinam placide conferrent cum aduersarijs, non vt acciperent leges capitum flexiloquorum & insidiosè scriptorum, quibus non tollerentur sed magis inflamarentur dissidia. Eo accedere & illud, quod iniquum sit, non audita vtracque parte ire in suffragia. Fortasse argumentis auditis atque perspectis, ex vtracque aliquos parte mutatos sententias, quas adhuc retinerent. Itaque graue esse præiudicium suffragia præripere. Recusasse se synodum Pontificiam, quod iniquum sit aduersarios & hostes esse iudicaturum, quam si iam aduersarij velint necessitatem imponere assentiendi capitibus suis. Conuentum enim synodi habiturum plures doctos & moderatos, & externarum nationum homines, minusque indulgentes affectibus animorum suorum, fortasse & hoc tum futurum fuisse, vt & attente audirentur ipsi, & res erudite disputarentur. Atque perhiberi à quibusdam sapientibus dici, ne esse quidem opus disputatione, quod illæ sint non rerum sed verborum controuersia, quas profit obruere potius quam agitando excitare. Cumque res sit

res sit eadem, horridiora quædam verba leniri posse, Quo iudicio vtramque partem grauius ledi. Si enim verborum tantum sint dissidia, interrogarunt illa in epistola Saxonici & socij ipsorum, cur suæ doctrinæ assentientes interficerentur? cur tot mortales, totasque adeo gentes deletas aliqui vellent? Perinde esse hoc, ac si Sarmata velit interficere Germanum, propterea quod lingua alia sit. Nihil mis se graues pœnas dare incitiæ, si ideo plectantur, quod non satis facundi aduersarijs videantur. Se etiam sceleratos habendos, si Ecclesiæ & Republicæ tranquillitatem turbent, non necessarijs rixis verborum. Sane si quando exarserunt ciuiles dissensiones, in ea quoque parte, quæ iustam causam tuetur, minus interdum moderate certari. Ideo non esse fortasse nullas in vtriusque partis disputationibus rixas verborum. Sed eas facile posse tolli. Et ubicunque res conuenit, non reprehendere se verba, quibus & ipsi saepe ipsdem sine cauillatione vtantur, quamuis sentiant proprietatem sermonis in doctrina Ecclesiastica seruandam esse. Non igitur litem de genere sermonis, sed rerum magnas esse controuersias: De vero Dei cultu & veneratione. De vera Inuocatione. Eas non esse eludendas hac specie, quod sint verborum certamina. Nisi aliqui fortasse omnia

um religionum dissidia verborum esse cer^a
 tamina putent, à qua philosophia Christiana
 nos prorsus abhorrere deceat. Se vnam ve^r
 ram Religionem esse statuere, quæ certo ver^o
 bo Dei tradita consensus sit Catholice Ec^l
 esie Christi, in qua regnet Filius Dei, &
 implorantes se audiat & impertiat salutem
 atq; vitam æternam. Quapropter orare se,
 ne capitum nouorum præiudicijs onerentur,
 neue rebus nondum disceptatis suffragia
 præripiantur, sed vt instituatür secundum
 decretum Haganoënsē collocutio. In ea se
 operam duros, vt omnes honesti viri in^{te}
 telligant, quod non abhorreant à moderatis
 consilijs. Vere enim posse affirmari, sic esse
 se affectos, vt morte etiam sua piam Ecclesie
 concordiam redimere cupiant. Vtrum vero
 aduersarij hanc quærant, an potius prauas
 rum superstitionum confirmationem, iudic^a
 candum se relinquere bonis & veritatis
 amantibus. Neque fucosas compositiones
 restituras esse tranquillitatem. Quod si de
 rebus ipsis integre planeq; disputari placeat,
 cur non secum potius agere uelint quam
 cum alijs? Nam se sperare suas explicatio^{ne}
 nes pijs mentibus satisfacturas esse, & omni^{no}
 existimare, Inuictissimi Imperatoris Ca^r
 roli eam esse virtutem, vt veritatem patefie^{ri}
 ri, & consuli saluti Reipub. velit rationibus
 opti^a

optimis. Ideo orare se, vt petitio illa sua in bonam partem accipiatur, eamq; proficisci non ab impudentia sed pio studio iudicetur. Quod si pergant aduersarij præripere suffragia, quale sit futurum iudicium bonorum vbiq; de conuentu illo, non esse obscurum. Quorum spem & expectationem falli non debere, neque sibi imponi necessitatem iustarum querelarum. Seq; confidere futurum vt autoritate præsentium interposita, ad veritatem patefaciendam studia conuertantur, & aliquando vno pectore & vna voce omnes Ecclesiastici cœtus Deum celebrent. His literis redditis ab incepto illo audiendi adoriendiq; singulos, autores suasoresq; eius defiterunt, rursusq; policeri facultatem congressuum publicorum, cum prius contendissent vt pauci quidam vtrinq; deligerentur, & rationem quærerent qua inueniretur aliqua controuersiarum moderatio. A quo consilio Saxoniorum cumq; eis coniunctorum quibusdam non abhorrentibus, vel quia præsidii obsequendum esse statuebant, Philippus, qui publicæ quietis gratia nihil non quod recta conscientia posset, faciendum tolerandumq; duceret, quid periculi tamen illa in re esset, libere demonstrauit. Seq; existimare ostendit, ideo proponi angustius illud colloqui-

um, vt dubiæ aliquæ & fucosæ confirmatio-
 nes sententiarum inueniantur. Cumq; iam
 eum talium actionum magnopere esset per-
 tectum, & ludibrijs aduersariorum prouoca-
 retur, vehementius tum etiam locutus est.
 Negauitq; se talium actionum participem,
 multo minus administrum esse velle: Non
 dicere sententiam, non scribere quicquam in
 hoc genere, non etiam si quid constitueretur
 approbare. Non, si exercitus hostium, qui
 ad portas esset, metu terreretur. Doctri-
 nam necessariam in Ecclesia illustrem & clau-
 ram esse debere, eius luci vt caligo prestigia-
 rum offundatur, se autorem adiutoremq;
 nunquam futurum. Ita ad congressum pub-
 licæ disputationis res est reducta. Ibiq; tum
 rursus postulatum, ne dissentientes suas ra-
 tiones pronuntiando explicarent, sed vt tra-
 derent perscriptas. Hanc occasionem aliqui
 abrumpendi colloquij censebant non esse
 amittendam. Quorum in Philippum absen-
 tem (is enim è consilio discesserat hortatus,
 vt quid optimum esset diligenter considera-
 rent) minus etiam clementem orationem fu-
 isse cognouimus. Sed pluribus visum est, hac
 etiam in parte præsidibus esse gratificandum.
 Conuenit igitur vt scripta offerrentur. Idq;
 cum faciendum esset, mutare rursus autores
 huius consilij sententiam suam, & moram
 inijs

inſerere, & tandem ad diſputationem verbo-
rum relabi. Itaq; ea ſtatim has quaſi velita-
tiones ſecuta eſt. Certatum fuit de naturæ
vitio & prauitate & Eccio ſuo more iactata
iam pridem enarranti, non ſine maledictis
contumelioſis in eos, qui iſta aliter diſſere-
rent, cum tamen aliter eum priuatim de que-
ſtione illa locutum eſſe conſtaret, Philippus
Melanchthon poſtero die reſpondit, & ſuæ
partis ſententiam veram expoſuit plane &
diſerte, & à conuicijs quidem abſtinuit, non
nihil tamen falis in Eccianis ineptijs deriden-
dis aſperſit. Poſt paucas congreſſiones,
rurſus diſſuadente Philippo, obtinuerunt vt
duo ad Præſidem accederent, qui de capite
diſputatione agitato, formulam congruen-
tem perſcriberent. Protulit tum Eccius
quandam ſuam. Sed poſtea auocatus Gran-
uelanus ab Imperatore Carolo, qui venerat
illis diebus Spiram, tota res ita relicta & ad
conuentum, qui Ratiſbonæ mox ageretur,
reiecta eſt. Hoc quaſi præludium magna ſo-
licitudine affecit Philippum, neq; paſſum eſt
bene ſperare de vllis talibus congreſſibus.
Neque ille aduerſariorum doctrinam, non
potentum vim metuebat, minimeq; omnium
cauſæ diffidebat: Sed aſtutiæ fraudes & la-
queos in concinnandis & colorandis diſcre-
pantibus ſententijs, & falſitate quaſi illumina-
nanda

nanda infuscandaq; veritate pertimescebat. In istis autem actionibus quantumuis parua & leues offensiones mirifice excruciare animum ipsius solebant. Neq; praesagia ista fuerunt inania. Nam proximus annus non modo fucata & tenebricosa illa negotia retulit, sed eorundem priores difficultates auxit, non uis inuolucris & integumentis additis. De qua Granuelanus tum ita discessit, ut & bona existimatio eius de Philippo Melanchthoni videretur esse, & ipse praese ferret voluntatem atq; studium, quibuscumq; modis posset perficiendi, ut Germania pacem haberet, policens se ad mansuetudinem flectere Imperatorem velle, & hortari ad conseruandam tranquillitatem, & iudicij publici nimiam seueritatem cohercendam, Deniq; pia & salutaria sua consilia omnia futura esse professus est. Anno Christi M. D. XLII. agit conuentum Imperator Carolus Ratibonae ad Danubium, quae Regenoburga a fluuio vicino appellatur, atq; Ptolemaeo esse existimatur Artobriga, colonia Tiberij. Ad quem cum actiones de doctrina Ecclesiastica superioris temporis essent prorogatae, ita eo etiam iussus est proficisci Philippus Melanchthon. Qui illo itinere in finibus territorij Patalinorum, cum vectoris culpa essedum quo ipse

ipse & alij vehebantur, euersum fuisset, manum dextram ita afflixit, vt nunquam interger vsus illius restitutus sit. Vel laxata, vel certe quassatis ossiculis detorta fuerat commissura cum cubito. Itaque & curationis tum & postea debilitatis ea parte incommoda molestiasque perferre est coactus. Protulerunt ibi librum, nescio quorum opera conflatum, de quo persuasum Imperatori fuerat, eo ipso vtriusque partis errores quos dissidentibus altercationes attulissent, posse corrigi. Postulabatur igitur vt ille probatus reciperetur. Id quod neutra pars facere voluit, cum Saxonici illum quidem non penitus reijcerent, sed censerent emendari oportere, inque eo operam suam policerentur: Aduersarij autem horum, totum librum repudiarent & damnarent. Vt infelice admodum sidere natum hunc librum existimari debeat: Qui recens veluti in pueritia sua omnibus inuisus & clanculum educatus postea adultior causa maximarum calamitatum fuerit, quando Interim dum Synodus cogeretur, eodem ferme, sed accuratius vestito, vt ferebatur prolato, quid fieri seruarique placeret, definitum fuit. Atque erat Ratiobonensis expositio talis, quae nisi disceptando & concertando diffidentiae alienationesque animorum corroboratae essent, ferri admittique

tiq; recte posse plurimis videbatur. Sed acur-
 tiores multa notabant, partim occulta falsi-
 tate inferta, partim callide & insidiosè per-
 scripta. De quibus pacis & tranquillitatis
 amantissimum Philippum curæ angebant die
 noctuq; , vt somnia etiã quædam, quorum
 visis per quietem territus esset, divulgaret.
 Sed tunc quidem magis aduersarijs quam
 Saxoniciis reclamantibus de libro multipli-
 cibus & varijs notis interpolato nihil consti-
 tutum fuit, & dimissus conuentus sat bonis
 conditionibus, Imperatore Carolo ad cala-
 mitosi exitus bellum Africanum festinante.
 Multorum etiã summorum virorum nun-
 ciata, interq; eos præcipuorum amicorum
 funera, maximum luctum & grauissimos do-
 lores attulerunt Philippo Melanchthoni in-
 primis Simonis Grynæi & Eobani Hefsi,
 quorum ille Basileæ vt supra dictum est, hic
 de quo nostra extat peculiaris narratio, Mar-
 purgi mortem obiit, seuitia pestilentia con-
 tinua annis pene tribus vastante regiones ad
 Rhenum & Harciniam. Quibus & Argenti-
 na cum alios præstantes pietate & doctrina
 viros tum Bolgangum Capitonem & Iaco-
 bum Bederotum amisit. Fuisse eo tempore
 cognouimus Philippi Melanchthonis ani-
 mum iterum inuitatione Gallica tentatum,
 cumq; eo actum, vt intermissam aliquando
 profec-

professionem tunc susciperet atq; perficeret, sed negotium istud neq; tractando accurate gestum est, & inter initia statim euanuit. In Britannia autem Rex diuortijs coniugijq; ludere, & pro arbitrio suo edere decreta, & quoscunq; ea improbantes crudeliter tollere e medio, siue Pontificis Romani, seu Saxonice Ecclesie doctrinam amplecterentur. Id enim modo obtineri omnium assensione studebat, quod ipse in animum induxisset, & sibi passus fuisset arridere. Quae & ipsa cum eorum respectu, qui atrocibus supplicijs interimebantur, tum priorum actionum memoria, animum Philippi vehementer, & dolore & interdum indignatione commouentia affligebant. Sunt autem deinceps ea negotia secuta, quae perpauca animaduertentibus, cum a plerisque parua & futilia ducerentur, a multis nihil prorsus curarentur, causas vel dederunt vel cumularunt atrocium turbarum & calamitosorum euentuum. De quibus si Philippi Melanchthonis sermones periculum praudentis, & ea consilia quae capiebantur quorsum euasura essent metuentis, iam recenserem, vereor ne non deessent, qui fingi ista suspicarentur, id quod impune facere liceret, & esset in procliu rebus gestis & confectis. Ne igitur in his monstram faciamus, perstringentur ea & breuiter
indica-

indicabuntur, quibus ipse partim non repugnans implicatus est, partim volens interfuit, partim etiam cum magna utilitate & fructu praefuit. Hoc autem vere commemorare possum, Nihil postea accidisse, quod ille non timuerit & praedixerit, cum quaedam probaret. Fuerat Rei Nauburgensis in Dururgia & cura Ecclesiastica eo loci gubernationis commissa Illustrissimae familiae Palatinorum Principi Ernesto Philippi F. Is mortuus est hoc anno, in quem narratio nostra iam excurrit, Iesu Christi M. D. XLII. Et suffragijs collegij illius surrogatus ipse, Iulius gente Pflugius, quae est Misnica nobilitatis primaria. Hoc esse factum non consulto neque assentiente se, Iohannes Friderichus Princeps Elector grauissime queri, neque actionem eam ratam esse pati. Causas Nauburgi praesidere Iulium, sibi tolerabile non videretur. Atque mirabantur nonnulli, Iulium ingenio excellente doctrinaque disciplinarum instructum & percultum opt. disciplinae rebus gerendis exercitatum, ut non vulgarem prudentiam adeptus esse crederetur: Hunc igitur talem virum & tam dubijs rebus difficilibusque & turbulentis negotijs cupisse

cupiſſe implicari, ne temporibus quidem
conſideratis, quibus parendum eſſe ſapientia
tes præcipere & neceſſitatis vim tribuere
non ignoraret, erant quibus mirum videba-
tur, quicquid non poſſent quid rei eſſet, decer-
nere. Sed ipſe & ſcripto quodam edito con-
ſilij ſui rationes reddi ſtudit, & alij, vt fit,
tunc alia cum ſuſpicari, tum affirmare, pro
eo atque factum iſtud probabant aut improba-
bant, Et de Iulio bene aut male exiſtima-
bant. Atque tunc Iulius ſolij Nauburgeniſis
poſſeſſionem adipiſci non potuit, cum ius
ſuum nihilominus proprietatemque eſſe doce-
re conaretur & dignitatem nominis retine-
ret. Poſtea tamen & illo, rerum ſtatu in
his regionibus alio, poſt infelicis belli exi-
tum, eſt poſitus. Poſtquam autem Princeps
Electör decrevit ſe non eſſe paſſurum illo
loco præſidere Iulium, & rei Nauburgeniſi
iuſſit alterum præfici, voluit Philippum Me-
lanchthonem aſſe eo tempore, quo in ſe-
dem Nauburgeniſem ab Electöre Principe
deſignatus ſolenni collocatione imponere-
tur. Intercedebat Philippo cum Iulio ſingu-
laris uſus, & literæ utriuſque ſcriptaque edita
Philippi, quanti uterque alterum faceret, te-
ſtabantur, & conſtabat ſumma benignitate
à Iulio Philippum compræhendi. Neque con-
tra dignitatem & amplitudinem Iulij quicquam

quam à Philippo est factum, Qui ideo sine recusatione suscepit iter illud, vt Ecclesiasticæ ac Scholasticæ administrationis diligentius constituendæ vel autor vel adiutor esset. Neque enim de cæteris quæ ad gubernationem terrarum aut bellorum motus, aut ordinandi statum Reipublicæ spectarent, ad hunc magnopere iam solebat referri. Itaq; eo erat non quidem sollicitudo de euentis illius leuior, sed dolor, si quid forte accidisset grauius, minus acerbus, Quod se culpa omnini carere, & istiusmodi neque consiliorum neq; actionum socium esse sciret. Etsi interdum mandabantur ei operæ quædam scripturæ apparatus armorum, quæ contra Turcicam in Pannonia vim expedirentur, aduersus Henrichum Brunosvicensem Ducem susceptum gestumq; est. Quam sic dedit, vt & vera imprimis & ad spem tranquillitatis ac horum narratio à proposito nostro aliena est. Sed Vt autem explorata turpitudine & manifestum dedecus neque adiumentis vllis quasi fulciendum, neq; ope consilioq; tuendum est, sic quæ prudentes esse interdum eiusmodi, vt omnium repræhensionem non possint effugere, & aliqua ex parte labascere vident, ea non dubitant studio industriaq; sua sustinere,

tare, ne grauioreſ ruinae atq; labeſ fiant. Non illi quidem committentes quod malum ſit & inhoneſtum ſpe euentuſ laudabilis ac boni, ſed hac ipſa moderatione & effugientes vitium & in praſentia rebus afflictis conſulentes. Nam qui rebus dubijs & perturbatis nimis fortes ſunt, ij interdum laborantibus ea remedia adhibent, in quibus medicina plus nocet quam prodeſt, curantes, contra prouerbium, malum malo. Haec negotia exceperunt alia quibus Philippus Melancthon & exercitus & defatigatus fuit. Nam qua ſolicitudo & anxietas de Repub. animum ipſius tunc excruciarit Imperatore Carolo ad bellum in Germaniae regione Cluuenſi excitatum aduentante, de eo nunc nihil dicam, & ad communes curas in talibus propter amorem erga patriam ſane mollis & teneri, & in conſideratione diligente futurorumq; prouidentia fluctuantis animi ipſius referendo apponam. Proprie autem oblata ei & ab ipſo ſuſcepta vt antea, deinceps perſequar. Gubernabat ea tempeſtate rem Colonienſem & commiſſam habebat Eccleſiae illius cuſtodiam Archiepiſcopus Hermannus Septemuir creandis Imperatoribus Romanis, annis grauis, amans veritatis, & cupidus rem Eccleſiaſticam in meliorem formam redigendi, quam non modo ipſe intelli-

telligeret ita esse deprauatam atq; corruptam, vt sine emendatione diutius stare non posset, sed videret eos quoq; , qui neq; Dei metu neq; hominum respectu magnopere tan gerentur, non audere tamen negare, plurimis & maximis vicijis laborare cum deformitate foeda & minime occulta. Atq; erat ille hoc iam pridem facere conatus, & aliquid in eo genere inchoarat, sed praclarum & salutatio & suasorem & adiutorem praecipuum ex collegio sacerdotum vnum Gropperum nomine, a quo postea non modo perfide desertus, sed hostiliter etiam oppugnatus est. Hic optimus & Religiosissimus Princeps ab Illustriissimo Principe Iohanne Fridericho Saxonum Duce impetrauerat, vt Philippum Melanchthonem ad se proficisci pateretur. Nam praclariss. & maxime vtili illius opera se vsurum in ijs quae parabat, arbitrabatur. Quae eum opinio vt non fefellit, sic concepta spes aliquantulum frustrata est. Quod & odio quorundam oppugnantum vel Philippis Melanchthonis culpa, sed importunitate humana commota fuerunt, & effectum vt non modo Pontifex Romanus sua sponte procliuus ad irruendum in Coloniensem sanctissimum

tissimum Episcopum, incitatus vibraret quasi fulmen execrationis vsitatae, sed Imperator quoque Carolus ut diu multumque virgendo impulsus, contra Principem, in quem more maiorum & Iure publico, sine solennis iudicij legitima cognitione vindicari nullo pacto liceret, iracundiae & seuitiae sententiam tandem pronunciaret. Verum haec aliquanto post acta, neque mea narratione exponenda sunt. Sed Philippus Melanchthon anno Christi M. D. XLIII. deducente pietate & virtute atque eruditione doctrinae praestante viro Petro Medmano mandato Archiepiscopi Mense Aprili iter ingressus, ad Principem venit Bonnam, ubi ille tum commorans istam rem agebat, & redijt ad suos mense Augusto maximaeque laetitiae aduentus ipsius fuit vniuersis, sed scholasticis potissimum, qui obviam illi processere secuti praecipuosque & Magistros suos. Quid autem & consuluerit & aegerit apud Principem Philippus Melanchthon de eo & ipsius & aliorum scripta extant, quae eius testantur diligentiam & solertiam & fidem, in cunctis quibus tractandis adhibitus fuit. Ut minus clementiusque tunc repugnatum fuisse, iam nonnullos optare, existimari posse videatur. Ab Archiepiscopo accersitus fuerat Argentorato Bucerus, cuius nomen erat inuisum

in primis, cum neque in illius vita ullae turpitudinis maculae haerent, neque in doctrina errorum vitia deprehenderentur, & ipse neque pericula neque molestiam laboremque ferre, qui pro tranquillitate Deo aeterno grata, & hominum societati profutura susciperetur, recusaret. Annus proximus fecundus fuit causis malorum & magnum moerorem attulit Philippo Melanchthoni nunciata mors patriae ipsius Illustriss. & fortiss. Principis Ludouici Palatini. Quo vivente, nemo admodum timuit, ne erumperent in publicam cladem & perniciem bellorum, multorum animis odia simultatesque inclusae, quae veluti antecedentia tempestates saevas & horribiles murmura iam dudum exaudiebantur. Non mihi scribens Philippus Melanchthon se per quietem visum esse significabat videre, ab illo se accersi, idque in eam partem interpretabatur, quod tum & curis conficeretur, neque firma valetudine vteretur, se ab illo Principe mortuo ex hac vita euocari. Verum praesagium hoc obitus Ludouici fuit, qui est altero anno subsecutus. Philippus autem vixit non sibi sed alijs benignitate Dei diutius. Alterum grauissimum vulnus animo Philippi inflixit acerbissimus casus Hieronymi Pamgertneri Norimbergensis, viri sapientiae, virtute,

virtute, doctrina literarum, eruditione, humanitate excellentis, & maximi religionis puræ & pietatis amatoris. Quem & adolescens ipse adolescentem cognouerat, cumq; eo familiarissime in communibus studijs Vuittenbergæ vixerat, & progressum ad amplissimos honores in patria ipsius colere persequeratur, cum quidem ab ipso cum reuerentia Præceptori debita diligeretur. Optimum hunc & integerrimum atq; summum virum in itinere reuertentem domum à conuentu Spirensi, quo missus à sua ciuitate fuerat, quidam tunc, qui se hostes reliquijs fœderis Sueuici profitebantur, compræhensum, inq; diuersis latebris, vt necesse fuit, abditum & diu vexatum tandem pecunia accepta dimiserunt. Atq; existimabatur alteri istas fuisse insidias positas, sed rebus instructis ac paratis, cum Pamgertnerus in illas incidisset, præda oblata arripienda fuit. Declarauit Philippus Melanchthon dolorem quem ex amici fortuna aduersa capiebat, non modo sermone & literis suis, sed studio quoq; & opera, cum perficiendo vt familia Pamgertneri consolationibus eorum subleuaretur, quorum autoritate eam moueri, & vnde bonam spem ostendi sciebat, tum quærendo occasiones etiam quasdam liberandi captiuum & ijs à quibus detinebatur placandis, Principum

pum quotundam fauore clementiaq; & cura
 adhibita, & notorum ex equeſtri ordine ho-
 minum adiuncto ſtudio. Sed liberatio illa mi-
 rabiliter impedita & res dilata fuit, Nonnul-
 laq; capto laudabilia atq; glorioſa ipſi nocue-
 runt, de quibus narratio verbosa neq; huic
 argumento congruit, neq; à me eſt perfequen-
 da. Cum diuturno tamen dolore & ingens
 vitæ propter morbos periculo, patriæ reſti-
 tutus eſt & redijt domum Pamgertnerus, læ-
 ticia omnibus bonis exultantibus, & ad con-
 ſpectum reuertentis effuſa ciuitate vniuerſa.
 Furor quidem iſte Martius & vis graſſato-
 rum, quin crimen ſubeat ſcleris & impieta-
 tis, vereor vt defendi nequeat, ſed & vſur-
 patur tamen ille more, & in hoc mundo ſu-
 um ſcilicet malum cuiq; æquo animo eſt fe-
 rendum. Philippus autem alijs etiam tunc
 aduerſis, & malis familiaribus atrociter ve-
 xatus eſt. Quorum commemorationi eſt
 multa obſtabant animo meo, prorsus tamen
 de his reticendum eſſe non duxi. Filiam ma-
 ximam natu Annam amantiſſimam ſui in-
 credibili caritate diligebat. Erant autem
 vehementes admodum incitationes huius in
 illo viro affectionis, adeo vt aliquibus hæ-
 immoderata & cum indulgentia nimia con-
 iunctæ viderentur. Sed in filia omnino na-
 tura

tura optima & præclarum ingenium, pietas
tisq; & omnis honestatis decus, non immerito
illam patri magnopere commendabant, ma-
tris præsertim partu difficili in lucem edi-
tam, & in quam amoris paterni vis se pri-
mum quasi effuderat, accedente etiam for-
tasse aliqua occultiore naturæ conciliatione.
Erat puer gentis Marchicæ, qui tum certis
de causis clanculum Vittenbergæ in studijs
literarum educabatur, inq; ædibus Philippi
Melanchthonis degebat, patria Brandepur-
gensis, Georgius nomine. Hic discendi ar-
dore flagrabat, & in eo impetus quidam di-
uinus manifesto apparebat, efferens se ad sa-
pientiæ virtutisq; præstantiam, qualis in om-
nibus qui vlla in parte & quocunq; genere
virtutis singularem laudem & egregiam fa-
mam consecuti sunt, fuisse animaduertitur
& esse consuevit. Hinc enim existit immen-
sa cupiditas impellens atq; instigans animum
ad ea suscipienda & agenda, quibus, quæ ali-
quis appetiuit, ea se esse adepturum sperat.
Inter quos conatus neque labor fugitur, ne-
que cura alia admittitur, neq; cogitationi
actioniue alteri locus relinquitur. Inq; hoc
modo opera datur, vt in quod incumben-
dum sibi aliquis duxit, in eo laude excellen-
tes ipse non modo assequatur verum etiam
antecedat. Itaq; dies noctesq; summa con-
tentio.

tentione enititur, vt ad partam studio diligentiæ suæ facultatem, maiorem aliquam copiam addere & acquisita bona augere possit. Vidi ego hunc Georgium, qui postea Sabini nomine celebris fuit, valde tenera adhuc ætate, lacrimas profundentem ad lectionem boni & elegantis carminis. Audiui tristes querelas eius, deplorantis suam infelicitatem in scribendo, cum non solum per ætatem nihil quod perfectum esset ipse elaborare, sed ne intelligere quidem rationem perficiendi elaborandiq; adhuc valeret. Huic sane iuueni puellam filiam suam desponderat Philippus, duxitq; eam ille anno Chr. M. D. XXXVI. Cumq; non modo scientia literarum bonarumq; artium excellere, sed dignitate quoq; præstare cuperet, & difficultatis & molestiæ in isto cursu nonnihil ei fuit exhibitum. Atq; de cæteris prætermitti recte potest narratio. Hoc autem anno, in quo expositio nostra occupatur, ostensa spe melioris & splendidiore conditionis in Prussia, haud scio quo pacto inter focerum ac generum non quidem odium aut similtas, sed alienatio tamen quædam & prope dissidium ortum fuit. Narrationem autem talium ideo nequaquam omitteendam ducò, non modo ne quid prætereas, sed vt huiusmodi quasi vulneribus inspicis;

ctis, quam misera interdum vita sit magnorum virorum intelligatur, cum ad onera Reipublicæ pondus etiam domestici doloris adijcitur. Fons autem erat omnium, quod Sabinus socero nimia cupiditate illustris fortunæ videbatur ardere. Ille autem non tantum adiuuari & quasi promoueri se ab ipso, quantum optabat & posse arbitratur, ægre ferebat. Scholasticæ vitæ genus amabat Philippus, & illa humilitate delectabatur. At Sabinus eminere & conspici volebat amplitudine etiam honorum, & opulentia. Itaque magna ille spectare, neque nominis celebritate, quam rectis studiis sibi comparauerat esse contentus, Hoc agere ut vulgi oculi in se conuerterentur, & ipse in Reipub. quoque luce versaretur. Ex eo fiebat ut voluntates horum aliquantulum disiungerentur. Quod ubi accidit, quamuis non inimicitia etiam suscipiantur, amicitiam tamen debilitari variis suspicionum offensionumque causis necesse est. Etli autem Philippo Melanchthoni nemo inueniebatur ad eleuanda ferendaque ea, quibus interdum grauissime lædebatur, fortior atque patientior, tantum aberat ut ab ipso vilius veluti secessions occasio daretur, tamen in hac quasi velitatione multa vehementer pupugerunt animum ipsius, praesertim cum nonnihil tristitia vel etiam acerbis

tatis ad filiam pertineret, quam, ut diximus, maximo amore complectebatur, Quamq̃ tam procul deinceps abfuturam, & cum marito iritato discessuram esse, valde dolenter ferebat. Aliqui etiam huic aut illi assentando pene effecerant, ut distractio ad iurgia ac contumelias euaderet. Sed ista tamen veluti tempestas sic abiit, ut moderatione tolerantiaq̃ & obsequio Philippi facile leniretur Sabinus, & coniunctio benevolentia mutua inter ipsos conseruaretur, & in coniugij vsu nihil insuaue sequeretur, praesertim cum & rei atq̃ dignitatis accessione augetur Sabinus. Apud quem Philippi filia postea, nulla re dirumpente iucundae consuetudinis amorisq̃ mutui vincula, annis quatuor in Prussia vixit. Decessit enim anno Ch. M. D. XLVII. apud montem Regium Prussiae IIII. Cal. Martij, qua nocte per quietem patri species mortuae filiae oblata est, eoq̃ somnio significatum esse casum istum & ipse existimauit, & euentus facit, ut credibile sit, Eiusque mortem nunciatam magis molliter tulit pater amanti. illius, quam pleriq̃ esse laturo crediderant, vel ratione quasi in girum exultantes animi motus reducente, vel diuturnitate temporis ad toleranda omnia factus robustior. Priuata haec incommoda solitudine Reipub. cumulabantur. Nam & bellum

bellum periculosum inter Imperator. Carolum, Regemq; Galliaë Franciscum vtriusq; summa contentione impendebat ac mouebatur, & actiones de Brunsvicensibus negotijs instituebantur eiusmodi, vt his semina certaminum tumultuumq; nouorum iaci viderentur. Verum & res tandem, Carolo in Gallicum agrum progressu longius, composita est, & pax inter Reges facta, & contentio illa Principum intra verborum male dicta & criminationes tunc quidem constitit. Sed Philippus Melanchthon alijs quasi in portu, id est apud suos, procellis iactatus ita fuit vt pene euerteretur, vel oppressus vel pulsus iniquitate & odio nonnullorum, qui contra ipsum Martini Luteri animum incitauerant atrocitate accusationum, quarum caput erat moderatio & lenitas, quibus ab illo aduersarios subleuari dicebatur. Atq; alijs temporibus concedendo & molliendo quaedam, causae eum nocuisse praedicabatur, Tunc autem renouabantur, cum quadam non modo vehementia sed plane seuitia, disputationes de sacratissima in Ecclesia Christi actione coenae mysticae, quae est communicatio corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi. De ea quorundam qui Martino Lutero ita se dabant, vt doctrinam illius vniuersam non modo cupide amplecterentur,

tur, sed eam etiam exaggerare non necessaria interdum amplificatione studerent, horum igitur nonnulla insulsa & propemodum profana tam dicta quam scripta, illi nonnullisq; alijs pijs & attente rem considerantibus non probabantur. Sed hæc quasi nubecula celes- riter eo quidem tempore depulsa, turbæq; istæ facile sedatæ fuerunt, & temere incita- tam iracundiam quibusdam reprimentibus, & Philippo Melanchthone solitam modera- tionem patientiamq; constantissime vsur- pante. Grauiter etiam percussus tunc ille est nunciata morte Valerij Cordi, qui patrem habuerat Euricium, virum ingenio doctri- naque excellentem. Qui me cum Erphordia- am studiorum causa venissem humanissime complexus notumq; habuit admodum fami- liariter, suorumq; Epigrammatum luculen- tis versibus studiose ornauit. Eumq; ego vi- cissim obseruans colui, & quibus potui offi- cijs illa ætate conditioneq; mea adiuui. Ne- que erat minus in filio præclara natura, & tempora magis opportuna ad illam perco- lendam optimarum literarum artiumq; co- pia, & occasiones habuerat patre meliores. Hic iam omnibus ad spem expectationemq; de eo admirabilem erectis, cum spectata- eruditionis atque scientiæ opera edidisset, in Italiam augendæ liberalis & vtilis cognitio- nis

nis gratia profectus, Romæ febre laborans
 moritur. Morbus autem contractus puta-
 batur, nimia defatigatione in locis calidio-
 ribus, quod ipse qui in artis medicinæ studi-
 um incubuisset, non prata modo ac campos,
 sed montes vallesq; vbiq; perreptare herbas,
 radices stirpesq; explorans non cessaret. Ae-
 grotavit eodem tempore ibidem Cornelius
 Sittardus Colonienſis, qui tum quidem pe-
 riculum euasit, sed postea Norimbergæ cum
 maxima laude & plurimorum salute artem
 Medicinæ faciens tabifico morbo con-
 sumtus interiit anno Christi M. D. L. Vale-
 rium autem vt notum carumq; luxit Philip-
 pus, sed magis deplorauit mortem ipsius
 propter erepta Reipublicæ commoda & in-
 terceptos fructus, qui potuisse ab illo, si con-
 tigisset vita diuturnior, percipi viderentur.
 Sequens annus Christi M. D. XLV. vidit cru-
 delissima supplicia & seuitiam immanem in
 Gallia regno, non tantum singulos aliquos
 corripientem, sed in oppida populosq; totos
 grassantem, iugulando omnis ætatis, sexus,
 conditionis mortales & inflammando oppi-
 da atque vicos regionesque vastando, quod
 aliqui in studio veritatis & errorum manifes-
 torum declinatione, tanquam hostes nomi-
 nis Christiani & desertores catholicæ Eccle-
 siæ accusarentur & condemnarentur. Vidit
 & con-

& conuentum indictum in Vangionibus. Qui fuit vltimus (nam euasit hic in annum proximum deductus Ratibonam) in quo verbis & colloquijs de controuersis doctrinæ capitibus disceptari placuit. Nam siue insidiosè & callide, seu fatali quadam progressione, ita res actæ, eaq; tum cogitata, de liberata susceptaq; fuerunt, vnde tandem varij multiplicesq; conatus belli Germanici eo euaserunt, quo iamdudum cupiditates plurimorum impulerant. Affuit ibi Cardinalis Farnesius. Principes Germaniæ non affuerunt. Itaq; cum colloqui de religionis rebus mentione, conuentus alter rursus indictus, qui ageretur ad Danubium Ratibonæ. Interea ad recuperandum principatum suum exul Brunsvicensis tentare moliriq; quicquid poterat & collecto tandem exercitu in suo quondam territorio tunc victus captusq; fuit, ductante copias foederis aduersarij Philippo Landgrafio Hessorum. Hoc anno mortuus est optimus & integerrimus sapientiæq; & virtute inprimis pietate eximia præditus Georgius Heltus patria Vorhestensis, quod est oppidum ditionis Pabergicæ, meus præceptor sic de me meritis vt non minus gratiæ ei quam parentibus deo beatur. Qui neq; me aliter quam filij loco toto quinquennio, quo discipulus ipsius fui habuit,

habuit, & retinens illam caritatis affectionem dilexit omni tempore vitæ suæ. Vtebatur hoc Reuerendissimus & genere, sanctitate omniq; ad Deum & homines laude Illustrissimus Princeps Georgius Anhaltinus, quæ antiquissima & præclarissima Germanicæ nobilitatis familia Ascania est: Eiusq; autoritate atq; fide non facile quicquam aut prius aut potius ducebat. Fuerat autem cum Fratre Illustrissimo Principe Ioachimo in disciplinam ei adolescens traditus. Quo nomine & erga me illorum Principum clementissimum fauorem expertus sum, qui me etiam condiscipuli appellatione dignarent. Sed tantum tribuebat Helmutus Philippo Melanchthoni à quo & ipse singularem in modum diligebatur & magnificabat, vt sæpe impetraret copiam aliquantisper Vuittembergæ degendi. Vbi illum cerneret cum libellis & chartis ad loca doctrinæ publicæ itare, non minus assidue & relictis omnibus quam infimæ sortis alterum quendam. Tantus durabat in sene etiam ardor discendi. Nonnunquam de grauib; & difficilib; rebus quærendi consiliq; petendi ille caussa à Principe eo mittebatur, In quo valde liberaliter potestate facta vti solebat. Atq; is tum Dessauæ mortuus & Illustriss. Principibus & Philippo Melanchthoni ingens

gens desiderium sui reliquit. Luxeruntque cum illi ut parentem, hic non secus atque fratrem, & monumentorum operibus ac scriptis studeverunt celebrari. Cunctas ille facultates suas libris commendatis impenderat, habuitque Bibliothecam omnis generis librorum repletam. Cuius æstimatæ precium munificè Principes persoluerunt secundum voluntatem & sententiam testamenti ipsius. Non possum silentio hoc loco præterire quod memorabile videtur. Cum Heltus à primæ pueritiæ annis castissime celebs vixisset, considerans tamen in quam ætatem incidisset, & cuiusmodi vita moresque essent sæculi huius, certæ pecuniæ summæ fructum annuum honestæ & pauperi alicui virgini dotis nomine, quo facilius in matrimonium collocari posset, de suis bonis destinavit. Quod matrimonium conciliari ad conscientiæ puræ conservationem, & turpitudinis multorumque malorum fugam plurimum prodesse iudicaret. Mei quoque ego mœroris & luctus domesticum socium eo anno Philippum Melanch. habui, cum in patria amissem carissimum fratrem de tribus vna mecum adhuc reliquum Hieronymum. Quem Philippus quod cognovisset esse ingenio bono & acro, & morum gravitate, & probitate vitæ, multisque præcipuis laudibus eminere, non mea tantum

tum caussa, sed ipsius etiam admiratione adductus, carum habuerat, & mortuum verae beneuolentiae lacrimis deplorabat, cum meos quidem gemitus consolatione amantissima literarum suarum sedare conaretur. Id quod & ante asperis temporibus nostris ille studiosiss. fecerat, quae curae ei fuere maiori, quam si propria essent atque sua. Miserat ad eum non diu ante quam moreretur epistolam accurate scriptam, de filia, cui ille, quod minus considerate & ignorante se consilium de coniugio coepisset, valde irascebatur. Quae leuitas quantopere parentes honestos & sequentes laudem integritatis offendere soleat, intelligebat quidem Philippus, sed malum istud sanari ignoscendo ducebat esse melius. Quae & ipsa epistola, vna cum alijs ipsius, si videbitur & res tempusque feret, aliam quando edetur. Et ista, nostrarum enim rerum esset expositio, inculcanda non sunt, cum quidem varietatem habuerit tantam vita fratris mei, & ea in vtramque partem illi vsu venerint, vt narrare indignum non esse videatur. Qui & diuinitus ex periculis maximis ereptus, neque secundis rebus insolens, neque aduersis mollis fuit. Veritatis amans, integritatis & fidei spectatae. De quo proftrato etiam melior existimatio bonorum fuit, quam de ijs quorum odio & inuidia con-

cides

ciderat. Verum de his satis. Rediens igitur ad propositum oratio ea quæ restant persequatur, Et isti quasi Emblematis ignoscatur à legentibus, mentionique tali impetret veniam fraterni amoris affectio, & desiderium amissi huius, & consanguineæ necessitudinis recordatio. Hoc anno commissæ administratione rei Merseburgensis Illustriss. Principi Augusto Henrichi F. Duci Saxonum, adiungi ad gubernationem ipsius placuit Illustrissimum Principem Georgium Anhaltinum, cui respectus & cura Ecclesiæ regendæ imponeretur. eoq; ille munere est functus diligentia & fide maxima, ad id usque tempus, quo administrationis istius onus Princ. Augustus deposuit. Cum enim inde functionem muneris sui pendere vniuersam non ignoraret, hanc prouinciã non magis habente Principe Augusto, suam quoq; curationem sibi adimi & simul extinguere intelligebat. Paulo post, quorumcunq; sane operam atq; studio, nam mihi ista scrutari non est visum, effectum fuit vt collegium Merseburgense ommissa antistitis more maiorum ex suo corpore electione, postulandum ab externo statuerent vt antistes Ecclesiæ illius esse vellet, cum qua iam gubernandi regionem illam principatus rursus cohærebat. Is fuit eorum genere qui antistitum aliorum suffraganei

ganei vocantur, vicarij quidam certis operationibus sacrorum exequendis. Quos & ipsos, quod antistitum nomine censeretur oportere existimaretur, certarum urbium titulis ornari, earumque ritu solenni antistites renunciari, tum est coeptum, cum Christianae religionis veritas superstitionum varia specie commutata fuit, siue errore seu dolo. Atque ille qui tum Merspurgum accitus ad hoc fastigium dignitatis & opum peruenit, Sidonius appellabatur, natus in terra Feringensi humili loco, & educatus in studijs Tubingae, ibique & Magistri liberalium artium honorem consecutus, cum vixisset aliquantisper in contubernio fundato ad alendos pauperes scholasticos, quibus certo numero & de domicilio & victu & doctrina prospectum est, Inde ad ludos literarum aperiendos discessit, venitque Moguntiacum ad Rhenum. Ex magistro ludi deinde, quod doctior quam alij & facundus esset imprimis, factus sacerdos est concionumque in templis habendarum munus ei datum. Et his gradibus ascendens ex illo quo diximus Vicariorum genere, ad principatum Merspurgensem processit. Postulationi isti Illustriss. Princeps Georgius, cuius in eo collegio spacij temporis longi praerogatiua esset, in quod ipse ante caeteros omnes cooptatus fuerat, assentiri magnis &

Q

grauibus

grauibus de causis noluit. Non quod ipse
 sibi aliquid commodi quæreret, sed ne temere
 committeretur summa rerum ignoto, &
 de cuius actionibus atq; scriptis editis suspi-
 cio esset, doctrinam Ecclesiasticam perpur-
 gatam & probatam sibi, illum non amplecti.
 Nam quod ad terræ illius dominatum attine-
 ret, testabatur Imperatoris Maiestati se sub-
 iectissima voluntate parere, neq; recusare,
 ne, quem huic præesse Imperator voluisset,
 potestas ista contingeret. In qua sententia
 optimus Princeps constantissime perseuera-
 uit. Sed neq; de his rebus quæ opinio quiq;
 sermones hominum fuerint, neq; omnino
 temporum illorum quasi cursum enarrare, &
 eo, vnde digressa est expositio, reuocare il-
 lam, libet. Princeps Georgius & sapientia
 & animi magnitudine excellebat, sed religi-
 osæ pietatis & veritatis cœlestis amor atq;
 studium erat in eo eximium & admirabile.
 Cum igitur ab ipso peteretur hoc adiuuen-
 tum, & vt in Ecclesia Merspurgenſi antistiti-
 tis loco præſideret, non prius potuit obtine-
 ri assensio, quam consultis ijs, qui in Saxonia
 cis regionibus præſtare cognitione & scientia
 veritatis cœlestis, & viri optimi integer
 rimiq; videbantur. In quibus primas facile
 tenebant Martinus Luterus & Philippus Me-
 lanchthon. Quorum non modo cohortatio-
 ne mo

ne motus, sed sententia atq; iudicio impulsus, ferri sibi illam curationem & honorem mandari passus est, vt rem Ecclesiasticam Merspurgi gerendam suscipret, minime tunc quidem constitutam atq; ordinatam, ac potius admodum confusam & distortam. Quam illius vigilans pietas & religiosa industria, in eam formam redegit & tali ratione composuit, quæ firmissimo fundamento nitens, non modo dum ipse præsuit stetit, sed neq; postea labefactata est, vel non audentibus vllis conuellere pulcerrimi quasi ædificij structuram, vel non reperientibus quid melius rectiusue elaboraretur. Norat Princeps Georgius non solum sacrarum literarum exquisitam doctrinam, sed consuetudinem etiam & ritus Ecclesiæ, tam definitos & expressos in illis, quam secundum has consensione fidei introductos. Nam à prima adolescentia in his studijs versatus fuerat. Eratq; ei exploratum quatenus à sincera & pura sacrarum literarum intelligentia, doctrina Ecclesiastica alicubi recessisset, & quibus in partibus antiquitatis religiosa obseruatio deprauata, mosq; maiorum corruptus esset. At ille in omnibus bonam esse conscientiam & se culpa vacare cupiebat, inq; eo maxime sollicita erat circumscriptio ipsius & diligens consideratio. Itaq; non, nisi suffragijs in vi-

cinia Ecclesijs præpositorum designatio illa
 approbaretur, & solenni conuentu iudicium
 hoc fieret, & sententia ipsorum cum religio-
 sis ad æternum Deum precibus publice co-
 gnosceretur, vel nominis honorem admit-
 tere, vel vsurpare dignitatem, vel omnino
 quicquam rei gerendæ capessere voluit. Fue-
 runt ea tum acta, quæ illa quidem, tunc ab
 ijs, qui Romanæ horum temporum Ecclesiæ
 præscriptionem vt mendosam neq; amplius
 ad veritatis normam quadrantem, sequi se,
 scientes & intelligentes vitia, sine impietatis
 scelere posse non arbitrantur, mutata in vera
 & recta (vt ipsi affirmant atq; demonstrant)
 non esse legitima perhibentur ab omnia mor-
 dicus tenentibus, quibus Romani Pontificis
 nomen & autoritas prætenditur. Sed omnes
 profecto qui adessent aut spectarent non aut
 profani aut dementes, cum re ipsa actiones
 illas religiosissimas tum specie esse præcla-
 rissimas, si quod sentirent vellent dicere, fa-
 teri cogerentur. Atq; putavi inferendum
 hoc loco scriptum à Philippo Melanchthone
 de his compositum omnium in Ecclesijs vi-
 cinis præsidentium, qui accersiti fuerant, no-
 mine, cui & illi, vt fieri solet atq; debet sub-
 scripsere. Gratias agimus Deo æterno
 patri Domini nostri Iesu Christi, quod im-
 mensa bonitate & instituit inde vsq; à condi-
 tione

tione & restitutione generis humani, & seruat omnibus sæculis vsq; ad resurrectionem mortuorum, ministerium Euangelij, & excitat subinde idoneos Doctores, ac mandata dedit Ecclesiæ suæ, vt vocet idoneos ministros, & promittit se per eorum vocem daturum Remissionem peccatorum, Spiritum sanctum, vitam & iusticiam æternam, & oramus eum, vt lucem Euangelij sui non sinat extinguere, sed nunc quoq; excitet puræ & salutaris doctrinæ Euangelij propugnatores & fideles custodes, & colligat sibi etiam nunc in his regionibus Ecclesiam, à qua in omni æternitate celebretur. Cum autem ad hoc ministerium Euangelij Reuerendiss. & Illustriss. Princeps Dominus Georgius Princeps in Anhalt, Comes Ascaniæ & Dominus in Bernburg, Præpositus Ecclesiæ Magdeburgensis, rite & pie vocatus fuisset ad functionem muneris Ecclesiastici adiuuandam in Episcopatu Merspurgeni, accersiti sunt vetere primarum Ecclesiarum more, viri docti & graues, qui vicinas Ecclesias gubernant, quorum nomina infra ascripta sunt, vt in ipsa Ecclesia Merspurgeni, ad hanc vocationem adderetur publicum testimonium ordinationis. Nos igitur conuocati, quia certo sciebamus hunc Illustrissimum Principem Georgium recte intelligere

& constanter amplecti puram Euangelij doctrinam, quam Ecclesiae harum regionum vna voce & vno spiritu cum catholica Ecclesia Dei profitentur, & eximiam eius esse virtutem & sanctitatem, testimonium nostrum de eo, ritu apostolico impositione manuum, declarauimus, & ei ministerium docendi Euangelij & administrandi sacramenta commendauimus. Cumq; Paulus Tito praeceperit, vt presbyteros ad docendas & gubernandas Ecclesias passim constitueret, sciat hic ordinatus voce Apostolica sibi praecipari in hac functione, vt sacerdotes ad docendas & regendas Ecclesias ordinet, & eorum doctrinam & mores inspiciat, & meminerit sibi quoq; praecipari a Filio Dei: Et tu conuersus confirma fratres tuos. Et cum filius Dei sedeat ad dextram aeterni Patris, vt sit efficax per hoc ministerium, precamur vt in tota gubernatione regat & adiuuet hunc ordinatum, sicut promisit, inquit: Si quis diligit me sermones meos seruabit, & pater meus diliget eum, & veniemus ad eum & mansionem apud eum faciemus. Et vt hac se consolatione sustentet ordinatus ipse hortamur. Etsi enim multa & magna sunt in gubernatione pericula, nec vlla est sapientia humana par tanto oneri, Tamen sciat Deum vere adesse, & in Ecclesia habitare

tare ubi vox Euangelij sonat, eamque defendi & seruari a Deo. Hac fiducia suscipiendi & perferendi sunt tanti ministerij labores. Data die tertia Augusti Anno M D. XLV. in oppido Merspurg. His sua quique nomina qui tum acciti praesentes erant, subscribere, & est res peracta religiosa cum pietate & specie praecleara. Qua indicata, ea pergamus narrando persequi quibus postea quoque Philippi Melanchthonis implicatas considerationes, curas, operas, studium, industriam fuisse comperimus. Conuenerat ut Ratibonae aliqui de ijs negotijs atque rebus colloquerentur, quae ad religionis sanctitatem instaurandam pertinerent: Huic actioni interesse, qui huiusmodi alias prius moderatus fuisset, Philippum Melanchthonem initio placuerat, literaque ad ipsum ea de re missae, paratum esse instructumque iusserant, ut iter statim ubi nuncium illius accepisset, ingrederetur. Scripserant amici quoque alij aliud admonendo subiicientes. In quibus leuia pleraque erant, de vestibus, de comenatu, & similia. Quae cum illi curae cordique non admodum essent, aliquantulum indignabatur, in tanto discrimine, sollicitari animos respectu ad tam parua, cum praesertim maiora minus attente considerari viderentur. Itaque constat tunc responsiones ipsius ad quosdam fuisse

fuisse stomachosiores. Sed consilium istud de Philippo Melanchthone legando præter opinionem omnium subito mutatum fuit. Ipso quidem haud ægre ferente, multi tamen neque tunc probare, cum maximum periculum impenderet, remoueri Philippum Melanchthonem, & postea euentui infelicioꝝ causæ aliquid hoc dedisse arbitrari. Itaque qui delecti fuerant cum Lipsiam transirent, officij gratia Philippus Melanchthon eo usque proficiscentes est secutus. Iam de Synodo indiçta, cuius locus Tridentum designatus esset, varij rumores spargebantur, & non nihil consultabatur. Friderichus etiam Palatinus, qui Ludouico fratri successerat, Quod indies magis intelligeret, quo res Ecclesiasticæ prolapsæ essent, neque post longam expectationem opem tam misere afflictis non modo errore sed scelere & improbitate dominationis iniustæ, ferri cerneret, cessantibus ijs, quorum officium erat morbis illis mederi, ipse subuenire rebus laborantibus in suæ ditioni subiectis terris statuit. De quo cum ad Philippum Melanchthonem in primis referretur, cumque non modo absentis consilium peteretur, sed literæ etiam mitterentur, quibus ille accersebatur, scriptæ clementissimæ & benignitæ & humanitæ, fiebat vt ad cogitationes graues de Synodo, non

non leues istæ accederent. Atq; Synodum illam magis specie quam reuera indictam & inceptam, aliudq; simulatum aliud cogitatum fuisse, cum alijs signis depræhensum, tum administratione negotij declaratum est. Reginaldus quidem Polus stirpis Regiæ Britanicus exul, in eorum numerum relatus, quos Cardinales vocant, magna cura consilioq; graui & ex animo, vt videtur, perscripsit, quid fieri seruariq; in talibus cœtibus oporteret, isq; liber nuper adeo est editus, ea quæ iam dudum non modo nutant sed plane ruunt substernens atque statuens perinde ac certa & firma. Consultabatur tamen, vt dixi, ab ijs, qui insimulabantur seditionis in Ecclesia, tanquam Pontificia Maiestate læsa & turbata Repub. quid à se, vt tali in re agerent, officium videretur postulare. Verum tunc quidem non admodum laboriosæ deliberationes istæ fuere, & alijs ad Danubium missis Philippus Melanchthon in sua quasi statione remanere cogebatur, neq; concedi illi peregrinatio nedum migratio. Quibuscunq; tamen modis potuit institutum laudatissimum Illustriss. Principis patriæ suæ adiuit, cum quædam conscribendo de forma doctrinæ, tum mittendo, qui illi, exercendo administrandoq; consentaneas actiones, præessent.

HOC loco interposita de sequen-
 tibus præfatione quadam, diui-
 dere & quasi interpolare continua-
 te narrationis seriem visum est. Ut,
 si quis forte hæc cognoscenda putasset,
 & attentius legendo superiora se sen-
 sisset defatigari, tanquam in longio-
 re itinere sisteret hic gradum, &
 paulisper acquiesceret. Cum præser-
 tim ea quæ restarent, magis quam
 priora, veluti in salebris alicubi hæ-
 rendi necessitatem expositioni impo-
 situra essent. Ut mihi ipsi quoque oc-
 casio querenda fuerit, qua, sicut co-
 mici seruuli quasi respirarem & re-
 ciperem anhelitum, quo expeditius re-
 liqua enarrarentur. Peruenit enim
 iam expositionis contextus ad demon-
 strationem rerum magnarum & mi-
 rabilium, itemque grauium & ha-
 bentium multiplicem mœsticiam: quæ
 statim

statim, postquam Martinus Luterus ex hac vita excessit, mota susceptaque & gesta sunt, turbasque eas dederunt & facinora ediderunt, quibus diuina & humana, cum pernicie maxima, labefactata & conquassata esse constat. Atque audiui ego ante mortem Martini Luteri annis aliquot, cum sermones haberentur de dissidijs ob doctrinam & ritus ecclesiasticos factis, viros prudentes & autoritate singulari praeditos sic loquentes, ut ostenderent se, viuentem Martino Lutero, nullam spem consensionis atque pacis concipere posse. Et comperi, nunciata morte ipsius, quendam Britannicæ gentis dignitate & honoribus præstantem dixisse: Arbitrari sese illo tempore maxime opportuno ad reconcinnandum diuisa & dissipata componendum, propitij Dei

tij Dei benignitate, è medio abiffse
 eum, qui impedimento reconcilianda
 inter alienatos gratia futurus fuiffet.
 Quanta autem fit humanarum men-
 tium cæcitas cum contemplandis per-
 fpiciendisq; præsentibus, tum impen-
 dentibus & futuris prævidendis at-
 que considerandis, hoc etiam casu co-
 gnitum fuit. Quem enim non pauci
 primarij viri obftare tranquillitati
 ac quieti folum opinati fuerant, eo
 ipfo remoto, maxima demum tempe-
 ftates, & eluuiæ tanquam aggeribus
 ruptis fæda extiterunt. Quan-
 quam autem ifta tempeftas Germa-
 niæ potiffimum oblata eſt, & hanc
 inprimis illa calamitas peruaſit, non
 diu tamen poſt incitata ingentium
 malorum vi alia quoque loca corre-
 pta fuiſſe ſcimus, & an non ad ali-
 quos miſeria etiam deinde maiores
 perti-

pertinere possint, haud scio an exploratum sit nemini. Ut non debeat pro nihilo duci eorum notatio atque coniectura, qui suspicati fuere: Quod illo die, quo Martinus Luterus mortem obiit, in fastis ascriberetur concordiae nomen, eo omen tendere, ut concordiam interiisse significari videretur. De quo sane statuat quisque quod volet. Quae quidem ijs temporibus, in qua incidit Martini Luteri ex hac vita migratio, tractata & mox designata sint, qui animo cogitationeq; percurreret ac comprehendet, is deprahendet atque comperiet, maiores difficultates & inhumaniores inimicitias, & iras vehementiores, & acerbiora odia deinde cum prodijisse, tum pergendo in sacris profanisq; rebus strages edidisse eiusmodi, quarum & nunc detrimenta deplorientur

rentur, & quas secutura etiam infelicitates animis perturbatissimis metuantur. Cum sint autem libera de dubijs existimationes, ut alij aliud arbitrari concessum est, sic liceat, nisi fallor, putare: Superstite adhuc Martino Lutero neque suscepta fuisse neque gesta ea, quorum cum sensu doloris nequaquam levis meminimus, & indicia magis quam enarrationes à nobis deinceps referentur. Hæcque ipsa, habeo persuasum, recordanti, Inclyte Princeps Philippe, vel de mea descriptionis subiectione, vel alia quacumq; occasione, illustris. virtuti sapientiaq; tue excitatura esse sensus cogitationesque & animi motus varios atque diuersos: Cui negotia actionesq; omnes nota, & cuius in iisdem opera occupata, & exercitatus labor, & pericula versata sunt. Et si autem

autem interea & iracundia indignatio, & doloris quoque morsus, repetendo & veluti refricando nonnulla, haud abesse poterit: ut tamen praesentibus duris atque asperis rebus, secundum Euripidem,

Iucunda tristium ac malorum obliuio,

Sic profecto eodem autore,

Suavis est laborum praeteritorum memoria.

Atque abiire sic pleraque, ut cum magna quidem iactura tum naufragia misera facta, sed collecta tamen res atque recepta, & rursum Reipub. quasi nauigium instauratum sit. Cum quidem neque vexatio interim prorsus intermissa cessauerit, neque procella ventorum vehementiorum penitus siluerint. Nunc vero id scilicet agendum est & illustrissima tua excelstitati & ceteris non modo in caussa coniunctis, sed quibus
patria

patria omnino & Reipub. uniuersa
 salus & incolumitas cura est: ut re-
 cuperata tanquam ex desperato pene
 morbo sanitati et retenta vita tuenda
 detur opera, et caueatur, ne denuo in-
 cidatur in eundem. Sunt autem
 agrotationes magis & periculosa &
 molesta, in quas leuatus semel ali-
 quis iterum delabitur. Me sane de
 ea ratione disputare, qua quasi bona
 valetudo Reipublica sustentetur, non
 decet. Facere tamen quin moneam
 nequeo, quamuis audacter vel teme-
 re etiam factum forte videatur:
 Post cultum quidem religiosa pieta-
 tis & venerationem Dei aeterni &
 doctrinae veritatisq; caelestis studium,
 nihil magis neque certius non solum
 tentationem prohibitorum, sed me-
 tum quoque malorum adempturum
 esse omnium, quam consentientium
 animo-

animorum illustris ordinis vestri sinceræque amicitia necessitudinem, & mutua voluntatis officia, in procuranda communi utilitate, & caritate patriæ præponenda coniunctioni, propinquitati societatique humanæ uniuersæ. Hæc affectio & istud propositum atque studium non poterit non simul vera propriaq; commoda singulorum complecti. Unde etiam optima spes excitabitur, futurum ut scelerata audacia violentæ aggressiones, & dissolutæ vitæ turpitudine coherceatur, & ad gravitatem disciplina veteris mores reuocentur. Per quam diligentiam in genus humanum clementia, sicut per contrariam prauitatem ira Dei æterni solet proferri atque incitari. Atque hæc iterum, quasi prolocuti hæctenus, ita deinceps reli-

R. quum

quum in terris curriculum Philippi Melanchthonis veluti per vitæ ipsius spacium deducendo persequamur.

HIS igitur temporibus quæ inchoarent annum Iesu Christi M. D. XLVI. Philippus Melanchthon comes fuit Martini Luteri in suam patriam ad Dominos illius iter factis. Vnde reuersis ipsis & prospera fortuna usis, cum iterum sine Philippo Melanchthone profectus eodem esset Luterus, mortem illic XII. Cal. Martij obiit, sibi quidem felicem, nam religiosa cum pietate & animo magno ac firmo placide decessit, plurimis tamen & potissimum Philippo Melanchthoni perquam luctuosam. Non potuit enim non mœrere eo amisso, cum quo annis XXVIII. coniunctissime vixerat, & quem ob virtutes eximias colens dilexerat, cuique in perpurganda & illustranda doctrina Ecclesiæ fidelis socius & adiutor fuerat. Facta autem est supra mentio singularis & eximie amicitie inter hos duos. In qua uterque scilicet vitia alterius cum nosset, ita tolerauit, ut quamuis & tempora ad distractiones procliuia, & hominum leuitas dissidiorum cupiditas es-

da effet, caueretur tamen ne simultas existeret, ex qua alienatio animorum nasceretur, & diuelleretur vsus consuetudinis ac familiaritatis. Qui autem viros magnos & magna laude præstantes, si quid in eis viciosum notetur, culpam putat, is nimis splendide de humana conditione sentit. Solius enim Dei est proprium, vt careat culpa, Hominum vero natura hoc non fert. Erat Martini Luteri ingenium acre & sagax, Erat animus ingens & excelsus. Nunquam enim in timiditate & socordia, vel etiam fortitudine & solertia mediocri, ea, quæ agit, susciperentur. Excellentes autem homines sicubi incurunt, non fieri id sine quasi fragore quodam potest. Sane lubricum esse hoc loco veluti iter expositionis video. Nam apud quosdam Martini Luteri nomen adeo odiosum est, vt auditum execrentur, contra nonnulli in illius dictis aut factis aliquid argui omnino potest, & si quis hoc facere audeat, eum statim impietatis reum declamitando peragunt. Ego, quæ comperi & vera esse scio, ea commemoranda duxi, neque inuidiam veritus neque gratiam aucupatus. Qui quidem Martini Luteri autoritatem & nomen ita celebrant, vt supra conditionem & modum generis humani non dubitent extollere, ijs videndum, ne præstantissimi atque

summi viri bonam existimationem tribuendo nimium diminuere, & suæ audaciæ ab illa excellentia præsidium quærere videantur. At isti insectatores, qui non modo omnia scripta illius damnant vt impia & turbulenta, sed nomen etiam auditum tanquam omnis mali detestantur, Nunc etiam si quid cordis haberent, poterant reminiscendo considerare, quid acerbitate odij & contumacia peruicaciæq; aduersandi & clamoribus vesandis effectum sit. Quorum enim vulnera sanandi causa attrectantur, eos clamando & obnitendo sibi ipsis nocere constat. Possitq; his narrari Aesopica apud Aristophanem fabula :

*Aesopus à cœna redibat vesperi,
Hunc allatrabat improba & petulans canis,
At ille ad hanc conuersus, o canis canis,
Hac si repressa, ait, lingua tua mala,
Panes coëmeres, cor tibi esse crederem.*

Et isti, si quanta inopia laborarent eorum, quibus religiosam pietatem abundare necesse est, reuocarent ad animum suum, siq; eis curæ esset, vt sibi ac alijs ea copia pararetur, quam requirit vitæ salutisq; conseruatio, sanperent profecto & rebus communibus ac priuatis consulerent rectius. Sed (incidit enim ætas nostra in fatalis cuiusdam conuersionis quasi articulum, cum neque admonitiones

tiones quicquam proficiant, & querelis inani-
 bus dolor tantum augeatur) orationem
 nostram ab instituta narratione recedentem
 non sinemus excurrere longius. Et de his
 rebus silentes, vna cum cæteris euentus &
 ipsos fatales, vt mulierculæ apud Aeschyl-
 um se facturas aiunt, perferemus. Marti-
 nus Luterus, quo tempore diximus, mortem
 obiit, præsentē infractoque animo & constan-
 te in sanctitate religiosæ pietatis, reliquitque
 & suis & alienis desiderium sui ingens, quâ-
 vis ætate graui decessisset (Nam annum om-
 nino LXIII. viuendo eum confecisse com-
 pertum putatur) Qui lugentes & ita tunc
 exequias funeris cohonestandas curauerunt,
 vt his memoria nominis ipsius quam studio-
 sissime & officiosissime celebraretur, & ma-
 gnitudinem doloris sui gemitibus & lacri-
 mis testati sunt. In quibus Philippi Me-
 lanchthonis studia atque officia eximie cari-
 tatis facile eminuerunt. Sunt autem eæ res
 statim consecutæ, quibus aliquid quasi re-
 mediij ab illo inueniri potuisse credebatur,
 vt tam difficili tempore eum decessisse magis
 deplorandum esse existimaretur. Cum enim
 conuentus ad Danubium iam ageretur, &
 inchoatæ essent disputationes de controuer-
 sijs Ecclesiasticæ doctrinæ, inter eos qui de
 illis sedate & moderate colloqui iussi fue-
 rant,

rant, præpositis etiam viris dignitate & sapientia præstantibus negotio illi, à quibus omnia audiendo cognoscerentur, & administrando ordinarentur, nescio quibus certaminibus exortis, etiam percussis vana, ut ferebatur, formidine quibusdam, cum essent reuocati Saxonici, cæteri quoque his adiuncti discesserunt, & ita colloctiones illæ abruptæ sunt, non sine aduersariorum criminatiõne & indignatione præsidum. Imperator autem in primis factum hoc grauiter & iniurioso animo tulit, & ad cætera putatur cogitando retulisse, quæ ad contemptum sui & maiestatem Imperatoris minuendam lædendamque pertinere arbitraretur. Instabant huic qui Ducem Brunsvicensem conquerebantur bello iniurioso petito, & paternis auitisque terrarum possessionibus deiectum, interque conatus recuperandi sua oppressum captumque in custodia vel carcere potius detineri, Nihil neque lenitate postulationis, neque iussorum seueritate proficiente. Huc accedebat demolitio castelli munitissimi, quod vicinum vrbi Brunonisvici tum demum inter actiones liberandi ducem placuerat dirui: Et non paruus cumulus, Iulij de Ecclesiastico solio Nauburgensis Ecclesiæ depulso. Ad indictum quoque conuentum non venire ij Principes, quorum suspiciosa erat voluntas

tas in refragando sententiæ Imperatoris. Quibus omnibus irritatus ille induxisse putatur tandem in animum & constituisse secum, bello decernere & auctoritatem Imperij sui armis defendere, ad quæ sumenda nullius instigatio hæctenus eum adducere potuisset. Qui autem, ista occasione arrepta, Imperatoris iracundiam auxisse credantur, & auxilijs ad bellum pollicendis incitasse voluntatem, & dubitantem confirmasse, & cunctantem impulisse (cum & occultius omnia facta sint neq; diuulgari ista conueniat, vel etiam multis de causis oporteat) non profertur expositione nostra parcente hominum personis, & refugiente consiliorum actionumq; illarum indignam & inamœnam mentionem, Res quoque illa tota quomodo commota, suscepta, gesta sit, à me non disferetur, hoc præsertim loco ad enarrandum minus idoneo, atq; adeo alieniore. Ad Philippum quidem Melanchthonem quæ durante adhuc colloquio agebantur, relata fuisse certum est, de cæteris alij in consilium adhibiti fuere. Afflixit tamen ista clades hunc grauissimè, cum dolore Reipublicæ, tum plurimorum misericordia, quorum salutem & fortunas in periculum vocari ista horribili rerum perturbatione cernebat. Iudicij quoque ille & sententiæ contentione

quadam mirifice angī. Neglectam enim esse veram & debitam communium malorum curationem non erat obscurum. Quam multa fraudulente & violente tentata designataque essent recordabatur. Neque eos, quibus Imperator tantopere irascebatur, non habere causas non tam aduersandi ipsi quam recusandi quaedam præ se ferentia maiestatis eius imperium, arbitrabatur. Tum animo voluere crudelitatem seuitiæ in excruciantibus necandisque plurimis innocentissimis & optimis ex omni ætate sexuque & conditione hominibus, Qui partim condemnati supplicij atrocissimis affecti, partim odio immani aduersariorum passim interfecti essent, nullius delicti rei, nisi quod non omnia, quæ huius sæculi approbatione gererentur, usurpare, quæque affirmarentur vulgo, ijs assentiri ipsi vellent, ac quaedam etiam reprehendere & culpare auderent. Recens etiam tunc facinus patratum, animos plærorumque exulcerauerat, quod superans immanitatem communium scelerum animaduersionem meriti tam effugisse intolerabile videbatur. Omnium enim vna voce ferebatur, & Hispanum quendam familia Diasium nefario dolo obdissensionem de Religione fratrem germanum obtruncandum curasse, se astante oculisque scelerato spectaculo satiante, & diligentia

gentia eorum, qui fugientem insecuti fuerant, depræhensum captumq̃, nihilo minus euasisse neq̃ tam impiæ cædis pœnas dedisse. Iam sententia Romani Pontificis excludens Archiepiscopum Coloniensem communione Ecclesiastica, & functione muneris priuans, quo tenderet non erant coniecturæ dubiæ. Hæc & alia animo considerationeq̃ Philippi quasi luctantia & tristitia euentus, quemcunq̃ exitum res habuisset, nullam viro optimo & Reipub. amantiſſimo deq̃ Ecclesia maxime sollicito quietem concedebant. Bellum autem procedere videbat, neq̃ apparere auertendi illius rationem vllam, præsertim, qui pacificando & seduli & fortunati sæpe fuerant, è medio sublatis duobus Illustris. Principibus Alberto Moguntino & Ludouico Palatino. Nam quicquid hic aut ille vociferetur, hi profecto tanquam aggeres, ne bellorum veluti amnes Germaniam inundarent, obstiterunt. Ita vndiq̃ consilio opeq̃ Rempub. ad tranquillitatem retinendam destitui, perspicue cernebatur. Etsi autem talibus temporibus & rebus magis quomodo ferantur quæ acciderint cogitandum est, quam indulgendum mœrori, fieri tamen nequit, quin boni & prudentes cum caussis tum tristitia euentorum magno pere perturbentur. Neq̃ enim ferrei sunt vt

non moueantur priuatis & publicis miserijs, & quo attentius omnia intuentur & animaduertunt certius, eo perturbari illos vehementius necesse est. Non modo autem quanta pericula ab externa potentia imminerent prudentium consideratione perpendebatur, sed in ipso apparatu belli maximi, quæ vel agebantur vel negligebantur, ea complures uereri cogebant, quid tandem futurum esset. In quibus non erat leuissimum inter Saxonicos Principes gentiles gratia paulo ante sic reconciliata, ut uerbis quidem illi mutuam beneuolentiam declararent, consensio autem animorum firma non esset, & offensionum memoria caussarumque suspicionum relinquerentur. Eos tum initio statim non quidem manifeste distrahi tanquam hostes, sed neutiquam ut socios coniungi apparebat. Nunciata autem sunt hoc anno & alia, quorum tanta esset foeditas tantusque horror, ut eis rerum omnium turpis atque terribilis confusio ac peruersio portendi uideretur. Ut Andreani in Scotia Cardinalis iugulati interitus. Ut Mechlinij miserabilis, pulueribus tormentorum ictu fulminis incensis vastatio. Nam quæ rumoribus uulgabantur ostenta atque monstra, ea hac narratione recensenda non putauimus. Edidit libellum paulo ante hæc tempora Philippus Melanchthon, quo sane haud scio

scio an nullus extet alius ipsius tam simplice libertate orationis compositus. In eo de Ecclesiæ disputatur autoritate & libris, quos scripserunt doctores in Ecclesia, quasi censoriæ notæ apponi videntur. Id quod ab alijs aliter acceptum esse scio. Neq; ego nunc de ijs dicam, qui, quoties minus clementer attinguntur eorum vlcera, vociferantur atq; clamant immoderate: Cum quidem medicinæ leniori ipsi locum iam non esse intelligant, & secandi vrendiq; tamen cruciatus reformident. Hos igitur talibus disputationibus & isto libello offensos fuisse mirandum non est. Verum ego ex alijs quoq; in quibus essent neq; à causa alieni, & erga Philippum Melanchthonem affecti haud male, audiui, cum de eo libello sic loquerentur, vt illum aperte reprehenderent, tanquam audacius facientem iudicium & nimis fidenter pronunciantem de ijs rebus, quarum hominis priuati & vnus, quamuis sapientis atque docti, cognitio non esset. Ac meminî ab vno præ cæteris notatum, tanquam prope modum temere ibi positum: Veterum quosdam aliqua minus diserte exposuisse, cum sentirent commodius: Quasi illi accusarentur vt infantes atque indocti. Verum enimvero, neque Philippus Melanchthon magis sententiã ferre pronunciareq; illa tanquam
iudex

iudex videtur, quam indicare potius quasi monitor & hortator, vt in omnium libris legendis, quorum humana autoritas est, meminere aliquis sibi versandum circumspecte & attente. Quod ad elocutionem vero attinet, Id tale scilicet est, vt si studium bene & proprie loquendi perpetuo tanquam castæ virginis pudicitia custodiretur, nihil opus esset istiusmodi admonitione. Nunc formam sermonis toties mutatam, & diuersis locis temporibusque tam diuersum vsum illius videmus, vt sit omnino quid à legentibus quique scriptores intelligi voluerint, consideratio necessaria. Vt autem vita moresque alij aliam orationem exprimunt, sic etiam orationis mutatio vitæ morumque affert conuersionem. De quibus, esset enim cum longum tum alienum, res in præsentia explicanda non est. Est autem hoc expectandum plane vniuersis, qui proponi sui cuiuscunque modi operis quipiam in publicum voluerint, vt non eadem omnium de illo sententia feratur, cum ex conuiuio ad vnas epulas inuitatis, tres saltem dissentire Poëta affirmet:

Poscentes vario multum diuersa palato:

Vt qui fortunam hac in parte subire nolint, & nimis illius quasi rotam pertimescant, eos optimum atque consultissimum sit, nihil proferre neque edere, ac, si quiescere omnino nequeant,

queant, quin aliquod artis suæ, quam didice-
 re, opus elaborent, continere domi istud, &
 secundum præceptum veteris tibicinis: sibi
 canere & Musis. Id quod mihi quoque scri-
 benti ista ante oculos inque animo fuit, qui
 cernerem quanto cum periculo, ut commu-
 nis omnium fieret lectio, hanc narrationem
 emissurus essem. Itaque sæpius in hoc descri-
 ptionis labore manus sublata est, & de ope-
 re tandem absoluto consilium edendi adhæ-
 sit. Venit autem mihi in mentem eius in-
 primis, quod gravissimus autor Plato scri-
 psit: Qui arcana naturæ, & ea quæ sola ani-
 mi intelligentia compræhendi possunt (ipse
νοητά vocat) nequaquam mandanda literis
 scriptisque per vulganda censet, sed memoria
 cogitationeque retinenda, & contemplando
 apud se semper & disputando cum ijs qui
 studio eodem teneantur, agitanda esse. At-
 que ego non semel & de his similiter cogita-
 vi, vel toto hoc descriptionis labore supersede-
 re rectissimum, vel certe nonnulla, quæ in
 nostro scripto enarrantur, reticuisse me &
 pressisse silentio, melius esse, ut & nullum in
 discrimen veniremus, & cum ijs tantum,
 quos constaret veritatem, religionem, pie-
 tatem, virtutem, doctrinam sapientiæ, in-
 genuas artes, eruditionem literarum diligere
 & magnifacere, hæc differerentur, & recor-
 dando

dando quasi ventilarentur. Sed vicit cupiditas mea proferendi in medium atque lucem omnia, cum praesertim indies, eorum familiarium numerus, quibuscum istiusmodi sermones haberi commode possent, minueretur, & bona vel non mala saltem spes esset, compluribus non modo iucundam sed utilem quoque fore lectionem scripti istius. Et ideo propter aliorum vel leuitatem vel etiam improbitatem, hos aut voluptate aut fructu cognitionis huius fraudandos esse non putauimus. Atque ut verum fatear, confirmato animo contra reprehensores & maleuolos, opinionem mihi valde arridentem libenter amplexus sum, ut arbitrarer mihique persuaderem: Bonis omnibus communicatione horum me rem gratam facturum esse, utque ab illis bonae existimationis de me & studiis meis quasi praemium, videretur neuiquam esse desperandum. Cum quidem tam hebes non esset acies mentis meae, quin praeviderem, pro sua quaque affectione & sententia, haec aut illa probaturum improbatumque esse, neque de fore, qui de alijs aliquid criminis inferrent, de alijs suspiciones concipiendo me accusationibus occultis verberarent. Quae cuncta permittens Deo aeterno, diligenter & fideliter expositionem istam per scriptam confidenter neque periculum pertimescens

nesciens vllum edidi, profuturam, vt existi-
 mabam, vel posteris, si ad hos, ita Deo aeter-
 no volente, peruenisset. His annis ex Fran-
 conicis ordinibus nobilitatis antiquæ & val-
 de celebris generosus Comes Berthamensis
 Michaelus Georgij F. Michaeli N. vna cum
 auunculo suo, familiæ Limpergicæ & ipsius
 perantiquæ & nobilis generoso Barone
 Christophoro, Vuittenbergam venit, & in-
 de huc ad nos sese contulit. Quorum no-
 mina vt huic narrationi insererem (cum &
 Illustris. Principum & eorum qui Generosi
 Comites, & nescio vnde, Barones appellan-
 tur, max. numerus tum Vuittenbergæ lon-
 giore aut breuiore tempore degendum pu-
 tarit) ea me mouerunt quæ mox dicentur.
 Sane Comitum Imperatoriorum esse eam di-
 gnitatem dubium non est. Nomenq; istud
 Græci quoque retinuerunt. Barones autem
 suspicari fortasse liceat, appellatos olim fuis-
 se eos, qui apud Imperatores & Reges præ
 cæteris liberaliter & bene instituti pari qua-
 dam existimatione & honore censerentur,
 ob virtutis studia atq; actiones. Cuiusmodi
 in regno olim Persico fuisse eos accepimus
 qui *δμόλοιοι* & *ὄμοιοι* appellarentur. Nisi alte-
 rius forte linguæ istud nomen est. Germani-
 cus quidem hos sermo ingenuos seu liberos
 Dominos vocat. Sed de hoc vnusquisq; licet
 com*

comminiscatur atque teneat quod libuerit.
 Comitis sane Michaeli & Baronis Christo-
 phori in pueritia adhuc valde tenera & pri-
 mis annis, ea indoles animaduvertebatur, qua
 nulla esse posset melior. Modestia erat sum-
 ma. Ad Deum & homines pietatis studium,
 non ita vt ab institutione in cæteris pueris
 interdum eminet, sed suapte incitatione ad-
 mirabile. Veneratio & charitas præstan-
 tum sapientia virtuteq; & doctrina virorum
 singularis, inprimis eius quo Magistro vte-
 bantur, cuius nutus etiam obseruabant, &
 quem immitiorem quoque ac duriores non
 modo non auersari illi, id quod fieri plerum-
 que scimus, neq; ab eius vsu consuetudineq;
 refugere, sed cum requirere absentem, tum
 præsentem habere in oculis, atque colere
 non secus ac patrem. Quod certissimum si-
 gnum notabatur naturæ in ipsis optimæ, &
 animi humani atq; mansueti. Itaq; omnes
 præclaram de eis spem concipere: Fore vt
 vna cum ætate virtutis in illis eximia pulcri-
 tudo, & splendor ingens conspiceretur &
 eluceret. Nemo non illos admirari atq; lau-
 dare, ac de eis omnes vno ore omnia bona
 dicere, gaudere aspectu ipsorum, conuictu
 lætari. Ingenium autem in Berthamen-
 Comite erat suauius & ad studia literarum
 atque ingenuas artes videbatur esse aptius.
 Vteba

Vtebatur apud nos hic doctore Dialectices
 & exercitationum dicendi, instituto Ma-
 gistri sui, Iohanne Cratone Vratislaviensi,
 Iuvene & ingenioso & docto atq; erudito.
 Qui postea in Italiam profectus, cum Medi-
 cinæ arti perdiscendæ operam daret, hoc
 consecutus est, vt à præstantibus ea facultate
 viris & Professoribus artis præcipuis non
 modo fauorem & caritatem, sed admiratio-
 nem quoque & laudem adipisceretur. Inpri-
 mis Montani diligentem assiduamq; audi-
 torem atq; discipulum se præbuit. Cuius ce-
 leberrimum nomen edendis dictatis præcla-
 ris illius, reddidit ipse illustrius. Sed doctri-
 na virtuteq; eius indies magis eminente, cum
 ab alijs multis expeteretur coniunctio &
 vsus huius, primum suæ patriæ inseruien-
 dum esse honestissima sententiâ censuit. Vn-
 de postea abstractus alio, dignitate & hono-
 ribus auctus amplificatusq; est. Habuit au-
 tem gloria, vt fit, comitem inuidiam, quæ
 secundum Poëtam summa petit, perhibe-
 turq; cæca, quod obrectando virtuti, & cor-
 rumpendo honores atq; præmia ipsius, sibi
 illa quidem aliquid commoditatis quærat,
 sed plærumq; peius noceat quam alijs. Est
 enim ea hæc bestia, quæ seipsam arrodendo
 consumit, suppliciumq; vt ait Poëta, suum
 est. Verum de Cratone & multas alias ob-

causas, & quod de nostratibus hominibus, qui adhuc viuerent, statuerim meas prædicationes minus effusas atq; verbosas esse debere, plura modo dicenda non putavi, cum plurima commemorari potuissent, quibus merita laude celebrarentur, cum aliæ virtutes ipsius, tum experientia, studium, industria, & eruditæ doctrinæ copia. Ut igitur paulisper ad Berthamensis Comitis mentionem redeam. Huius quoque gratia Philippus Melanchthon interdum huc ad nos veniebat: Erat enim eius erga illum affectio amoris præcipua, & expectatio summa futuræ gubernationis, quæ in ipsum vnicum hæredem illustris generis & nominis vna cum possessione terræ Berthamensis, incumberebat. Quapropter immatura mors ipsius (quam obiit coniunx quidem ille, sed neque relicta sobole quæ ipsi succederet, & ætate adhuc admodum iuuenili) à nobis omnibus deplorata est, & sunt ei iusta facta doloris acerbi, Reipublicæ potissimum respectu, cui illud præsidium vel certe subsidium tam difficilibus rebus & dubio statu, de improviso esset ereptum. Verum iam post hanc quoque digressionem, reducatur tandem ad institutum argumentum oratio, & prioribus reliqua adiungantur. Bellum igitur illud, de quo verba facere cœperamus calamitosum
 & sua

& infelix, instar tempestatis maximo impetu
 coortum incitari, & scriptis quibusdam edi-
 tis odia alienationesq; fieri maiores. Qui mos
 nequaquam bonus iam vsu erat confirmatus.
 Nam ubi aliqui se iniuria lacepsitos arbitra-
 bantur, mox prodibant libelli & ince-
 ptum caussamq; defensitantes, & aliorum au-
 daciam atq; vim accusantes, quibus non mo-
 do probra contumeliose, sed insectationes
 quoq; minaciter ingerebantur. Idq; quod
 exemplo fieret, iure iam fieri putabatur, &
 hoc modo caueri suæ quisq; existimationi
 bonæ & honestati nominis censebat. Ego
 vero ex viro nostræ ætatis prudente & ver-
 sato in grauissimarum rerum tractatibus, id
 audiui commemorante patris sui sermones,
 quod scriptum est eadem prorsus sententia
 in Plutarchi Timoleonte, hoc ferme modo:
 Plurimq; eo sunt ingenio vt maledictis graui-
 us quam malefactis offendantur. Iniquiore
 enim animo contumeliam ferunt quam dam-
 na. Secq; manu defendere in bello concedi-
 tur, vt necessarium, conuiciorum autem pe-
 tulantia de superuacanea & nimia improbi-
 tate & odio existere putatur. Sed, quod pa-
 ce dicatur patriæ, haud scio an non cum hac
 in parte tum alijs plurimis, externi mores
 inuecti constantiam & grauitatem veterem
 gentis dissoluta vita & corruptis moribus,

quasi eneruarint. Nam cum suas virtutes minus iam admirarentur, propriaque bona tuerentur nostri homines negligentius, placeretque eis fucata magis quam naturalis species, non dubitarunt sese alieno nitore quasi oblinere, vitiaque sua tanquam morbum, indulgendo cupiditatibus, fouere, donec sanitatem pene perdididerunt, & ab integritate praestantiaque maiorum suorum prorsus recesserunt. Non modo cladibus sane ingentibus, sed impetus seuitia quadam, & tristitia administrationis, denique rebus modisque omnibus bellum hoc horribile fuit. De quo postea cogitantibus nonnullis scio in mentem venisse & fuisse in ore versum oraculi, cuius sententia est: Plorare victos, perire victores. Dissipatis copiis quae contra Carolum Imperatorem Rom. fuerant contractae & eductae in expeditionem, quaedam illarum pars in has regiones retracta nouum bellum inchoauit, quam veluti incendij flammam inopinatam, qui restinguere noluerunt cum possent, aut furorem illius aluerunt etiam, iis quae gratia debeatur a nobis dici non est opus. Non defuere sane Principes aliquot, inque iis Princ. Elect. Ioachimus Marchio Brandepurgicus, qui pacificationi studiose operam darent. Hanc etsi primum odio & iracundia flagrantibus animis simpliciter respuerunt,

spererunt, Postea tamen eo peruentum assiduitate est, vt non multum abesset, quin reconciliata gratia inter dissidentes, efficeretur, ne tam lacrimabiles casus & euentus indigni sequerentur, neue eo res euaderet, vt nullus iam locus esset vel consilio vel auxilio. Hefsiaci quoque legati statim initio tentarunt possentne intercedendo belli impetus auerti, & cum laborantibus rebus succurrere malis, quæ impendere non esset dubium, miserisq; futuris occurri. Memini communicatis his cum Philippo Melanchthone & quibusdam scriptis, quibus conditiones quædam pacificationis quasi informarentur, ei ostensis, petitum esse, vt suam sententiam & ipse indicaret: Eumq; respondisse: Caput sibi videri omnium, vt Imperator placeatur. Ad quam spem ante cuncta necessarium esse se arbitrari, vt Principes aduersarij Cæsari fiant supplices. Tunc, inquit, petetur scilicet, vt fœdus inter ipsos & ciuitates ictum dissoluatur. Hoc aliqui donec poterunt fortasse impedient. Sperare quidem se aiebat, deprecatione aliquorum Principum à Cæsare pacem impetrari posse, si debita reuerentia omnium res agatur. Erat in conditionibus quarum paulo ante mentionem fecimus: Ne doctrina contraria & explosa deinceps damnaretur aut exagitaretur, ante

cognitionem legitimam. Ad hoc obligari neque debere neque omnino posse censebat vltimos. At si expresse poneretur: Nullos Principes aut ordines turbare velle ditaciones Episcoporum, aut aliquid eis adimere, aut nouo onere onerare, credo inquit, ita Cæsarem placatum iri. Erat & hoc in illis conditionibus: Discerni causas profanas & doctrinae veritatem oportere: Id sapienter & recte cogitatum positumque esse dicebat. Nam inconcinne quaedam permista esse multos perhibere, & si profana explicarentur atque componerentur, vt verbi causa cum Duce Brunsvicensi controuersia, sperare se hoc plurimum momenti ad mitigandum Cæsaris animum habiturum. Sed hæc tunc frustra suscepta & tentata sunt. Oppugnata est Lipsia & defensa aduersus vim tormentorum, cuius neminem audiui qui similem ad urbem vltimam adhibitam cognouisse se diceret. Præsidio autem Vuittenbergæ imposito, iam plerique ordinis scholastici, tanquam parum opportuni incolæ illo tempore, abscesserant, errabantque passim in Saxonice fere regionibus, aliquibus perbenigne eos recipientibus, cum nonnullis parum gratus esset aduentus illorum. Paulo post, nam proximo anno Christi M. D. XLVII. hæc sunt gesta, & Rochlicij deiecto præsidio, cui Albertus Ca
simiri

simiri F. Marchio Brandepurgicus præerat, ipsoq; capto, Imperator inuitus, vt perhibebatur, accessit cum exercitu altero, & Iohannes Friderichus vel minus cautus nimisque securus in tam arduis negotijs atq; rebus, vel aliorum consilijs rationibusq; inductus, vel quocunq; tandem pacto, celeritate & vigilantia & feruore quodam aduersariorum, Mulbergi, quod est oppidum ad Albim fluiuium, vltra quem traductis suis illic castra locauerat, oppressus victusq;, & ipse fuso, profligato, cæso exercitu, fortissime dimicans, neq; à suis recedens, vulnereq; aduerso grauiter saucius, ita captus in potestatem Caroli Imperatoris venit. Auditum est postea Imperatoris Ferdinandi, qui tunc in exercitu, & deinde fratris Caroli v. successor fuit, honestissimum testimonium virtutis & constantiæ Principis huius, interq; alia & hoc: Si omnes, quos secum ille tunc habuit tam fortiter atq; ipse dimicare, & sustinere animo præsentem hostilem impressionem, & vim repellere voluissent, vix futurum fuisse, vt eo ille die superaretur atq; caperetur. Fuit eo die quo prælium istud commissum est, & ante illum pene tribus, solis tetra facies, impediens lumen & eminentiam radiorum denso rubore, qui & in tectis ædificiorum & parietibus cum omnium intuentum stupore

quodam relucebat. Ego qui tum & ipse vt
 mei gregis plerique cum familia vagabar, illo
 tempore Vuurcepurgi eram, quo me post
 peregrinationem longam & iniucundam
 contuleram ad Præstantifs. dignitate, virtu-
 te & sapientia Danielum Stibarum, mei
 amantissimum, cuius & tunc & alijs tempo-
 ribus meis nobili viro dignam fidem, & erga
 me benignitatem sum expertus, & rebus cæ-
 teris, & in hospitio domesticoq; vsu ipsius,
 cuius tum fructum cepi quamdiu mihi, non
 illi libuit. Nam mirifice me retinere disce-
 dentem nitebatur. In hac mentione fui lon-
 gior, (cum & D. Stibari meritas laudes alibi
 extollere & coniunctionem amicitia nostræ
 non ignorari studuerim) quod nostrum or-
 dinem & genus scholasticum à quibusdam,
 qui stantes coluissent, iacens & proiectum
 non admodum fuisse subleuatum compere-
 rim. Sed ita fieri solere scimus, vt diligan-
 tur felices, miseri deserantur. Ego igitur
 tum non optima valetudine vtente D. Sti-
 baro in cubiculo ipsius prima nocte eandem
 speciem quasi tinctam sanguine conspexi lu-
 næ, ijsq; qui aderant demonstraui, vna me-
 cum admirantibus colorem illum in luna,
 quæ quadrati in circulo lateris spacio pene à
 sole abesset, globo propemodum dimidiato,
 quando illa insigniter colorari non consue-
 uit.

uit. Hæc minus apta huic argumentò videri, vt opinor non debent. Cum enim instituta sit de Philippo Melanchthone narratio, quid temporibus ipsius acciderit, quod & ab illo consideraretur notareturq; in primis, & eum afficeret atq; excerceret, indicandum esse sum arbitratus. Quibus narrationibus si inseruiffem interdum aliquid de me, neque hoc alienum aut absurdum visum iri speraui. Cum haud scio an nihil aliud ei curæ cordiq; vnquam, ex quo inter nos amicitia vsus cepit, discedenti illi quidem à domestica necessitudine, æque fuerit, atq; ego & res meæ. In quo tamen eum seruasse nos modum intelligi confido, vt attingendo omnia hæc perfringerentur, non differerentur explanando. Philippus Melanchthon in hac quasi tempestate tectum subiit oppidi Zerbستاني, quod est ditionis Ascaniæ. Cuius illustrissimæ domus clementissimam benignitatem, quæ & ipsa tum in discrimen non mediocre veniebat, perpetuo ille sensit. Atq; scimus non minori curæ fuisse Principibus illis salutem incolumitatemq; Philippi, quam suæ dignitatis fortunarumq; conseruationem. Cum in Saxonía debellatum, & res illæ ex Imperatoris Caroli sententia atq; voluntate, itemque Bohemica negotia pro Regis Ferdinandi arbitrio composita perfectaq; essent, Phi-

lippus Landgravius in Hafsia, summa cupiditate ubiq; stabilis & certæ pacis, autoribus potissimum Princ. Elect. Brandepurgensi & Duce Mauricio genero suo, sese & ipsum deditioe facta Imperatoris fidei permisit & ad Imperandum accersitus, in urbem Saxonicarum Salinarum, ibidem, (quod neque ipse tum metuebat, neque quisquam fuerat suspicatus ex ijs, qui pro illo deprecati persuaserant ipsi, ut clementiam potius Imperatoris semel, quam iterum vim & arma experiri vellet, quicq; sane cunctantem eum in tales angustias deduxerant) in custodiam datus & duriter habitus parumq; liberaliter humaniterq; tractatus est. Quæ sic instituta, conformata, acta esse, credibile est postea aliquos poenituisse, qui vel suasere, vel administrarunt, vel etiam gesserunt. Verum de his & alijs, quæ tunc bello confectio consulti factaq; fuerunt, ne vel indicij causa, si cut de alijs, verba faciendo essem longior, per mihi multa obstiterunt, sed omnium maxime dolor & mœsticia animi in recordatione eorum, quæ cum non possem in veritatis commemoratione, ordine & recte esse facta perhibere, ne criminando tamen exagitarem, aut quamuis leniter repræhenderem, pudoris mei esse censui, &, quid adeo vel iucundi vel fructuosi habituræ essent narrationes istæ
 non

non sane videbam. In hoc motu ferebatur
tanquam navis procellis ventorum optimus
vir Philippus Melanchthon & ea audiebat,
cognoscebat, cernebat habebatq; etiam in
manibus, quibus gravissimæ curæ maximæq;
anxietates & dolores summi cum ingentibus
laboribus ipsi imponebantur, adeunti inter
ea & vitæ pericula, & facultates consumen-
ti, quod sine vlla parsimonia & pene ratione
tribueret & largiretur, quicquid habebat ac
corradere potuisset, egentibus alijs. Ita ille
& in naufragijs rei familiaris & difficultati-
bus comitatus, & vario multipliceq; metu
non tam de se & suis quam alienis, qui se ad
eum applicuerant, tanquam fluctibus maris
iactabatur. Confecto bello in Misnia Im-
perator Carolus per Salinas Saxonicas &
Pabepergam iter faciens cum omnibus co-
pijs Norimbergam peruenit. Atq; illac cum
traduceretur victor exercitus tota vrbs aræq;
& foci, utq; dicitur, diuina ac humana in
potestate Caroli fuere. Quosdam sane ex
ordine Ecclesiastico metu tum valde debili-
tatos fuisse constat, qui belli tempore liberi-
us se locutos, & scribendo literasq; mittendo
fuisse incautiores non ignorarent. Ii etiam
sermonibus quorundam magis exterreban-
tur, à quibus & pericula augeri verbis, &
admonitionis sollicitudine animis percussis
trepida-

trepidatio formidoq; maior incuti. Erat tūm illa in vrbe habendis ad populum concionibus celebris Vitus Theodoricus ciuis ibidem. Hic à primis adolescentiæ annis magnam partem ætatis Vuittenbergæ in studijs pijs ac liberalibus absumserat, perfeceratq; diligentia, obseruantia atq; industria sua, vt præcipui in illa Academia, & Ecclesiasticæ scholasticæq; rei capita, cum expeterent vsum familiaritatis ipsius, tum valde eum diligenter. In patriam autem reuersus & vxorem duxit, & concionum mandato munere sic functus est, vt ad ipsum audiendum concursus fierent multitudinis tantæ, quantam omnino templum, vbi verba facere solebat, caperet. Affligere eum morbus celeriter cepit, in quo acerrimos cruciatus artuum perpeffus est. Cumq; recuperandæ sanitatis cupiditate variam opem à medicina peteret, & tandem aquas natura sua calidas placuiffet experiri, ita paulo post mortem obiit. Sed illo tempore æger, pedibus adeo eneruatis vt ingredi non posset, sibi quoque ne quid accideret grauius, magnopere timebat. Confirmationem tamen & ipse à se, & amicorum oratione, quamdiu in illa vrbe Imperator mansit, neque conspectum deinde vitauit vllius, neque aditu quenquam prohibuit, & fuit animo præfente atq; magno. Sed ab Imperatore

ratore Carolo erga neminem vllius ordinis, loci, generis mortalem, consultum factumue est quicquam, quod non modo manifestæ acerbitatis dolorem, sed querelæ etiam occulta deplorationem haberet. Quamuis, vt ferebatur, non deessent, qui Imperatorem, vehementer instigando, conarentur eo impellere, vt illa occasione vtens exemplum ederet in ciuitate præcipua iustæ iræ & congruentis temporis seueritatis. In quo quidem compertum est, non tam existimationi & rationibus Imperatoris prospectum consultumq; aliquos voluisse, quam suum emolumentum commoditatesq; priuatas quæsiuissse. Verum Imperator, quemadmodum diximus, neque ipse quicquam ægit aut statuit tristius in quenquam, neq; à suorum aliquo lædi, aut damno, iniuria, molestia affici vllum passus est, & ita transijt, vt nemo ne suspicari quidem posset, voluntatem esse ipsius ab illa ciuitate alieniorem. Ego tunc, cum à Stibaro discessissem, confederam Norimbergæ. Quæ ciuitas & erga me perquam benignam liberalemq; se præbuit, & obtulit hospitij copiam Philippo Melanch. munifice. Sed hic tandem & ipse redeundum sibi Vuittenbergam statuit, & vt eodem se reciperent, alijs quoq; non leuibus causis motus suator hortatorq; fuit. Etsi enim Illustris

Princi

Principes Duces Saxoniae mandato patris, qui Imperatorem sequi cogebatur, in Durin-
 gia congregabant dissipatas & vagas Mu-
 sas, & sedem his Ienam ad Salam annem
 oppidum designauerant, & Philippus Me-
 lanchthon lamentabilem casum Principis
 pietate eximia erga Deum & patriam praes-
 diti, utque generis splendore sic omnis virtu-
 tis claritate Illustrissimi largis lacrimis de-
 plorabat, neque venerari cessabat animo suo
 profligatum, cui florenti seruiendo summa
 diligentia ac fide praesto fuisset: Quid tamen
 non sibi sed alijs compluribus esset profutu-
 rum, & res atque tempora, ipsorumque adeo
 Principum rationes ferrent, omnibus mo-
 mentis suis ponderans quasiq; examinans,
 suo sibi loco tanquam in turbine tempesta-
 tis, secundum vetus nostrae gentis verbum,
 permanendum consistendumque esse duxit.
 Verum illuc & tunc & postea eruditione
 doctrinae & ingenio optimarumque discipli-
 narum & artium scientia praestantes viri se
 contulerunt. In quibus celebritate nominis
 excellens fuit Iohannes Stigelius liberali co-
 gnitione & virtute atque sapientia & facultate
 carminum non facile alteri vlli suae aetatis ce-
 dens, Vir animo excelso praeditus, & patriae
 suorumque in ea Principum ita amans atque
 studiosus, ut illustre exemplum ipsius in hac
 parte

parte pietatis eximiae proponi posse videatur. Confluxerunt tamen eodem & alij, qui vt temporibus illis admissi, sic aliquanto post multo libentius dimissi fuerunt. Quorum insolentia atq; peruersitas bonis & probis & vtilem operam dantibus multum negotij fecit, & malitia nonnihil creauit periculi, & cum animos quorundam moestitia & angoribus, tum fortunas ac corpora damnis & cruciatibus afflixit. Neq; abhorret a vero indignationis dolorisq; perturbationem quem aliquot annis ceperat Iohannes Sigelius ex necessaria magis quam expetita coniunctione nonnullorum, perculso ei debilitatoq; celerioris mortis causam dedisse, quem cum adhuc in his conscribendis occupare iugebamus, virum & amicum summum, & plurimorum scriptis epitaphijs alijsq; mentionibus lugubribus dolenter deploratum. Eodem tempore exclusus dum Ecclesiae communionem decreto Pontificis Romani Reuerendissima canonicis innumerabilibusq; laudum nominibus Illustrissimus Princeps Hermannus Archiepiscopus Colonienfis, etiam gubernatione terrarum priuabatur mandato Imperatoris Caroli. Qui ne belli aut cladis alicuius repugnando nouam tempestatem excitaret, cessit volens, & eorum, quibus aeternae salutis & vitae co-

piam

piam studuisset conciliari, corpora fortunæ
 nasq; cruentis gladijs & sæuitiæ immani ho-
 stium obiici noluit. Quam moderationem
 atque pietatem etsi laude dignissimam ipsiq;
 adeo ad reliquæ vitæ optandam quietem op-
 portunissimam esse Philippus Melanchthon
 videbat, non poterat tamen dissolutione eor-
 um, quorum instituendorum ipse socius
 atq; particeps fuisset, non vehementer per-
 turbari. Augebatur ægritudo tristitia nun-
 tiorum de amicis, quorum aliqui eiectione sedi-
 bus suis & dignitate fortunisq; spoliati exu-
 labant, aliqui capti in custodia tormentisq;
 detinebantur. Quorum præcipui indicaban-
 tur Iohannes Brentius, qui concionibus sa-
 cris præfuerat in Salinis Sueuicis, quiq; Tu-
 bingæ Erhardus Schneppius, & Ulmæ
 Frechthus, & Chembergi, oppidum hoc est
 vicinum Vuittenbergæ, præpositus Ecclesiæ
 venerabilis senex, Philippoq; singulari ne-
 cessitudinis & familiaritatis vsu deuinctus.
 Iam Mauricius Dux Saxon. periculo libera-
 tus, atq; modo dignitate septemuiratus au-
 ctus, de restituendis Academijs ambabus, &
 recolligendis ijs qui discesserant, & reparan-
 do ocio studijs, sedulo diligenterq; cogita-
 rat & ægerat, fueratq; Lipsiam accersitus
 Philippus Melanchthon ubi ad necessarias
 deliberationes ordines terræ subiectæ Ducis
 Mauricij

Mauricij potestati conuenerant. Neq; ille
 Vuittenbergam sibi decessione sua relinquen-
 dam, ac multorum potius rationibus atque
 utilitatibus consulendum, quam sibi peculi-
 ari respectu videndum esse duxit. Cuius con-
 silij atque sententiæ à plurimis improbatæ at-
 que reprobæ nunquam eum poenituit.
 Neq; illa prudenter cogitata casus ullus,
 quod interdum fieri solet, deinde quasi infu-
 scando contaminauit. Fieri autem aliter
 non potuit, quam ut scissa studia hominum
 rebus ita, quemadmodum strictim indicauim-
 us, gestis diuiderentur, & voluntates es-
 sent diuersæ. Atq; inuidiosæ omnino actio-
 nes quædam erant, eæq; ab æmulis, ut fit, a-
 cerbis criminationibus infamabantur, ijs po-
 tissimum quibus neq; exploratæ illæ essent,
 & qui in eam partem vnum vituperando, lau-
 dando alterum cupide prolaberentur, in-
 quam propendens affectio impellebat. Iam-
 que Imperatore Carolo disceptatione de
 Religione eo deducere contendente, quo
 multis annis & magno labore conatus esset,
 & Augustæ Vindelicorum iussis adesse Prin-
 cipibus & ordinibus Imperij, cum ante con-
 uentum se Ulmæ acturum edixisset: Augu-
 stæ igitur Imperatore Carolo postulante, ut
 vniuersi Synodi decretis se obtemperaturos
 esse promitterent, maleuolorum sermoni-
 bus

bus spargebatur, à Duce Mauricio hanc promissionem commoditate orationis obtinuisse Imperatorem, cuius fauorem, vel maxime liberandi foci ille causa, retinere vellet. Idq; actum esse in priuatis colloquutionibus. Est autem genus quoddam hominum sane leue, qui de maxime occultis atq; abstrusis audacissime pronunciare & affirmare non dubitant.

*Hi simulant se scire omnia, nec quicquam sciunt,
Quod quisq; in animo habet aut habiturus est scire
Id quod in aurem rex regina dixerit* (unt.
Sciunt, ut ait Senex Plautinus:

*Qua neq; futura neq; facta sunt tamen ij sciunt.
Falsos an vero laudent, culpent, quem velint,
Non stoccifaciunt, dum illud quod libeat, sciant.*

Atq; iisdem, ibidem dicitur, Nihil esse stultius neq; stolidius, neq; mendaciloquius neq; argutum magis. Atqui neq; tunc neq; vllis in tractationibus alijs compertum est, neq; planum fieri potest: Ducem Mauricium vel pollicendo vel approbando vel assentiendo integritatem sinceræ Religionis labefactasse. Hinc tamen cum ad Philippum tum alios, qui ab illo non discedebant, aut ei non male dicebant, inuidia manare, ijq; quasi causam proderent seq; retexerent, & à veritatis assertionem deficerent, plane impietatis accusari. Id quod illo quidem tempore & recens

tibus

tibus belli stragibus timidius occultiusq̃, a-
liquanto autem post audacius magisq̃ im-
pudenter esse factum scimus. Atq̃ primum
quidem hæc disceptationum de Religione,
cuius paulo ante meminimus, difficultas ex-
pedita fuit ab ijs, qui in Synodo congregati
decreta facere ceperant. Nam tanto bello
occupato Imperatore Carolo, quod ad de-
fendendam & tuendam Synodum geri præ-
dicabatur, Tridento Bononiam subito est
discessum. Quam migrationem Imperator
iniquissimo animo tulit, & interpretans Syn-
odi dissolutionem, autoribus adiutoribusq̃
huius vehementissime succensuit. Misitq̃
ea de re Legatos ad Pontificem Paulum, &
ad eos qui Bononiam se contulerant, Nam
Tridenti restiterant aliqui imprimis Germa-
ni. Sed ea responsa data sunt, quæ & Impe-
ratoris expectationem frustrarentur, & vn-
de liquido perspiceretur, pontificijs quales-
cunq̃ Synodi actiones procedere, atq̃ con-
firmari, in animo fuisse nunquam. Cum
Philippus Melanch. se Vuittembergensem
Academiam non deserturum esse statuisset,
rursum cœpta est ibi doctrina publica instau-
rari & frequentari. Lipsiæ autem etsi resti-
tutio omnium magis in procliui erat, deside-
rabatur tamen opera diligentia absentium
adhuc quorundam, mortuo præsertim, cuius

antea quoque à me mentio facta est, Caspare
 Bornero Theologo. Qui cum præsentissi-
 mo fortissimoq; animo toto oppugnationis
 tempore in vrbe remanens scholasticas ædes
 pro virili sua tueri, & publicam priuatamq;
 aliquorum suppellectilem conseruare anni-
 teretur, defatigatus nocturnis diurnisq; la-
 boribus, & contagione læsus (nam lues in-
 uaserat promiscuum vulgus quod sub vrbe
 tugurijs exustis aduentante exercitu oppu-
 gnaturo urbem, in spaciosis locis & fere va-
 cuis ædium illarum raptim confederat) &
 vigilijs, & victus cultusq; negligentia, atque
 potissimum mœrore & indignatione debili-
 tatus in morbum acquiescente iam aliquan-
 tulum animo, & metu periculi depulso, inci-
 dit, quo confectus obiit mortem cum bono-
 rum omnium deploratione & ingente mœ-
 rore, Anno Christi M. D. XLVII. III. Non.
 Maij annis nondum grauis neque effectus æ-
 tate. Neq; ego hoc viro cognoui neq; exitif-
 se vsquam alterum existimo, dignitatis utili-
 tatumq; suarum minus studiosum, dum rem
 scholasticam publice stabiliret, augetet, am-
 plificaret, ornaret. Itaq; illius memoriam
 nulla dies delebit, quamdiu literæ eruditæ
 loquentur, quibus non modo huius viri do-
 ctrina, quæ fuit eximia in omni genere disci-
 plinarum, sed integritas, amor veritatis, fi-
 des,

des, virtus, sapientia celebrabitur. Vetus & singularis cum hoc necessitudo fuerat Philippus Melanchthonis qui tunc non modo iugebat amici precipui mortem, sed requirens rebus dubijs & negotijs impeditis vel ducem peritiss. vel comitem gratiss. consiliorum actionumq; omnium, societatem coniunctionemq; sibi talis illo tempore viri ereptam esse in maximae tristitiae sensu querebatur. Interea Carolo Imperatore omnibus viribus annitente vt Synodus inchoata Tridenti ibidem perficeretur, & Pontifice atq; ijs qui Bononiam transierant refragantibus, proq; sua autoritate & iure, respondendo postulatis Imperatorijs acriter propugnantibus: Imperator reputans neque se dignum, intermitteri illarum rerum tractationem, quarum maxime caussa tam periculosum & graue bellum suscepisse ipsum gessissetq; asserbatur, neq; suis multiplicibus promissis de conouerfiarum Ecclesiasticarum cognitione consentaneum esse, relinqui tunc quoq; cum nemo voluntati ipsius aduersari posset, incerta, dubia, litigiosa omnia, pontificijs tam manifeste tergiuersantibus, cum quibusdam de liberata re, consilium cepit, excerpenti quaedam ex ijs scriptis, quae superioribus annis ad concordiam dissentientium de religione fuerant non tam absoluta atq; comprobata quam instituta

instituta & proposita. Atq; ita rursus liber
 paucorum quorundam clandestina & tene-
 bricosa opera congestus, & vt vetere verbo
 vtar, confusus fuit, quo præscribatur,
 quid interim, dum decreta Synodi prodirent,
 fieri seruariq; oporteret, ab ijs quidem,
 qui in doctrina Ecclesiæ & ritibus vsitatis
 aliquid innouassent. Vnde liber ille quasi
 tituli nomine est vocatus Interim. Et de-
 dit facietis multa false dicendi occasionem.
 Cum quidem neutri parti placeret, & vtriq;
 etsi non eodem modo atq; proposito, cum res
 pudarent. Suntq; postea multo maiores &
 deformiores dissipationes atque etiam ruinae
 consecutæ. Conuenerat autem & eo consilio
 prolatus fuerat iste liber, vti ne à Pontificias
 quidem partes sequentibus improbaretur,
 vtrq; adeo Pontifex ipse vel concedendo in-
 dulgendq; vel dissimulando & conniuen-
 do illum admitteret. Atq; mirabantur
 pleriq; à quibus vera consideratione res per-
 pendebatur, Carolo Imperatori persuaderi
 potuisse, vt in eam sententiam rationemq;
 incumbendum putaret, Quam pro sagacissi-
 mi animi prudentia, & diuturna experientia,
 quod similia negotia quo euasissent non igno-
 rare posset, videre intelligereq; deberet, neq;
 re ipsa consistere ac valere, neq; temporibus
 congruere, magisq; ac citius nouas conten-
 tiones

tiones atque pugnas commoturam, quam certamina atque rixas priores sedaturam esse. Sed occæcantur nimirum animi maximo rum quoque & sapientiss. virorum, quando infringi suam vim fata non volunt. Sane constat vrgendo minime clementer, ac admodum potius imperiose, iussa de recipiendo libro illo & præscripta in eo exequendo ad omnes ordines delata, & tanquam de his consensissent vniuersi, neque recusationem neq; preces, denique nihil quod contradiceretur, admissum esse. Neque defuere qui insidiosè etiam quædam tentata factaq; fuisse perhibere non dubitarent. Tum quidam & ij potissimum quos supra nominavi & cæteri, qui ijs nollent assentiri, quæ esse contraria veritati haberent persuasum, afflicti atque vexati fuere, cum & aduersus Philippum Melanchthonem Caroli Imperatoris ira iam esset suscitata, cui tunc succensendi vehementius, ille etiam stimulus fuisse credebatur, quod tales compositiones ipsi displicere, ad Imperatorem odiosè deferri, cum inimicitiam de præteritis quam præsentibus oratione, animaduertetur. Atq; tunc eorum, qui Philippum Melanchthonem oderant, machinationibus vita eius est petita, eademque protecta ab amantibus illum, & quibus viri innocentia atque probitas nota erat. Neque

defuere qui suspicarentur talia diuulgari
 perterrendi Philippum Melanchthonem
 caussa, ne consilijs actionibusq; recentis con-
 ciliationis reclamando officeret. Sed inco-
 lumitas ipsius rebus communibus tunc con-
 seruata fuit. Hoc anno ad grauiss. Philip-
 pi Melanchthonis curas de rebus communi-
 bus & rei domesticæ labes, & ingentem tri-
 stitiam propter Ecclesiæ vulnera, nouus do-
 lor accessit nunciata morte filię Annæ, quam
 & carissimam patri & à marito Georgio
 Sabino in Prussiam abductam fuisse accer-
 sito à Principe Alberto, supra diximus.
 Eum tamen casum tulit ille moderate, vt an-
 tea quoque indicauimus, & magis toleranter
 quam amici laturum esse sperare potuerant,
 qui scirent quanta amoris paterni erga illam
 fuisset affectio. Sed meditatione euentus &
 quodam prioribus ægritudinibus veluti
 concoquendis vsu, hebetiorem tunc sensum
 habuisse eum credibile est, cum quasi occal-
 lisset animus dolendo, metuendo, perpeti-
 endo. Veri quoque simile est, publica ma-
 la immensa & multiplicia & varia, quibusq;
 tunc laborabatur, & quorum timebatur ac-
 cessio, morsus priuatorum retudisse. Quem-
 admodum in morbis, qui intensi magis sunt,
 ij non patiuntur plane sentiri remissiores, &
 hos quasi obscurant. Non facile autem
 possunt

possunt scribendo explicari illa quæ bonorum tunc neque leuium & patriæ inprimis amantum animos & dolore præsentis & metu in posterum excruciarint ac sollicitauerint, non solum illa numero infinita & magnitudine immensa & pondere intolerabilia, sed varietate quoque & dissimilitudine & mutabilitate formidanda atque terribilia. Edebantur externorum hominum scripta, & picturæ diuulgabantur quibus Germanicæ nationi in calamitate insultabatur, & tanquam ex dolore victæ triumphus ageretur, captivæ illius vincula catenæque ostentabantur. Quæ sane multorum animos acriter pungebant. Alij de dignitate fortunisque suis minus anxij, hoc orabant obsecrabantque tantum, ne imperio humano obcedere & terrenam laudem quærere cogerentur faucia conscientia sua, & æterni Dei iussis edictisque aduersando, & cœlestis gloriæ spem labefactando. Sed qui induxerant Carolum in eam rationem, quam ille secuturum se esse iam demonstrauerat, ijdem annitebantur, ne inde recedendo, aut aliquibus indulgendo, non tam inconstans quam timidus haberetur, id quod isto tempore rerumque statu minime conducere, vel maxime potius nocere posset. Quæ neque temporibus opportune, neque rebus ipsis apte, neque omnino vera

ratione geri, & intelligebant ij, quorum iudicia amore odious erga aliquos non deprauabantur, & iustissimis querelis Philippus Melancthon deplorabat, cuius sermones in tristitia atque indignatione vehementiores delati ad Casarianos, & ab inimicis inuidiose & obtreptatorie expositi, non nihil crearent, quemadmodum paulo ante significatum est, periculi ipsi, non modo alienato sed etiam irritato Imperatore, & plane infesto, ut cui inculcarentur consilij actionibusque ipsius impedimento esse Philippum Melancthonem præ cæteris, quod plurimi illius autoritate moti & exemplo confirmati, resistere iam atque repugnare auderent. Etsi autem hic, cum, quid institueretur, cerneret, non dissimulabat metum suum, quod exitum talium inceptorum nullum videret, ac ne progressiones quidem faciles, vel non potius admodum difficiles & ubique incursum prospiceret, atque eos à quibus talia nasci profectique credebat, non dubitabat aperte reprehendere & accusare: In eo tamen constantissime perseverauit, ut puram sinceramque doctrinam retinens, in parum necessarijs & externis quibusdam ritibus, non impiarum obseruationum, moderationem, nequaquam, id quod quidam faciebant, damnaret. Sed de his paulo post plura dicenda erunt. Istud modo

modo breuiter indicandum putauī, contra Imperatoris Caroli inhumanis quorundam & iniquis sermonibus instigati mandata non modo seuera sed plane sœua, vt Philip. Melanch. sibi traderetur, defensum, protectum, conseruatum tum fuisse eum studiū diligentiaq; patrociniū atque præsidio illustrissimi cum alijs laudibus tum pietate & virtute Principis Mauricij, rebus omnibus dubijs & admodum difficilibus. Quod quale sit nequaquam intelligi perspicicq; potest ab ijs, qui quasi fluctuantes alienos in mari de terra spectant ociosi, sine sensu periculi & proprij exitij metu. Quin tamen ista in Philippo Melanchthone tuendo D. Mauricij constantia gloriam cumulet illustrissimi nominis ipsius, nemo profecto nisi furiose in odio & inuidia improbus inficiari poterit. De his igitur hæc tenus. Non autem omittendum putauī, id quod in Italia tunc accidit. Nam in oppido quodam ditionis Venetæ, quidam, quod contra conscientiam ad negandum quædam prius asserta, & retractandum confitendo disputata de dogmatibus Ecclesiasticis, cogi se passus esset, adeo perturbatus fuit, vt ex dolore animi corporis morbo contracto, ita per extremam desperationem, nullius consolationem admittens, interiret. Huius casus narrationes diuulgabantur, & qua oratione, qui

qui affuissent, conati essent mederi afflicto, & prolapsum erigere, explicabatur. Quam quidem commodiorem magisque appositam haberi potuisse Philippus Melanchthon cen-
 sebat, demonstrantem & urgentem inprimis hanc sententiam: venisse filium Dei in hunc mundum, ut peccatoribus salutis auctor largitorque existeret, & eas, quæ cum hac congruere viderentur. Sed ille tunc ita decessit, sane miserabiliter, ut traditur. Anno M. D. XLVIII. inter alia turbulente & audacter tentata atque gesta, urbs Constantia (quæ habuisse priscis temporibus nomen quidam putant Nantuatum, quidam Harudum, quidam etiam Vitoduræ perhibent) sita ad lacum per quem fluuius Rhenus amœno tractu quasi spatiano manans deinde suo alueo defertur, aggressione occulta Hispanicarum copiarum pene capta fuit, securiore tunc ciuitate inter tractatus pacis, de qua legatum tunc ad Imperatorem abfuisse accepimus, vna cum alijs quibusdam primarijs viris, Thomam Blarerum. Hunc habuit Philippus Melanchthon inprimis familiarem eo tempore, quo ego Vuittenbergam veni. Erat autem ille in sua ciuitate præcipuo locatus, & generis splendorem auxerat bonitas ingenij virtutisque ac sapientiæ & inprimis religiosæ pietatis studium. Ea vero grauitas
 & con

& constantia eminebat in adolescente quoque, ut à plerisque tum adeo ille observaretur, cum humanitas quidem ipsius & amabiles mores incredibilem commendationem haberent ad omnes. Hic, etsi non successerant insidiae factae patriae, & oppugnationis etiam vi propulsata à civibus fortissime dimicantibus, reuersus domum, quod fieri tamen status prioris mutationem animaduerneret, neque possent pauci resistere multorum vel formidini vel etiam cupiditati, ita ipse in agros suos concessit, & alijs administrationem publicorum deinceps munerum in patria sua reliquit, quod veritatis aeternae ac caelestis professionem liberam retineri pluris faceret, quam amplissimorum honorum functiones. paratas volenti sese & rationes suas temporibus accommodare, quibus seruire prudentia humana imprimis consuevit. Eodem hoc anno in compluribus conuentibus, qui indicebantur de capitibus libri Caesariani, Philippus Melanch. vehementer est iactatus. Quae res tractationesque ab alijs sunt vere & accurate expositae. Interque tales colloquutiones, disputationes, consultationes annus hic effluxit. Venit ea tempestate in Belgicum Imperator Carolus, ad quem ex Hispania Rex Philippus filius illius accessit ad solennem illarum regionum possessionem tradendam.

te patre accitus. Eumq; tunc & locutum quædam præclare, & in conspectu omnium amantissime filium esse complexum accepimus, cum quidem filius exquisite esset humiliter gestu veneratus patrem. Decretum autem Augustanum in Germania turbas dabat, Quod ut Imperator ratum esse volebat, ita indies magis conuiuere cum animaduertebatur in quibusdam non prorsus illud exequentibus, modo non detraheretur aliquid de ipsius maiestate, neq; contemni imperium videretur. Versabantur etiam in Germania Legati Pontificij tres, cum mandatis concedendi autoritate Pontificis quædam, de quibusdam transigendi, quæ cum iamdudum vsurparentur & recte fieri statuerentur, non multum curare pleriq; quid ab his permitteretur prohiberetur. Sed cum metus Imperatoris tum cupiditas publicæ tranquillitatis, tum vero officij cura, in morem gerendo aut recusando aliquid multum habere momenti. In Gallia tunc nominatim Philippi Melanchthonis nomen pronunciarum auditum, inter eorum quibus nota inurebatur grauissimæ criminis, quod rem Ecclesiasticam turbarent. Et sunt supplicia atrocissima sumpta de compluribus, tanquam desertoribus Religionis publicæ, Qui Luterani ad vulgus execranda appellatione nominabantur.

tur. Fuisseq; magis probrosum & turpe, atq; adeo perniciosum alicui ac capitale, sic vocari, compertum est, quam parricidam aut prædonem. Cum neque res neq; causa exploraretur aut cognosceretur, sed sufficeret ad condemnationem nominis infamia. Neq; minoris sæuitiæ animaduersiones in Belgio huius generis animaduertebantur. In Germania autem fieri discordiæ indices maiores, cum audacius reclamantibus, si qua displicerent, plurimis suis cupiditatibus indulgendo effrenatis, tum dissidentia & alienatione augete Principum quidem maxime, sed & aliorum, vt quicq; huc aut illuc animis inclinabantur. Magdeburgum vrbs est ad fluuium Albim supra Oceanum, quæ aliquot annorum operibus munita, quantumuis magnam vim oppugnationis facile sustinere posse credebatur. Eius ciues Caroli Imperatoris edicto hostes appellati fuere, vt esset ciuitas in extremo discrimine. Sed eam & defensionem edere, & de implacabili Imperatoris ira conqueri, & quosdam sibi propter constantiam in sanctitate Religionis inensos accusare. Et nullum esse peccatum delictumq; suum, neq; aliam oppugnationis causam affirmare, quam quod puram doctrinam veritatis cœlestis retineri, neq; eam corruptelis vllis deformari, aut calliditate

tate inflecti studerent. Equidem quanquā
 de controuersijs Ecclesiasticis quid sentirem,
 nunquam vel dissimulando texti, vel negan-
 do inficiatus sum, & cum quibus me coniun-
 ctum intelligi vellem, aperte tuli semper:
 Non tamen etiam mihi necesse esse existima-
 ui, neq; nunc existimo, vel aliqua singulatim
 disputare subtilius atq; limatius, vel in hos
 accusatorie inuehi, illorum quasi patrocini-
 um suscipere, sed quæ iudicarem vera, ea
 professus à certaminibus & rixis, quæ com-
 moueri partium studijs solent, abstinere, &
 meæ personæ conuenientius, & ad futuros
 casus prouidentius esse semper credidi. Neq;
 hæc ostentatio prudentiæ & quasi sagacita-
 tis existimanda est, qua neq; præditum me
 esse fateor, & cuius calliditatem in diuinis
 negocijs cum futilem tum perniciosam quo-
 que esse scimus, sed tenuitatis nostræ confes-
 sio, & veræ atq; simplicis expositionis con-
 firmatio haberi debet. Migrauerat seceden-
 do Magdepurgum Illyricæ gentis homo, qui
 sibi Flacij nomen imposuerat. Fuisse enim
 familiare aliud ferebatur. Hic adolescens ad
 optimum & doctissimum virum Matthiam
 Garbicium aliquando se contulerat, quem
 ab integritate & memoria beneficiorum in
 se externum collatorum, inprimis laudare
 possum. Neq; ego hanc laudem paruam, ac
 potius

potius in maximis duco hoc præsertim tam ingrato seculo. Erat idem honestatis vitæ studiosiss. & ad hanc docendo assuefaciendoque adolescentiam non maiore cura atque seueritate institui & adduci ægreferebat, cum intelligeret, quam disciplinæ custodia & Deo grata res & in hac vita utilis esset. Hæc sententia verissîma atque præclarissîma non caruit obtreccionem quorundam, quasi superstitione implicaretur. Quid enim disputando probaretur, magis iam spectabatur, quam qualis degeretur vita, & libertatis oblitterata doctrina sic reuocabatur, vt ad licentiæ infinitæ vsurpationem efferretur. Est autem profecto disputatio omnis tum demum egregia atque illustris, ea præsertim quæ de Religione, pietate, officio, virtute habetur, cum non modo verbis aliquid scite concluditur, sed actionibus consentaneis etiam exprimitur. Quis enim non habeat pro nugatore & sui ipsius derisore eum, qui, quæ oratione constituat, ea euertat viuendo? Sed redeat ad Garbicium narratio. Ad hunc igitur profitentem doctrinam Græcarum literarum in Academia Tubingensi, popularem suam se tunc Flacius contulit, cum eodem ante biennium & ego venissem. Vsusque est hospitio Garbicij pro facultatibus ipsius non illiberali, & expertus meam quoque & aliorum beneuolen-

neuolentiam ac studium. Inde discedens
 Vuittenbergam est profectus. Eumq; hu-
 manitate aliquanto maiore complexus est
 Philippus Melanchthon quod à nobis adue-
 nisset. Itaq; omnibus rebus eum adiuuit au-
 gens & ornans hominem, si is etiam faculta-
 tibus sustentans. Id quod ab ipso in promptu
 erat cunctis. Non solum enim docebat dis-
 cere volentes vniuersos, sed pascebat etiam
 esurientes, & nudos vestiebat, bonitate qua-
 dam naturæ benefaciendi cupida sine discrimi-
 mine omnibus. Flacius qui mediocrem ser-
 monis Græci scientiam teneret, in cogno-
 scendam linguam Hebraicam tunc totus in-
 cubuit. Magistri ibi bonarum artium titu-
 lum atq; insignia assecutus est & data ei vxor,
 & publicæ doctrinæ munus assignatum. Hic
 siue ingenij turbulenti ferocia & ambitione,
 seu malitia inseruiente voluntati alienæ:
 nam de homine simulatore mirifico, in quo
 nihil simplex & apertum cognosceretur, va-
 riæ suspensiones fuere: Sed quacumq; sane re
 aut spe impellente, tunc Flacius sciscitari cu-
 riose quid ageretur & esset in manibus, &
 clanculum scripta fictis nominibus spargere,
 notantia omnia quæ carerent audacia aduer-
 sandi quietis consilijs. Hanc enim aiebant
 esse & veritatis desertionem & corroborata-
 tionem falsitatis. Quæ erat illis temporibus
 & isto

& isto rerum statu admodum plausibilis & grata vulgo oratio. Sed initio astute tegere Flacius ea quæ animo agitabat, & alienationem atq; odium dissimulare. Relicta eodem tempore statione sua ad Danubium, venit Vuittenbergam Nicolaus Gallus, fugiens periculum imminens in illarum regionum ciuitatibus ijs, qui reclamarent Augustæ decretis. Cum quo Flacius statim familiarissime se coniunxit, & discedentem sic, vt nihil præ se ferret inimicitiarum aut simultatum, paulo post clandestino abitu secutus est. Et confederunt ambo Magdeburgi, exitiosæ peruicaciæ adiutores & incitatores strenui & vehementes. De huius vrbis consilijs actionibusq; etiam fortuna, nihil modo dicam. Quæ obsidionem excitato bello tamdiu tulit, quamdiu illa in penuria ad extremum rerum necessariorum pene omnium & summis difficultatibus sustineri potuit. Sed qui bello huic gerendo fuerant præfecti, ijs si Magdeburgici maturius fidem habere voluissent, futurum fuisse existimatur, vt citius ijs malis liberarentur, quibus tandem fracti, deditio- nem facere sunt coacti. In regionibus Mis- nicis res erant per se illæ quidem tolerabiles, vel satis etiã bonæ, si non calumniosa in- statione vexarentur. Ipse quidem Philippus ex illis perturbationibus & quasi tempesta-

tibus tantum doloris cœpit quantum alius nemo. Sed cum aliorum vel improbitate vel leuitate cauffam occasionemq; eis datam esse, & culpa se vacare sciret, faciundum sibi staturit idem, quod medici fideles solent, qui & misericordia ægrotantum afficiuntur, & morbum, si possint, sanant, si nequeant, non tamen augeant, & neq; ope sua destituunt depositos, neq; non necessaria acerbitate affligunt. Nam qui temere remedia adhibent, quibus vita interemta tollitur morbus, illis ea gratia debetur scilicet quæ siccaris. Considerabat Philippus Melanchthon conuersionem vna cum rebus mutatis animorum. Videbat quam multa contra opinionem omnium accidissent, & posse alia accidere similiter intelligebat. Erat hoc igitur rectissimum & tutissimum: Salua & integra & incorrupta doctrina cœlestis veritatis, cui labem iniuri aut aspergi maculam ferendum non esset, de cæteris quæ temporibus & locis diuersa semper fuisse constaret, ita conueniri, vt vel mutatis vel nouatis aliquibus tranquillitati consuleretur. Etsi in eo ipso falli aliquos eum non fugiebat prouidentem vna parte pacatis rebus, nihilominus alijs turbas excitatum iri. In his igitur quasi procellis & ista tempestate, non currendum huc illuc peritauit, neq; excedendum ijs locis, in quibus
 sine

sine impietate ad Deum & culpa ad homines non improbos neque iniquos, consistere liceret, & transeundum eo, ubi neque extra periculum & maximis itidem in curis molestisque atque angoribus futurus esset. Hominum autem praesidia vel urbium munimenta, quibus protegeretur quaerere, clamoribusque importunis tumultuari, & quasi tribunitio furore maledictisque vesanis in quoslibet debaccari omnino noluit. Quodque semper fecerat, ut frena laxari cupiditatibus hominum & auram popularem atque plausus captari oportere non censeret, id multo magis tunc praestandum esse statuit, neque ut de aliquo veluti editiore loco ad arma infeliciter paulo ante sumpta aliquos denuo vocaret, vel se decere, vel placere Deo, vel ad ullam spem bonam conducere est arbitratus. Itaque in hoc immotus perstitit, quicquid Flaciana factio diceret ac moliretur. In Flacio perfecta cognitio linguae Germanicae nunquam fuit, sic, loquendi scribendique diserte ut facultatem adipisceretur. Sed libelli ipsius nomen praefidentes passim prodibant, quos pro suis ille agnoscebat. Erat autem eadem cantilena omnium, de iis qui apud Principem Mauricium illis temporibus remanerent & Ecclesijs scholisque conseruandis nauarent operam, In quibusdam etiam coniuentes

dum disiecta recolligerentur & ordinarentur confusa, & res essent in regionibus illis mediocri in statu tranquillæ. Cum autem quæreretur de ijs, quæ quasi indifferentia feruari aut omitti impium esse non videretur, Philippus Melanchthon edito scripto luculenta hoc breuitate explicauit, & definiendo solerter & exemplis illustrando. Sed nihil proficiebatur ad eos, qui neque audire quæ dicebantur, neque ad ea quæ demonstrabantur, aspicere volebant. Qui & verbositate indiferta, & nominum mirabili ignotaque specie fucum faciebant & imponebant multitudini imperitæ, Interemistas & Adiaphoristas eos per ignominiam appellantes, à quibus secesserant. Quorum omnia dicta & facta in deteriorem partem interpretando rapiebant, pronunciantes etiam audacissime de cogitationis. Petebatur tunc conuicijs impudentibus non Philippus modo & alij, sed Reuerendiss. etiam & Illustriss. Princeps Georgius Pr. Anhaltinus, cui ne mortuo quidem scelerata petulantia pepercit. Nec non improbissimorum partim mendacia, partim simulatio cuiusdam ardoris in veritate asserenda, partim etiam alia, quæ talium temporum miseris comprehenduntur, tantum efficere poterunt, vt docti & pii nonnulli inque his nobiles atque Principes viri, aliquid ab eis dici

initio

initio crederent & ipsorum fauerent conati-
bus. Sed tum capita huius factionis Flacius
& Gallus Magdepurgi declamabant & li-
bellos atq; picturas diuulgabant contume-
liosias in personas & rationes eorum, qui ip-
sorum temerariam vel certe præposteram
vehementiam improbabant, & abhorrebant
à turbulenta peruersitate. Inde cum vrbs
defendi amplius non posset, digressi, in alijs
deinde locis tanquam turbo vastitatem &
strages dederunt, admissio Flacio Ienæ qui
Theologiam doceret, & reuerso Gallo in
priorem nidum ad Danubium. Cum his
quasi conspirauerant & alijs contra Philip-
pum Melanchthonem & eos, qui in Acade-
mijs & Ecclesijs Misnicis docebant. Aliquo-
ties autem iubente & volente Principe Mau-
ricio conuentus diuersis locis acti sunt. In
quibus illi clamatores corrumpi doctrinam
puram atq; sinceram odiosissimis criminati-
onibus disseminabant, adeo vt non paucis
vbicq; suspecta redderentur omnia, quæ tum
in Misnicis regionibus suscipiebantur & fie-
bant. In quibus tantis tempestatibus pericu-
lose iactari Philippus Melanchthon & ad du-
rissimos offensionum scopulos allidi, cum
nihilominus cursum directum ad veritatem
æternam teneret, neq; immutaret velificatio-
nem quantumuis reflantibus ventis, in diuina

næ gubernationis certa fiducia. Versute autem
 tem cauillari isti noui Magistri pene syllabas
 in omnibus quæ à Misnicis proferebantur.
 Neq; pudebat falsa & ficta ingerere & se-
 cundum hæc perfricta fronte pronunciare,
 & optima scripta vituperare, & homines in-
 nocentissimos condemnare. Cum ipsi ni-
 hil vtilitatis in commune docendo afferrent,
 omne studium in maledicendo, obtrectan-
 do, insectando, criminando ponentes. Dicit
 enim, qui potest, quid nam obscuri ab his
 illustratum, quid ambigui definitum, Quod
 dubium amotum, deniq; quod lumen do-
 ctrinæ Ecclesiasticæ illatum sit? At liquet
 turbas ab his perniciosas esse datas, datas
 causas occasionesq; dissensionum & aliena-
 tionum, data damna inimicitarum, affectos
 tristitia bonos, conciliata gaudia malis,
 ereptum vsum fructumq; suauitatis & cari-
 tatis mutuæ, impeditos congressus saluta-
 res, quibus veritatis cœlestis doctrina &
 confirmaretur & illustraretur. Hæc facere
 se illi tanquam ardore quodam mentis reli-
 giosæ aiebant. Cum interea distraherent &
 violarent nefarie societatem fraternæ con-
 iunctionis, & à ciuibus recederent, non fu-
 gerent hostes. Visiq; mihi hi idem facere
 sunt, ac si quis exquisite confectas subdu-
 ctasq; ab aliquo rationes reijcere & confun-
 dere

dere audeat, vt ipse edat & subiiciat nouas. Nam quid ægere aliud? quam quod disposita & collocata apte & splendide, diligentia atq; studio imprimis Philippi Melanchthonis conuellere dissipareq; sunt aggressi. Sed caritate istorum volaticæ ac scurriles & euanueremagna iam ex parte, & penitus aliquando euanescent, manentibus ac mansuris grauibus atq; solidæ doctrinæ refertis scriptis Philippi Melanchthonis, dum studium non intercidet cognoscendi & sequendi incorruptam veritatem. Proponebantur in Misnia capita libri Augustani, deq; illis iubebantur Theologi sententias dicere. Non enim Princ. Mauricius sine exceptione assensus fuerat decreto, quo liber ille quasi omnium ordinum iudicio approbatur, sed promissa Imperatoris de Religione vrgens, & quid ipse suis esset pollicitus commemorans, ostendat sibi necessitatem imponi, vt ad suos ea de re referret. Id non negligi vt constaret, diuulgata capita quædam fuerunt, de quibus quæsitum Lipsiæ fuerat, perscripta illa quidem moderatione ea, vt à constantia in veritatis cœlestis sincera doctrina ne transferum quidem, vt dicitur, vnguem recederetur, sed quibus tamen tempus rerumq; mutatio obtrectandi daret occasionem. Quam improbitas maleuolorum & turbulentorum

tunc cupide arripuit, & ea prolixè vfa est. Anno autem Christi M. D. XLV. prius omnino quam somniare aliquis posset Augustani libri compositionem & editionem, volente Principe Mauricio R. & Illustrissimus Princeps Georgius Princeps Anhaladinus conuocauerat Lipsiam præcipuos Theologos & Misnicarum Ecclesiarum præfides, eos fere, quibus cura illarum commissa esset viuentè adhuc Princ. Henricho Princ. Mauricij patre, ætate plærosq; senes, spectatæ dignitatis & vitæ honestate celebres omnes, vbi de communi concordantèq; omnium sententia, administrationis ordo descriptus, & ratio tam doctrinæ quam rituum informata fuit. In quo libro omnia ea ad eundem modum continebantur, quo tunc capita illa, de quibus diximus, promulgauerunt. Atq; licet ex his etiam perspicere quantum sit situm in temporibus. Tunc enim certe cum ista tractata & conscripta sunt, si ederentur, nemo repræhenderet, ac laudarent potius omnes. Iam vero prolata eadem tam contumeliose respuerunt isti, qui ipsi soli fulcire Ecclesiam & huius ruinas prohibere se, credi postulabant. Etsi tragœdiæ istæ quas excitarunt, commenta tantum suspitionum, & falsæ coniecturæ argumenta, & suæ acerbitalis odijq; interpretationem & tempo

temporis occasionem continebant. Quæ ad vulgus imperitum momenti habebant plurimum. Diligentiores autem celeriter, quoniam tenderent, depræhenderunt. Philippus Melanchthon quo ista suadente non instituebantur, quiq; præ se ferret potius ab omnibus talibus illo tempore consilijs actionibusq; voluntatem alienam, Non tamen studium operæ suæ rebus communibus voluit denegare. Atq; veritatem doctrinæ religionisq; sinceram integritatem retinere constantissime perseveravit, De cæteris non existimavit vel opus esse, vel omnino expedire ut dimicaretur. Neque ego ab illis dissentio, qui de isto libro decretum maximorum malorum causam fuisse censent. Et hinc enim quæ incommoda distractionum extiterint, patet, & quid deniq; futurum sit magnopere metuendum est. At enim quorum hæc culpa sit, reperiendum, & eos insectandos arbitror, non furioso latratu & indignis convicijs appetendos quoslibet. Sed cum amantibus rixas & qui pascuntur contentionibus, frustra disputatur, præsertim ad omnia tanquam clipeum Religionis sanctissimum nomen obijcientibus. Horum itaq; tanquam rabiosicanis impetum, quoad conceditur, declinando vitantes, conficere curriculum illos suum sinamus, & attexamus reliqua.

Eadem

Eadem tempestate cum nescio quo pacto de laudabilium piarumque actionum, quæ operum bonorum nomen habent in Ecclesiastico sermone, necessitate, renouatæ essent disputationes, quidam tumultuosissime refellere non dubitarunt & veras neque ambiguas aut incommodas de illa sententias, cum plurimum grauiss. offensione. Idque crimen statim in Philippum Melanchthonem quoque tanquam telum intendi, & iam illius alijs quoque in partibus scripta lacerari atque carpi, inque primis refutari tradita de hominis voluntate, de conuersione ad Deum mentis humanæ, De Euangelij proprietate & natura, eoque res progredi, vt consultatum sit in istorum conuenticulis de prohibenda lectione certorum librorum Philippi Melanchthonis. Sed huic conatui prudentia pietatis obstitit & eum repressit. Vt autem apud Homerum Ageleos monens procos, ne temere quasi effundant simul iacula omnia, sed consueuant aliquot certo numero ac ordine petentes Vlysses,

Iuppiter aspiret nobis (inquit) si forte fauorem

Vt nostris manibus cadat interfectus Vlysses,

Et nostrum victrix hæc Martem fama sequatur,

Namque alios, vno hoc occiso, nil moror omnes:

Sic varijs diuersisque calumniarum obtrectationumque quasi venenatis sagittis nomen & existis

existimatio bona Philippi Melanchthonis
 proposita erat vna ad configendum, quod
 ipsius autoritate veluti confossa atq; extin-
 cta, ceteros omnes non admodum formi-
 dandos esse ducerent. Sed haud scio an ali-
 quanto patientius tulerit iniurias istas Phi-
 lippus Melanchthon, quam oportuerit, atq;
 tolerando quam repugnando fuerit fortior.
 Verum de hoc ipso fortasse postea plura di-
 cemus suo loco. Venerat Norimbergam
 ex Bauaris ante multos sane annos Andreas
 qui familiae suae nomen pene ridiculum mu-
 tauerat in Osiandri, vnde sonus non longis-
 sine recederet. Is, quod Hebraicarum lite-
 rarum cognitionem profiteretur, in Augu-
 stiniano cenobio doctrinae suae primum mer-
 cedes quasdam accipiebat, carus ob ingenij
 acrimoniam & studium industriamq; erudi-
 tis, praecipue Bilibaldo Pircamero dignita-
 te honoribusq; & sapientia doctrinaq; Prae-
 stanti viro, quos tamen deinde rusticitate
 morum & praefracta animi elatione ab se
 plerosq; alienauit. Commendatus autem
 primoribus ciuitatis facundia sua potissi-
 mum, concionibus in aede Laurentiana ha-
 bendis est praefectus. Consecutus fuerat au-
 toritatem primis contentionibus de religio-
 ne, cum monachis iam corruentes supersti-
 tiones retinere cupientibus vehementer re-
 stitisset,

stitisset, & coram Antistite Pabepergensi de illis controuersijs copiose cum plurimorum admiratione & applausu disputasset. Iam autem promulgatione libri Augustani vel rogatione potius illa in Germania passim motus periculosos miscente, arripuit occasionem relinquendi eam urbem, in qua dignitatem & aliquid facultatum fuerat adeptus, contulitq; sese in Prussiam, vbi & ipsius audacia & quorundam aduersantium illi importunitate, eæ contentiones sunt excitatæ, quæ totam fere Germaniam peruasurunt, ingentiumq; odiorum, turbarum, iurgiorum fuerunt causæ. Cum & nouitate disputationum Osiandricarum animaduersiones atq; notationes plane censoriæ aliorum excitarentur, & in refragando quisq; maxime fortis atq; acer videri cuperet. Osiandrum sane, qui ingenio naturaq; esset excellenti, & doctrina variâ ac multiplici, & facultate præclara in pronunciando quæ cogitasset præditus atq; instructus, Non cauisset ne oppugnando alios, & suspectam formam doctrinæ callide introducendo, nouas quasi secures impingeret Rei Ecclesiasticæ. Estq; ab hoc Philippus Melancthon & ipse spurcissimi scripti atrocibus contumelijs appetitus. Neq; possum in animum inducere vt credam ipsum autorem
tam

tam vecordem fuisse, quin illius eum quoque
recognoscentem forte puduerit. Tulit etiam
hoc æquissimo animo Philippus Melanchthon,
& in simplice, vera, puraque doctrina
excercenda perrexit, quæ ipsa esset
responsio grauissima & firmissima defensio
ad omnia. Atque ego scio Philippum Melanchthonem
tam inhumaniter acceptum ab Osiandro,
postea tamen sæpe honorifice eius meminisse,
recordantem veteris consuetudinis necessitudinem,
eamque illi laudem tribuisse quam deberi fatebatur,
scientiæ multarum cognitione dignarum rerum præclaræ.
Atque nos in hac narratione studuimus, id
quod ante oculos versaretur, neque dubium
aut controuersum esset, de quocunque nominati
aliquid recensuimus, commemorando exponi:
Quæ sunt nimirum vel dicta aliquid
cuius vel facta, vel his, ut ita loquar cognata
atque inhaerentia. Non enim is ego sum
qui de aliorum consilijs & proposito atque
sententia pronuntiare solem. Hæc enim
occulta sunt, quæ suspicando detorqueri
maleuolentiæ est & odij, extollere vero aliquid
ab integritate alienum. In quo utroque,
priore tamen magis, sibi licentia seculi
huius nimium indulget. Enimuero ubi dictum
factumue & manifestum neque ambiguum
extat, licet, vel oportet, ut opinor, id
de eo

de eo commemorari, quod congruit veritati. Sed alia sunt aliorum cum ingenia tum voluntates, tum studia quoque. Prauitatem sane vel procreatione insitam vel usu contractam tolli emendando, non corroborari excercendo conuenit, cui quid praetendi possit quaerere, extrema est peruersitas. Scripsitque hoc praecclare Iustinus Martyr, Naturam uerendo sequi esse eius, qui nondum peruenerit ad Fidem, At aemulationem Inuidiae, longe adhuc a ueritate abhorrentis ac remoti. Quapropter ne quis seipsum decipiat, neque specie simulationeque fallatur. Nam reperiuntur qui iracundiae in reprehendendo & insectando quoslibet audaciam, atque etiam conuiciorum acerbiter scripturae sacrae & sanctorum hominum autoritate exemplisque defendant. Quorum si vires cupiditati responderent, iamdudum iacerent demissis si orco aduersarij. Quantum tamen in ipsis est & damnando & supplicia decernendo, & maledictis insuper ingerendis satisfaciunt acerbitati suae. Quantum enim uidit aetas nostra scriptorum, quantum dictorum aucturitate? Quoties concurrentes aliqui claudens destinis operis, modo doctrinae neque necessarios neque opportunos tractatus, modo disputationes superuacaneas & uerborum magis

magis strepitu quam rerum pondere nitentes atque sultas, modo etiam saevas & contumeliosas in alios accusationes instituerunt, composuerunt, ediderunt: Quibus nihil nisi praeliorum & belli causae darentur. Cum autores inter quasdam veluti scenicas exultationes personis prodirent alienis tanquam veteres heroes cum cothurnis atque sceptro, vehementiam & libertatem orationis iactantes, & volentes esse superiores ubique, idque valere tantum quod ipsi statuissent, & affectando oris liberi copiam fucum facientes imperitis, specieque ista libertatis gravissime sauciantes bonam aliorum existimationem, & quietis divinum donum perturbantes. Huiusmodi autem hominum profecto animi contentio & propositum sententiae periculi plenum est, dumque cedere nunquam volunt, sed victores esse aliorum omnium, sit fere, ut ea victoria potiantur, quae est tristis. & prouerbio Graecorum Cadmea perhibetur. Atque ista in hac narratione reticenda, & talia vitia silentio, quin notarentur, praetereunda non fuerunt. Ut autem ad rem redeamus, Multas amaras tunc quasi potiones ut dicitur, hausit Philippus Melanchthon & concoxit tacendo atque tolerando. De quibus omnia sunt in medio, neque suspicando a nobis fingitur, aut argumentando exquiritur

fere quicquam. Iam vero ne mortuo quidem parcitur sed dissentientum quoque, ut diximus, proteruitas in illo infamando insolentiaque concordat. Si inuidia impellente, quanta sit generis istius improbitas ex eo apparet, quod nouam ac inusitatam illud viam ingreditur, cum Inuidia tanquam ignis materia deficiente, extingui & delabi in cineres obliuionis post alicuius mortem soleat. Sin odio incitante: cum oderint eum quem boni omnes amarunt viuum, & mortuum singularis beneuolentiae memoria cohonestant, quales ipsi perhiberi possint, si saperent, poterant cogitare. Sed nominis scilicet aliqui celebritate offenduntur, & ea oppressa fore ut ipsi emineant, confidunt. Ita sane se res habet, ut omnibus temporibus vera atque solida virtus rara, nunc rarissima sit, cumque perpauci sua virtute excellere & quasi in altiore locum peruenire valeant, plerique alterum criminando & contumeliarum insidijs appetendo, aut etiam impudenter insectando, ut conspiciantur, ascendere nituntur. Hoc quale sit patet. Non certe praestantiam & amplitudinem promittens, sed afferens sceleris amentiaque ignominiam, ut illud agentes & stultitiae & prauitatis coarctari posse videantur. Sed quod aggresso hoc expositionis opus inuito necessitas imposuit

fuit vt non omitterem, in eo neq̄ longior neq̄ diligentior sum futurus. Vt igitur ad Osiandri mentionem reducatur oratio, Fuit is & ingenio acri præditus & haud vulgari doctrina instructus, sed animo & elato & admodum confidente & moribus nequaquam moderatis atq̄ suauibus. Hæc naturæ interdum vitia educatione liberali & disciplinæ diligentia corriguntur, Quæ Osiandro defuisse constat. Sed confectio ille curriculum vitæ suæ in Prussia mortuus, & splendido funere elatus atq̄ honorifice est sepultus, Anno Christi M. D. LII. XVI. Cal. VII. br. apud Regiummontem. Redeundum autem est ad superiora tempora, vt narratio ordine procedat, Quæ quidem perquam turbulenta fuerunt & non modo curis & anxietatibus animi, sed corporis quoq̄ laboribus atq̄ defatigatione Philippum Melanchthonem grauiter afflixerunt. Anno Iesu Christi M. D. XLIX. incipiente mortuus est cum ingente Philippi Melanchthonis dolore & tristissimo desiderio amici carissimi, Caspar Cruciger diuturno languore conflictatus & grauissimis, ob ea quæ tum gerebantur, perturbationibus debilitatus. Ita autem obiit mortem, vt ardentiss. precibus opem diuinam sibi & propter religiosæ pietatis studium periclitantibus cunctis imploraret, &

vitam suam traderet in manus Iesu Christi
 autoris salutis vnici, cui seruierant fideliter
 studia ipsius, & quem sanctissime coluerat.
 Hunc condiscipulum non multum ætate in-
 feriolem habui in puerili institutione Lipsiæ,
 cum vno & Præceptore atq; Magistro Ge-
 orgio Helto, & Doctore literarum Græca-
 rum familiariter vteremur Ricardo Croco
 Britanno. Erat autem in eo puero tanta fra-
 tim ingenij vis, vt quæ cæteri nos magno la-
 bore vix perdiscebamus, ea ille sic celeriter
 cõprehēderet animo, vt ludere & iocari vide-
 retur, nobis admodum serio omnes, vt aiunt,
 nervos contendentibus. Perpetuam autem
 consuetudinem hanc seruabat, vt in dissimu-
 lando scientiam, quæ erat in eo multiplex
 variarum rerum, perseueraret. Nihil in eo
 ostentationem habebat, nulla gloriæ aut no-
 minis præstantiæue cupiditas animaduerte-
 batur. Studij labores suscipiebantur perfe-
 rebanturq; incredibiles, sed tam occulte &
 quasi furtim, vt familiarissimè etiam de ijs ce-
 larentur. Morum vitæq; maxima erat in illo
 honestas atq; probitas, & in quotidiano quie-
 dem conuictu suauitas perquam amabilis,
 ergaq; omnes summa humanitas, In negotijs
 autem gerendis & fides & grauitas spectata.
 In loquendo admodum parcus. Ad omnes
 vero iuuandum consilio opeq; promissis-
 mus.

mus. Cogitationes ipsius sapientes, oratio circumspecta, insignis taciturnitas, Fides certa. Quibus eximiam autoritatem ille conseq̄uebatur, & dignitate excelebat. Neque inueniebat facile apud se alium Philippus Melanchthon cui sua consilia confidentius crederet, aut cum quo liberius communicaret sententiam rationesq̄ suas, aut cuius iudicio plus tribueret, quam Casparem Crucigerum. Quem cum tanti fecisset & tam vehementer dilexisset, morte ipsius non potuit non in luctu mœroreque ingente versari, ea præsertim quæ ante tempus illi accidisse videri posset. Excessit enim è vita hac confecto anno ætatis suæ quadragesimo quinto. Iam & obsidio vrbis Magdepurgensis multarum variarumque difficultatum causas dabat, Et Imperatoris Caroli in exequendis ijs quæ ordinando edicendoque instituerat, studium paulo ante remissius visum, rursus intendi, neque de seueritate demonstrata multum remitti. Non paucis igitur in locis religionis causa aut tumultus excitabantur, aut mutationes fiebant non periculosa modo, sed perniciosæ etiam. Et publicatæ iam erant hoc tempore Anni M. D. LI. literæ quibus Synodus Oecumenica à Pontifice Romano Iulio III. qui ante legatus præsederat in Tridentina & Bononiensi, rursus

indicebatur, & Tridentum denuo omnes
 qui adesse deberent & à Pontifice Paulo III.
 vocati prius fuissent, se conferre iuebantur.
 Hoc Imperator Carolus, ægre & vehemen-
 ter vrgendo Pontificem, tandem obtinuerat.
 Præfiniebatur autem dies Calend. Maij con-
 uentui, & exordio actionum, quibus Pau-
 lina illa Synodus continuaretur. Carolum
 Imperatorem magnopere studere rem ad le-
 gitimam cognitionem deduci apparebat,
 quam sciret Synodi Oecumenicæ esse pro-
 priam. Sed ita & fuerant ante Synodi indi-
 dictæ, & ex literæ de hac scribebantur, vt
 non deessent qui suspicarentur, à Pontificis
 nihil peius metui, quam ne procederent in-
 stituta negotia. Ipsum etiam Imperatorem
 tales literas non probasse existimabatur. Sed
 sunt illæ recitatæ in confesso Principum Au-
 gustæ, vbi tum conuentus ordinum Imperij
 agebatur. Qui ita solutus est, vt Imperator,
 ad Synodum celebrandam & frequentan-
 dam, cunctos accurate & vehementer hor-
 taretur & admoneret, seq; propius accessu-
 rum & propugnatorem omnium defenso-
 rumq; actionum fore policeretur. Non etiam
 intermittebat vrgere vniuersos, vt ea, de
 quibus Interim seruandis, dum Synodus
 Oecumenica aliud decernet, liber editus
 fuerat, exequerentur perficiendo. Et ideo
 cum

cum alijs locis magnopere trepidatum fuit, tum Argentoratum varie & multipliciter vexatum. Estq; mortuus in Britannia Martinus Bucerus, cum quo Philippo Melancthonon magnus fuerat familiaritatis vsus, Itaq; morte eius non paruum dolorem eum accepisse intelligebatur. Non putauit alieum hoc loco de Bucero pauca ultra superiorem mentionem commemorare, cuius nomen apud quosdam mirifice inuidiosum fuisse constat, cum illius neque studium prauum neq; operæ peruersæ, multo minus improbitas aut malitia depræhensa sit. Patriam hic habuit Vveiffenpurgum oppidum ad Rhenum situm. In pueritia autem id quod multis accidit, literis & alia doctrina sic fuit institutus, vt finis proponeretur in re Ecclesiastica muneris alicuius functio. Vnde postea factum est, vt se daret in familiam seu sodalitatem Dominicanam, spe, vt videtur, vitæ melioris atq; sanctioris. Verum offensus, vt alij quoque, superstitionum impietate (quæ iam ne specie quidem aliqua religiosæ pietatis occultarentur, sed cum doctrinæ falsitate, tum rituum pene iocularium vsurpatione manifesto depræhenderentur, quos vulgo etiam deridere pleriq; inciperent, accedente præsertim vitæ atq; morum dissolutione) deseruit illam congregatio-

nem, & euoluit se erroribus quibus temere fuerat implicatus. Versatus deinde fuit aliquid apud Franciscum Sickingensem, qui in graui motu suscepti belli difficilis, quod periculosam seditionem excitaturum esse nobilitatis concursu multi metuebant, in sua arce Landestallo oppressus mortem obiit Anno Christi M. D. XXIII. Postea Argentoratum Bucerus se contulit. Vbi studio & diligentia magna concionando populum docuit, & multa opera scribendo edidit, quae comperio doctis & veritatem amantibus praecleara & utilia videri. Inprimis operam dedit vt controuersiae, quae tunc quaedam Ecclesiarum consentientum pacem tranquillitatemque turbabant, dirimerentur & restitueretur concordia. In quo nihil laboris aut defatigationis recusauit, vel non potius cupidissime suscepit atque pertulit. Quod crederetur autem esse ingenio placido ac miti, adhibitus deinde quoque fuit ad consilia actionesque consensionum, & tollendorum dissidiorum. In quibus tractatibus moderatione sua cauit, ne nimis offenderentur aduersarij, neue omnem concordiae spem abicerent. Itaque opinione de eo satis bona accersitus fuit Augustam, cum liber ille concinnaretur sententiam Imperatoris pronuncians, De ijs quae, Interim dum Synodus congerere

geretur, fieri seruariq; oporteret, de quo supra dictum est. Sed frustratus est expectationem plerorumq; & conceptam opinionem fefellit, improbando aperte scriptum illud, & demonstrando insidias atque corruptelas. Quod igitur tum Imperatoris potestate tam late patente, vt aliorum quorumuis ditioni subiecta loca complecteretur, neque Argentorati neque vsquam in Germania tutus videretur fore, ita accersitus perquam honorifice in Britanniam se contulit, vbi, vt diximus, obiit hoc anno mortem. Orto autem bello Parmensi, Synodo, quam Imperator Carolus non modo procedere sed maturari maximopere cupiebat, impedimenti non nihil & morae illatum fuit. Quo tempore obsidione Parmam & Mirandulam Cæsareanæ Pontificiæq; copiæ cinxerunt. Sed Imperator nihilominus rem apud omnes vrgere, missisq; literis instare vt ad Synodum vndiq; conueniretur, & metum periculi, ne qui illum prætereire iure possent modis omnibus adimere, ac tuto cunctos & venturos ad Synodum, & ibi futuros indeq; decessuros esse policeri, deniq; securitatem quocunque pacto posset addere. Magnopere fuerant omnes conturbati rebus atq; negotijs post victoriam Imperatoris Saxoniam susceptis atq; gestis. Et quoniam conuentus

aliquando de religione constituenda actos ab ijs, qui defectionis ab Ecclesia Romana infimulabantur, Imperator in eam partem interpretatus fuerat, vt ad Reipub. statum conuellendum pertinere suspicaretur: Non pauci abhorrebant illo tempore à necessarijs etiam congressibus, In quibus communi eandem doctrinam religionemq; profitentium ac colentium sententia statueretur, de Imperatoris postulatis, & Synodicis actionibus. Princeps autem Mauricius mandata tunc dedit Philippo Melanchthoni, vt scriptum componeret, quod ea, quæ Synodo exponerentur, si quos illuc mitti placuisset, comprehenderet. Hoc cum ille absoluisset, conuocati Lipsiæ Theologi & præcipui vndiq; Ecclesiarum præsides, iubentur audire recitationem scripti, & de eo dicere quid sentirent. Vniuersis id approbantibus, neq; vlllo fere quicquam requirente aut reprehendente, vnus tamen aut alter aliquid notare in actionibus superioris temporis, & culpæ quædam vt suscepta gesta q; timidius. Sed neq; horum sermones consensionem turbarunt, & ipsi etiam commoditate & mansuetudine aliorum, veritatisq; imprimis demonstratione, quod falsis temere fidem habuissent, facile sunt placati. Quanquam autem & simplex erat istius scripti expositio, neque vllius nominis

nominatim criminationem complectebatur, eorum tantum de quibus controuersia iam dudum erant explicationem continens, non visum tamen est cum alijs ipsum communicare, nonnullis Principibus viris & ciuitatibus hoc magnopere expetentibus. Et aduenere ea de re Legati quidam Theologi Vuirtenbergenses & Argentoratenses, Et attulerunt librum ad eundem usum conscriptum à Iohanne Brentio, Qui apud Vuirtenbergensem Ducem Illustrissimum Principem Christophorum Ulrichi F. postquam ex Sueuicis Salinis discesserat, erat in singulari precio & existimatione, in maximo honore, quamuis occultius aliquanto, habitus, cum Hispanica præsidia adhuc detinerent præcipua in illis terris loca, quæ hoc anno tandem fuerunt educta, restituta libera Principi suorum possessione, post ingentia damna data regioni Vuirtenbergensi, non modo direptione factatum & detrimentis fortunarum, sed morum simplicis & probæ gentis corruptela, & integrioris vitæ dissolutione. Quam cladem vastitate agrorum & pecuniarum rapinis boni omnes grauiorem fœdioremque duxerunt. Cum Iohanne Brentio antiqua necessitudo intercedebat Philippo Melancthoni, & hunc Princeps Vuirtenbergensis paulo post eximio favore complexus & dignitate

gnitate & opibus auxit. Sed id scriptum quod à Philippo Melanchthone compositum fuisse diximus, congregatis in Synodo offerendum, cum ijs, qui illarum rerum causa in Misniam venerant, tandem communicatum, & postea conuentu Vuittenbergæ actio ab alijs compluribus coram quibus recitatum fuerat, approbatum, & tandem editione quoque repetitæ Confessionis Augustanæ titulo, diuulgatum est. Interea autem dum hæc cura atq; sollicitudo excercet Philippum Melanchthonem oritur aliud malum, & excitatur tempestas, quæ mirifice perculit omnium honorum animos, & eripuit spem felicis euentus, quod ad tractatus quidem de Religione pertineret, vniuersum. Cunctis enim sperantibus fore, vt congregatis iam ijs, qui de controuersijs Ecclesiasticis cognoscerent, res essent vbiq; interea quietiores, cum præsertim existimarentur in illa Synodo affuturi causamq; dicturi, ij qui defectio- nis insimulabantur: Et, hi quo tutius venire ad Synodum ibiq; liberius versari, & omni metu adempto negotium gerere possent, D. Mauricius perfecerat, vt non modo Imperatorio diplomate ea fides daretur, sed autoritate etiã Synodica confirmaretur: Hac igitur in spe atq; expectatione hominum, noui terroris & magnarum perturbationum

tionum occasio data est. Nam de improuiso Augustæ decem curantes docentesq; in Ecclesia, cum quibusdam in ludis literarum Magistris, coram Antonio Granuelano Præsule Atrebatensi maximæ apud Carolum autoritatis, iussi fuerunt apparere. Is sibi adiunctis præcipuis Imperatoris consiliarijs, in ipsorum doctrinam inquirere, & vehementer oratione eos increpare, & ne à contumelijs quidem abstinere, deniq; inhumanissime & durissime acceptos ita dimisit, vt tyrannico edicto vrbe eijceret. Eandem acerbitatem & aliæ ciuitates Sueuiæ tunc expertæ fuerunt. Quod factum tam sæuum sermones querelasq; varias commouit, & animos bonorum mœsticia compleuit. In quibus Philippi Melanchthonis cogitationes erant imprimis tristes, & oratio audiebatur cum seuera, tum miseriam infelicitatemq; nostræ ætatis deplorans. Commemorabantur autem tum à nonnullis ea incommoda atq; mala, quæ alios præstantes ingenio & vsu maximarum rerum considerare oportuisse existimabatur: Eos præsertim qui potuissent auertere, cum ipsis nihil nisi in mœrore & anxietate lacrimæ concederentur. Hæc erant istiusmodi fere; Dissensiones de Religione non esse similes aliarum, ac tales potius, quibus potentia moderari, quasue cohercere ac reprimere.

reprimere vis vlla nequeat. Sed esse de his cognitione & iudicio opus, propterea quod animi impediuntur metu, ne quid impietatis concipiant. Quod si ita affectos cogere velis, apud fortiores nihil sis profecturus. Vitam enim hi amittent potius, quam mutent sententiam. Immo hanc aliqui laudem affectabunt, vt in confessione veritatis afflicti esse dicantur. Alios reddideris improbos ac malos, qui iam dicere facereque non dubitent quiduis, quicque commutare dominos per occasionem libenter velint, denique infidi hi erunt & leues. Si enim in rebus humanis, cum id proditur, quod verum rectumque esse aliquis decreuit, ex eo vitio proditiones amicitiarum & Rerumpublicarum nasci comperitur: Qui a persuasionem veritatis diuina metu aut spe depellitur, & de illis rebus contra animi sententiam iam loqui sustinet, eumne quis vlli mortalium fidelem fore putabit? Dicit aliquis, redire hos in viam, neque eam esse veritatis desertionem, sed erroris. Id tum demum fortasse dici posset, si rebus disputatis & explicatis, sublataque dubitatione, abessent minae, terrores, violentia, illecebra obsequij, & spes emolumentorum. Itaque de quodam Arianae sectae legimus, quod, cum intellexisset vnum orthodoxum ex amicis praecipuis, amplecti illam doctrinam, sibi
grati-

gratificantem, indignatus animo iusserit caput ipsius ceruicibus abscindi, cum quidem increpans eum dixisset: Tene ego posthac mihi fidelem fore confidam? qui hominis causa fidem fregisti, datam Deo. Sed contra Imperatoris decreta hoc aut illud commissum omissumue esse aiunt. His scilicet in rebus, de quibus semper hoc in promptu est: Magis Deo quam hominibus. Constantinus Magnus cum de religione orta contro- uersia statuta ipsius à concitata multitudine eterse fuissent, quaestionem ea de re haberi noluit, ne religionis negotia cum profanis permiscuisse perhiberetur. Quae vota quam longo tempore fuerunt honorum etiam sic satis bonorum, ut de religione suscipi fierique cognitionem potius priusque studerent, quam qui deberent ac possent, quam aliquid edicendo constitueretur, quod neque duraturum, & in aliorum dicta, in aliorum manifestas repraesentationes reclamationesque incursum esset. Quam multi sunt anni, quibus expetitur, ut necessaria maxime omnium, legitima cognitio de controuersijs Ecclesiasticis? Haec res cum tandem magno labore perfecta putaretur, & cognitio illa esset inchoata, talibus actionibus eam interturbari non oportuisse plerique censebant. Non hi quidem disputantes quomodo negotium illud cognitionis in-

stitutum

stitutum esset, aut quid eo quæri videretur, sed hoc perpendentes: si illi, qui nollent & negarent posse ea probare & admittere, quæ differendo notassent & essent infectati, Illi igitur, si cogerentur dubia & incerta iam amplecti, aut si renitentes exterminarentur, quænam Synodus illa futura esset, ad quam vel non integrum venire iam quasi deiectis de iure disceptandi, aut venire esset necesse debilitatos atq; fractos, cum liberæ tantarum rerum tractationes promitterentur, & plurimi esse tales iudicarent foreq; sperauissent. Dolebat quibusdam, non saltem respectum fuisse quendam habitum maleuolorum. Non enim possunt certe omnium voces & ora interminando occludi. Quid igitur maleuolium dicere possent non cogitatum, neq; circumspectius res istas fuisse gestas, moleste ferebant aliqui. Quod negari non posset, dissentaneum esse, in ipso articulo ostensæ cognitionis talia facta fieri, quibus iudicij omnis libertas adimi videretur. Cum tandem aliquos tulerint, quædam dissimularint, & ut pater adolescentis, quemadmodum ex nescio qua fabula vetere adducitur, Comici, quamuis ille oleret vnguenta, tamen odorari se negat: Sic isti quanquam essent in conspectu, quæ improbarent, tamen oculos auerterint, nunc ubi dies venit, quo decernatur de
 ijs ipsis

ijs ipsis & rebus & hominibus, isti iubentur
 præiudicare id damnando, quod dijudicari
 debeat, aut si nolint extorres profugere co-
 guntur. Quid hoc sit aliud? quam quod
 apud Poëtam de simili peruersitate dicitur:

Pacem orare manu, prætere de puppibus arma.

Id est ostendere liberam cognitionem, & in-
 terim alligare animos atq; deuincire velle, vt
 facere necesse sit, quicquid imperetur, siue
 probent aliqui seu improbent, nullis argu-
 mentis adducti, aut in refragando perseue-
 rantes exulent, vel grauiores etiam pœnas
 persoluant. Atque scio fuisse quosdam su-
 spicatos de sententia Caroli isto pacto rem
 administratam non esse. Et demiratos vnde
 extitissent hæc consilia. Optasseq; vt vulne-
 ri isti remedium inueniretur, ne mala malis
 exaggerarentur. Videbant enim fore, vt
 tunc multi terrentur, afficerentur varie,
 grauius perturbarentur, deniq; ingentem
 ista paritura esse confusionem. Atq; compe-
 ri suasisse quosdam, qui non modo iusticiæ
 sed vtilitatis quoq; respectu mouerentur, mu-
 tandum decretum illud & reuocandos ex-
 pulsos, & institutæ cognitioni cursum libe-
 rum relinquendum esse. Sed vicerunt scilicet
 fata sæculi nostri, & secuta mala cum initia
 atq; caussas, tum incrementa impulsionesq;
 habere oportuit. Et in pertinacia tunc obtem-

Y

peratum

peratum est iracundiæ, quæ cum nihil considerando prospiciat, exitus habere solet eiusmodi, ut si quem facti sui aliquando poeniteat, non mirum esse videatur. Atque exponuntur à me ea adhuc, quæ mediocriter prudentis hominis ac sani rationibus comprehendendi colligique possunt, cum in istiusmodi negotiis nihil prius neque antiquius sibi esse pati debeat quisquam, veritatis cœlestis, cuius doctor & explicator est Spiritus sanctus, perspicientia, qua relicta aut negligentius exquisita, cultum & venerationem Dei æterni, & pietatem religiosam labare & concidere necesse est. Sed longe sane digressi, redeamus ad nostræ narrationis seriem. Et hæc ad istum modum Augustæ acta sollicitum habebant Philippum Melancthonem & crebræ multiplicium quarundam etiam mirificationum literarum eo maxime tempore ei impetebant, Et qui eiciebantur consilium ab ipso opemque inprimis confugiebant, & consultationes de Synodo, quæ inter Reipublicæ graues motus renouabantur, curas maximas afferebant. Et ea cernebantur quasi conseri vel ad herbam etiam perducî, quorum qui fructus futuri essent, nemo bonus sine anxietate singulari cogitare posset. Nam quod & Gallici regis qui Imperatoris

peratoris hostis vel certe inimicus esset, animus ita alienaretur à Pontifice Romano, vt in Synodo contra rationem illam & institutas actiones testatam esse vellet sententiam suam, nec non mutuæ inter Carolum & hunc regem criminationes, quæ diuulgabantur, Et recepta occupataq; vrbs Magdepurgica à Duce Mauricio, & Imperatorem, qui ad Oenipontem desideret, frustra interpellari de Landgrafij liberatione, cuius promissæ sponsor appellaretur gener D. Mauricius: Hæc omnia inquam attentos, formidine futurorum carere non patiebantur. Et Philippus Melanchthon iam tertius ad Synodum Legatus cum literis Principis Mauricij in viam se dederat. Earum literarum talis erat sententia, quæ subiiciebatur præscriptæ salutis & compellationi honorificæ, qua Reuerendis. Domini & Reuerendi patres ille conuentus nominabatur: Cum Cæsarea Maiestas clementissime voluisset, vt ex Ecclesijs subiectis ditioni suæ, aliqui ad Synodum mitterentur, noluisse D. Mauricium esse voluntati illius, cum præsertim optaret & ipse veritatem illustrari ad gloriam Dei æterni, & constitui piam ac perpetuam in Ecclesijs totius orbis terrarum concordiam. Quæ duæ res maxime essent expetendæ omnibus mortalibus, præcipue vero ijs, quibus guber-

gubernatio aliorum diuinitus sit commendata. Tum deinde indicabatur, qui mitterentur ad Synodum, ij quidem illi, quorum honestatem vitæ & pacis publicæq; concordia; studium, Princeps ipse prædicari intelligeret. Addebatur petitio: vt hi exponentes publice, quid de omnibus controuersijs docerent communi sententia Ecclesiæ in regione sua, audirentur. Et significabatur: Esse ipsis mandata data, vt pie placideq; & sine priuatis affectibus recitarent & declararent doctrinam, quam esse existimarent vniuersæ Ecclesiæ necessariam. Conclusio literarum complectebatur & admonitionem humanis. & vota pleniss. pietatis: Scire eos, qui conuenissent, pro sua eccellente sapientia, ipsorum confessus Deum iudicem intueri, & Ecclesiam vniuersam tam cœlestem quam terrenam, ab his postulare & expetere, primum vt gloria filij Dei vere illustretur, & farentur conscientia; fauciæ, & vera his inuocatio monstretur, deinde vt talis concordia constitutur, qua non stabiliantur veteres abusus. Neq; enim Deo gratam, neq; diurnam tranquillitatem sine veritate esse posse. Negandum autem non esse omnino, manifestos errores quosdam & non leuia vitia in Ecclesiam irrepisse, quæ disidijs horum temporum dederint occasionem. De quibus

bus tantis rebus, & audire eos Ecclesiarum querelas, & remedia salutaria quærere, sapientia esse ipsorum. Atque orare se Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, ut vulneribus Ecclesiae veteribus & recentibus medeatur ipse, sicut Samaritanum illum aiunt fauore viatori opem tulisse. Qua imagine cum sese exprimeret, ostendit scilicet affici se calamitatibus nostris, & velle nobis opitulari. His literis in vrbe Illustriss. aulae Dresdae datis, dies ascriptus erat Iduum Ianuarij, anni Iesu Christi M. D. LII. Et nomen Mauricij cum praecipuis titulis subscriptum. Hac Epistola accepta Philippus Melanchthon cum comitibus iter est ingressus. Dicitum autem eis fuerat ut Augustae Vindelicorum subsisterent, donec vel ab ipso Principe vel Legatis ab hoc ad Synodum literas accepissent, quibus significaretur, quid facere deberent. Tota res erat magis comparata ad aliorum arbitrium, quam de consilio & sententia Philippi Melanchthonis instituta. Sed nihilo tamen minus ille, sine recusatione, ut consueuerat semper obtemperare iussis eorum quibus seruebat opera ipsius, quo ad quidem bonae mentis conscientia pateretur, sic tunc paruit & muneri legationis illius ut praesset facile passus obtineri & cum comitibus iter ingressus fuit. Venerunt igitur

illi Norimbergam ubi pro singulari erga Philip. Melanch. amore, & studio purioris doctrinae, accepti habitique fuerunt humanissime & benignissime. Publice eis aedes assignatae, procuratae res necessariae, & omnia summae benevolentiae praestita officia. Dum in vrbe illa commorantur, & ociose expectant, quidnam porro deinde agere iubeatur, interea rumores dissipantur de expectatione belli aduersus Imperatorem, & D. Mauricij Gallicis consultationibus. De quibus maximis & admirabilibus cum inceptis tum effectibus, neque argumentum hoc fert ut enarratio instituat, neque mihi libet has res exponendo inculcare. D. Mauricius & constantiae diuturnitate, & excelsi animi robore, & consiliorum prudentia, & rerum gestarum amplitudine, tum declarauit non esse prorsus oppressam neque captam Germaniam, ex qua scriptis picturisque editis externi quidam triumphos iam dudum agerent. Neque vicit ille quidem tum Imperatorem inuictum, sed hoc tamen armatus obtinuit, quod inermi supplicando diu multumque haecenus fuerat denegatum. Memini in harum rerum motu quid alij sperarint, alij metuerint. Atque audiui quendam festiuum, cum iam bellum fieret, quodam in coetu sollicitis admodum ijs ex Mauricianis, quibus tota res erat explo-

explorator, & qui omnia perpendebant diligentiùs cogitando, per iocum iubere eos esse bono animo, nam à Carolo vinci Mauriciùm non posse. Quarente vno, Quid esset cur tam audacter hoc ipse affirmaret, respondit iste, veteris diuinationis esse eam fiduciam, qua prædicta fuisse perhiberetur Achilli victoria superaturo Hectorem. Nam vt Achillis nomen numeris, qui literarum notis indicarentur, plenius esset quam Hectoris. Sic Mauricij statim initio nomen Caroli nomine esse numerosius. Sed hæc tum ioco dicta familiariter, cum eo exitu qui notus est omnibus congruerunt. Philippus autem Melanchthon qui Augustam pergere certis de causis noluisse, & satis, vt putabat, diu expectasset Norimbergæ literas, quibus quid deinceps agendum esset, ostenderetur, neq; tali tempore, & à disputatione verborum negotijs ad armorum vim traductis, apud externos desidendum diutius existimaret, dimissus ab illa ciuitate perquam amanter & publico munere vecturæ equestris instructus, in has regiones & ad suos tandem est reuersus. Non defuerunt qui deplorarent euentus istius infelicitatem, qua impeditæ essent de maximis & maxime necessarijs rebus, non fortuitæ quædam neq; extraordinariæ, quales sæpe habitæ fuerant, sed legitimæ

gitimæ atq; exquisitæ cognitiones. Animæ
 aduertebatur enim & existere indies maio-
 res voluntatum alienationes, & dissidia cre-
 scere, & perturbari mentes pias, deniq; præ-
 parari in distractione extrema Reipub. in-
 teritum. Etsi autem ferebatur, aduentum
 eorum, qui iamdudum, quasi hostes iudicati
 essent, ad Synodum ideo tantum expectari,
 vt, vel simpliciter parerent atq; subijcerentur
 auctoritati Synodicæ, neq; ad illius decreta
 omnino hiscere, vt dicitur, nedum responde-
 re quicquam auderent, vel audirent vltimæ
 condemnationis tristissimam pronounciari
 sententiam, omnium tamen rerum negotio-
 rumq; exitu incerto, erant, qui non malam
 spem conciperent ac fouerent: Si Philippus
 Melanchthon Tridentum accessisset, futu-
 rum fuisse, vt, audita enarratione, doctrinæ
 quidem inprimis, sed præterea quoq; caus-
 sarum ex quibus tantæ tamq; insanabilium
 malorum difficultates ortæ essent, multorum
 animi ad considerationem salutarem & vera
 iudicia conuerterentur, qui in ignoratione re-
 rum omnium præoccupati institutione pueri-
 li & sermonib. maleuolorum, non possent vel
 de doctrina vel de professoribus illius bene
 commodeq; sentire. Et erat Philippus Me-
 lanch. ita animatus, vt neq; itineris longi eum
 tæderet, neq; laborem vllum aut periculum
 ipse

ipse vitandum fugiendumque censeret, dummodo operæ studijque aliquid nauaretur Rei Ecclesiasticæ tam conturbatæ & afflictæ. Sed ista scilicet ad hunc modum geri oportuit, neque sæculi nostri improbitas remedia tam grauis & mortiferi morbi admisit. De qua miseria quamuis multa dici possent, cum frustra tamen à nobis dicerentur, tum inculcanda non fuerunt. Persequamur igitur reliqua. D. Mauricius ijs rebus confectis & ea consecutus, propter quæ expedita arma fuissent, pacem fieri facile libenterque est passus. Atque fuere qui inter tractatum compositionis & pacis tentarent & molirentur disturbancem bene præclareque institutorum, & actionum salutarium euerfionem, sollicitando animum D. Mauricij ad copiarum ipsius, dum illæ interea ociosæ essent, turbulentum vsum. Sed cum D. Mauricij virtus rectique & honesti propositi firmitas, tum eorum, quos eo tempore secum habuit fidele studium libere aduersando restitit postulationibus iniustis atque perniciosis. Imposuit autem D. Mauricius toti negotio eum finem, quo fama ipsius non modo moderationis sed pietatis quoque celebraretur, abductis copijs suis in Pannoniam & suo aduentu territatis repressisque hostibus, qui & occuparant iam quædam opportuna loca & progressu-

gressuri vltcrius ingentemq; cladem videbantur toti Pannoniæ allaturi. Est autem in istis consultationibus D. Mauricius cum aliorum prudentia ac fide præstantium virorum vsus opera, tum, vt antea sæpe, Christophori inprimis Carolouicij ex nobilitate Misnica equestris ordinis præcipui, & à puero opt. disciplinis ac artibus præclare instituti & egregie exculti, & in Reipub. max. grauissimisq; negotijs cum summa laude versati. Cuius ipsius quoque retinentis atq; vrgentis studium bonarum literarum ac humanitatis inter Reipub. curas constantissime, prædicari posset copiose in protegendo caput Philippi Melanchthonis, & ab hoc pericula, quæ ei, vt supra indicatum est, creabantur, propulsando, incredibilis non modo diligentia sed solertia quoq; & necessaria tunc calliditas, præstantis tempore difficili amicitia veræ officium, & persoluentis benevolentia merita memoria animi grati debitum. Sed tunc pax est facta. Id quod gratum acceptumq; cunctis, quorum auxilio in eo bello D. Mauricius erat vsus, non fuit. Itaq; ipso suas copias in Pannoniam abducente aduersus Turcicos exercitus, recessit ab illo Albertus Marchio Brandepurgensis, & per vastitatem eorum locorum, qua iter erat, transijt in castra Gallica, quæ aduersus
Impe.

Imperatorem Carolum oppugnationem Mentensem in manibus habentem mouebantur. Annus agebatur tunc Iesu Christi M. D. LII. Cuius primo die Calend. Ianuarij mortuus est Lipsiæ Bernhardus Ziglerus, de quo supra quoq; mentionem fecimus, Theologus, ex nobilitate Misnica ingenio doctrinaq; excellens, Hebraicarumq; literarum scientia ea instructus, vt in istius linguæ cognitione facile cuncti in his regionibus primas ei concederent. Quanquam autem vitam tempestiua hilaritate conditam, more gentis nostræ cum læticia colere non dubitabat, erat in eo tamen cum in vultu tristis quædam seueritas, tum in verbis libertas, tum etiam vocis asperitas, vt durus & acerbus aliquibus videretur. Ficta, simulata, commenticia, ostentationem vanitatemq; omnem mirifice oderat, & leuitatem atq; mobilitatem vehementer auersabatur. Idem supra modum officij memor inq; eo exequendo diligens. Vsq; adeo autem cupidus benefaciendi alijs & subleuandi egestatem tenuium, vt & suas nequaquam copiosas facultates in aliorum commoda impenderet, neq; puderet eum vndiq; quod pauperibus tribueretur corrogare etiam mendicando. A Philippo hic Melanchthone non raro impetrabat, vt operas ille doctrinæ suæ instrueret, & eam ob rem
nonnun-

nonnunquam se Vuittenbergam conferebat. Neq; non facere interdum, vt fores con-
clauis obsideret, in quo sedentem aliquid
eum conscribere sciebat, quod sibi tradere-
tur, neq; admittere aduentantum quenquam,
ne instituta opera interpellando impedirentur.
Obstabat autem effectiōibus doctrinæ,
quod nullum manuum vsum haberet,
quarum dextram casu de ædificio extrui cœ-
pto in terram puer adhuc delatus fregerat,
& gestabat de curatione mala eneruatam at-
que inutilem. Itaq; cogitandi quoq; incita-
tio minus erat ad elaborandum opus ali-
quod doctrinæ acris atq; vehemens, & men-
tis vis quasi languescebat. Sæpe postea & iu-
cundam consuetudinem ipsius Philippus Me-
lanchthon & accuratam considerationem at-
que solertiam in multis sacrae scripturae locis
interpretandis requisivit, & mortuum cre-
bris gemitibus desiderare se testatus est. Sed
de hoc & supra, quemadmodum diximus,
est mentio facta, neq; plura nunc commemo-
randa duximus. Pergat igitur instituta nar-
ratio, & ea quæ restant exequatur. Huius
anni bellicas clades in alijs locis, exceptit
in Saxonis & Misnicis terris pestilentia
malum, Quo & Vuittenbergenses & Lip-
senses congregationes scholasticae dissolutae
fuerunt, alijs alio se conferentibus, quamuis
initio

initio Dorgam Vuittenbergenses complures, cumq; eis Philippus Melanchthon concessissent. Ego cum familia mea primum Neostadium ad Orilam me contuleram, vbi cum hiematurum me esse constituissem, res ita tulit, vt in patriam pergens proficiscerer. Interea improuisa ac potius incredibilis plærisq; tametsi quidam & præsensissent & prædixissent, reconciliatio inter Imperatorem Carolum & Marchionem Albertum accidit, cuius fuit quasi foetus bellum Franconicum. Nam cum superiore anno Marchio Albertus ciuitate Norimbergensi grauiter afflictâ, & ipsa vrbe oppugnata, Præsules duos vicinos in suas conditiones perduxisset rationibus non admodum æquis, quod Pabepergensibus agri sui eriperetur, à Vuurcepurgenſi ingens pecuniæ summa extorqueretur, cumq; Imperator edicto suo omnia ea esse irrita iussisset tanquam cum hoste Imperij contracta negotia, rursus ferebantur eadem illa pacta conuenta autoritate eiusdem Imperatoris confirmata, & soluta obsidione Metensi, Marchio Albertus parare se ad occupandum denuo recuperata ab Episcopo Pabepergensi, & auferendam à Vuurcepurgenſi summam pecuniæ quam postulauerat, & præ se ferre suum se ius armis persecuturum esse, quibus cum instructior esset, nimirum caussa
quodq;

quoque se potiore fore existimabat. Unde sequens annus M. D. LIII. bellum attulit seuum atque crudele. Quo & patria mea Paberga in potestatem Marchionis Alberti tradita & atrociter vexata fuit, arcis castello vicino Aldepurgo dedito, & ipso statim & à Marchione inflammato, inexpugnabili aliquando credito, & capto olim tandem cum Dominus eius, qui & ipse nomen habuit Alberti, à Præsule Moguntino proditus fuisset fraudulente, & traditus in potestatem Ludouici Imperatoris. Sed istis nunc & his similibus narrationibus instituta expositio non est interrumpenda. Et alios tunc amicos & inter hos me non paruas curas attulisse Philippo Melanchthoni cognitum est. Cum admetum periculaque pestilentiae bellorum quoque calamitas adiungeretur. Ipse quidem ad mentionem huius morborum tunc passim vagantis dicere fere solebat: Se non eam pestem pertimescere, sed alias, quae & infestae essent Reipub. & perniciem interitumque communem minari viderentur. Significabat autem cum dictorum tum factorum audaciam impudentem, quam augeri & conualescere ubique in maxima omnium rerum licentia cerneret, atque simul alienationes Principum potentumque & occulta odia, & facinorum nefariorum defensionem approbationemque
 & cr

& erga hos aut illos studia commota non rei negotiorumque aestimatione, sed inclinatio-
ne & procliuitate voluntatum ad personas.
In quibus quamuis toleranda aliqua aut ne-
gligenda viderentur, exempli tamen & imi-
tationis periculum magnopere esset pertime-
scendum. Commisissis autem duobus acer-
rimis bellatoribus D. Saxon. Mauricio &
Alberto Marchione Brandepurgensi, &
Mauricio victore, dum ipse ingentis animi
nimia alacritate inuehitur in hostes, fortuito
ictu machinae vulnerato, & post dies tres in
castris mortuo, procul etiam tunc absente
fratre Augusto in Dania apud Regem Soce-
rum, rursus suspensi omnes expectatione fu-
tutorum & anxij fuere. Atque est intellectum,
verissimum esse quod veterum quidam scri-
psit: Qui in exercitu dux sit, eius consilia
animique contentionem longe potio-rem esse
viribus effectio-nibusque corporis. Neque tan-
tum boni ab vilo copiarum ductore fortissi-
me dimicando & profligando hostes manu
propria conciliari, quantum damni malique
detur morte ipsius. Sed ad hunc casum ma-
gnitudine animi & generosi impetus vehe-
mentia, & non viuendi sed vincendi cupidi-
tate ardentis Principis Mauricij, fata scilicet
abusa sunt. Atque erat in Duce Mauricio ani-
mosa virtus imprimis, neque ille viso hoste mo-
ueri

ueri periculo quod metum incuteret aut ha-
 beret cautionem, sed cogitatione cupidita-
 teq; inuehendi & gerendi rem quasi calca-
 ribus instigari, vt tanquam generosus catu-
 lus temere etiam aliquando excurreret, &
 peteret aduersarios cum ferocius tum incon-
 sideratius. Et ideo in Pannonia quodam tem-
 pore in maximum capitis discrimen venit.
 Et militans quondam in Imperatoris Caroli
 castris bello Gallico, cum vrbs quaedam op-
 pugnantem Carolo strenue tormentis globos
 illos ferreos efficiens defenderetur, neq;
 D. Mauricius tamen proucheretur circum-
 spectius aut timidius, conspectus est Impera-
 tor Carolus accedens & eum seducens, quod
 diceret: Non scire omnes, quo pacto inter
 volitantes illos globos decurrendum versan-
 dumq; sit. Ego ante duos fere menses quam
 proelium istud committeretur, Lipsiam re-
 dieram, cum Aegram transissem, vbi tunc
 Legati Cæsaris Ferdinandi & multorum
 Principum, nonnullarumq; ciuitatum con-
 sultabant de motibus bellorum, quibus tota
 fere Germania flagrabat. Non abstinebant
 autem urbani in illis tantis ærumnis ioco,
 cum dicerent: Non boni ominis locum ad
 deliberationes eas fuisse delectum. Sane ita
 ægre res processit, vt inter non diuturnas
 tractationes enanescerent omnia: Cum Mar-
 chio

chio Albertus interea in Franconia suo se ludendo oblectaret, & excitaret maiora indies belorum incendia, quæ tandem in Saxonicas regiones peruaserunt, cum eo inprimis exitioso euentu quo D. Mauricius excessit è vita, & quo multis præstantiss. viris interfectis, ita Marchionis Alberti fractæ vires fuerunt, vt nunquam postea quantumuis subleuatus erigere sese & denuo confirmare potuerit. Hoc anno per quam carus Philippo Melanchthoni mathematicus doctiss. Erasmus Reinoldus est mortuus. Et in Britania decessit Rex Eduardus adolescentulus optimæ & præclarissimæ, vt ferebatur, indolis atq; spei. Deq; eius interitu varij, & quorundam non admodum clémentes sermones auditi. Dessauia autem migravit ex hac vita terrena Illustrissimus Princeps Anhaltinus Georgius, cum ego mense Iulio in Franconiam me recepissem. Principis istius monumentum versibus ornauit Philippus Melan. quem viuis ille & suorum consiliorum autorem & actionum adiutorem fidelissimum atq; diligentissimum habuerat. Fuit autem Georgius Princeps is, in quo excellitas generis atq; conditionis cum singulari humanitate coniungeretur, cumq; sapientia atq; doctrina excelleret, tanta tamen erat in eo modestia, vt paruas etiam res non facile exequeretur,

retur vllas, nisi prius diligenter deliberatas, & ad aliquos, de quorum sapientia atq; fide bene existimabat, relatas. Quem talem Principem, qui Saxonicarum rerum statum temporis illius nouit, cogetur fateri propitijs Dei clementissimo concessu atq; munere his regionibus impertitum fuisse, cuius diligentia, uirtute, pietate, fide, sanctitate niteretur salus ipsarum. Sed de huius Principis Illustrissima excellentia, deq; maximis in Rempublicam & imprimis Ecclesiasticum statum atque ordinem meritis atq; beneficijs, quasi praetereundo verba supra quoq; fecimus, cum accuratiorem copiosioreq; expositionem illa desiderent, Deq; eo & nostrae & aliorum extent narrationes pleniores atq; copiosiores. Mortuus est cum omnium ingente moerore xv. Calend. Nouembris. Et dolores Philippi Melanchthonis quos isto casu acerbis. acceperat, mox cumulati fuere allato nuntio mortis Iacobi Sturmij Argentoratensis. Cum hoc viro ex nobilitate ciuitatis illius, principe Senatus, & praestante sapientia, uirtute, doctrina, experientia & usu rerum, facultate quoq; disertis sermonis ac copiosi praecleara praedito, singularis necessitudo intercesserat multis annis Philippo Melanchthoni & plarisq; in consultationibus de negotijs Religionis rationes sententiasq; suas

suas illi contulerant. Antecedebat autem
 Sturmīus Melanchthonem ætate, ferme an-
 nis septem, Qui solebat admirari in hoc sum-
 mam prudentiæ considerationem, cum ad-
 mirabili robore excelsi animi coniunctam,
 quæ diuersis temporibus laus in ipso emi-
 nens, vel nullo vel raro certe exemplo, con-
 specta est. Mutatæ etiam res in Britannia &
 significatione molestiam exhibebant, & cu-
 ras afferebant cogitatione Philippo. Nam
 consobrina Imperatoris Caroli Maria (quam
 solam inter abortiones crebras viuam pepe-
 rerat Catarina mater dimissa ab Henricho
 Rege, cum mox aliam post aliam ille duxis-
 set) Regina facta, quæ deinde nupsit Phi-
 lippo Caroli Imperatoris F. Hispaniarum
 Regi, Ecclesiarum statum, quem frater con-
 sanguineus ipsius paulo ante confirmatum
 reliquerat, prorsus conuertit, non etiam nul-
 lis antiquatis à patre Henricho sancitis. In
 quibus præcipua fuit subtracta obœdientia
 Pontifici Romano & vendicata Regi. Quæ
 omnia tum rescissa, & sub potestatem ditio-
 nemq; Pontificiam denuo subiectum regnum
 illud fuit, & horribili seuitia crudelitateq;
 vexati sunt aduersarij & dissentientes, exi-
 lijsq; & direptionibus bonorum afflicti, &
 igne ac ferro necati, neq; pepercit tum ulli
 sexui, ætati, generi, conditioni immanitas

arripientum pro seditiosis atq; impijs quacumq; de re non assentientes rerum summa potentibus in cunctis quæ eis forte placuissent. Cum autem in Prussia res essent admodum perturbatæ, & contentiones indies crescerent, & dissidia auferentur, illiq; uerſo igni materia ab externorum quoq; peruerso studio præberetur, in restinguendo eo incendio diligentia atq; labor Philippi Melanchthonis parum proficere potuit. Atq; corripuit ea flamma generum quoq; ipsius Sabinum, qui impatiens quarundam, ut ipse putabat, iniuriarum, eo tempore ex Prussia discessit. Etsi autem erat ea hominis virtus & doctrina & experientia rerum, variæ denique & singulares ingenij dotes, ut à compluribus expeteretur opera ipsius, inq; his ab Augusto Principe Elect. Saxonum Duce, ad suæ tamen ille Patriæ Dominum clementissima benignitate accersentem & luculentam conditionem ferentem sese contulit. Inter quæ & curarum nonnihil & plurimum negotij exhibitum fuit Philippo, non tam respectu suorum, quam solitudine de Sabino, quem diligebat & quam ornatissimum esse cupiebat, quamuis ab eo non leuiter, id quod supra perstrinxi, aliquando offensus. Atq; Prusiaca negotia iam implicabant alios complures, apud quos eadem controuersia

ſiæ diſceptabantur non modo vehementer ſed alicubi tumultuoſe etiam. Accuſabanturq; à nonnullis Theologi Vuirtebergenses, quali necq; ſatis attente & caute ad quædam interrogata initio reſpondiſſent, & plus conſeſſiſſent auctori illarum turbarum, quam viderentur debuiſſe. Edebanturq; ſcripta à diuerſis eiufmodi, quæ non tam ad rem explicandum, de qua litigabatur, quam alienationes animorum maiores faciendum momenti aliquid haberent. In Miſnicis etiam regionibus deliberationes de Eccleſijs ſcholiqu; conſtituendis excercebant Philippum Melanchthonem, quem & conſiliorum omnium Illuſtriſſima aula ſocium, & conſultorum adminiſtratorem volebat eſſe. Proponebantur autem capita de inſpectione Eccleſiarum, de iudicijs Eccleſiaſticis ordinandis, & quibusdam ad rem ſcholasticam pertinentibus. In quibus ſi non omnibus vndiq; aliquid tamen alicubi operæ nauatum, & nonnulla vtiliter conformata aut correctæ, quædam vtilibus inſtitutis rationibusq; ſuſtentata eſſe conſtat. Placuit anno Chriſti Ieſu

M. D. LIIII. vt quidam, maxime propter Pruſſiacas rixas, conuenirent Naopurgi in Duriſſia. Eo acceſſit cum Philippo Melan. optimus vir & doctiſſimus Theologus Ioannes Forſterus Hebraicarum literarum in-

primis peritus, qui varia & duriore aliquan-
 do fortuna conflictatus, tandem Vuirten-
 bergæ confederat, doctrina sua Academi-
 cam illam communitatem argens atq; or-
 nans. Vbi & mortem placide obiit anno
 Christi Iesu post Millesimum quingentesi-
 mum quinquagesimo sexto. Accesserunt
 & alij & ex Academia Lipsensi Alexander
 Alesius patria Scotus, valde carus Philippo
 Melanchthoni rei Theologicae intelligentis-
 simus & artifex excellens congruentium di-
 sputationum, & vir dignitate atq; doctrina
 exquisita præstans. Ex Hesiaticis affuere
 cum alij tum Adamus Craftus, de quo alibi
 mentio à me facta est, magis vt à me fieri po-
 tuit honorifica, quam pietas, sapientia, vir-
 tus ipsius mereretur. Argentorato autem
 Iohannes Sleidanus aduenerat, autor libri
 historiarum paulo post editi, & ab alijs in
 aliam partem accepti, quod ipsum postea
 cura solitudineq; varia affecisse, comper-
 tum est. Vuirtenbergenses qui in viam se
 dedissent, & non abessent longissime, (Go-
 tham enim, quod oppidum Duringiæ est,
 venisse eos nunciabatur) nescio quam ob-
 rem aut famam, non perrexerunt, neq; in illo
 conuentu affuerunt. Perscripta sunt quæ-
 dam tunc de communi sententia omnium,
 breuiter illa quidem, sed id, de quo quære-
 batur,

batur, plane & luculente explicantiã, & quæ non paucorum dubitationes sustulerunt. Atq; ita fere annus iste abiit, inter disputatiõnes de doctrina & bellorum causis, atq; tractatæ conuentibus actis rationes fuere componendi res & sedandi commota. Sed frustra plæraq; omnia suscepta atq; tentata. Itaq; solennis Imperij Romani conuentus indictus & frequentes conuenire iussi sunt ordines Augustam Vindelicorum. Et in Germania turbulenti homines passim Ecclesiarum status turbare, & ruere Marchio Albertus, donec & ipse prorsus concidit, & causam dedit, vt in Franconia vrbs Imperij ad Mœnum vetus, quam occupatam præsidio copiarum suarum tenuerat, miserabiliter inflammaretur. Multa prodigia nuntiata tunc fuere. Visum in Silesia ardere cœlum, alicubi conspecta species exercituum quasi qui commissuri prælium essent. Terribilissimum autem, quod multis in locis sanguine pluuisse constaret. In Franconia apparuisse narrabatur viri species cruorem effundentis in solem, & prope hunc conspectam esse aquilam conantem altius euolare, itemq; virum astantem equo. Non longe autem à Vuittenberga sol cruentus diuidi visus est, & partes dilabi, & exercitus confiscentes, & quasi in excelso monte certus. Quibus animaduertebatur val-

tur valde commoueri Philippum Melanchthonem, sed ex omnibus vno maxime, cuius simile neq̄ audisse se neq̄ legisse aiebat, cum pro certo & explorato haberetur, in oppido Duriſgiæ cui Nebræ nomen, sobolem muliebriſ ſexus modo natam interiſſe flamma necatam, quæ erupiffet ex vtero materno. Multa quoq̄ templa de cœlo tacta paſſim eſſe affirmabatur. Non putauĩ omittendam mentionem externorum quoq̄ hominum, cum quĩbus ſingularis vſus aliquis & eximĩa familiarĩtas Philippo Melanchthoni interceſſiffet. Voco autem externos eos, qui Germanĩam noſtram patriam non habent. Fuit igitur perquam carus illĩ gentis Pannonicæ adoleſcens nobili admodum genere natus è familia Iaxitia, quem mortuum Vuitenbergæ ita luxit Philippus Melanchthon vt quantopere eum dilexiſſet, & quam triffi deſiderio afficeretur amiſſi, plane liquidõq̄ perſpiceretur. Multum etiã & perquam familiarĩter vſus eſt Sigemundo Geloo, qui poſtea in ſua patria admodum honoratus præcipuĩs munerĩbus func̄tus eſt. Ex Italia adueniens Lælius Mariani Socini celeberrĩmi Iuriſconſulti F. ſe, & patriam, & florentem opibus & dignitate domum, & ſpem ampliſſimę fortunę ſolius Philippi Melanchthonis videndi gratia reliquiſſe, præ ſe ferebat.

bat. Animaduvertebatur hunc ardere studio cognoscendi ijs de rebus, quæ tunc disceptabantur, certi firmiq; aliquid. Eumq; nunciabatur postea adhuc iuuenem ingenio summo & doctrina præclara excellentem mortem obiisse in Heluetijs. Ex Hispania habuit Philippus Melanchthon secum virum grauem admodum constantemq; & fortem in ijs afferendis defendendisque, quæ vera atque recta esse discendo comperisset. Eum nominabant Franciscum Dryandrum. Sed familia, vt ferebant, apud suos inprimis nobilis appellatio alia erat voce gentili, quam Græcum illud nomen quodammodo interpretaretur. De Anglis supra aliquid dictum est. Gallicæ autem nationis Hubertus Languetus Heduus, (Burgundi nunc nominantur) multis annis vixit versatusq; est apud Philippum Melanchthonem cum Vuittenbergam venisset anno Christi M. D. XLIX. Neq; ab ipso discessit nisi interdum per interualla quædam peregrinationum, quibus mirifice delectabatur, donec Philippi Melanchthonis vita in terris durauit. Vt horum consuetudo annum attingat XII. Erat autem Philippo grata atq; iucunda multarum magnarumq; rerum, quas ille tenebat, commemoratio, & oratio de Regibus principibusq; gubernationum, & alijs sapientia, virtute,

doctrina præstantibus viris horum temporum. Neque ego audiui vllum alterum, qui tam prudenter & certo, & plane, dilucide, diserte exponeret, quicquid narrare instituisset. Non ille in hominum nominibus falli, non indicijs temporum errare, non confundere rerum negotiorumque seriem. Erat autem in eo singularis sagacitas in notandis naturis hominum, & conijciendo, quo quisque suo ingenio deferretur, & quæ esset voluntatis inclinatio. Consiliorum etiam solertissimus æstimator, & euentuum futurorum prouisione admirabilis. Hunc lectio libri cuiusdam in Italia, vbi tunc ipse degeret, a Philippo Melanchthone compositi cupiditate incenderat videndi autorem illius, & ea stimulos perpetuo admouens perpulerat tandem, vt in Germaniam veniret & Vuittembergam se conferret. Vbi more consuetudineque sua accepit eum Philippus Melanchthon humanissime, & perspecta virtute integritateque eius, secum esse libenter passus quoad vixit. Et obseruantiam fidemque ipsius est expertus, summam benevolentiam erga illum perpetuo retinens. Suntque sæpe auditi sermones Philippi Melanchthonis prædicantes accurate Huberti probitatem & studium veritatis, & prudentiam, & explicatam cognitionem atque scientiam earum rerum, quarum periti

periti & sibi laudem & alijs vtilitatem acqui-
rere concialiareq; consueuerunt. Hubertus
vero eam grati animi significationem hono-
remq; Philippo viuo, & mortuo meritorum
recordationem, pietatemq; praestari semper
studuit, vt perspicue declararetur animi ipsi-
us singularis erga illum affectio, quem omni-
bus officijs praesentem coluisset, & cuius ere-
pti nomen honore venerationeq; perpetua,
& memoriam desiderio ac lacrimis prose-
queretur. Sed haecenus in isto indicio con-
suetudinis cum externis hominibus Philippi
Melanchthonis moratam esse narrationem
nostram habeatur satis, cum alios innumera-
biles vndiq; locorum ac gentium ad ipsum
videndum, compellandum, audiendum ad-
uenisse non sit obscurum neque ignoretur.
Adiungantur ergo iam expositis reliqua.
Hoc Christi anno M. D. LIIII. Illustris. at-
que laudatiss. Principi Iohanni Fridericho
Saxon. Duci, post obitum Illustris. coniu-
ugis rebus omnibus pacatis placide mortuo,
Philippus Melanchthon cum bonis vniuersis
memoria animi grati & veri doloris luctu
iusta fecit, cuius fortunam & casum saepe de-
plorauerat, qui excessit e vita v. Non. Mar-
tij. Huius Principis virtutem, constantiam,
animi excelsi magnitudinem, & perferendis,
quae necesse esset, patientiam, fidemq; ad
Deum

Deum & homines suspicientes admirati fuerunt & prædicarunt hostes quoque. Quod si iste laudum tantus splendor leui forte macula aliqua aspersus putetur, ita scilicet intellectum est, hominem eum fuisse, quorum hæc est conditio, ut nemo omnium penitus labis expers sit. Atque ut aliud alijs vitij est, secundum Comicum, sic accidit magnis & fortibus animis, ut interdum altius extollantur quam æquum esse videatur. Vnde fit ut ea suscipiantur moueanturque, quæ, nisi processus habeant fortunatos & exitus felices, omnem omnium reprehensionem effugere nequeant. Quidam autem ita peruersi sunt, ut neminem satis laudatum putent, nisi sermone suis aliquem in cælum ferant, & quemadmodum veteres locuti fuerunt, cum Deorum immortalium laude coniungant. Neque vident hoc pacto non ornari sed deformari eum, quem celebrare instituerunt, cum de homine verba facientes non hominis effigiem exprimi studeant & perpoliri oratione sua. Sed & de his satis vel nimium potius. Anno Iesu Christi M. D. LV. Non. Febr. præsentis Augustæ Vindelicorum Ferdinando Rege & Principibus non multis proposita fuere capita deliberationum. Cumque in mentione de re Ecclesiastica, quod Religionis negotium appellabatur, tres rationes

tiones indicarentur, quibus laboranti illi & dilapsæ consuli subueniriq; posse existimaretur, fuit vna ex his congressus doctorum hominum, qui rursus de Religionis negotio colloquerentur. Itaq; & Philippus Melanchthon iussus fuit parare se, & expectare literas, quibus quid agendum & iter illud quando ingrediendum esset, et significaretur. Sed tum quidem molestia hac affectus non est, & reperta alia via ad incommoda ac mala illa non tam sananda quam mitiganda, & procurandum ne latius saltem serperent. Hoc quale sit, conijcere licet ex præcepto & sententiâ Peligni Poëtæ de eo, quod ipse vocat Immedicabile vulnus. Permissa tamen tunc, non paucis admirantibus, concessaq; fuit vsurpatio aliqua eius doctrinæ, cuius assensioni prius vltima supplicia & grauisimæ pœnæ constitutæ fuissent, & adhuc alicubi essent. Sane quid suscipi tentariq; forte potuisset, incertum est, & erat expectatio omnium fere sollicita atq; anxia. Nam Rom. Pontifex Iulius III. Augustam ablegarat Iohannem Hieronymi F. Moronum Cardinalem, quem aiebant & prudentia & eloquentia esse instructum, & vias nosse quibus se in animos quorumcunq; insinuans, illorum voluntates gratiamq; sibi facile conciliaret, eosque perduceret in sententiâ suam, Et hjs artibus

tibus præditum præ cæteris, istoq; nomine in præcipua esse eum existimatione. Idem, cum Episcopus Mutinensis illo tempore nominaretur, legatus ad eum quoq; conuentum quem Ratibonæ agit Carolus Imperator anno Christi M. D. XLII. antequam ad bellum proficisceretur Africanum, existimationeque, de eius sapientia virtuteq; & facundia imprimis, perquam præclara fuit. Habuit hic patrem superiore ætate sapientiæ laude celebrem, cuius consilijs gubernatam rem Mediolanensem esse ferunt. Deq; eo, quod accepimus huic narrationi si inseruissem, neq; prorsus hoc alienum visum iri, neq; ingratum lectori futurum esse speravi. Quibus temporibus inter arma Cæsariana atq; Gallica Franciscus Dux Mediolani tanquam in maris commoti sæuisimis undis iactabatur, aliquando postulatum ab ipso fuit, vt in castra vicina Cæsariana se conferret. De qua re cum accurate delibaretur, non putarunt consiliarij faciendum esse, vt ipse Dux illo accederet, manifestum ac præsens periculum, quemadmodum coniciebatur, aditurus. Atque Principem consilij sui mitti illuc placuit Hieronymum Moronum. Credebatur hic de ijs, quæ fieri aut non fieri deberent, admoneri voce quadam, quæ, nemine nisi ipso exaudiente, emitteretur ex annu-

li cu=

li cuiusdam conuersa ad aurem pala. Con-
 sueuisse igitur ferebatur, quoties de euentu
 aliquo certior fieri cuperet, quasi de propo-
 sita re cogitaret, cubito nitentem manum &
 ita annuli palam auri admouere, vt de qui-
 bus quærebat aliquid cognosceret, cumq; id
 ipsum tunc quoq; fecisset, sermone Italico
 pronunciata audisse hæc verba: Ibis redibis
 non eris captiuus. Quæ cum ipsius intelli-
 gentia sic distinguerentur, vt significaretur
 id quod optabat, profectus fuit in castra, at-
 que ibi captus & duriter crudeliterq; tracta-
 tus, Illorum verborum aliam sententiam fu-
 isse & se disiungenda copulasse demum per-
 spexit. Hunc Cardinalem in non paruum
 discrimen paulo post venisse dicebatur poti-
 ente rerum Julio 1111. Sed tunc ille, nuntia-
 ta morte Pontificis Rom. Julij 111. cum festi-
 natione summa Romam, relictis omnibus,
 recurrit. Atq; eo tempore, quemadmo-
 dum narrari cœptum est, liberatus fuit Phi-
 lippus Melanchthon sollicitudine & labore
 scriptio-
 num disputationumq; de Religionis
 negotio. Amisimus hoc anno nos ambo
 vsum summi amici Danieli gente Stiberi,
 ordine equitis Franci, dignitate Canonici in
 collegio primarij templi Vuurcepurg. Ami-
 cos enim non dubitabat ille nos appellare, &
 esse se amicum reipsa declarare non desiste-
 bat.

bat. Cum me quidem propter societatem honestorum studiorum, qua coniuncti à prima ætate fuissetus, fratris nomine dignaret. De huius viri virtute, animo constante & magno, ingenua orationis libertate, beneficentia in suos, amore patriæ, liberalitate & humanitate erga omnes, tota denique vita digna generis sui nobilitate, & alibi vera narravimus, & nunc in his exponendis morari minus opportunum videri possit. Quare prosequamur commemorando proposita, & id agamus, quod est in manibus. His igitur temporibus in Angliã ea patrabantur, quibus & Philippi Melanchthonis & aliorum animos ingente dolore affici necesse erat. Crudelissime enim interficiebantur ferro ignique innocentissimi & sanctissimi viri, in quibus venerandus Senex Latimerus nominabatur, & Cantuariensis Episcopus Thomas Crammerus. Sed hic quod esset dignitate ac loco summo atque primario, supplicium aliquanto sumtum est de eo posterius. In Latimero singulari olim Erasmi Roterodami amico, & religiosæ pietatis cœlestisque veritatis ardentissimum studium, & idem exquisita cognitione optimarum literarum atque artium, & facultate eruditæ doctrinæ celebris fuit. Qui ubi cum socio criminis pulcerrimi atque gloriosissimi: Quod Evangelium

gelium Iesu Christi Filij Dei profiterentur, Episcopo tunc Londiniensi, ad rogam constitisset, productum eodem de carcere, ferebatur, etiam Crammerum fuisse, ut mortis atrocitate & horrore spectaculi illius deterritus sententiam mutaret. In qua cum nihilominus hic permaneret, atque supplice etiam gestu oraret, cum sanctissimis illis viris ut mortem sibi communiter afferri decerneretur, falsi autores consilij huius sua opinione, istos quidem viuos comburendos, hunc autem in carcerem reducendum curarunt. Vbi primum in squalore & mox spe quadam bona & commodis quorundam sermonibus inductus, traditur aliquantulum vacillasse, & nomen suum subscripsisse, nescio quibus, aberrantibus à simplice veritate cœlestis doctrinae, quam ipse esset professus: Sed mox illustri confessione sententiam pristinam declarasse, & manum etiam detestatum, quæ se nefario operi ministram præbuisset, atque ita crematus fuisse. Similis sæuitiæ in alios complures tam in Anglia quam Gallia incitatum odium rabiose est debaccatum illo tempore, tanta importunitate, ut prior calamitas iam fuisse tolerabilis videretur, quæ fuisset maxima atque acerbissima. Verum hæc nostra commemoratione enarranda hoc loco non sunt, & hæctenus producta mentio sufficere

a

poterit

poterit instituto nostro. Indicatum autem
 supra est, quid turbarum fuerit commotum
 importuna quadam nouitatis vsurpatione in
 doctrina Ecclesiastica ab Andrea Osiandro.
 Huius mortui etiam factio non quiescebat,
 & vt verum fatear, exulcerari negotium vi-
 debatur importunitate quorundam ambitio-
 se magis quam necessario quasi ventilantum
 dissidium illud, & non patientum flammis
 contentionum extingui. Exarseruntq; pas-
 sim certamina de illis rebus plane gladiato-
 ria. Quæ tanta extiterunt Norimbergæ, vt
 ferri in ciuitate pacata diutius non possent.
 Eo igitur ventum est, vt peteretur à Philip-
 po Melanchthone iam non consilium, quod
 ante dederat, sed auxilium quod perturbata
 Ecclesiæ ferret. Ita, impetrata hac venia ab
 Illustriss. Principe Elect. Augusto, Norim-
 bergam ille est profectus, adiuncto sibi hinc
 Alexandro Alesio, & tum forte hospite Ia-
 cobo Rungo Pomerano, quibus & ego me
 eo itinere comitem præbui. Atq; fuit præ-
 sentibus Norimbergæ præcipuis in Ecclesiæ
 docentibus ea controuersia ita disputata &
 sedata, vt ab hac deinde quieta fuerit om-
 nino ciuitas illa, complexusq; est dogma
 scripto Philippus Melanchthon breui illo
 quidem sed diserto & illustri, sine vllius re-
 præhensione aut insectatione veritatis sim-
 plice

plique oratione exposita, qua assererentur probata, & refutarentur ea quæ damnabantur. Id quod optimi & sanctissimi veteres quoque fecisse animaduertuntur in Nicena Synodo, declarata sententia vera atque recta Ecclesiæ Catholicæ, & refutata contraria, inculcato nullius aduersantium nomine. Spes fuerat aduenturum esse eodem Iohannem Brentium, sed literis hic missis ostendit cur accedere eo tempore non licuisset, & differuit quædam de rebus illis quæ tractabantur. Duo qui quærere disceptareque amplius vellent, neque explicatione prolata contenti essent, tunc discesserunt dimissi benigne. Cæteri inter se concordantes tranquillitati in ista parte studiose operam dederunt. Reuersum autem mox domum Philippum Melanchthonem exceperunt rursus aggressiones quorundam de disputationibus & turbis Flacianis. Sibi enim Flacius iam non modo vulgi studia, sed nonnullorum magnorum & principum virorum voluntates astute circumuentas adiunxerat. Ferebanturque leges Philippo, quibus inter ipsos gratia reconciliari videretur posse, & tantus furor erat hominis, ut lenissime dicam, improbi, ut accedere tandem propius non dubitaret, & euocare ad colloquium Philippum. Hic verò cum de ea re scribebat respondens literis

quorundam, grauius & plane, tum illa tali-
 um congressuum postulata præcidebat. Et
 quia prohibere quasi illuuiem illam insaniam
 non poterat, intra suam stationem resistens,
 & faciens, vt prius, officium, neq; ab hoc si-
 nens abduci sese, iracundia, odio, cupidita-
 te, spe, iniuriasq; omnes perferens & con-
 temnens incitationes stolidæ vehementiæ, ita
 permittebat Deo æterno cætera. At hi illo
 ipso iritabantur, & libellos scriptorum tur-
 bulentorum mittebant in vulgus, & arripie-
 bant ad lacerandum plurimos optimos &
 doctrina atq; pietate præstantes viros, qui-
 bus maledicendo acerbitati indulgebant ani-
 morum suorum, & odijs conceptis obseque-
 bantur. Vera falsa, certa dubia, consenta-
 nea dissentanea, propria aliena, conuenien-
 tia absurda proferrentur in medium, non
 curabatur. Et satis erat crimen aliquod illa-
 tum esse. Nam adhærescebat in hac parte,
 quam Philippus Melanchthon deferendam
 sibi non putarat, statim quicquid esset tan-
 quam telum accusationis & culpæ conie-
 ctum. Vt autem Magi ignotis & barbaris
 nominibus simplices infatuant, sic isti appel-
 lationibus mirificis & obscuris vulgi animos
 percellerant, & quasi inhians sibi circumdu-
 cebant, Adiaphoristas, Synergistas, Maio-
 ristas, & nescio quæ alia vocabula nuncu-
 pando

pando comminiscendoq; offundentes. Fiebat autem vt confusa negotia publica ac priuata, & Ecclesiasticæ ciuilescq; res, materiam darent insimulandi inuidiaq; grauandi eos, à quibus aliquis alienior forte esset. Et Flaciana factio iactans ardorem quendam & flagrans studium rerum diuinarum, si qui illam vehementiam improbarent & moderationem lenitatemq; aliquam adhiberent, statim desertores & proditores causæ eos esse vociferari, & ingerere conuicia, & disputatorum conflictus poscere, & veluti in arena exultare atq; prouocare aduersarios ad luctandum. Quæ omnia ad vulgus & imperitos & rerum negotiorumq; ignaros erant speciosa, & celebritatem nominis Flaciani augebant. Atq; inueniebantur quidam qui paria facerent, & veris contumelijs istos appetere neque sciente, & si rescuisset perquam grauius & moleste ferente Philippo Melanchthone. Sed ij tantum proficiebant, quantum ad restringendam flammam infusum oleum. Ad vnum enim probrum in promptu statim erant quæ obijcerentur decem. Diceret quispiam falsa de inanibus rumusculis collecta aut conficta ab ipsis spargi: Aliquam illi fabulam contra narrare & eludere crimen, & scurrarum more impudenter inde noui vitij infamiam detexere. Quæ
a 3 autem

autem dicebantur ac docebantur verè & vti-
liter, ea peruertendo & cauillando detorque-
re, & conquirere atq; venari vndiq; omnia,
quibus de quietis & pacis cupidorum, &
paulo modestiorum existimatione aliquid
detraheretur & his inurerentur maculæ. Ve-
tera ac noua, dictaq; & facta, atq; syllabæ
pene calumniarum malitiâ ad ignominiam
arripiabantur eorum, à quibus ista caterua
discesserat, cum docendo magistros, benefa-
ciendo pene parentes haberent plerofq;, &
propter ætatem certe & dignitatem atq; ex-
cellentiam plurimè ex his eos obseruare &
colere deberent. Quemadmodum autem
olim cum histrionum ars cognita atque pro-
bata fuit, pluris fieri cepisse actores fabula-
rum quam scriptores traditur, sic accidit tunc
prauitate hominum & vulgi leuitate, vt isti
simul atq; alij, eorum, quibus præceptoribus
vsi fuerant, dicta ac scripta diuersis gestibus
ijsq; partim ineptis, partim turpibus agerent,
& cum malitiose interdum corrumperent,
ita applaudentes sibi inuenirent complures.
Quia autem differebantur res arduæ & ma-
gnæ, ideo ista cohors tumultuari & vehe-
mentia declamandi perturbare audientum
animos, & assentari hominum cupiditatibus,
& hoc pacto facile reperire assentientes seq;
eis adiungentes. Grata erat plurimis repræ-
hensio

hensio atq; notatio eorum, quibus licentia vitæ coherceretur, & maior prohiberetur dissolutio. Libenter igitur admittebatur, & fortes isti perhibebantur tanquam libertatis defensores, erantq; in precio. Quid vero melius, rectius, salutarius omnium isti protulerunt, docuerunt, enarrarunt, quam si quos tam hostiliter oppugnabant. Sed erant illa scilicet iam vsitata, ac nouitate delectabantur homines, quorum voluntati istud genus speciose inferunt. Quemadmodum autem erga ciues plarumq; propter vsum consuetudinis affectio est remissior, ita vulgus, quantumuis bona & vtilia, iam familiaria atque consueta, minus curare solet, & aucupatur externa ac noua. Atq; isto quasi turbine multa honesta consilia, non pauca præclaræ actiones peruersæ sunt, spes tranquillæ cuiusdam quasi serenitatis debilitata atq; erepta, pietas & religio labefactata, cum interea fulcirentur superstitionum & errorum vitia. Quod nunc ceptum est ab ijs quoq; intelligi, qui istos aliquando vel fouerunt vel non certe excluderunt. Cum enim ista factio audacissime vel potius impudentissime, sine omni rerum, personarum, temporum consideratione effutiret & dissiparet, quicquid non in mentem, quam haberet nullam, sed in buccam, vt dicitur, venisset, In

hoc malo id inerat boni, quod fiebat, quem
admodum Tragicus Poëta ait improbis &
vanis vsu venire: vt cogitationum volun-
tatumq;

Certum atq; verax indicium lingua faceret,
declarans illa ac profitens, nihil se esse petu-
lantius neque magis leue atq; futile, & pro-
ferens cum scelerate & nefarie conficta de
opt. & innocentis. ac publice privatimq;
bene meritis viris, & sese antesignanam du-
cemq; præbens ad Reipublicæ reliquam quie-
tem exturbandam, ad vastitatem inferendam
Ecclesijs, ad laxandam multitudinis promi-
scuæ licentiam, ad totius deniq; adhuc consi-
stentis honestate quadam nonnullocq; pudore
vitæ dissolutionem. Haud sane nesci-
mus huic importunitati prætendisse istos ex-
empla sanctæ antiquitatis, quo quidem non
minima ex parte eminebat vel furor vel certe
stulticia ipsorum, qui nullis consilijs aut acti-
onibus similibus & conferendis tanquam la-
trones aut hostes sub illorum exemplorum
quasi tecta subirent, vbi lateret impietatis
istius detestanda pernicies. Etsi autem ad-
huc reperiuntur hic aut illic nonnulli, qui
pertinaciter defendant quamuis perspicuam
peruersitatem atq; vesaniam, & sit tamen in-
dies, etiam in satietate quadam, assensio in-
firmior, & aperiuntur plurium oculi, & con-
tracta

tracta damna intelliguntur, & dissensiones inde tum manifestæ tum occultæ existunt. Est autem profecto non leuissima causa miseriam istius, sæculi nostri effrenata exultatio, & infinita licentia, & summa dictorum factorumque impunitas, non modo declamandi & concionandi pro eo vt cuique libet, & fert impetus animi commoti, sed proferendi quoque & edendi mandata literis ea, quæ vnusquisque somniasset aut vigilans fingere comminisci potuisset. Sed inprimis liberæ & crebræ tunc erant disputationum dimicationes & criminationes confutationesque mutua, & iurgiorum contumeliæ. Quicque alterum insectando vehementissime exagitaret, & in eum inueheretur acerrime, & pro suis qualibuscunque audacissime propugnaret, is fortissimus habebatur & laudabatur inprimis. Omnes itaque librorum officinas, accusationibus, defensionibus, purgationibus, insimulationibus, & pugnacibus sæuisque scriptis refertas cerneres. Hoc loco mihi venit in mentem, quod Legibus antiquis constitutum fuisse traditur, vt alterum in iudicio falso & temere accusantes eam poenam sustinerent, quam luere oportuisset reum si conuinceretur. Erat enim æquum valere idem in eos, qui contradicendo inscite & nugatorie & perperam refellere aliquem conarentur.

tur. Quia vero actio datur illa quidem in iudicijs iniuriarum. Ficta autem atq; falsa crimina alicui inter altercandum inferri, & obtrestando maculas aspergi, modo prætendatur ardor asserendæ & defendendæ veritatis, non modo animaduersione caret, sed laudem etiam passim inuenit, ita scilicet fit, vt optimos & grauissimos viros leuissimi deterrimiq; insectentur & exagitent. Quanta autem nunc copia quoduis argumentum, sed præcipue aliquod sanctæ Religionis caput explicantium & de hac dimicantium librorum euolat? In Aegypto olim, quemadmodum fertur, quod quisq; in aliqua arte excogitasset, id in conuentu peritorum consideratum & dijudicatum sic demum, si approbatum esset, curabatur tanquam verum, in columnis perscribendum, quæ in sacris quibusdam locis seruabantur. Tales conuentus nunc quoq; agi erat optandum & expedit, vt de ijs scriptis, quæ proferenda aliquis in lucem & edenda existimasset, docti & sapientes consulerentur, deq; eorum sententia utilia ac bona publice reponerentur, mala atque perniciosâ obliterarentur delendo. In quo melius esset, ne nomen quidem scriptoris conseruari, id quod in Aegypto quondam factum fuisse accepimus. Hoc sane pacto obuiam iretur cupiditati immodicæ
ambitio

ambitiosorum & gloriæ appetitio reprime-
retur, & non complerentur animi hominum
opinionum mirabilium absurdarumq; varie-
tate. At nunc quoniam & scribendî facul-
tas conceditur cunctis, & iudicandî potestas
datur cuilibet, qui sunt audacissimi, ij vulgo
in precio honoreq; habentur, & omnia ubiq;
perniciosis & turbulentis contentionibus
personant. Verum apponantur & ista ad
miseriarum nostri temporis aceruum, & fa-
talium pœnarum gravitatem. Inter hæc dis-
sidia & istas secessiones, qui adhuc supere-
rant pauci illi sane ex vetere sodalitate &
quasi grege eorum, qui initio ad veritatis
cœlestis & optimarum disciplinarrum doctri-
nam colendam sese coniunxerant, cum ma-
ximo dolore recordabantur præteritorum
temporum, & tantam mutationem vitæ atq;
morum deplorabant. Meminerant sua æta-
te inimicitias etiã inter aliquos manifestas
non fuisse expertes humanitatis & modera-
tionis, contendentibus illis non hostiliter sed
civiliter: In suscipiendis autem gerendisq;
rebus quibuscunq; communicata consilia &
collatas sententias rationesq; magno studio
& opinione mutua benevolentia singulari.
Quæ tradere docendo alijs, quæ composita
scribendo edere aliquis volebat, quæ nego-
tia conficere agendo, ea tunc non temere sed
delibe-

deliberata & recognita cum amicis ita agredi, si videretur, & proferre, aut, si non videretur, relinquere & premere. Hanc igitur suauitatem illi superioris temporis participes adhuc reliqui in tantam acerbicatem, & vitam ex congregabili atq; mansueta, tam feram ac soliuagam euasisse, dolebant & miserabantur prolapsionem ætatis suæ, & nihil læti de futuris poterant ominari, accedente etiam senectutis diffidentia atq; difficultate. Sed his temporibus in quibus versatur ista pars narrationis nostræ, & dum ea, quæ exposuimus ad hunc modum geruntur, multi interea ex Boiemiâ fuere edictorum sauitia eiectioni, qui aliquid dicere aut facere ausi fuissent prioribus & antiquis observationibus & ritibus contrarium. Exulabantq; complures coniuges præsertim sacerdotes perquam miserabili specie. Et amisit Philippus Melanchthon amicum præcipuum Iustum Ionam. Hic celeberr. Iurisc. Henningo Gœdæ præposito rei Ecclesiasticæ Vuittenbergæ successerat & hoc anno Christi Iesu M. D. LV. migravit ex hac vita, vir dignitate excellens & præstans doctrina, cum Vuittenbergam prorsus reliquisset, in superiorum annorum bellicis tumultibus, & mutatione gubernationis. Etsi illinc abesse ceperat & conciones habere antea quoq; in Salinis

Salinis Saxoniciſ. Sed tunc hiſ regionibus exceſſit, & aliquantiſper in aula Ducum Saxonix D. Iohannis Friderichi FF. commoratus, præfectus deinde Eccleſiæ in oppido Eyſfeldo, ibi mortem obiit habens annos LXIII. Ad Danubium autem conuentus agebatur anno Ieſu Chriſti M. D. LVI. Et de Religionis negotio iam conuenerat: vt delecti aliquot vtriuſq; partiſ congregarentur in Vangionibus Berbetomagi, deq; controverſiſ ortiſ inter ſe placide colloquerentur. Nominabantur autem iam alteri non magiſ proteſtantes, vt olim, ſed addicti confeſſioni Auguſtanæ, Alteri catholicorum & antiq;uæ Religionis nomen obtinebant. Acceſſerunt illuc cum alijs tum Philippus Melancthon ſerius hic quidem, quod eo anno proſectus in Cimbricam Cherſoneſum ad Regem Daniæ affinem ſuum Dux Auguſtus, iuſſiſſet operiri illum mandata ſua. Tandem vero æſtate Anni M. D. LVII. eſt tamen iter & ipſe ingreſſus deducente eum, qui ab Auguſto Principe legabatur, generoſo & nobili Comite Ludouico Neogardiendiſ. Ibidem affuerunt & à Saxonix Ducibus D. Iohannis Friderichi FF. miſſi Theologi & earum rerum de quibus diſſerendum eſſet periti, & ſpectati homines cum bonarum artium tum cæterarum doctrinarum, & viri non vulgari

auto=

autoritate præditi. Sed à Flaciana, quæ tunc
 apud illos Príncipes in existimatione præcla-
 ra erat & regnabat, factione, eas leges habe-
 bant latas præscriptasq; & constitutas con-
 ditiones, vt alienæ sententiæ actores non au-
 tores suæ aduenirent. De quibus rebus hoc
 primum optarim, famam omnem perpetui
 silentij latebris occultari & æterna obliuione
 potuisse obrui. Sed quoniam illæ multorum
 sermonibus & quorundam scriptis quoque
 celebratæ sunt, pauca hoc loco à me dici, ad
 instituti operis rationem & meam diligenti-
 am fidemq; pertinere duxi. Erant ad de-
 cretum colloquium de controuersis in do-
 ctrina Ecclesiastica capitibus, designati præ-
 sides, primum Spirensis Præsul, sed hic obire
 munus istud morbo impeditus non potuit.
 Suffectus igitur fuit in locum eius Iulius Præ-
 sul Naopurgensis. At Mersepurgensis,
 princeps erat sui gregis. Hunc Sidonium
 nominabant, quod in eorum numero, qui
 suffraganei vocantur, Moguntia aliquando
 titulum habuisset Episcopi Sidonis. Ita
 posteaquam os perfricuit & omnem pudor-
 em abiecit, superstitione, vt præesse iubere-
 tur aliquis prouinciæ, quæ vel nulla extaret
 omnino, vel nullo pacto certe obtineri ge-
 ricq; posset. Adolescens ipse humili loco
 natus

natus ex vicinis alpibus Tubingam studio-
rum causa venerat, ibi in contubernio pau-
perum (Martinianum vocant ab autore in-
stitutionis) educatus dum bonarum artium
Magister renunciaretur, literas deinde do-
cere coepit, & Moguntiae ludum aperuit, &
postea etiam ad Ecclesiasticas conciones ha-
bendas animum appulit. Ad quas maxima
frequentia cum concurreretur, ita est ei ista
curatio lata, vt sententia atq; voluntas arcti-
us deuinciretur, & ipse statum illum fulciret
studiosius, & magis enixe sustentaret. Atq;
hinc est ad illud honorum fastigium euectus,
rebus bello conturbatis, & discrepantibus
iudicijs, diuersisq; studijs collegij, producen-
te eum Imperatoria Maiestate, cui ita com-
mendatus fuerat, vt illius opera nihil non ef-
fici posse crederetur. Quae eadem ferme eo-
dem modo supra a me commemorata cum,
his perscriptis, recordarer, non volui tamen
delere, neque iterum hoc loco legi, alienum
dixi. Sane erat ingenium in homine acu-
tum, industria haud vulgaris, facundia et-
iam & copia orationis egregia. Is igitur
tunc quasi primum ordinem duxit eorum,
cum quibus congregari deberent defensores
eius doctrinae, quae nomine confessionis Au-
gustanae significabatur, eratq; veluti caput
horum Philippus Melanchthon. Cognitioni
autem

autem præesse loco D. Augusti Prin. Elect. legatus ipsius debebat, magnitudine animi, constantia, virtute, sapientia, humanitate etiam excellens, quod in adolescentia opt. literis præclare esset institutus, is quem supra nominauimus, Ludouicus Comes Neogardiensis. Habuerat hic aliquando Præceptorem Friderichum Staphylum, quem iamdudum vel ambitionis impetus, vel nescio quæ cupiditatum quasi procella ablatum inter aduersarios constituerat, cuius ante quoque facta mentio est, hominis, ut nihil dicam amplius, despicati & leuis, cum non esset ab eruditionis doctrina prorsus imparatus. Omnino ex ipsis iam illis, qui antiquæ religionis patroni perhibebantur, non plane dementes, fateri cogebantur, suas partes & doctrinæ & rituum & vitæ vitij aliquibus laborare, & non immerito notatos esse errores quosdam. Atque hi initio statim petierunt, ut disputationes non colloquendo sed scribendo haberentur. Id quod facile impetrarunt, quod non minus scribendo quam loquendo se valere confiderent defensores confessionis Augustanæ. Qui cum præclare starent, inter ipsos optatissimum aduersarij dissidium extitit. Nam ab ijs qui accesserant cum Flaciano consulto, de illius sententiâ ante omnia postulare; ut damnati pronun-

pronunciarentur quidam, qui illis, quorum paulo ante meminimus, nominibus mirificis & fictis infamabantur. Nisi enim hoc fieret, non fore inter ipsos firmam consensionem. Nihil fere erat inter hos atq; ceteros istarum partium, controuersia aut litis de dogmate. Petebatur itaq; ab ipsis amanter, ne sine causa autores esse uellent perniciosi dissidij. Quin etiam damnationes promittebantur, sed suo loco & rebus explicatis. Dicebatur ideo esse conuentum, ut causa non controuersa ageretur, eam par esse ut ipsi concorditer tueantur. Alia quoq; commemorabantur, quibus posse eos a proposito illo abduci spes esset. Sed nihil horum ipsi admittere, & uirgere postulas damnationes secundum praescriptam formulam. Ibi tandem eis dictum fuit, licere initio, & esse melius, discedere, quam impedire actiones bonas & salutares. Tum demum illi & assensi sunt, & promissere sese vno ore & animo defensuros doctrinam confessionis Augustanae. Sane Philippus Melanchthon cupidus congressus, quiq; nihil impedimenti aut morae inferri uellet susceptis actionibus, non repugnaerat contra postulata damnationum, atq; has adeo coeperat agitare. Sed socijs atq; collegis magnopere reclamantibus, ab hoc consilio destitit. Iam vero procedentibus disputa-

tationibus, cum res ageretur scriptis mutuis, rursus nescio qua noua causa aut cogitatione impellente, requiri flagitariusq; damnationes, vociferationesq; existere, & perhiberi illis neglectis non posse coniunctionem esse stabilem atq; certam, idq; apud omnes, etiam aduersarios, testantum clamores audiri, & ita turbari inchoatae disputationes. De quo alij tum aliter. Atq; ita mirabiliter omnia miscebantur, vt nulli non suspicioni locus esset. Pleriq; tamen ad impotentiam animi & vetera partium odia illum discessum referebant, quem placuerat testatum esse forensi etiam quadam cautione. Erat autem additus Theologis istis quidam ex scriba Ludimagister, ex Ludimagistro factus Iuriconsultus, tanquam vel custos vel emissarius, quem animaduersum est, & loquendo & scribendo quasi flabello seditionis Flacianas conspirationes ventilare atq; insuper conflare, & furiae instar volitantem ubiq; odia atque discordias excitare:

cui tristia bella

Ira insidiarum, & crimina noxia cordi,

Mille nocendi artes: secundum poetam. Atque rumusculi de tota re sparsi fuerunt varij, non etiam nulli inanes & falsi. Verum hoc cum alijs dissidentibus delectationi fuit, & doctrinae, quae Euangelica perhiberetur, obiecta

obtrectavit, quod ista daretur occasio tam execrationibus, quam ridiculis quibusdam dictis, tum accidit contrariarum tunc partium defensoribus peropportuno, qui iam dudum animadverterent, certamen illud iniquius esse comparatum. Nam se neque doctrina neque usu exercitationeque istis, quibus opponerentur, pares esse sentiebant. Bonis autem pietatisque religiosae ex animo studiosis illa tam intempestiva defectio ingentem attulit dolorem, quod pene parva victoria pro veritate se pugnare affirmantibus e manibus eripi videretur. Sed urgebatur sic quoque progressio inceptae disputationis, ab istis qui remanserant. At praeses Iulius vir prudens atque doctus, quod pro altero praesideret, ostendit, necesse se habere, rem perscribere Regiae Maestati. Dum mittuntur autem literae & responsum expectatur, omnia fuere interim quieta, & profundum Berbetomagi otium. Inque hac actionum dilatione, accessit Philippus Melanchthon ab Illustrissimo Principe Palatino Princ. Elect. Othone Henricho Eytelpergam, ut de Academiae constitutione, eo praesente deliberaretur, est profectus. Erat ibi Iacobus Micyllus, cultor & Antistes, ut ait Poeta, rectorum & liberalium studiorum. Quo adiuncto, itemque alijs quoque doctrina & prudentia singulari

præditis viris administratio tota illa ordinata, rationeque conueniente ac laudabili, Philippî Melanchthonis consilio & autoritate, constituta est. Neque post hæc Micyllus integrum annum deinde vixit, qui natus Argentorati cum ingenio & bono & acri esset, Musis id est optimis disciplinis atque artibus se totum addixit, & cum veterum scripta explicando, tum componendo noua, & nauauit operam imprimis & nomen celebre est consecutus. Commilitonem primum hunc habui Erphordiae in Duriſſia, vbi de quadam actione scenica dialogi Lucianici, in quo personæ vnus hoc nomen esset, ita appellare est coeptus, neque nomen postea ei mutare visum. Maximum damnum literæ & erudita doctrina huius viri morte fecit. Et Philippus Melanchthon nosque cæteri quibus notus ille fuerat, quique tum apud ipsum accepi amantissime & supra modum hilare, cum maxima iucunditate fueramus, summo dolore sumus affecti. Nam ego quoque illuc veneram, exoratus ab amicis communibus, vt relictis rebus, quas tunc plane necessarias in manibus habebam, & posthabitis negotiis, quæ sane erant eiusmodi, vt celeriter expediri mea referret plurimum, ad Philippum Melanchthonem me quamprimum conferrem, vt nuntio accepto domestici iuctus, ex
mea

mea præsentia, cuius consuetudinem & vsum ei iucundissimum esse scirent, aliquid illi contingeret alleuationis. Nam cum discedens filium vnicum Philippi ipsum quoque nomen habentem reliquisset periculose ægrotantem, conualuit hic quidem paulo post, sed uxorem Philippi Melanchthonis mox sustulit improvisa tunc quidem mors, inter sæuos cruciatus commotarum in toto corpore fluxionum mirificarum. Laborauerat autem & illa grauiter eo quo vir ipsius morbo, cuius nomen Græcum diximus esse *λιθίασην*, latini, quoniam tunc concresecunt in corpore quasi calculi, ita etiam illum morbum appellarunt. Sed concurrerunt tunc aliæ etiam difficultates, fortasse minus animaduersæ. Atque obiit illa quidem diem supremum suum non aliena ætate, quod annum sexagesimum omnino tunc habuerit, verum quæ & potuisset tamen per illam, si ita Deo æterno videretur, viuere diutius, & fuisset hoc marito opportunum atque vtile. Cum autem Eytelpergam ad ipsum venissem, reperi ibidem & fratrem eius Georgium. Gener vero Caspar Peucerus secutus illum fuerat domo abeuntem, neque ab ipsius latere vsquam discebat. Meo aduentu mirifice eum gaudere est intellectum. Nam ita acquieuit in complexu colloquioque meo, vt nulla de re publi-

ca aut priuata quicquam perconctaretur, sed tempus omne consumeret consuetis nobis sermonibus. Indicium igitur casus domestici placuit paulisper differre. Sed veriti ne ex alijs ille hunc cognosceret, & succenseret nobis, qui celassemus, ita postero die, quid euenisset, ei ostendimus. Non dedit significationem vllam vehementis perturbationis, cum ingente dolore affici ipsum nemo dubitaret. Atq; nominatim vxori mortuæ vale dicens, hoc modo addidit, sese eam breui secuturum esse. Et mecum seducto ad cameras vitium, nam in principis hortos tunc forte concesseramus, multa locutus est grauiter & pietatis atque prudentiæ plena consideratione, de Republica & asperitatibus ac confusione rerum pene vbiq; omnium, & deplorauit de ijs, quæ fierent, verissimas querelas, & multorum tristissimorum euentuum causas commemorando, quæ etiam deinceps consecuta sunt, nimis vere nonnulla prædixit. Atq; doloribus ob Rempub. omnino opprimi, inq; eo minus sentiri ipsius proprium quamuis recentem atque acerbum apparebat. Quibus tamen implicatis tristitiam augeri necesse fuit, qua corpore etiam languescente grauissime tunc laborauit suo illo malo morbi supra indicati, & maximis cruciatibus non sine periculo est affectus, calculis

culis grandiusculis in vrinæ vijs hærentibus diutius, quod fractis debilitatisq; viribus minus strenue ea præsertim ætate eijcerentur. Sed ad Berbetomagenses actiones narratio reuocanda est. Regis Ferdinandi illuc responso tandem allato, quo iubebatur: Ante omnia, si fieri posset, instaurari ita disputatio, vt tolleretur omne vndiq; impedimentum illius, vtiq; in eorum, si necesse esset, qui discessissent, locum surrogarentur alij, & ita negotium continuaretur: Id quod cum decreto Ratisbonensi congruere videbatur: Tunc igitur ij, qui antiquæ Religionis causam defendere se gloriabantur, sane perculsi, negare hoc sibi faciendum, neq; aduersarijs dissidentibus, disputationem producendam. Quid enim hoc profecturum? aut quæ ratio omnino ineunda esse videatur? cum ignoretur ad quas sententiâ respicere debeant. Concordarent igitur prius aduersarij, vt sciri posset, quid ab ipsis constanter retineretur & assereretur. Atq; etiam hi tunc de damnationibus quibusdam, imitantes eos qui discesserant, postulationes inculcaverunt. Sed fuit diserte responsum: Totam rem decreto Ratisbonæ factò, & regijs literis esse explicatam, & Augustanæ confessionis defensores præsto esse, neque defugere aut recusare vllòs legitimos congressus, &

testari, si abrumperetur disputatio, sua id culpa nequaquam fieri. Nonnihil molestiæ sollicitudinisq; tunc præsidi oblatum, sed altera illa parte nullo modo prosequi volente institutas disputationes, ita tandem iste conuentus dissolutus fuit. Quicq; ibi remanserant ex defensoribus Augustanæ confessionis, Præsidis quoq; testimonio laudati sunt. Et ipsi inter se cum priore necessitudine confirmata, tum noua societate inita, domum suam quisq; reuersi fuerunt. Friderichus deinde Staphylus, qui se in aulam Regis Ferdinandi insinuasset, & augeret numerum eorum qui refellere deberent defensores Confessionis Augustanæ, scriptum edidit, tam futile vt contemni, tam vero improbum & malum, vt animaduersionem non effugere debuisse videatur. Cuiusmodi & alia illius fuere vniuersa, quæ postquam prodita causa desciuit ab amplectentibus doctrinam expositam capitibus Augustanæ confessionis, diuulgauit. Atq; mirabantur prudentiores tantum licentiæ concedi leuitatis furori, neque intelligi, quæ stabiliri isti vellent, ea vehementius eosdem labefactare, præsertim cum similis vesaniæ & ab hac infelicitum euentuum exempla essent in medio. Quidam Auius etiam nescio quid tunc effutiuit scribendo. Philippus autem Melanchthon breuiter

breuiter ille quidem & strictim ambobus, sed grauius atq; luculente respondit. Atque hæc fere sunt tunc gesta, quibus Philippus Melanch. & interfuit & præfuit. Hoc eodem anno post quasdam coram principib. disputationes celsit maleuolentiæ & odio Flacianæ factionis, Iustus Menius, & Lipsiam se contulit, vbi humaniter & benigne acceptus diutius anno integro vno, Ecclesiasticas conuersiones habuit, cum audientum fructu & admiratione, mortuus placide III. Id. sextil. Anno Christi M. D. LVIII. Commendatus fuerat Senatui illius vrbs à Philippo Melanchthone, neque alibi defuturus ipsi locus fuisset, sed Lipsiæ contigit opportunus atq; commodus. Varia atq; multiplex fuit huius viri fortuna. Quicumq; nostra ætate eruditionis & doctrinæ fama celebres fuere, cum ijs vniuersis ipsi noticia necessitudoq; & usus intercessit, & hi illum carum habuerunt & magnificerunt. Multis annis fidelem & vtilem operam dedit in regionibus Durin- gicis, & tandem ingrauescente ætate insolentia & clamoribus acerbitatis turbulentæ exagitat, quietiorem sedem quæsiuit, & inuenit reliquæ ætati suæ non longæ, vt diximus. Mortuus fuerat ante hunc Vuittenbergæ Iohannes Bugenhagius Pomeranus pastor Ecclesiæ illius, vir dignitate præstans

& in rebus maximis cum summa laude vero
 satus, contentus quidem ea conditione &
 illo loco in quo primum fuisset constitutus,
 cum ad amplissimos honores potentiamque
 & opes eximias perueniendi præclaræ oc-
 casiones ipsi darentur: Ad quas non ille quis-
 dem contenderet, sed inuitaretur peneque at-
 traheretur. Spectatissima hic cum fide &
 assiduitate mirabili officio suo annis
 XXXIIII. functus est, & curationi latæ præ-
 fuit studiose ac solícite, & patiens & nequa-
 quam fugiens laborum. Excessit ex hac vi-
 ta annos natus LXXIII. cum quidem aliquot
 annis fuisset perquam imbecillis, superiore
 fere tempore integris & firmis viribus usus.
 Quamuis autem immatura ea mors videri
 non posset, neque ætati ipsius aliena, neque de-
 cedenti grauis accidisset, diuturnæ tamen
 vitæ communiter in rerum præcipuarum so-
 cietate peractæ memoria, & usus illius de-
 siderium magno dolore affectit Philippum
 Melanchthonem & alios, mœrentes ob ve-
 terem & singularem amicum laborumque om-
 nium & curarum participem amissum. Hic
 cum sensim viribus tam animi quam corpo-
 ris deficeretur, & non morbi grauitate sed
 diuturnæ debilitatis langore velut euanesce-
 ret, animaduvertebatur quasi simulacrum
 prioris viri in omnibus rebus agendis alacris
 & proma

& prompti intuentem Philippum non leuiter
perturbari. Auditæq; sunt voces ipsius de-
precantis, ne sibi talis senectus contingeret.
Id quod secundum optatum ipsius accidit.
Nam ne morbus quidem quo confectus
obiit, vel impediuit præclarissimas cogita-
tiones pietatis & sapientiæ ipsius, vel obsti-
tit memorabilibus & eruditis sermonibus,
vel reprimere potuit laborum, quibus con-
sueuerat, defatigationes, vt decesserit non
admodum de statu vitæ traductæ recedens.
His temporibus neq; Respub: quieta fuit, &
in Ecclesia varie turbatum. Atq; rursus de
conflanda Synodo verba fieri, & quibusdam
tumultuantibus sine fine, & modo hoc mo-
do illud arripientibus ad exagitantum, iam-
que inter se, ijs qui assertores defensoresq;
veræ & sanæ atq; salutaris doctrinæ videri
volebant, fœde dimicantibus, & contume-
liosa scripta edentibus, multorum animi gra-
uiter perturbari. Sed hoc magna pars nihil
curare. Quasi Religionis caput esset, acer-
bitas dissensionum ac contentionum. Et si,
vt ingenia atq; naturæ & institutio, sic consi-
lia, voluntatesq; & actiones dissimiles ani-
maduertebantur. Neq; probabantur adeo
omnibus omnia, quæ à suis quoq; fiebant.
Sed Berbetomagi acta valde reprehendi à
Flacianis: Et dari opera vt ijs, qui suarum
partium

partium essent, congregatis decreta de illis fierent. Alij quoque cupidi tranquillitatis atq; concordia, iudicare conuentu acto partis vtriusque laborantibus rebus consuli posse. Sed prudentiores statuebant contrarium de exemplis antiquis & recentibus. Itaq; non nihil quidem negotij factum laborisq; & molestia inter tales consultationes exhibitum fuit Philippo Melanchthoni. Sed vltra deliberationes & conatus atq; studia tunc non est processum. Incidentibus praesertim & alijs grauioribus negotijs. Nam & Imperator Carolus omne gubernationis Ius & Imperij maiestatem tradidit in manus Principum septemuirum creandis Imperatoribus Rom. Et est idem paulo post mortuus in Hispania. Consilium hoc cepisse eum etiam ante annos xxx. affirmabatur, sed tunc & exhaustis viribus & aduersis eventis fractus, desperatione quadam rerum omnium & amissione nonnullarum opportunitatum, id executus est, quod ratione quadam olim se facturum esse constituisset. Audiui, cum aliqui ab ea sententia abducere ipsum vellent Carolum dixisse: Impendisse se quae habuisset omnia & quidem in fulciendum tuendumq; maxime Ecclesiasticum statum: Pecuniam, quae quidem reparari idq; damnum sarciri forte posset, sed amissam quoq; esse

existimas

existimationem nominis, & valetudinem bonam, & studia hominum, quæ recuperaturus esset nunquam. Annis duobus antecedentibus mortem Philippi Melanchthonis hospitem hinc ad ipsum misimus senem Capadocem Cæsariensem, qui habebat literas Patriarchæ Constantinopolis, Græce scriptas, quibus itineris ipsius causa indicabatur & commendabatur nomini Christiano. Pro filijs hic suis numerare certam summam pecuniæ debebat, qui interea in potestate Turcarum haberentur. Non depræhebatur fraus vlla, eo magis animi omnium misericordia ipsius commouebantur, & renouabatur memoria Philippo Melanchthoni Basilij Episcopi, quem ciuem huius solebat appellare. Venit postea ad illum Demetrius quidam gente Myfus, qui in Græcorum Ecclesia Constantinopoli Diaconus fuerat, sermonis Græci peritus, Isq; satis diu in his regionibus commoratus est. Et Sabini duas filias elocauit Philippus, & nobiscum luxit obitum filix atq; neptis meæ, & alijs domesticis incommodis communiter dolore est affectus. Sed neq; curarum quies erat, quas afferebant & conuentus ordinum Imperij qui Augustæ habebatur, & scripta quædam de Ecclesiastica doctrina singularia atq; mirifica, nec non edicta seuera, Et alij item casus,

sus, conatus, molitiones, quæ multiplicēs & mirabiles hæc tempora quasi inundarunt. Anno Christi Iesu M. D. LX. mense Ianuario obiit mortem valde senex & iamdudum decrepitus Argentorati Nicolaus Gerbelius vir optimus atq; integerrimus, & humanitate, suauitate morum, doctrina, omni genere solidæ laudis excellens. Hic Iuriconsultus diu dederat operam collegio in illa vrbe sacerdotum primario, & aliquando Viennæ Austriacæ cum Iohanne Cuspiniano & illius ætatis opt. disciplinarum atq; artium fama celebribus vixerat familiariter. De quo accidit quod nullo modo reticendum putauit. Cum enim is esset vir ille, quem diximus, & probitate innocentiaq; ac studio religiosæ pietatis commendaretur in primis, quæ erant laudes in ipso decoræ & illustres, & prædicabantur ab omnibus: Quisdam in libello Rhetoricorum præceptorum suo exponens exemplum actionis capitalis, hunc tanquam Sacrilegij reum nominatim introduxit, & ab accusatore peragi fecit. Quod factum; vt autor affirmabat, inconsiderate & temere (etsi non est ista in professione Rhetorices bella defensio) & opt. atque innocentissimus vir Gerbelius, & amici ipsius grauitè, quemadmodum par erat, & perquam inique tulerunt. Deq; ea iniuria
 tam

tam atroce querelas suas ad Philippum Melanchthonem detulerunt, cui illius libelli scriptor notus esset, & significarunt, se constituisse, quibus modis possent pro fama & dignitate nominis Gerbeliani propugnatos, & eam contumeliam ab ipso propulsatos vindicatosque esse. Ea res cum & Philippo Melanchthoni & nobis omnibus magnum dolorem afferret, videreturque magnopere vel exempli causa animaduertenda, & esset tamen autor libri is, in cuius persona etiam aliorum respectus verteretur, Philippi autem Melanchthonis animus, ut semper, sic tunc quoque ad pacem atque concordiam inclinaretur, ita ab hoc est negotium illud his fere conditionibus transactum: ut criminis infamia ante omnia remoueretur, & nomina temeraria, ut affirmabatur, incuria falso inculcata statim inducerentur, & ipse autor peculiari scripto fateretur iniuriam, eamque a laeso deprecaretur. Est autem omnibus nobis facinus illud visum perquam indignum & malum, siue cogitatum seu per imprudentiam commissum. Quæ enim, si proposito & consilio factum esset poena autori irrogari deberet, constabat. Quis autem a tali culpa fraudem malam abesse possit dicere? Sed in scribendi edendique scripta infinita licentia, & leuitate ambitionis, & famam do-

Arina

trina affectantium insanis cupiditatibus, &
 hæc & huiusmodi alia praua atq; peruersa
 accidere necesse est, Quibus profecto plus
 damni datur moribus & vitæ, quam vllarum
 rerum demonstratione aut explicatione bo-
 næ utilitatis conferatur. Atq; tum & maio-
 ra quoq; & cætera omnia fere sic gerebantur,
 vt & in præsentia admodum turbulentæ res
 essent, & in posterum nihil spei bonæ sese
 ostenderet. Sed Philippus Melanchthon ab-
 ducente eum propitio Deo & eripiente flam-
 mæ inuidiæ odijq; maioris, & liberante gra-
 uioribus malis miserijq; vel ærumnis potius,
 euentus istos vitauit, & ex periculis labori-
 busq; & angoribus, deniq; tristitia aduersis
 que omnibus euasit ea morte, quam illum
 obiisse iam diximus, & de qua extant narra-
 tiones copiosæ aliorum. Cuius diei anni-
 uersariam memoriã celebrat nunc quoq;
 perquam studiose Academia Vuittenber-
 gensis XIII. Calend. Martij. Cum vixisset
 annos LXIII. & totidem pene dies. Elatus
 est cum funere specioso totius ciuitatis fre-
 quentia, ordinis scholastici in primis, & pro-
 sequentibus exequias illius externis quoq; in
 quibus & ego fui. Monumentum positum
 est ad sepulcrum in templo ad arcem, opere
 præclarum cum versibus epitaphijs & effigie
 ipsius. Festinaueram autem ego, vt viuens
 tem ad

tem adhuc reperirem, significatum enim fuerat rem esse in præfente discrimine, cum ante dies paucos ab eo discessissem, non mala in spe, illo ipsum morbo non interiturum. Nam & tunc quinta tentatio (λήψις Græcis sunt & παροξυσμοί) sperabatur vel nulla vel miſtior accessura, & ipse cupidum me remanendi diutius reuerti domum ad meos iusserat vultu hilari & lætis verbis, quod diceret, proximo mercatu, qui iam appropinquabat, se ad nos venturum. Addens quidem hoc: vel vna perpetuo futuros aliquando esse in æterna vita. Sed septima incurſio morbi finem fecit vitæ in terris ipsius, idque ego in itinere cognoueram. Cætera ab alijs studioſe commemorata à me omitti recte potuiſſe exiſtimauī. Febri illum diſcedentem à nobis Lipſia, tempore parum opportuno, cepiſſe laborare animaduerſum eſt. Quæ neglecta ab ipſo, etiam ingraueſcens, in periculoſum inprimis genus putabatur euafiſſe, quod Medici *ἡμικρεταϊόν* vocant. Sed, vt aiebam, hæc accurate & copioſe enarrata ab alijs me repetere non eſt neceſſe, vel non etiam oportet. Vt luxerunt autem hunc mortuum boni vniuerſi, ſic nonnulli petulantes & improbi infectati fuerunt, controuerſiaque Eccleſiaſtica capere fieri atrociores. Renouantibus quibusdam quicquid poſſent contentionum

c

acerbiſ

acerbissimarum & plane capitalium, & commouentibus maxima & exitiosa mala, quædam non pessime etiam sita, denique molientibus omnibus viribus distractionem, qua quod adhuc utcumque cohereret & esset coniunctum, id penitus discerptum dilaceraretur. Erupit autem tunc odium & inimica atque plane hostilis alienatio, eo diuerticulo quod iam dudum quaesierat, cum aggressiones apertæ minus fuissent efficaces, vel ita futiles & infirmæ, ut primo conatu statim languerent & frangerentur. Arripueruntque nomini Philippi Melanchthonis infesti disputationes quasdam, quæ erant ad vulgus commouendum imprimis idoneæ, de sacratissima actione in Ecclesia, qua instituto Iesu Christi conuenitur ad communionem corporis & sanguinis ipsius, participantibus ijs, qui sine controuersia sunt in cœtu Ecclesiastico, ut ritu religioso celebretur conuiuium domini cum, quemadmodum veterum quidam appellauit. Quæ res cum sit eximia & inter illa quæ arcana habet & peculiaria congregatio Christianorum, casta etiam oratione de ea utendum esse semper Philippus Melanch. statuit, & non potuit dissimulare interdum dolorem, quem caperet ex quorundam temerarijs & absurdis declamationibus, cum præsertim in certamen ventum esset, & acerrime

rime pugnaretur tanquam prælio commisso, non de veritate doctrinæ, sed sua cuiusque opinione & verborum locutionisque præscripto vsu. Prodierat quoddam de ea quaestione scriptum Philippi Melanchthonis quo consilio quauē occasione aut omnino causā, non habeo dicere, sed prodierat, tale quidem, vt hoc, qui ex animo religiosæ pietatis studiosus & vir bonus esset, offenderetur nemo, diligenter etiam & attente considerantes multa vtiliter subijci admoneri que animaduertent: Non ita tamen quasi limatum neque perpolitum, quemadmodum in isto genere sunt ea quæ edī diuulgarique ipse voluit, & continens mentiones de quibusdam liberiores. Quibus iritatum istud genus hominum ferox atque intractatum, excurrit immoderate, & eo est prouectum, vt neque pietatis ad Deum, neque officij ad homines, neque existimationis propriæ respectus vllus curauit eos attingeret. Equidem non dubito quin apud aliquos ea vel suspicionem vel crimen subitura sint, quæ de his negotijs atque hominibus ad talem modum à me exponuntur, tam affectionis cuiusdam priuatæ atque singularis, quam iudicij & sententiæ peculiaris ac fortasse parum prudentis. Verum enimvero ob huius illiusue existimationem de me & hac narratione sermones, cum & initio & in-

ter scribendum cogitarim atq; præuiderim
euentus fortunam, non putauī quicquam
omnium omittendum, quæ & vera esse sci-
rem, & prodita arbitrarer à bonis libenter
lectum iri, & nonnihil quoq; momenti alla-
tura esse, ad curam diligentiamq; excitan-
dam tractationis & considerationis earum
rerum, quarum adhuc reliquas tanquam
morbi afflictiones & tabem metuiffe semper
magna animi perturbatione Philippum Mel-
lanchthonem scimus, & sæpe audiuimus di-
centem: In hoc extremum periculum & sum-
mum discrimen caussam esse venturam. Cum
autem istas res & hæc negotia post mortem
Philippi Melanchthonis tres inprimis exa-
gitare & illis insolentia verborum ciendis,
quasi camerinam, vt dicitur, commouere
ceperint, ad institutum fortasse argumentum
de his & contra illorum impudentem per-
uersitatem aliquid à me differi, pertinere vi-
deatur. Sed mihi ne nomina quidem istorum
exprimere scribendo libet, & supra prauitas
malitiæq; eorum est à me notata. Etsi au-
tem dolendum est occasionem eam tandem
nactos esse, quam diu quæsiuerunt, impro-
bos ac malos, vt postquam è medio abiit Phi-
lippus Melanchthon & in hunc cæterosq;
declamitare eis audacius liceat, & liberior sit
potestas quasi curriculum furoris sui confi-
ciendi

ciendi, In dolore tamen propter miseras nostras & augescentes dissipationes, erupisse tandem omnem acerbiter odij & malevolentiae impetus, gaudio videtur esse dignum. Nam neque quid amplius isti tanquam de penu turbulentae malitiae proferant, restat, neque iam praeterea habent quicquam, quod ad Philippi Melanchthonis auctoritatem diminuendam & nomen infamandum inculcari possit. Petebatur ante annos ille aliquot primum obscurius, mox deinde aperte accusationibus & reprehensionibus quorundam quieti & ocio inimicorum. Assentari potentibus insimulabatur, & errores stabilire, & fulcire manifestae impietatis ruinas. Quod rebus perturbatis non esset autor desertionis & fugae, quodque veluti de naufragio tabulas colligi studeret, & perferenda arbitraretur omnia, quae bona conscientia & sine scelere tolerari possent, neque nova vulnera infligenda esse censeret rebus communibus. De his quas telas gravissimorum criminum, & quam saevas accusationes detexuerit ingrata quorundam improbitas, non est fere cuiquam ignotum. Quibus iam in vehementia & insolentia evanescere incipientibus, Ecce altera ad vulgus, cuius fere arbitrium spectatur, plausibilior causa offertur, & huius actores iam exultant, & urgent reum, mor-

tuum illum quidem & fruente[m] requiēte[m] sem-
 piterna. Quemq[ue] tales clamores & insecta-
 tiones non amplius attingunt: Cum concu-
 care tamen immanitas odi[um] iacentem gestiat,
 & huius nomen cupidissime arripit, ad ip-
 sius quidem, vt putant ignominiam inprimis,
 cui infensi sunt, & pro maximis beneficijs
 eam referunt gratiam, vt memoriam eius
 omnibus probris aspergere conentur: sed
 hoc tamen interea agitur, ne vsq[ue] ad Rei-
 publicæ salutem & dignitatem consentiatur,
 vtq[ue] noua quædam impedimenta obijciantur
 concordia[rum] sperata[rum]. Veritatem autem per-
 uestigari, & futes atq[ue] nugatorias fabulas,
 & declamationes populares cohiberi, non
 esset vtile omnibus. Quod multi, qui in ista
 confusione opinionum & licentia vite & ho-
 minum leuitate magni sunt ac conspiciuntur,
 rebus negotijsq[ue] explicatis & constitutis, con-
 temnerentur & laterent. Quinetiam non
 paucis tunc pericula impenderent & causa
 dicenda esset cum factorum tum dictorum.
 Turbulenta igitur esse tempora eis prodest,
 vt captantibus anguillas, secundum Græ-
 cum Comicum, aquam turbidam. Atq[ue] vnus
 ex ista cohorte, id quod antea quoq[ue] indi-
 gnantes attingimus, procurrens non modo
 viuus, sed mortuum etiam Philippum Me-
 lanchihonem prouocat, & optat superesse
 eum

eum in hac vita, vt suas vires congregiendū
 cum ipso ostendere possit. Nos vero mul-
 to magis & verius, adhuc viuere in terris, si
 ita Deo aeterno videretur, vellemus Philip-
 pum Melanchthonem non tam explorata spe
 facile istam temerariam audaciam ab ipso re-
 futatum iri, quam certa sententia, non solum
 multorum vociferationes reprimi, sed tran-
 quillitatem & pacem Reipub. & doctrinæ
 celestis puram integritatem optimarumq; di-
 sciplinarum & artium honesta studia huius
 viri respectu, cura, diligentia, industria, pie-
 tate, fide, potuisse conseruari. In quibus que
 labe fieri cœptæ sint, nimis est euident, &
 quid calamitatis immineat, audacissima vel
 potius impudentissima istorum scripta indi-
 cio esse possunt. Nam si hoc concedatur &
 liceat vesaniæ: in quosuis arbitrio suo in-
 uehi & quodcunq; libuerit ex ore inuerecun-
 do, conceptum animo proteruo emittere, &
 cartis temere illitum ita in vulgus spargere,
 vt aniculæ etiam legere & cognoscere pos-
 sint, neq; doctrina veritatis cœlestis sincera
 retinebitur, & hic furor statum adhuc qua-
 lemcunq; rerum, & studiorum piorum for-
 tunam conuellet, contemptumq; pariet ho-
 rum, & reddet inuisa plerisq; tribuentibus
 hanc culpam hominum ipsis studijs. Ac osten-
 tare sane videntur isti & prouocator ille glo-
 riosissime,

riofissime, eruditionis literatæ copiam. Quã cur aliquis eis inuideat caussa non est. Inferant sane græca aliquot verba, & excerpta de commentariolis & libellis Grammaticis quædam agglutinent, & affectent nitorem orationis. Nemo vt admirabitur, ita fortasse hoc reprehendet. Sed id pene est horribile, quod Dialecticam subtilitatem & complexionum solertiam eam adhibent, qua sua quidem opinione, vincunt atq; prosternunt vniuersos. Eius tamen profecto facultatis nisi viam rationemq; demonstrasset Philippus Melanchthon quæ illa esset, genus omnino istud ignoraret. Etsi male didicerunt hi, si quid tamen didicerunt, & tanquam Simiï id, quod illum facere viderunt, peruerse imitantes, doctis sunt ridiculi, cum grauiores admodum ipsis etiam irascantur, quos maximis in rebus non pudeat ineptire & prodere inscitiam suam, vel ludere etiam scientes. Quod tamen haud scio an non faciant, cum tanto supercilio rationes futes atq; dissentaneas colligant ac concludant. Quemadmodum autem Simiarum (nam huius animantis similitudo isti nationi inprimis conuenit) conantium gestus humanos exprimere, prauitas eminet, si vna cum hominibus illæ moueantur aut saltent: ita istorum futilitas fit manifestior, quando suas nugas doctrinæ applicent,

cant, & contra ea, quæ sunt ab alijs vtiliter
& præclare scripta, suas ineptias proferunt.
Atq; videri possit alicui non aliena etiam his
Platonica fabri calui & pusilli imago. Vt hic
enim pecuniam nactus, iam lautus & orna-
tus filiam Domini ducit coniugio abhorren-
te, sic ipsi temere irruentes in professionem
omnium præstantissimam, populari applau-
su quasi ditati, & præceptoris sui rapientes
eruditionis atq; doctrinæ opinionem, infeli-
ce & præpostero vsu veluti progignunt com-
menta vanitatis atq; dementiæ ad fallendum
& turbas dandum apta atq; nata, & accom-
modata ad accelerandam ruinam Reipub.
quasi moereant, nimis tarde eam concidere.
Itaq; omnem moram ægre ferunt. Nihil placet
exquiri aut considerari. Sed tanquam equi
habenis ruptis insano cursu efferuntur, quæ
ipsi arripuerunt ea retinentes, & impetum te-
merarium facientes in omnes. Interea quid
cui congruat atq; consonet, non curant.
Tanta scilicet acrimonia tamq; eccellente vi
ingenij præditi, vt, quamuis cuncta misce-
ant, confundant, inuoluant, perturbent, ipsi
tamen placere sibi & cæteros præ se contem-
nere valeant. Quod si aduersantes sibi nullo
alio argumento refellere potestas detur, tum
in promptu est aut interrogatio mirabilis &
infesta, nullam attentionis & diligentia re-

sponſionem admittens, aut petulans irriſio,
 qua eludantur ſi qua contradicuntur, aut con-
 uicium maledicum aduerſarios proterens.
 Poſtremo omnibus alijs artibus & viribus
 conſumptis ad zeli iactationem & oſtentatio-
 nem Fidei deferuntur. Non cogitantes per-
 uerſum aliquem ſolere & improbum zelum
 expertem neceſſariae cognitionis, & omnem
 Fidei ſanctae doctrinam eſſe conſentaneam
 oportere, ne analogia illius conturbetur.
 Hanc ſilentio praetereundam non putauimus
 vel malitiae improbitatem vel dementiam ſu-
 perbiae, vel odij etiam caecitatem. Quae cun-
 cta modo non magis inſidiantur neque frau-
 dem parant nomini Philippi Melanchthonis
 ſed manifeſtam faciunt impreſſionem, &
 quaſi machinis admotis illud oppugnant. Ut
 Homericæ ſcilicet de eo fama ad poſterita-
 tem relinquatur Zoylorum & Daphidarum.
 Qui non ſtatuum pietate & doctrina praes-
 tantis, viri, ſed multo illuſtriora monumen-
 ta ſcriptorum ipſius, flagellis nefariorum con-
 uiciorum verberaſſe perhibeantur. Si quid
 autem eſt proſecto vnquam editum, neque ar-
 gumento concinnum, neque verbis elegans,
 neque aptum ſententijs, neque oratione compo-
 ſitum, ſed diſſolutum, inane, vulgare, arre-
 ptum, ut dicitur, eſt triuijs, id proſus eſt, quod
 rabies iſtorum effutit. Tollat enim aliquis
 importu-

importunitatem arrogantiae, leuitatem scurrilem insectationum, petulantiae exultationem, in summa, indicantur inepta, friuola, proterua, nugatoria, falsa, futilia, partium quoque iudicio indecora & mala, perparum relinquetur atque supererit in istis infelicibus cartis, ut admodum pauca aliena, & qui interdum, secundum Poëtam:

Purpureus late qui splendeat vnus & alter

Assuitur pannus.

Cur vero, pugnaces isti inquirunt, non refutantur nostra? Cur nemo respondere nobis audet? Quia enim sunt illa talia qualia diximus, & qui sapiunt cum insanis insanire nolum, neque existimant ea tractanda esse, quorum qualicumque contactu, inquinari ipsos necesse esset. Maluntque expectare tempus, quo illa, quasi araneolarum telae, sua sponte euanescent, quam committere, ut sua veluti propagatione diutius durare possint. Maxime autem omnium demiror, Quid in animo vni ex istis fuerit, cum Philippum Melanthonem veteratorem nominandum putauit. Si tamen quid insanis in animo sit, aut quid hi putent, aut omnino quid ab ipsis fiat, mirandum est. Hoc quidem nomine qui recte sunt vsi, ij significare voluerunt malitiosam improbitatem & fraudes calliditatis & perplexas astutias. At enim constat omnibus,

neque

neq; isti qui crimen hoc infert, ignotum est; Fuisse Philippum Melanchthonem alienissimum in tota vita sua ab omnibus fraudulentis consilijs & subdolis actionibus fugientem ambigua, & perspicua sequentem, Inimicum fucatis & tectis & confulis rationibus, & ei quam Sophisticen ille solebat vocare. Quæ tamen minus iam vsurpatur, cum pleriq; non versute rem inuoluere conentur, sed aperte falsa atq; ficta asserere non dubitent. Quemadmodum seruus Comicus se non tam furacem esse ait, quam antea fuisset, quod rapiat propalam. Dat autem hanc eis licentiam cum vitæ dissolutio, tum migratio Philippi Melanchthonis. Non faciem enim, quemadmodum de se ait apud Homerum Achilles;

Casidus ipsius contrariag, ora tuentur,

Nec est vero tanta acrimonia ingenij in isto manipulo, nec patientia laboris in discendo, vt fallaciæ conclusionum (quæ sunt Sophismata) callidæ saltem & speciem aliquam habentes ab ipsis vel expectandæ, vel magno perepertimescendæ esse videantur. Cur vero hi defatigarentur cogitando, comminiscendo, fingendo, quid vel sententijs implicaretur, vel exornaretur verbis, cum admittat leuitas huius ætatis mendacia manifesta, & impune dicatur atq; fiat, quicquid audet
vere

verecundiæ expers animus. Sed redeo ad
 veteratoris crimen vanitatis iocularis. Ar-
 reptum hoc est de illa quæstione, quam com-
 mouit non Philippi profecto Melanchthonis
 attendita atq; religiosa pietas, sed importuna
 quorundam vehementia, & superba confi-
 dentia, & audacia turbulenta cum pernicio
 publica & mæsticia bonorum omnium in-
 credibili. De qua quidem nos disputare nunc
 non volumus, neq; hoc vlcus intempestiua
 manu tangere, neq; adeo rixandi, quæ à mul-
 tis quæritur, occasionem suppeditare. Ex
 his autem vnus, quem nescio quo pacto vt *supra*
 supra nominarem rei indignitas expressit,
 cum turpiter desciuisset à causâ essetq; iam
 aduersarius manifestus, qui se cum infauita
 detestandaq; nuper terra exorta tanquam
 Gigantea, & sanctissimum solumq; salutare *Jo. 1. 11.*
 Iesu nomen infamante familia coniunxerat,
 quamuis vt in agris consitis fruges, multos scro-
 bes foderet, & passim huc atq; illuc rueret,
 seq; in compluribus veluti herbis salutaris &
 puræ doctrinæ euellendis defatigaret, in v-
 nam tamen maxime partem incubuit vehe-
 mentia iracundiæ suæ, vt obtrectando Phi-
 lippi Melanchthonis nomini cæterorum om-
 nium cupiditatem atq; conatus vinceret, cum
 ijs à quibus alijs in partibus dissentiebat, op-
 pugnano Philippi Melanchthonis dignita-
 tem

tem pietatemq; & doctrinam concurrentes atque conspirans (odij inuidiaq; & communium simultatum acerbitate eos alienissimos tanquam aspides Ichneumonesq; & Crocodilos contra naturam ipsorum conciliante) vt sanctiss. manes simul insectentur, & religiosissimum sepulcrum Philippi Melancthonis perfodiendo violare conentur. Atq; isti cum inter se inimicitias alijs de rebus ingentes gerere & vehementer disfidere videntur, specie quidem differunt, sed genere prauitatis extremæ similes sunt atq; germani. Vtriq; enim ij sunt, quos ipsorum de se præconia non minus quam aliorum delectent, vel qui illa quoq; verbose facere consueuerint, cum ab alijs aut non omnino, aut admodum parce fiant. Videri igitur aliquid esse apud certos homines, quibus sese venditant, & eminare existimatione cupiunt: Verum neq; res eadem sunt, neq; ijdem homines vtriusq; contingunt. Ita iam forma tantum diuersa est, genus improbitatis vnum. Et congruit nunc istud maxime, quod eandem materiam artifices isti sumserunt, de qua criminationes & probra in Philippum Melancthonem mortuum exculperent, illud inquam scriptum, cuius paulo ante facta est mentio. Primum autem quis non videt de illo litigare cum Philippo Melancthone
neq;

neq; integri sensus neq; sanæ mentis esse, cum ille viuus non ediderit. Tota enim res hæc ad eos iam pertinet, qui istud diuulgandum curauerunt, magnis & grauibus de causis, consilioq; prudente, & ratione, quemadmodum nos credere par est, vera. Hi igitur accusantur cum alijs quibusdam hoc in negotio socijs, inq; hos iste improuidus impetus sese infert. Sed quid est tandem in quo scriptum illud tam male de istis mirificis hominibus meritum videri possit? Nisi quod cupidissime arrepta occasio est, non tam infectandi Philippum Melanchthonem quam præstigijs quibusdam illudendum legentibus & ad cæcandas imperitorum mentes istam offundendam caliginem. Quæ sita est inuidia Philippo Melanchthoni non ab eorum, quæ scripsit vitio, verum ab alienæ calumniæ interpretatione vel, verius vt dicam, cauillatione. Etiam de alijs viri illius monumentis idem fieri comperitur. Et cernimus pene indies aliquid tanquam personæ nouæ in scena prodire huius non librorum modo sed epistolarum & dictorum. Quæ fiunt nunc impune omnia & audacter, sublato eo, cuius grauisimis verbis & verorum scriptorum autoritate facile refutarentur, quæ eum læderent vniuersa. Non quod ipse pro se aduersus aliquos dicturus scripturusue fuerit quicquam, qui
nunquam

nunquam suæ famæ aut dignitatis tam fructuosus fuit, vt se defendendo & à se impetum atq; vim aliorum propulsando, vehementer aut turbulente diceret aliquid aut scriberet, quemadmodum in contentionibus fieri solere scimus: Sed rem euoluendo & edisserendo, ambigua remouendo, propria atq; certa stabiliendo, falsa confutando, vera asserendo, futilia ac nugatoria reiiciendo, id perficeret profecto, vt stolidæ aut peruersæ leuitatis & impudentiæ furiosa temeritas concideret atq; reprimeretur, vna Philippi Melanchthonis plana & simplice vel explicatio-
 ne vel assertione. Est autem in his attendentibus inprimis molestum atq; odiosum, Quod mentio fit earum rerum, quas culpantes vel ipsi non interfuerunt, vel non curarunt admodum cognoscere, vel demonstratas malitiose inuoluendo obscurant. Inculcantur odiose nomina quædam, & dogmata exponuntur verbis illa quidem asperius & sententijs iniquius, & his aduersatus Philippus Melanchthon aliquando fuisse & restitisse fortiter, & causam postea prodidisse insinuat. Sic autem ista agitur Tragœdia, vt quælibet dissensiones statim mirifico quodam zelo capitales fiant, quiq; aliquibus non applaudunt nisi statim hostes ab ipsis iudicantur. Non libenter verba his de rebus facio,

cio, non quod vllorum criminationes pertimescam, qui omnes paulo moderatiores, & non similiter petulantes atq; ipsi sunt, per contumeliam neutrales aut transfugas etiam appellant, sed ad alia respiciens, quæ nunc referri necesse non est, timidius ista attingo. Cum autem insultantes mortuo Philippo Melanchthoni cum alijs colligendis declamatores, vt sibi videntur, sint acres & vehementes, tum in scripti istius, cuius mentio supra facta est, crimine equitant ferociter, omnibus contumelijs appetentes famam & nomen optimi & sanctissimi viri. Improbasse aiunt aliquando eum quædam. Ille vero semper improbauit neq; necessarias & mirificas quæstiones, & multo maxime disceptationes perniciosas, & rixarum causas. Cum autem cerneret à quibus, quæ res, quam alieno tempore proferrentur, neq; ita, quemadmodum oporteret, eas tractari existimaret, nunquam dissimulauit sibi inexplicatam nouitatem magnopere displicere. Itaq; aliquorum promulgatores & disseminatores, quæ vel de industria elate vel ingeniorum asperitate dici horride videbantur, nequaquam collaudauit. Opposuitq; adeo suas etiam tum admonitiones quorundam procliuatati ad inaudita atq; noua, vt inconsiderata leuitas coherceretur, quod omnia vbiq;

d

periculis

periculis cerneret esse plenissima. Hæc circumspectio & sollicitudines istæ, non modo hac in parte sed multis alijs notatæ & repræhensæ fuerunt. Alijs timorem, alijs prudentiæ humanæ rationes criminantibus, non etiam nullis Philosophiæ eruditionem hac occasione exprobrantibus. De quo plura dici nihil attinet; cum præsertim antea quoq; non nihil sit commemoratum. Ut autem fortitudo & robur animi, & fiducia virium, & prompta libertas orationis, suam laudem habet, sic, quemadmodum opinor, non est vituperanda in magnis grauiusq; rebus attentio & cura & prudentia. Quod si (nam humanum est errare) dictum vel minus cogitantur, vel nimis vehementer corrigendum putasset Philippus Melanchthon, ideo ne tam atrociter fuit ille insectandus? O miseram conditionem omnium, qui scribendo operam quacunq; in doctrina nauant, si sunt errata statim scelera existimanda, & mutatio sententiæ habenda perfidia, vbi igitur hoc? Discipulus est prioris posterior dies? Quam multa sæpe nuntiantur negligenter, male, falso? Quoties sibi persuadet aliquis id, in quo decipitur? Quantum etiam momenti in temporibus est situm? Quibus qui mouetur, is statim sapientibus istis leuis est atq; inconstans, vel etiã veterator & versutus. Immo cothurnus est,

est, quicquid ad ipsorum pedis distortissimum prauissimumque exemplum non quadrat, secundum quod ea calceamenta suta videmus, in quibus iam dudum turpissime, qui illa induerunt, gradientes claudicant, aut certe misere & deformiter oberrant. Iam sublato studio enarrandi aliquid planius, disertius, rectius, illustrius, non parum fructus decesserit de doctrinae tractatione vniuersa. Horum istud genus nihil intelligit neque considerat. Quod acceptum est, id sicut claudus pilam, quomodo aiunt, retinere, & in sententia perseverare, neque si quid in ea absurdi reperiatur putare corrigendum, neque enitendum, ut commodius aliquid dicatur: Quasi hoc sit discedere a veritate & prodere causam. Cum quibus de his ne disputandum quidem est ab omni humanitatis sensu nedum prudentiae consideratione alienis. Est autem illis ad huiusmodi omnia ad imperitam multitudinem perquam plausibile in promptu hoc: Rationis ista esse commenta & argumenta sapientiae humanae. Cum ipsi quidem de praecipuis & maximis rebus argumentari & ratiocinari inprimis conentur. Minime illi quidem ratione & via atque ordine, ad explicandum tamen id quod volunt & suas maxime cogitationes quaeque comminisci & extruere & conglutinare non dubitant.

tes, modo diuidentes dissipando, modo definiendo magis ambiguum reddentes id de quo agitur, modo complectendo distrahentes & soluentes. Neque enim distinguere hos dissimilia, neque diuersa separare, neque notiones rerum certa descriptione demonstrare videas, & sumere vel falsa, vel dubia atque dissidentanea, & inferre inducereque abhorrentia, ut solum hoc eos moliri putes: Disturbare bene collocata, & firma conuellere, & ordinata confundere, denique cum ratione quadam insanire. Hoc vero vitant atque cauent, ne in ipsorum scriptis notari reprehendique fere quicumquam possit, quod nullus in his tanquam formoso corpore nauus conspiciatur, sed tota illa futilia atque distorta ac foeda sint. Verum reducatur oratio ad propositum. Non modo iam molesta est istorum hac in parte hostilis oppugnatio, sed cum alia proferuntur, tum, ut vereor, proferentur deinceps illi ex ore forte elapsa, prolata sine cogitatione accurata, etiam surrepta, supposititia, commentitiaque de quibus & disputari in utramque partem, & crimina facile confingi in Philippum Melanchthonem poterunt, rebus, temporibus, hominum etiam voluntatibus atque studiis diuersis. Philippus Mel. nunquam fuit vel auctori vel actori negotij neque necessarii & impediti atque turbulenti:

Nunquam

Nunquam probauit aut adiuuit, vel potius, quantum potuit, repressit aduersando in-
 tempestiuas vel etiam temerarias excursio-
 nes. Fuitq; ei curæ semper, vt & ipse consi-
 derando inquirendoq; verum compræhen-
 deret, & veterum sententias proferendo, ali-
 orum quoq; cogitationes incitatas decertan-
 do & excurrentes longius conuerteret, & ad
 rei ipsius contemplationem diligentiorẽ
 reuocaret, ne fugerent, vt dicitur, præter ca-
 sam. Quantum profecerit modo non di-
 cam, cum palam sit, non paucorum vagas &
 temere effusas cogitationes, quasi in girum
 reductas fuisse moderatõe Philippi Me-
 lanchthonis, & hoc perfectum, vt iudicia
 essent attentiora & seueriora, certe nemo,
 præter insanos istos, nocuisse hoc factõ ip-
 sum perhibebit. Ea profecto de quibus vo-
 ciferatur ista in caput Philippi Melanchtho-
 nis coniurata cohors, talibus clamoribus
 non explicabuntur. Quorum sunt tam in-
 epta atq; ridicula scripta, vt contemni ab om-
 nibus sanis credibile sit, sed eadem etiam
 adeo sunt rabiosa ac venenata, vt animad-
 uersionem perquam diligentem commouere
 debeant. Quam quidem ijs, quibus conuenit,
 curæ esse æquum est. Quantum sane creden-
 dum his sit, si nondum vel ijs constitutum
 est, in quorum illi fauorem se insinuant, at

hinc par fuerit æstimare: Quod nunc tam exquisitis conuictijs furenter inuehantur in eos, à quibus & benigne admissi & amanter tractati, & multiplicibus beneficijs aucti & ornati fuere, quosq; laudibus aliquando maximis extulerunt, & quorum actiones singulari studio defenderunt, cum eis sese per omnia assentiri profiterentur. Potestne autem ab his constantem sibi voluntatem policeri, aut eis fretus esse aliquis, qui vel existimationis honorumq; spe, vel emolumentis mercede, à priore sententia & animi inclinatione illos desciuisse, & amicos cum inimicis commutasse sciet atq; perpendet. Nam commune istud: Dei respectum & veritatis esse præferendum vniuersis, quantum valere in leuissimum & infidelium sermone debeat, quis non perspicit? Ad Iudæos, ad Sarracenos, ad quamcunq; sectam transirent isti, idem dicerent. Spectetur igitur hoc potius, quæ causæ istius tantæ mutationis fuerint, quid hi secuti sint, in quæ iam vnde desiliant. Quam nihil grauitatis honestatis, religionis, nihil humanitatis ac moderationis conspiciatur in consilijs, dictis, scriptis, actionibus ipsorum, atq; hinc fiat iudicium, quantum eis tribuendum, quid habendum fidei, quo dignitatis gradu collocandi esse videantur. Quid autem commisit aut deliquit obsecro
his

his in rebus Philippus Melanchthon? Nam hoc ad veritatem narrationis istius vt exquisatur, pertinet. De quorundam audacia est locutus minus clæmenter. Insanas extructiones damnauit, quibus non cessarent aliqui hyperbolis alias hyperbolas imponere, id est mirabilia dicta mirabilibus exaggerare, & secundum prouerbium, arcem ædificare ex arena. Vidit illum aceruum & hanc molem non posse consistere. Vidit ita declinari fumum, vt incideretur in flammam. Monuit, hortatus est quos potuit. Increpando etiam quosdam corripuit sane molli, vt aiunt, brachio obiurgans. Quod sicubi hic errasset, si lapsus esset, si deliquisset, Erat profecto istorum tueri illum mortuum præsertim, peccatum culpamq; quæ in eum conferretur, remouere & tegere, defendere, quantum concederetur, amicum, fautorem, beneficum, Magistrum, Præceptorem, quod nomen istis morte tristius est. At ipsi quid faciunt? rimantur quod nusquam est, eruunt omnia, ficta atq; falsa ostentant. Tanquam obscenæ aues ad sepulcrum eius aduolant, aut vt canes cadauera, sic famam nomenq; lacerant. Nam quod ad errores, quos confutare isti se profitentur, attinet, ita sese res profecto habet, vt istæ confutationes multo quam ea, quæ ad confutandum sumuntur, plures

dent errandi occasiones, præterquam quod
 sunt vanissimæ, & si quis conuicia, probra,
 maledicta, criminationes eximat, nihil futu-
 rum illis sit inanius. Quinetiam si quid forte
 esset in ijs, quod dici putaretur recte aut co-
 gnitionem haberet cum vtilitate coniun-
 ctam, Non ab istis tamen talibus oporteret
 audiri. Ac potius, quemadmodum quon-
 dam Spartiatis visum esse accepimus, vt vti-
 lia atq; bona dicerentur, non ab ignauo, fu-
 tili, impuro, quamuis esset audax & loquax,
 ita si quid notari in Philippi Melanchthonis
 scriptis oportere existimaretur, æquum fue-
 rat, non hoc ab istis fieri, sed à constantibus,
 doctis, pijs, religiosis, amantibus patriæ.
 Quæcunq; Philippo Melanch. explicare
 placuit, & ad quæ edisserenda tempus oci-
 umq; ei concessum fuit, ea haud scio an me-
 lius, dilucidius, verius, fidelius, religiosius
 expositum iri à nullo nostræ ætatis atq; gen-
 tis existimandum sit. Quæ reliquit inchoata,
 aut noluit, aut non potuit impeditus nego-
 tijs, tandemq; morte ereptus perficere: De
 ijs cateruam istam silere melius erat, neque
 hoc sibi sumere, vt illa destruere & alia ne-
 scio quæ exædificare auderent. Verum de
 hominum istorum improbitate & scripto-
 rum impudente vanitate, ad id quod propo-
 situm est satis, pro negotij magnitudine pa-
 rum

rum diximus. De causa atq; re ipsa vt neq; institutum fuit neq; mihi fortasse congruat disputare, ita liceat, nisi fallor, monere hortariq; omnes veritatis cœlestis patefactæ interprete Filio Dei æterni Deo æterno amatores, & fideles Iesu Christo autori salutis atq; vitæ, honestos deniq; & bonos; Ne temere hac in parte prolabantur atq; ruant. Tam amplum, arduum, impeditum negotium non conficietur vesanis clamoribus neque tam intempestiuo stridore, neque istis conuiciorum plaustris. In Christiana religione cum vniuersæ virtutis cultus necessarius sit, decus quoddam certe illius atq; pulcritudo eminens temperantiæ modestiæq;, non poterit neq; debet omitti atq; negligi. Hippocratis veteris Medici hoc est: Remedium esse interdum bonum, si nullum adhibeatur remedium, tam ad aures quam alia multa, Quod idem elegantibus versibus his Naso expressit:

Curando fieri quedam maiora videmus

Vulnera, quæ melius non tetigisse fuit.

Et vetus verbum strepitus nocturnos ventorum non durare diu affirmat, secundum hanc Græci versus sententiam:

Nunquam aquilonem lux nocturnum tertia vidit.

Patiatur pietatis moderatio dicere istos quæ volunt, neq; ægre ferat lenitatem ab eis leui-

tatis, & cautionem timoris nomine infamari. Non curetur ignominia falsae macula, quae istorum petulantia aspergitur quietis & sanis. Non obstet mentio legum veterum (nam, ut acuti videantur, aliqui eas tanquam in iudicio quo reus peragatur Philippus Melanchthon recitant) facta ab his, qui si scirent aut cogitarent quid omnino lex esset, non tam secure omnes diuinas atque humanas leges contemnerent, & adeo insolenter perumperent. Cum ipsorum talia scripta sint, ut, si quod vnquam capitale prodixit, & quod in plurimarum legum quasi plagas incideret, istiusmodi centones hos videri, nonnullis eorum quoque qui causae, quae oppugnatur, non fauent, arbitrer. Legibus vnus ex isto grege, qui se esse in quadam scholastica congregatione *νομοφύλακα* gloriatur, Imperatorijs teneri Philippum Melanchthonem scripsit: De Mathematicis & maleficis, quod studia ille Mathematicum magnificerit & commendarit. Huicne respondendum quicquam aliquis putet? Alter Solonis etiam antiquam legem recitat: ut orta seditione neutri se parti adiungere, capitale sit. O hominem bellum, applicantem & interpretantem Atticam sapientiam, sapientiae humanae inimicum. Quod si Atticis legibus nugator iste delectatur, cur optimam

mam atq; præclarissimam legem scelerate violat? Qua maledicta in mortuos omnia capite sancuntur. Talibus igitur scriptis an opponere suorum aliquid iam quisquam volet? qui quidem sapiet, neq; pariter atque illi delirabit. At clamant isti, & refellat nos aliquis, inquirunt. Nam sicut prædentes pugiles aut iritata mulierculæ hoc postulant, iocantes etiam insultando ridiculis, & falsa dicta inculcantes ab omni vrbanitate atque adeo humanitate natio aliena. Decedatur potius eis tanquam lutulento porcorum gregi semita. Et concedatur eis ista gloria quod inuicti sint. Sunt enim profecto ijs armis, quibus ipsi decertant, impudentiæ, dementiæ, clamorum, cæci impetus ruentis in omnia agitatae feræ instar. Hoc igitur restat, abire paulisper & abscondere se, dum transeat furoris incitatio. Non est pietatis religiôsæ cumulare rixas rixis, neque Deo æterno grata acceptaq; vel veritatis talis tractatio. Non adiuuant aut subleuant talia, aut augent, multo minus ornant Ecclesiam Christi. Itaque alia medicina quærenda, vel ad hanc faciendam, præparatione opus est: Nimirum, vt quasi cauis quibusdam includatur & sepiatur immanis hominum feritas. Nam ita, quorum hæ partes sunt, ij tuto & sua proponere, & vim aliorum sustinere, & ordine

dine atq; ratione quærere de dubijs, explicare obscura, manifesta asserere, falsa refutare poterunt. Quibus omnibus iam dudum obstat & aduersatur vulgaris ista importunitas & turbulenta ambitio, & impiæ secessiones, & species præstigiarum, quibus non modo multitudinis animi, sed quorundam etiam præcipuorum decepti fuere. Ne liceat igitur neq; potestas sit vlli, suam opinionem suo arbitrio diuulgare, & condemnare sententiam alterius. Non declamitare ad populum temere concionando, non scriptis impuris dissentientum nomen atq; famam contumeliose insectari, ante cognitionem controuersia, & sua cuiusq; sponte ac libidine. Cui ignota autem est huius sæculi licentia dicendi scribendiq; & imperita plurimorum audacia, & indocta doctrina & incredibilis cum arrogantia tum pertinacia. Hoc quam breuiter nunc dicitur, tam necessarium illud quidem existimandum est ad spem veritatem & inueniendi & retinendi. Sed si istud obtineri nequeat. Et nisi ita administretur negotium idq; perficiatur, vt & summa diligentia cura adhibeatur, neq; labori vlli atq; sumptibus parcat, neq; respectus admittatur ad commoda sua cuiusq;, ac solius Dei æterni gloriae seruiatur, melius fuerit scilicet, rerum istarum quasi habenas relinquere, vt ferantur

rantur omnia sicut hactenus, regente hominum nemine. Studium omnino religiosæ pietatis facile docebit vnumquemq; quod sit officium & munus ipsius. Hoc autem deferentes prætermittendo, aut violantes seruiendo cupiditatibus prauis, Quicumq; tandem ñ sint, horum peruicacem impietatem, breue longumue fiat, non patietur Deus æternus esse impunitam, cuius misericordiæ & benignitati atq; clementiæ immensæ permittantur cætera. Quorum quidem acerbitas odij in mortuum Philippum Melanchthonem nunc incitatur, quam nihil non exquirunt atq; scrutantur quo lædij fama nomenq; ipsius posse videatur? Si illum se cedere, si sacrilegio, si perfidiâ contaminasse vel mentiri auderent, quanta alacritate & læticia facerent? Sed non habent scelerati discipuli, quod optimi innocentissimiq; & integerrimi Præceptoris vitæ ac moribus probosum crimen inferant, Et doctrina Philippi Melanchthonis non modo contra istorum maleuolentiæ impressionem, sed aduersus omnem omnium oppugnationem satis est munita, seq; tuetur ipsa atq; defendit. Boni quidem certe & pii venerantescq; Deum æternum, & honesta studia amantes, quibus inuisa est non modo superstitio sed etiam barbaria, Qui amant veritatem & mendaciã

oderunt

oderunt: Hi igitur nihilominus vel studio-
 sius quoque colent memoriam & celebrabunt
 laudibus Philippi Melanchthonis nomen:
 Detestantes, tanquam furiarum instinctus,
 latratus istorum, de quibus nunc potissimum
 loquimur, & his similes aliorum. Neque sane
 illius causa grauius molestaque ferent male-
 dicta, quae in ipsum conijcere isti non ces-
 sant, sed hoc dolebit: Tantum licere impro-
 bitati inuidiae & odij acerbitati, ut prae-
 xens hic aut ille veritatis caelestis patrocini-
 um, tam grauia vulnera prohibente nemine
 infligat Ecclesiae Christi, adeo hostiliter in
 nomen Philippi Melanchthonis inuehendo.
 Quem profecto quorum furor ad insectan-
 dum arripit, in eo, ut arietes cornua statuae
 aerae inferentes, sic ipsi sese incurrando com-
 minuunt atque frangunt. Neque ab his iam ma-
 li quippiam Philippo Melanchthoni accidit,
 sed ipsi plane stimulum, quod dici solet, cal-
 cibus feriunt. Cum illo vero & est actum
 & agitur optime. Omnia quae ad praeclearissi-
 mam existimationem & summam laudem
 pertinentia optari ab homine fas est, ei con-
 tingerunt. Puer infantiae opinionem atque
 spem, pueritiae adolescens, adolescentiae vir
 superauit admiratione omnium, quam ip-
 sam vicit senescentis aetatis quasi viriditas
 mirabiliter operosa, neque industriae expers
 neque

neq; fugiens laboris, & nullo in munere exequendo languida, & in occupationibus consuetis perseverans. Nunquam ille affectavit titulos neq; ambiit honores, & summos atque amplissimos iudicio consentiente, & vno omnium ore est adeptus. Qui confusa atque dissecta in doctrina tam cætera quam Ecclesiæ collocando atq; disponendo, & implicata quasi enucleando, & expediendo hærentia, & confirmando dubia, & indiserta explanando, non modo plurima, in quibus priores errauerant, correxit, & perfecit vt nostra ætate esset doctrina spectata atq; illustis, sed ea reliquit elaborata opera studij & industrię suę, vt si non auerti prorsus ruina sinceræ atq; puræ doctrinæ, vrgentibus nobis fata nostra, certe differri posse videatur. Fuerit in ipso vitij aliquid. Quædam nescierit. Lapsus deceptusq; alicubi sit. Fuit enim homo, & solius Dei esse scimus, vt omni laabe ignorantia & macula turpitudinis careat: confirmare tamen hoc vt opinor liceat, inter nostros homines sanctitate religionis, ingenij excellentia, sapientiæ virtutisq; splendore, pietate, humanitate, beneficentiâ, omnis officij munere, ea quidem conditione qua ille fuit & tali loco, parem ei hac ætate fuisse neminem. Futurus ne aliquis sit posthac, incertum est. Cui vero non est perspecta atq;
adeo

adeo experiendo cognita Philippi Melanchthonis facilitas in moribus, bonitas erga suos, comitas liberalitasque in omnes? Si quid autem fecit perperam, eo fecisse profecto perhibere liceat, quod auxit ornauitque indignissimos, quosque etiam Reipub. nocituros esse interdum suspicaretur. Tanta autem erat in ipso consulendi rationibus & prouehendis commodis aliorum & benefaciendi quamplurimis cupiditas, ut neque petentibus denegare sciret quicquam, & vltro deferre quibusuis operam, consilium, facultates suas impertireque soleret. Istud igitur sit peccatum ipsius, quod aluit & fouit improbos, & serpentes, secundum prouerbum, in sinu. Accidit hoc semper optimis atque probatissimis. Quorum tanta scilicet est & tam absoluta atque simplex bonitas ut nihil in animum suum penetrare patiantur, quod benignitatem impediatur aut obstet humanitati. Atque ijs quae dicta sunt, hoc saltem effici confido, ut omnium iudicio statuatur: Melius honestiusque sentiendum esse, de Philippo Melanchthone mortuo, quam inter viros nunc quoque obuersantibus inuidis maleuolisque & obtrektoribus ipsius. Qui quid hominum sint, non dicam, neque eam iniuriam viro optimo & sanctissimo faciam, ut cum istis illum comparare voluisse videar. Quid igitur

igitur est? ut tandem nostra narratio conclusatur. Optimus & sanctissimus vir Philippus Melanchthon cum ita vixisset, quemadmodum vere commemorasse me, etiam inimici fateri cogentur, pie & religiose morte obita, tot commoditatum autor, tot bonorum conciliator, cuius omnibus pietatis virtutisq; amatoribus memoria veneranda, & ad posteritatem etiam gloriosior futura est: Hic igitur talis & tantus vir mortuus conuicijs laceratur & ignominijs impiorum probrorum appetitur. Quem doctiores quoque & saniores ex aduersarijs, cum vix diligere possent, propter constantiam tamen & fidem & admirabiles virtutes plurimas odisse non vellent. Quo quidem ille animo, consilio, proposito, studio ad cognitionem professionemq; ac doctrinam sacrarum literarum accesserit, scit Deus æternus, & est ingenio hoc ipsum laboribusq; eius & operum bonitate, omnibus mortalibus non malevolentia atq; odio cæcis, declaratum. Atq; idem Deus istorum quoque arrodentium nomen & probrum sanctitati, labemq; integritati Philippi Melanchthonis inferre conantium, siue in calcaria seu carbonaria, ut dicitur, obscurorum opificum, pectora voluntatemq; perspicit. Quæ quidem ab eis prodita inq; lucem prolata sunt, eiusmodi specimen dant, ut

quid cogitent velintq; agendo demonstratur. Ex quibus hoc non est postremum: Quod, cum inter viuos inuidia solet vigere, mortuos autem inimici quoque odisse desinant, tanta istorum non inhumanitas est, sed immanitas, vt in Philippum Melancthonem mortuum suos demum stringant gladios & tela intendant. Qui, quoad vixit, & negotijs maximis grauissimisq; Reipub. & Ecclesiæ Christi est adhibitus proposita, cunctis in medio, quasi palma, studio salutis & incolumitatis publicæ cum conseruata veritate coniunctæ, vicit omnes & religione pietatis, & industria atque studio ac laborum defatigatione, & constantia atque fide, & tempestiua moderatione. (Quamuis hanc culpæ aliqui audeant, non modo nomini Philippi Melancthonis sed paci & quieti inimici.) Neque quisquam est repertus, qui se ei præponere non dubitaret. Atque hæc sunt ignota nemini. Vt autem luctus funeris Philippi Melancthonis caritatem bonorum, ita quorundam læticia odium etiam malorum indicauit. Quorum vtrumq; famam existimationemq; hominum meliorem reddere consuevit. Vitam autem talem, qualis expositione nostra indicata est, post grauissimos & maxime vtiles labores, post operam publice priuatimq; nauatam, post stabilitam

litam illustratamq; doctrinam veritatis cœlestis & bonarum artium, post subleuatos, adiutos, auctos, ornatosq; innumeros sine discrimine, omnis ocj quietisq; expertem ille placidissimo & optatissimo sine clausit, ea ætate sua, & eo tempore Reip. vt quem admodum vtens verbis Pauli Apostoli aiebat, decedere hinc & migrare ad Christum cupientem permulta impellerent. Cum eo igitur, vt diximus, optime præclarissimeq; est actum. Nostra causa viuere ei licuisse diutius, optandum, & stare quasi in acie, non modo aduersus manifestos hostes, sed qualescunq; tranquillitatis turbatores, qui gloriosa temeritate optantes hunc viuere, conspectum omnino & faciem illius ferre sustinereq; non possent, fugientesq; eo viso & arma abijcerent, & alas demitterent, quantumuis modo ferociter ac superbe procurrant atque euolent. Non sane læditur omnino Philippus Melanchthon ab istis tanquam viperarum sibilis, aut hyænarum bubonumue diris funestisq; cantibus ac sonis. Quo ista licentia pertinere euadereq; possit, quorum maxime interest, ij scilicet considerabunt, & cum sibi tum alijs in hoc periculo prospicient. Quoties existet, quod alicuius ambitioni impedimento sit, quod cupiditati obsitet, quod opinioni refragetur, toties arripietur

occafio vel constituta difijciendi, vel exulcerata amplius lacerandi, vel excitato incendio vires addendi suggerendo materiam. Quando igitur concordabitur? quando de vlla controuersia decidetur? quod negotium aut quæ res transigetur vnquam? Nos, vt qui è longinquo prælium spectant, mouentur illi quidem alterius vtrius partis fortuna, & optant, sperant, metuunt, opitulari neutris valent: Sic quid facere possumus aliud? quam perturbari ista cernentes animo, & precari veluti in Tragœdia chorus:

Vt redeat miseris, abeat fortuna superbis.

Id est vt ista elata atq; contumax & insolens petulantia in viuos atq; mortuos, & turbatrix in præsentia quietis, & spem tranquillitatis, in posterum præcidens, & incutiens metum seuissimarum procellarum & horribilium tempestatum, reprimatur ac coherceatur ab ijs, à quibus & potest & debet. Non autem necesse est exempla vestigare euentuum, qui istiusmodi concessos dissimulatosue conatus sunt consecuti.

Ante oculos interq; manus sunt omnia nostras.

secundum poëtam. Vigilent igitur & attendant ij quorum maxime res agitur, quorumq; est proprium ac peculiare munus, & præstandi officium patriæ, & sibi quoque ac suis prouidendi. Nos cæteri, animæ vi-

les,

les, vt idem Poëta ait, poterimus filere confirmati vtcunq; ad ea ferenda, quæ acciderint. Absoluimus id opus quod suscepimus ad elaborandum, id est veram de Philippo Melanchthone narrationem, & officium persoluimus debitum non solum amicitiae nostrae, sed omnino meritis ipsius. Neq; me fugit legentibus hæc eorundem repetitionem iniucundam esse & inde fastidium posse existere. Tota enim, vt ita vocem, farrago huius libri, quid aliud complectitur? quam curas, labores, sollicitudines, dolores, deniq; miserias Philippi Melanchthonis. In quorum expositione eadem sententiæ iisdem sæpe verbis iterum atque iterum recensentur. Sed dabitur venia mihi, vt spero, à non iniquis lectoribus, qui ea sum persecutus, quæ in re ipsa inesse animaduertissem, vt & verum indicium nostrum, & simplex narratio testimoniij loco haberi debeat. In alijs siue quis minus quam oportuerit omittendo, seu inculcando plus quam decuerit, esse dictum, seu notandum in verbis compositioneue aliquid forte putauerit, etiam eum ignoscere velim non tam festinationi meæ (non parum enim temporis in his conscribendis absumsimus) quam lapsibus, qui sunt etiam acutissimorum, sapientissimorumq; & doctissimorum. Narrationes sane has verbosiores

& totam expositionem pleniorē efficere, adiūciendo commemorata ab alijs, atq; adeo nostra edifferendo prolixius, & quasi dilatando, fuisset in procliui. Ego vero & in meis seruandum mihi modum putauī, ne euagarentur illa longius, quam viderentur debere, & quæ aliunde peti facile possent, ea nostris inserere nolui, quod esse rectius arbitrarer, vnumquemq; illa per se cognoscere, aut recordari ipsum. Sunt autem plurima & ab ipso Philippo Melanchthone & ab alijs conscripta de plæriscq; negotijs tractatibusq; & disputationibus religionis causa habitis, agitatīs, susceptis, quorum neque intercidit memoria, & quæ sunt articulate edita in vulgus, vt, si quis forte requirat, in promptu sit assumere, & eis hæc nostra quasi accumulare. Fortasse autem non breuitatem aliqui in his accusabunt, sed mentione de quibusdam nimis verbosa offendentur. At mihi, si præterire silentio quædam voluissem, quæ notari aut repræhendi quoq; possent tanquam alieniora, aut minus aliquibus iucunda, aut non etiam nullis odiosa: ne vel diligentia studij, vel cura veritatis desideraretur, verendum fuit. Exposui igitur hæc simplice narratione & quasi iuratus verbis conceptis, & ex animi sententia, sic, bonorum vt his grauatum iri confidam neminem.

De

De alijs neq̄ magnopere sollicitus sum, & displicere nostra illis quam grata acceptaq̄ esse malim. Vt ista autem proferrem atque ederem, id quod vere cum Poëta affirmare possum:

non gloria nobis

Causa, sed utilitas officiumq̄ fuit.

Vt enim de Philippo Melanchthone qui vix alio familiarius quam me esset vsus, commemorare comperta mihi atque explorata, ad officium meum pertinere, sic cognitionem istorum aliquam legentibus utilitatem allaturam esse duxi. De quo tamen statuatur quisque quod volet, (& esse enim diuersa iudicia diuersorum scimus, neque postulamus, vt contra sententiam animi sui de his aliquis decernat) Et euentus, qui Deo visus fuerit, & hic nostræ expositionis finis esto.

EPITAPHIVM PHI-
LIPPI MELANCHTHONIS
INITIO CONSCRIPTVM,
LAMINAE ENIM AEREAЕ SPA-
CIVM QVAEDAM NON ADMISIT.

PHILIPPO MELANCHTHONI
SACRARVM LITERARVM SOLERTISS.
ET FIDELISS. EXPLICATORI, VERITA-
TIS COELESTIS PATRONO ET PROPY-
GNATORI IN PRIMIS STRENO, OPT. DIS-
CIPLINARVM ET ARTIVM CVM INSTAV-
RATORI TVM CONSERVATORI: QVI OM-
NEM DOCTRINAM QVASI VAGAM AC
DISSIPATAM COLLEGIT ET AD CER-
TAM RATIONEM REVOCAVIT: VIRO PIE-
TATE, STUDIO PVRAE CASTAEQVE RE-
LIGIONIS, SAPIENTIA, VIRTUTE, HV-
MANITATE, BENIGNITATE ERGA OMNES
PRAESTANTI, FELICITER ET SANCTE
IN TERRIS MORTVO XIII. CAL. MAII,
C. V. AN. LXIII. M. II. D. II. H. I. ACA-
DEM. VVITTEBERG. CVI ILLE TOTIS
ANN. XLII. OPERAM NAVAS-
SET H. M. P. C.

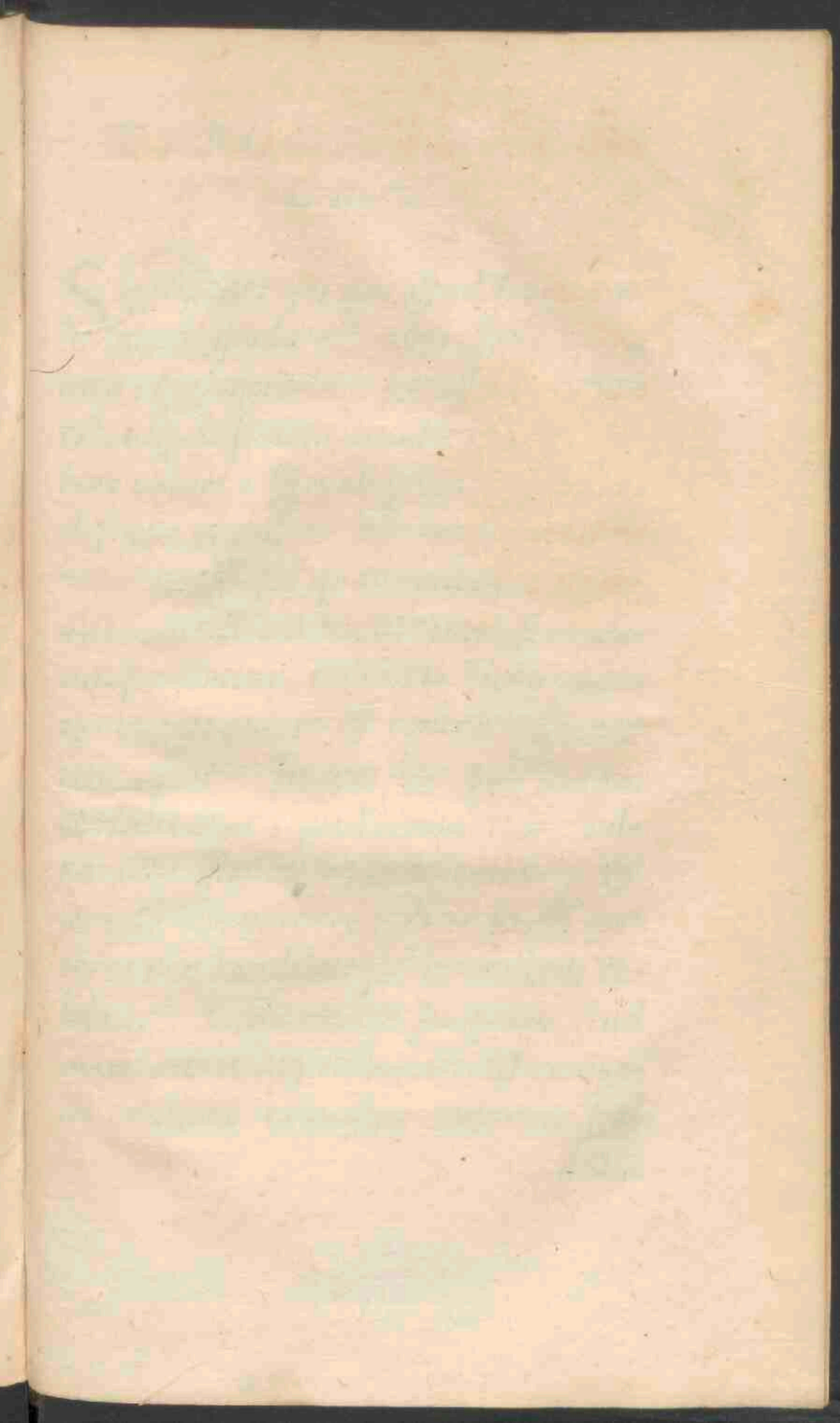
Vitam fortunamq; suas studiumq; laboris
 Quig; opera sanctam consiliig; fidem
 Impendit diuina tuis, Ecclesia, rebus,
 Teg; pius varia inuit & auxit ope:
 Hac in parte sibi post mortem structa Melanchihon
 Communi in luctu busta Philippus habet,
 Qua templi foribus magni vicina Luteri
 E regione solum quod tegit ossa, videt.
 Bretta hunc vitales natum produxit in oras,
 Bretta Palatini limes amœnus agri.
 Vnde propinqua petens adiit bonitate suorum
 Diuerso Aonidum templa sacrata loco.
 Ludus enim puerum accepit Phorcemidos urbis,
 Eytelpergiaci mox schola gymnasi;
 Doctrina hinc fecit iuuenem alma Tubinga Magi-
 Eximium laudis gessit vbi ille decus. (strum
 Inde triumphator Monachorum Capnio iussit
 Albidos hunc ripam visere Saxonici.
 Tunc noua Dux Friderichus vbi collegia Musis
 Romani fundans ensifer imperij
 Vndiq; conductis prestanti laude parabat
 Artis & ingenij reddere clara viris.
 Hic & coniugium gentis sortitus honestæ,
 Factus & est sexus mox utriusq; pater:
 Et socio ipso annis viginti octog; Luteri
 Vuittenbergiacæ Res fuit ampla schola.
 Quam septem bis adhuc prouexit deinde gubernans
 Fluctuagam ut vastum per mare nauta ratem.
 Heu tempestates quas hic perpeffus, & ad quam
 Sauos

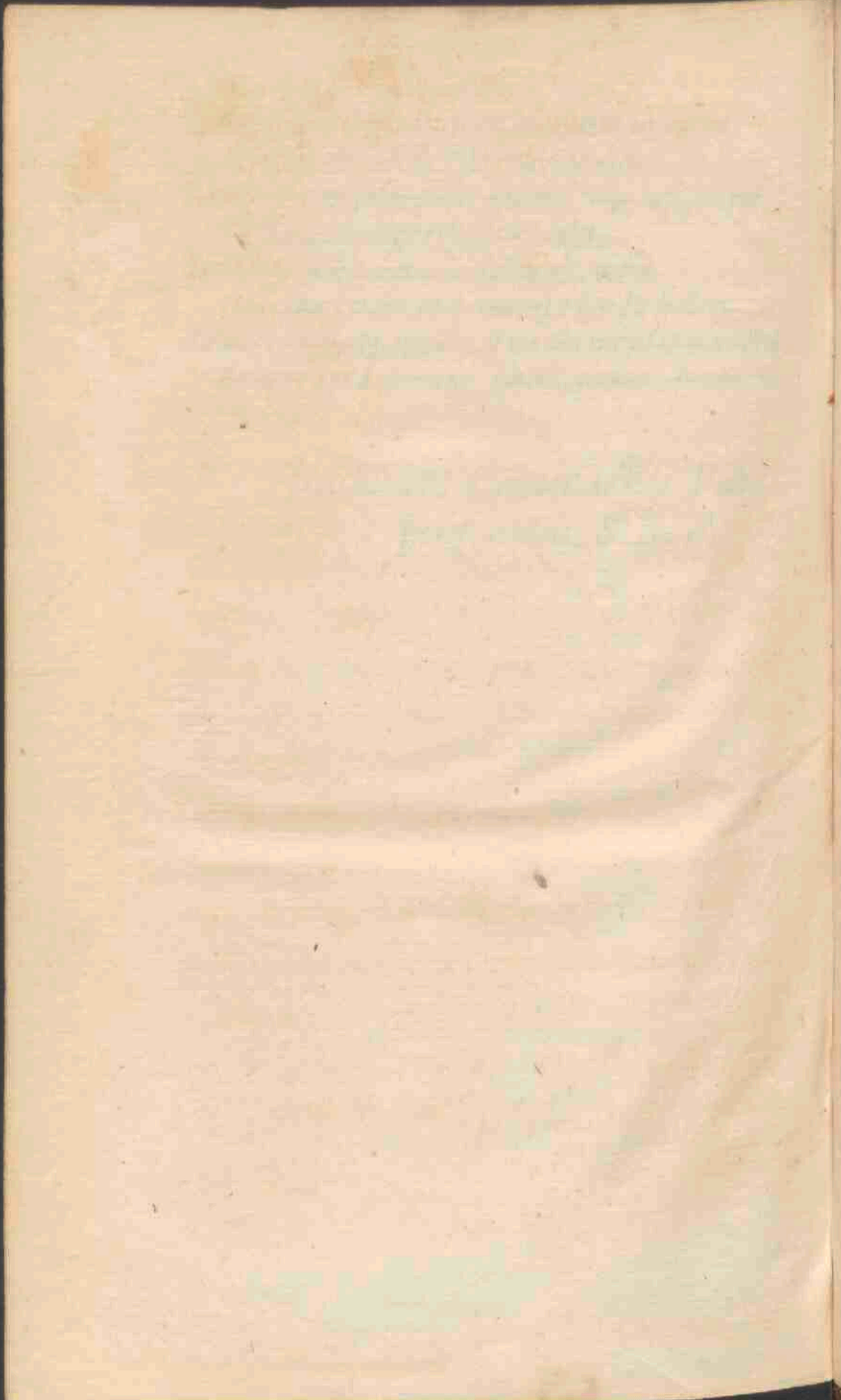
Sauros hæc scopulos acta carina fuit ?
 Quantum externi odij, quantum inuidiæq; suorum,
 Ingratorum hominum quæ maledicta tulit ?
 Ipse tamen quamuis reslantibus undiq; ventis,
 Directum est, retinens vera, secutus iter.
 Fortia nec clamor latrantis pectora turba,
 Nec vulgus strepitu mouit inane suo.
 Summa petit liuor. nemo hunc superare nisi ipse
 Possset, si studijs ocia suppeterent.
 Ista sub obliquo norunt quoq; sole locati,
 Quig; sub opposito forsitan axe iacent.
 Scripta sed illius memorabilia inter & acta
 Plurima, quæ solida nomina laudis habent,
 Vnum opus eximium est: Fidei confessio sancta,
 Ante tuos Cesar Carole lecta pedes:
 Extat enim illius assiduo hæc descripta labore
 Vera reconcinnans dogmata sparsa prius.
 Languida qua Christi iamdudum Ecclesia nitens
 Rursus oculos audet tollere leta suos.
 Concurrant inimici omnes licet undiq;, hic vnus
 Confutare potest improba dicta liber.
 Ac tua nunc terras floret bona fama Philippe,
 Viuit & æternum spiritus ante Deum.
 Corpus at exanimus tumulo hoc requiescit humatū
 Condecorant grata quem monumenta schola:
 Quod tandem expletis, senio curisq; grauatum
 Sexaginta annis, exuis atq; tribus.
 Sic morbo ut paucis nisi debilitante diebus
 Muneris officium feceris omne tui.

Atq;

*Atq; olim aetherias venies reuocatus in auras
 Integer, & mortis liber abinde metu.
 Sancte vir & salue pater optime. Nos tua semper
 Te soboles merita religione colet.
 Doctrina nobis vera tu doctor & autor,
 Hæc, tua, clara etas munera laudis habet.
 Salue iterum atq; iterum. Tua nos immota manebit
 Semper apud memores gloria, nomen, honos.*

*Joachimus Camerarius Pabe-
 perg. Am. S. S. F.*

TYPOGRAPHVS

Lectori.

Significare ijs, qui istud scriptum, quod modo est expressum opera mea, cognoscendum putassent, visum est, idq; de sententia auctoris: Scire debere omnes: Quod privilegij nostri defensio prohibeat non modo eandem huius libelli, sed qualemcunque etiam alteram editionem, ut conuersi in alium sermonem, imprimis Germanicū ignorante autore & contra voluntatem ipsius. In quo hoc potissimum consideratur, quod comperitur vulgaribus istis interpretationibus, & scripta saepenumero corrumpi, & auctores non laudibus sed ignominijs celebrari. Cum autem scriptum istud accurate etiam elaborari, & compo-
ni oratione exquisita autorem st-
duisse

duisse non indocti facile sint animad-
uersuri, minus scilicet expedita atq;
in promptu futura est in alium ser-
monem translatio. Quam tamen, si
videbitur, ipse autor elaborandam
suscipiet. Hanc igitur ob rem ista
quoque in parte beneficio privilegij
nostri nos vsuros esse meminerint uni-
uersi, & cum non aduersentur ra-
tionibus nostris, tum sibi etiam consu-
lant. Est quidem à me opera data
quam maxime assidua dari potuit,
ut ad exemplum ab autore nobis tra-
ditum liber iste exprimeretur. Sed
quia officinarum nostrarum opere
nunquam possunt ab ullo satis serua-
ri, quamuis Argus sit, qui oculus to-
tus fuit, ut ait Plautus, ideo contuli-
mus absolutum opus relegendo cum
archetypo, & quaecunq; ab hoc recess-
sisse animaduertissemus, ea vel minu-
tissima

tissima notari & hoc loco subijci studuimus. Cumq; etiam in margine quedam paucis in locis memoria scilicet aut considerationis causa, ascripta vidissemus, putauimus & ipsa indicata lectori studioso grata fore, itaque ista quoque appendicula non aduersante autore, cumulauimus editionem nostram. Quae omnia in optimam partem accipi & diligentia mea curam boni consuli opto, & futurum hoc à bonis esse habeo persuasum, neque quid cateri faciant curamus.

Charta 6. versu 10. vbi legitur elucebat suauitas, in archetypo nota erat apposita & ascriptum: elucere suauit.

Char. 28. V. à fine 5. In margine ascriptum hoc erat: Tetzeliāna. fuit autem nomen Tetzeliū indulgentiarū in his regionibus primariū illis temporibus.

Char. 62. V. 5. legendum est, eum quicumquam fal.

Char. 91. Vbi fit mentio P. Mosell. ascriptum

f

ptum

ptum erat in archetypo. M. O. An. M. D.
XXIIII. XIII. Cal. Maij.

Char. 93. V. à fine 7. L. Immodice cup.

Char. 95. V. 16. ascriptum. Ludi Sagitarum.

Char. 102. ad mentionem de Iacobo Fusio ascriptum. De hoc viro ἡ λεκλίον ἐν παρῶν ἔργω, καὶ γένειτ' αὐτὸν καὶ τὸς διηγήσεως πρεπέσης ἔτερον.

Char. 105. V. 10. ascriptum Al. Dur. vt de Alberto quoq; Durero pictore mentio hoc loco facienda auctori fuisse videatur.

Cha. 120. V. 1. 1. calumnijs & mendac.

Ch. 167. V. 5. 1. instituerunt.

Char. 170. V. 10. 1. Libero & Herc.

Char. 188. V. à fin. 3. ascr. Berbetomagenfia.

Char. 196. V. 12. 1. Melanchthone vid.

Char. 206. V. 6. 1. profutura fusc.

Char. 234. V. 6. lege: Quod superstitie adhuc Mart. Lutero, neq; suscepta fuissent neq; ges.

Ch. 259. V. 2. ascr. ἐκὼν ἀέκοντ' ἢ γε θυμῶ.

Char. 276. V. 5. ascr. paulisper etiam tunc latuit ἢ πολλῶν ἀγνοήτων ὅπου εἶη.

Char. 281. V. 10. ascr. κακοῖς ἢ κέρδ' ἢ τῆς δίκης ὑπερτερον.

Char. 286. V. à fi. 10. ascr. ἀσυλλόγιστόν ἐστιν ἢ πονηρία. Et, ἀπλασ' ἢ εἶναι προσωπιῶν πονηρὸς ἢ.

Ch. 287. V. à f. 3. 1. calumniarum infect.

Chart.

Char. 291. V. à fin. 12. ascr. De his extat
copiosa enarratio edita Vuittenbergæ. Dor-
gæ autem Θερυβοποιῶς κρηνηύμασι cuiusdam
bene procedens res impedita fuit. Cogebat
autem necessitas rem ad istum modum tra-
ctare, id quod ignorantes vehementissime
tumultuati tunc fuerunt.

Char. 306. V. à f. 2. l. decerneret,

Char. 313. V. 12. ascr. εἰ σ' ἠπιῶσα λαμπὰς
ὄψειςαι Θεοῦ. &: Si te secundo lumine hic of-
fendero.

Char. 330. V. 12. asc. Imp. Ludouici IIII.

Char. 331. V. 9. ascr. De istis negotijs non
fit itidem vt in Comædijs, omnia omnes vbi
resciscunt.

Ch. eadem V. à f. 10. as. στρατηγοῦ γδ γνώμη
πλέον ἰσχυεῖρώμης.

Char. 355. V. 15. ascr. τεράτων ἀγορά.

Char. 358. V. 2. l. iniuriarum:

Char. eadem versu vltimo L. immodice
amb.

Charta 373. V. à f. 10. ascr. περὶ τῶν ἡμε-
ρα πῶν ὁ λόγος.

PLacuit subijcere exempla Epistolarum duarum, de quibus fit mentio in hoc libello, ubi sententiarum summam exponitur. Quibus alias quasdam Philippi Melancthonis adiunximus complectentes negotia non indigna cognitu, & perscriptas verbis sententijsq; bonis atque praeclaris. Quam ipsam quoque operam nostram non improbatum iri confidimus.

Francis-

FRANCISCVS DEI
GRATIA FRANCORVM

Rex, dilectio nostro Philippo
Melanchthoni,

S.

Singulare tuum ad sedandas eas, qua in doctrinam Ecclesiasticam inuectæ sunt, altercationes studium intellexeram antea quidem ex Gulielmo Bellaio Langæo cubiculario atq; consiliario nostro, quo ego præcipue sum vsus ad eam rem administro & interprete. Nunc vero ex literis ad eum tuis, & sermone redeuntis à te Barnabæ Vorei Fossæ intellexi etiam, te hoc laboris perlubenti animo suscepturum, uti ad nos primo quoque tempore te conferas, deq; vnione doctrinarum cum selectis aliquot nostratibus Doctõribus hic apud nos coram differas, atq; rationes ineas, quo refarciri possit pulcherrima illa Ecclesiasticæ politicæ harmonia, qua vna etiam quum ego mihi nihil vsquam vnquam maiore cura, studio, sollicitudine animi amplexandum esse duxerim, committere nolui: Quin hunc statim Voreum Fossam ad te dimitterem, cum his veluti publicæ fidei obsidibus literis, obtestarer etiam, abduci te vllius persuasione ut ne finas ab hoc pio, sanctoq; instituto. Venies omnino mihi gratissimus, seu priuato tuo, seu publico vestratum nomine adueneris, meq; re ipsa experieris & priuatim Germaniæ vestræ dignitatis & publicæ in vniuersum quietis ante omnia esse (atq; adhuc semper fui) studiosissimum. Vale, ex oppido Guyse die 28. mensis Iunij, Anno dñi. Millesimo, quingentesimo, tricesimo quinto.

Francois

Bayard sst.

f 3

Episto-

EPISTOLA AD IOHAN-
NEM BELLAIVM LANGAEVVM

Episcopum Parisiensem, scripta anno

Christi M. D. XXXV.

S. D.

ET si multorum literis & prædicatione cognovi
te & rectis studijs magnopere fauere & cupere
Ecclesiæ tranquillitati vera ratione consulere, ta-
men certo consilio nihil ad te literarum dedi hæc-
te nus. Nunc autem in tanto communi periculo non
solum Galliæ sed vniuersæ Ecclesiæ totius orbis ter-
rarum non potui me continere diutius quin apud
te, si nihil aliud, tamen deplorarem Ecclesiæ cala-
mitates. Nam cum regnum Gallicum longe flo-
rentiss. sit, et si licet dicere caput Christiani orbis
magnam vim habet exemplum præstantiss. natio-
nis. Si igitur semel apud vos decretum fuerit, non
solum fanaticos spiritus aut seditiosos cohercere,
sed prorsus nullam admittere emendationem do-
ctrinæ Ecclesiasticæ, & præsentia vitia Ecclesiæ
summa vi defendere, magna de spe boni viri vbiq;
gentium deiciuntur, qui quanta sit autoritas Gal-
liæ non ignorant. Sequentur enim exemplum Gal-
liæ cæteræ nationes. Quæ ex re quantum pericu-
lum Ecclesiæ, quæ cædes secuturæ sint, quæ doctri-
næ dissipatio, quæ confusio rerum, nihil opus est
apud te virum sapientiss. disputare. Itaq; te pro-
pter gloriam Christi rogo, vt, quod facis, mitigare
animos principum studeas, & hortator sis, vt ra-
tionem ineant, qua sanari Ecclesia possit, non
magis magisq; lacerari. Iudico & ipse cohercen-
dos esse & fanaticos spiritus, qui perniciosas opti-
niones habent, & homines seditiosos, sed quoni-
am ab-

am abusus quidam repræhensi sunt, multi pij & docti viri quærunt purum doctrinæ genus, non cupiditate vlla sed studio veræ pietatis. Ac præsertim Gallica natio eximium habet pietatis studium. Scio fatum esse Ecclesiæ, vt in tales fauiant indocti & impij, sed tamen prudentes viri mitigare hos impetus debent. Vides de maximis rebus exortas esse controuersias, quæ vix poterunt armis opprimi. Ac mihi neq; ad tranquillitatem Ecclesiæ neq; ad autoritatem eorum qui præsent, vtilis videtur iniusta sæuitia. Cumq; maxime sit optandum, vt Episcoporum autoritas magna sit, non alia ratione id effici posse videtur, quam si dent operam vt genus doctrinæ extet certum, quod sanet ambigentes animos. Ita poterunt obsistere fanaticis spiritibus, si studia bonorum & doctorem retineant ipsi. In quam sententiam plura dicerem, nisi scirem te hæc omnia, pro tua sapientia, longe melius perspicere, quam à me dici queant. Tantum orandum te duxi, vt complectare animo Ecclesiam, quandoquidem in ea vrbe gubernas Ecclesiam, quæ principem scholâ habet totius Christianæ Reipub. Nec dubito quin in tanto doctiss. hominum cœtu permulti sint, qui & opt. consultum velint Ecclesiæ Christi, & intelligant quib. rationibus concordia recte constitui possit. Horum omnium oculi atq; animi in te non solum tacitis votis intuentur, sed etiam lacrimis petunt, vt autoritate tua horteris principes viros, ne iniusta crudelitate laceretur Ecclesia, ne opprimantur vera studia, ne obruatur gloria Christi, ne dissipentur Resp. Nec vero tantum Gallia hoc te orat, sed etiam omnes boni & docti in vniuersa Germania, qui & autoritatem tui muneris intelligunt, & norunt te propter excellentem doctrinam & pietatem maxime

dignum esse, cui in illa celeberr. vrbe Ecclesiæ gubernatio commendata sit. Ego quidem & mollire controuersias semper conatus sum, idemq; adhuc ago, meamq; sententiam semper cum Ecclesiæ, hoc est doctorum & bonorum ac tui similiū, iudicio coniungam. Vale.

AD IOHANNEM STUR-
MIVM MISSA LVRETIAM

Ann. Chri. M. D. XXXV.

Mens. April. S. D.

CVM de Gallicis rebus vndiq; ad me literæ mitterentur multis de causis ingentem animo dolorem accepi. Videbam enim quantum vulnus acciperet causa nostra, quæ certe ad Ecclesiam pertinet, præiudicio tanti Regis. Dolebam eum temeritate hominum imprudentum iritatum esse, cogitabam sine modo grassaturam esse iracundiam, postquam indoctis semel oblata esset occasio, quam cupidiss. expectarunt. In his curis mihi crede, mi Sturmi, valde de tua salute etiam sollicitus fui. Quem etsi scio max. abhorrere ab omnibus absurdis opinionibus & seditiosis consilijs, tamen in cõmuni odio nostrarum literarum, tibi quoq; nonnihil periculi esse verebar. Itaq; cum Bucero egi, daret operam vt Augustam aut Tubingam accerseris. Nunc autem hoc nomine mirabiliter me recrearunt literæ tuæ, quod & declarant te saluum esse, & spem quandam ostendunt fore mitiorem Regis animum. Quod vero me grauis. oratione hortaris ad iter, de quo scribis, suscipiendum, nulla mihi vnquam in vita incidit difficilior deliberatio. Ac nolim existimes me retineri domesticis
vincu-

vinculis, aut pericula uergeret. humana proponi tanta potest, cui non anteferam gloriam Christi, salutem tot piorum, tranquillitatem Ecclesiæ. Sed vna cura me non tantum excruciet, sed plane excruciat. Dubito enim an aliquid proficere possim. Hæc me vel dubitatio vel desperatio deterret, quam si mihi eximere potestis, libenter istuc statim aduolabo, nec me terrores ulli, nec vlla vincula remorabuuntur. Et quoniam scribo ad amicum & de re max. agam aperte vt decet & causa postulat, teq; rogo vt cum amicis ipse etiam deliberes, non quid mihi expediat, sed quid Galliæ, quid Ecclesiæ proffit. Hoc caput est deliberationis: Existimo magnam passim varietatem opinionum, & multos esse fanaticos spiritus qui serunt absurdas & perniciosas opiniones. Nam hinc quoque nuper expulimus aduenam istinc quendam, qui de diuinitate Christi scelerate disputabat. Sunt & alij seditiosi, qui stolidè tumultuantur, vbi nihil opus est, vtrosq; & ipse iudico seuerè coercendos esse, & facile est de his dare consilium. Sed sunt alij quidam, qui neq; impias opiniones habent, neq; seditiosi sunt, sed, dicam enim plane, qui modeste probant ea, quæ à nostris pie patefacta sunt. Iam si id agatur, vt etiam si leuiores quidam articuli nobis donentur, tamen reliqui grauiores obruantur & deleantur, ego neq; causæ publicæ neq; Ecclesiæ profuero. Quid quod ea consilia non reddent tranquillam Galliam? fac me impetrasse, vt nemo afficiatur supplicio, qui exiit cucillum. Quid fiet in cæteris durioribus articulis? Num iubebo interfici eos, qui non probant manifestos abusos ^{τῶν λειτουργιῶν}, aut cultus Diuorum? & hæc res quantas excitent tragædias non ignoras. Iam in his vbi nihil impetrauero, tamen plectentur boni, & ego

videbor suffragator & approbator talium suppliciorum, dicent me commodius sentire, fuisse me contentum illo leuiorum articulorum quasi munusculo, in reliquis omnibus cum ipsis esse *ὁμοφρον.* Quod si quædam hic pro tempore largiar, id præiudicium afferent in synodum. Nam huiusmodi multa sæpe iam mihi acciderunt. Habes argumentum meæ deliberationis, quod præcipue me deterret ab itinere. Iam cogita illas Phalangas monachorum & scis quam sint *σφοδρανοί*, et quibus artificijs teneant fascinos nobilium animos, sed hæc me non valde mouent. Illud vnum, quod dixi, deterret me, quod vereor, vt impetrari ea possint quæ ad gloriam Christi, ad tranquillitatem Ecclesiæ, & Galliæ necessaria esse duco. Ac plane venio in eam sententiam: Regem si quidem velit consulere & gloriæ Christi & tranquillitati Ecclesiæ, summo studio adhortandum esse, vt curet maturari synodum, vbi communiter poterit iniri ratio constituendæ Ecclesiæ. Cætera consilia vel inutilia, vel etiam periculosa mihi videntur. Hæc ita simplici animo ad te scribo, non tergiuersandi causa, sed vt vos, quibus Gallia nota est, cogitetis: An expediat me suscipere iter. Quod si ita existimabitis, libenter parebo consilio & voluntati vestræ. Neesse tamen erit rem me ad principem meum referre, quem in re tanta non defuturum esse spero publicæ vtilitati. Disputabitis hoc quoque, an etiamsi non possint obtineri ea quæ volumus, proffit iam meo congressu quasi præmolliri animum ad cognitionem in synodo. Tantum est enim odium nominis nostri apud aduersarios, vt nisi aliqua Regum studia habuerimus, ne cognitio quidem speranda sit. Sed totam rem tuæ fidei & prudentiæ commendo.

Episto-

EPISTOLA SCRIPTA PRO QVIBVSDAM VERSANTI-

bus in periculo Metensibus ciuibus,
quam composuit Philippus
Melanchthon,

S. D.

Illustrissime Princeps consanguinee dilecte. Et si non ignoramus, apud exterarum nationum interdum de nobis iudicari durius, propterea quod ijs, qui Ecclesiasticos abusus, pio studio & veris rationibus taxarunt, non aduersari sumus: Tamen cum sciamus Caritatem vestram singulari prudentia & grauitate præditam esse, arbitramur eam de nobis quidem iudicium adhuc suspendere, donec hæc controuersia, aliquando legitima ratione audiantur & cognoscantur, præsertim cum manifestum sit, multos esse veteres morbos Ecclesiæ, de quibus necesse est tandem pios gubernatores populi Christiani deliberare. Vere enim hoc affirmare possumus, nos ex animo semper optasse, vt piè cognitis rebus, gloria Dei illustraretur, salutem hominum confereretur, & communis concordia & Ecclesiæ pax conseruaretur. Nam cum hæc professio nobis ingentia pericula, labores, sumtus afferat, non est existimandum nos priuata cupiditate, huic negotio fauere. Non enim ob alias causas abusus corrigi permisimus, nisi propter gloriam Dei & Ecclesiæ salutem. Quare cum cognitionem Ecclesiæ semper flagitauerimus, nequaquam accusari possumus tanquam seiuncti ab Ecclesia. Et omnes sapientes principes ubiq; oramus, ne quid de nobis secus statuatur, sine cognitione, quæ decet Ecclesiam Dei. Hæc petitio cum sit æquissima, impetret à
Carit.

Carit. V. ne grauatim has nostras literas accipiar, quas de tranquillitate ciuitatis Metensis scribendas esse duximus. Cum enim nuper eò legatos nostros misissemus nullius priuatæ utilitatis causa, sed tantum vt ciues ad concordiam hortaremur, & viam ostenderemus piam & salutarem, intelleximus quosdam inimicos ijs, qui doctrinam puriorem expetunt moliri, vt ad sua odia adiungant Carit. V. & auxilio Car. V. perterrefaciant aut opprimant honestos homines nobiles & plebeios, qui & sunt tranquilli & fideles, in omnibus ciuilibus officijs præstandis, nec aliud petunt, nisi vt habeant in aliquibus Ecclesijs doctrinam puram & vsum sacramentorum sincerum. Scimus autem Car. V. naturæ bonitate & voluntate ab iniusta asperitate abhorrere. Sed tamen calumniosis delationibus, interdum optimi ac mitissimi gubernatores incenduntur, vt non suæ moderationi sed alienis affectibus morem gerant. Promittunt ciues Metenses pro quibus scribimus, se in omnibus ciuilibus officijs omnia obedienter facturos esse, se nulla in re paci communi defuturos. Tantum Ecclesias suas recte constitui volunt. Id si impediatur primum gloria Dei leditur, deinde multa animarum & ciuitatis pericula sequuntur. Postquam sparsa est lux aliqua Euangelij, multos abusus iam intelligit populus, Hos si cogitur obseruare contra conscientiam, excutitur eis vera inuocatio Dei. Nam cum hæret metus in conscientia qui deponi non potest, fugit mens, non inuocat Deum. Quid est autem tristius & detestabilius quam impedire veram inuocationem Dei? Accidit etiam interdum vt in tali perturbatione animorum concipiantur, vel ab erronibus audiantur falsæ opiniones, vbi desunt boni concionatores qui publice doceant

doceant. Nocent autem prauæ opinioniones & animabus & paci publicæ. Eccontra vero pia & salutaris doctrina etiam pacem ciuitatum munit. Constat enim doctrinam de omnibus ciuilibus officijs, in hac ipsa luce Euangelij magis illustratam esse, quam antea vnquam. Et quanquam optandum est omnes vera inuocatione & pijs moribus Deum colere, tamen hi qui doctrinam puriorem expectunt, non sunt impedituri ceremonias cæterorum qui secus sentiunt. Vicissim æquum est non labe factari conscientias horum, qui abusus intelligunt & vitare cupiunt. Rogamus igitur Carit. V. & amanter & diligenter, ne se incitari sinat contra partem ciuitatis, quæ Ecclesias recte constitui cupit, nec adiuuet eorum iracundiam, qui ciuilem sanguinem haurire cupiunt. Nam hæc causa qualiscunq; videtur, certe nec potest nec debet promiscuis & multis ciuium cedibus dijudicari. Nec vero dubitamus quin Carit. V. pro sua virtute digna bono principe, maxime detestetur ciuilem crudelitatem, & velit vicinam ciuitatem tranquillam esse. Sic autem retineri tranquillitas potest, si neutra pars alteram vi impediat. Hæc mutua moderatio, maximeq; ciuilibus multis Germaniæ ciuitatibus salutaris fuit. In quibus paulatim veritate clarius illucescente, & dissensio mitigata est, & sanata sunt voluntates. In his locis si violenta consilia initio tentata essent, omnia funditus periissent. Semper in ciuium dissensionibus, magis salutaria fuerunt mitia consilia, quam violenta. Quare Car. V. pro sua bonitate & sapientia annitatur, vt tali moderatione consulatur saluti ciuitatis Metensis. Hæc vt scriberemus ad Car. V. non priuato affectu, sed honestissimis & publicis causis adducti sumus, vt honesti & innocentes homines quorum multi propter

pter virtutem & facultates, patriæ magno præfidio atq; ornamento sunt, Et vero timore Dei mouentur ad quærendam de Christo saluatore puram doctrinam, sint in tuto. Tales principum beneuolentia tuendi sunt. Ideo rogamus vt has nostras literas Car. V. in optimam partem accipiat. Nosq; nostra officia caritati vestræ summa cum beneuolentia deferimus. Bene & fœliciter valeat Car. V. Datum 7. Nouemb. 1542.

REVERENDISSIMIS
DOMINIS, EE REVERENDIS
Patribus, Cardinalibus & Episcopis in Syn-
odo Tridentina congrega-
tis, S. D.

Reuerendissimi Domini, & Reuerendi Patres.
Cùm Cæsarea Maieſtas, Dominus noster Clementissimus, voluerit, vt ex Ecclesijs nostræ ditioris aliqui ad synodum mitterentur, nolimus eius voluntati deesse, præsertim cum & nos optemus veritatem illustrari propter gloriam Dei, & piam ac perpetuam in Ecclesijs totius orbis terrarum concordiam constitui, quæ duæ res omnibus hominibus maxime expetendæ sunt, præcipue vero ijs, quibus Deus gubernationem commendauit. Misimus igitur ad synodum hos tres viros, Eras- mum Sarcerium, Valentinum Pacæum, & Philip- pum Melanchthonem, quorum & mores honestos esse, & studium pacis & publicæ concordie præd- cari intelligimus. Hos vt benigne audiatis pub- lically exponentes, quid de omnibus controuersijs communi consensu Ecclesiæ nostræ doceant, peti- mus. Ipsi etiam mandata dedimus, vt pie, placi- de, &

de, & sine priuatis affectibus recitent & declarent doctrinam, quam existimant vniuersæ Ecclesiæ necessariam. Scitis autem pro vestra excellenti sapientia, hos vestros confessus intueri Deum iudicem, & vniuersam Ecclesiam in cœlo & in terra expetere: primum vt gloria filij Dei vere illustretur, & faucia conscientia sanentur, & vera eis inuocatio monstretur: Deinde, vt talis concordia constitutur, in qua non stabiliantur veteres abusus. Neq; enim grata Deo, neq; durabilis esse tranquillitas sine veritate potest. Negari autem non potest, manifestos quosdam errores & non leuia vicia in Ecclesiam irrepsisse, quæ disidijs huius temporis occasionem præbuerunt. De his tantis rebus & audire vos Ecclesiarum querelas & remedia salutaria quærere, sapientia vestra dignum est. Oramus autem filium Dei dominum nostrum Iesum Christum, vt vulneribus Ecclesiæ veteribus & recentibus medeatur ipse, sicut Samaritanum illum ait faucio viatori opem tulisse, qua imagine cum sese exprimeret, ostendit se affici nostris calamitatibus. & velle se nobis opitulari. Bene valete. Datae Dresdæ Idib. Ian.

Anno M. D. LII.

Mauricius Dei Gratia Dux Saxoniae,
Electior, Landgrafius Turingiae,
Marchio Mysniae, &c.

L I P S I A E

Excudebat Ernestus Voegelin
Constantiensis.

ANNO 1566.

OCN 65967276

1268613

